KENTLEŞME, GÖÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA MADDE BAĞIMLILIĞI: "GAZİANTEP ÖRNEĞİ"

Hüseyin Kurşun
171154106

DOKTORA TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Doktora Programı

Danışman: Prof. Dr. Özgür Sarı

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Haziran, 2021

KENTLEŞME, GÖÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA MADDE BAĞIMLILIĞI: "GAZİANTEP ÖRNEĞİ"

Hüseyin Kurşun
171154106
Orcid: 0000-0002-1984-6394

DOKTORA TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Doç.Dr. Özgür Sarı

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Haziran, 2021

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Araştırmam boyunca yardımından ve görüşlerinden istifade ettiğim başta değerli danışmanım sayın Doç. Dr. Özgür Sarı'ya,

Tezin araştırma ve yazım aşamasında eleştiri ve katkılarından dolayı sayın Prof. Dr. Güncel Önkal'a,

Gaziantep Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde başta kurum müdürü sayın Vedat Zencir olmak üzere, kurum çalışanlarına ve gönüllü olarak benimle görüşmeyi kabul eden denetimli serbestliğe tabi katılımcılara,

Gaziantep Barosu Başkanlığı'na ve görüşme talebimi kabul eden değerli avukat meslektaşlarıma,

Gaziantep AMATEM personellerine ve GAÜN Göç Enstitüsü müdür yardımcısı sayın Doç. Dr. Yücel Karadaş'a

Yüksek lisans ve doktora eğitimim boyunca öğrencisi olmaktan gurur duyduğum ve hakkını ödeyemeyeceğim değerli hocam sayın Prof. Dr. Nurgün Oktik'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Hüseyin Kurşun

Temmuz, 2021

ÖZ

KENTLEŞME, GÖÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA MADDE BAĞIMLILIĞI: "GAZİANTEP ÖRNEĞİ"

Hüseyin Kurşun
Doktora Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Doç. Dr. Özgür Sarı
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bu tez çalışmasında madde bağımlılığının kentleşme, göç ve suç ilişkisi bağlamında niteliksel boyutunun Gaziantep kenti özelinde araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın teorik çerçevesini sosyal kontrol kuramını merkeze alan yaşam seyri teorisi, sosyal öğrenme teorisi ve sosyal düzensizlik teorisi oluşturmaktadır.

Madde bağımlılığında insan, çevre ve uyuşturucu madde faktörlerinin etkileşiminin tespiti amacıyla ilk etapta literatür taraması yapılmış ve benzer çalışmalar incelenmiştir. Bilahare, "Gaziantep Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde" haklarında madde kullanmaktan dolayı denetimli serbestlik tedbiri uygulanan katılımcılarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların aile yapıları, aile içi ilişkileri, sosyal, kültürel ve ekonomik durumları, arkadaş çevreleri, kentlileşme sürecinde yaşadıkları sorunlar, yaşadıkları mahallenin fiziki ve sosyal çevre koşulları ile bağımlı olmazdan önce ve sonra işledikleri suçlar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca, avukat, sosyolog, psikiyatrist, psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarıyla da derinlemesine görüşmeler yapılarak araştırma konusu hakkındaki bilgiler zenginleştirilmiştir. Genel anlamda, göç ve kentleşme sorunlarının madde bağımlılığında ne gibi etkilere sahip olabileceği incelenmiştir. Araştırma sonucunda göçe dayalı kentleşmenin neden olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların, olumsuz fiziki ve sosyal çevre koşullarının ve kentsel adaletsizliğin ürettiği eşitsizliklerin madde bağımlılığında önemli tetikleyiciler olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler : Kentleşme, göç, suç, madde bağımlılığı.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN DRUG ADDICTION IN THE CONTEXT OF URBANIZATION, MIGRATION AND CRIME: "THE CASE OF GAZİANTEP"

Hüseyin Kurşun
PhD Thesis
Department of Sociology
Sociology Programme
Advisor: Assoc. Prof. Özgür Sarı
Maltepe University Graduate School, 2021

In this thesis, it is aimed to investigate qualitative dimension of drug addiction in terms of urbanization, migration and crime in Gaziantep. The theoretical frame of the research is formed by life-course theory, social learning theory and theory of social disorder centered on social control theory.

In the first phase of the study, literature review was carried out, and similar studies were covered with the aim of determining the relationship between the role of human in drug addiction, environment and drug factors. Then an extensive interview was conducted with participants applied supervised release in Gaziantep Probation directorate. In this sense, the family structure, family relationships, socio-cultural situations, friend networks, problems faced by urbanization process, committed crimes before and after being addicted were given in the study. Additionally, the study was enriched by making detailed interviews with lawyers, sociologists, psychiatrists and social service specialists. Generally, it is aimed to find out the effect of migration and urbanization problems on drug addiction. At the end of the study, It has been concluded that social, economic and cultural problems stemmed from migration based urbanization revealed that negative physical and social environmental conditions and inequalities caused by urban inequity were significant triggering factors.

Keywords: Urbanisation, migration, crime, substance abuse.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR LİSTESİ x
KISALTMALAR LİSTESİ xi
ÖZGEÇMİŞ xii
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
BÖLÜM 2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI 11
2.1. Problem 11
2.2. Amaç 13
2.3. Önem 13
2.4. Sınırlılıklar 15
BÖLÜM 3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 17
3.1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme Kavramları ve kuramsal Yaklaşımlar 17
3.2. Türkiye'de Kentleşme ve Göç 25
3.3. Türkiye'de Göçün Nedenleri 40
3.4. Göçün Kentleşme Sürecine Etkileri ve Neden Olduğu Toplumsal Sorunlar 41
3.5. Gecekondulaşma 47
3.6. Gecekondulaşmanın Sebepleri 49
3.7. Gecekondulaşmadan Varoşa Geçiş 52
3.8. Kentleşme İle İlişkisi Bakımından Suç ve Uyuşturucu Madde Kullanımı 53
3.8.1. Kentleşme Sürecinde Göç ve Suçluluk İlişkisi 54
3.8.2. Kentleşme ve Suç İlişkisine Yönelik Teorik Yaklaşımlar 57
3.8.2.1. Sosyal Düzensizlik Kuramı 57
3.8.2.2. Damgalama Kuram 59
3.8.2.3. Alt Kültür Kuramı 59
3.8.2.4. Sosyal Kontrol Kuramı 61
3.8.2.5. Sosyal Öğrenme Kuramı 61
3.8.2.6. Bütünleşik Suç Kuramları 62
3.8.3. Uyuşturucu Madde Kullanma Suçu ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri 64
3.8.4. Denetimli Serbestlik ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri 65
3.8.5. Madde Kullanıcılarına Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamaları 69
3.9. Bağımlılık Kavramı ve Uyuşturucu Madde 71
3.9.1. Uyuşturucu Madde Bağımlılığı 72
3.9.2. Uyuşturucu Maddeler 72
3.9.3 Madde Bağımlılığının Nedenleri ve Tetikleyici Faktörler 76
BÖLÜM 4. YÖNTEM 81

4.1. Araştırma Modeli 81
4.2. Araştırma Alanı ve Örneklem 84
4.2.1. Gaziantep ve Kentleşme Süreci 85
4.2.1.1. 1923-1950 Arası Kentleşme Dönemi 86
4.2.1.2. 1950-1980 Arası Kentleşme Dönemi 87
4.2.1.3. 1980 Sonrası Kentleşme Dönemi 88
4.2.2. Gaziantep'te Göçün Tarihsel Dönemleri 92
4.2.2.1. Birinci Göç Dalgası : 1950 - 1990 Arası Dönem 92
4.2.2.2. İkinci Göç Dalgası : 1990- 2010 Arası Dönem 94
4.2.2.3. Üçüncü Göç Dalgası : 2010 Sonrası Dönem 95
4.3. Veriler ve Toplanması 98
4.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 100
4.5. Süre ve Olanaklar 101
BÖLÜM 5. BULGULAR VE YORUMLAR 102
5.1. Tanımlayıcı Bulgular 103
5.1.1. Katılımcıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımları 105
5.1.2. Katılımcıların Medeni Durumu 106
5.1.3. Katılımcıların Eğitim Durumu 107
5.1.4. Katılımcıların Aile Bilgileri ve Aile İçi İlişkileri 109
5.1.5. Katılımcıların Gaziantep'te Yaşama Süresi 112
5.1.6. Katılımcıların Sosyal ve Ekonomik Statüsü 113
5.1.7. Katılımcıların Mesken Durumu 114
5.1.8. Katılımcıların Yaşadığı Mahallelerdeki Sosyal Hizmet Kurumları 115
5.2. Araştırmanın Amacına Yönelik Bulgular 116
5.2.1. Madde Kullanımı İle İlgili Bulgular 117
5.2.1.1. Bağımlılık Öncesi Ebeveyn Kontrol ve Denetimi 118
5.2.1.2. Madde Kullanmaya Başlama Yaşı 125
5.2.1.3. Maddeye Erişilebilecek Ortamın İçine Girme ve İlk Deneyim 128
5.2.1.4. Madde Bağımlılığında Akran Grubunun Etkisi 129
5.2.1.5. İlk Deneyimden Sonra Kullanmaya Devam Etme Sebepleri 135
5.2.1.6. Katılımcıların Madde Kullanma Sıklığı ve Tetikleyici Sebepler 137
5.2.1.7. Madde Yoksunluğunun Fizyolojik ve Psikolojik Etkileri 138
5.2.1.8. Madde Kullanımı Sonrası Fizyolojik ve Psikolojik Değişiklikler 140
5.2.2. Katılımcıların Bağımlılık Sonrasında Hayatlarındaki Değişikliklerle İlgili Bulgular 144
5.2.2.1. Bağımlılığın Kişilikte Oluşturduğu Değişiklikler ve Sosyal Yansımaları 145
5.2.2.3. Bağımlılığın Arkadaş ve İş Çevresine Etkileri 151
5.2.3. Uyuşturucu Madde – Mahalle İlişkisi İle İlgili Bulgular 156
5.2.3.1. Katılımcıların Mahalleleriyle İlgili Memnuniyet Durumları 159
5.2.3.2. Katılımcıların Gözüyle Mahallelerinin Sorunları 165
5.2.3.4. Katılımcıların Mahallelerinin Sosyoekonomik ve Kültürel Durumu 168
5.2.3.5. Katılımcıların Madde Kullandığı Mekânlar ve Sosyal Ortamlar 173
5.2.3.6. Katılımcıların Mahallelerinde Uyuşturucu Ticareti ve Uyuşturucu Satıcıları 179
5.2.3.7. Katılımcıların Mahallelerinde Uyuşturucu Kaynaklı Sosyal Düzensizlikler 184
5.2.4. Uyuşturucu Madde – Kentleşme İlişkisine Dair Bulgular 190

5.2.4.2. Katılımcıların Kentteki Sosyal ve Kültürel Aktivitelerden Faydalanma Durumu 197
5.2.4.3. Katılımcıların Kent Yaşamından Dışlanmışlık His ve Deneyimleri 199
5.2.4.4.Kentsel Yoksunluk ve Dışlanmışlığın Madde Kullanımına Etkileri 202
5.2.5. Madde Bağımlılığı – Suç İlişkisi İle İlgili Bulgular 206
5.2.5.1. Katılımcıların Bağımlılık Öncesi ve Sonrası Suça Karışma Durumu .. 207
5.2.5.2. Katılımcıların Bağımlılık Sonrası İşlediği Suçlar ve Sebepleri 209
5.2.5.3. Katılımcıların Mahallelerinde En Çok İşlenen Suçlar 213
5.2.6. Katılımcıların Kent Yönetiminden Beklentileri İle İlgili Bulgular 216
5.2.6.1.Ekonomik Beklentiler 217
5.2.6.2. Eğitim ve Kültürel Hizmetlere Yönelik Beklentiler 220
5.2.6.3. Çevresel Hizmetlere Yönelik Beklentiler 222
5.2.6.4. Uyuşturucu İle Mücadeleye Yönelik Beklentiler..... 225
BÖLÜM 6. SONUÇ 228
6.1. Özet 228
6.2. Yargı..... 238
6.3. Öneriler 238
EKLER..... 241
Ek 1 . Görüşülen Kişiler Hakkında Bilgiler 241
Ek-2. Derinlemesine Görüşme Çerçevesi Formu..... 244
Ek 3. Uyuşturucu Davalarına Bakan Avukatlarla Yapılan Derinlemesine Görüşme Formu 247
Ek 4. Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Müdür Yardımcısı İle Yapılan Derinlemesine Görüşme Formu 248
Ek 6. Gaziantep Amatem Uzmanları İle Yapılan Derinlemesine Görüşme Formu .. 249
Ek-6. Araştırma İzin Belgesi..... 250
Ek – 7. Ataşrıma İzin Belgesi İl Sağlık Müdürlüğü..... 251
KAYNAKÇA..... 252

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye'de 1927-1950 Arası Dönemde Kentsel-Kırsal Nüfusun Gelişimi 31
Tablo 2. Türkiye'de 1927-1950 Arası Dönemde Toplam Kentsel Nüfusun Yıllık 31
Tablo 3. 1950-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Kentsel-Kırsal Nüfusun Gelişimi ve Oranları 35
Tablo 4. 2014-2018 Yılları Arasında Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine İnfaz 68
Tablo 5. Türkiye ve Gaziantep Kentinin 1927-1935 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı..... 86
Tablo 6. Türkiye ve Gaziantep Kentinin 1950-1980 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı..... 88
Tablo 7. Türkiye ve Gaziantep Kentinin 1950-1980 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı..... 88
Tablo 8. Gaziantep İli 2007-2019 yılları arası Nüfus Verileri 91
Tablo 9. Gaziantep İli 1965-1990 Yılları Arası Toplam Nüfus Verileri..... 93
Tablo 10. Gaziantep İlinin 2008-2011 Yılları Arasıdaki Göç Rakamları 95
Tablo 11. Yıllara Göre Gaziantep'te Kayıtlı Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler 96
Tablo 12. Özet Tablo Katılımcıların Özellikleri 104
Tablo 13. Katılımcıların Madde Kullanmaya Başlama Yaşları 125
Tablo 14. Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi AMATEM 2016-2019..... 157
Tablo 15. Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi AMATEM 2019 Yılına Ait..... 158
Tablo 16. Katılımcıların Mahalleleriyle İle İlgili Memnuniyet Durumları..... 160
Tablo 17. Katılımcıların Yaşadığı Mahallelerde Uyuşturucu Ticareti..... 179
Tablo 18. Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi AMATEM Hizmet Verileri..... 191
Tablo 19. Katılımcıların Bağımlılılk Öncesinde ve Sonrasında Suça Karışma 208

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AMATEM :Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Araştırma Merkezi
CGTİHK : Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇKK : Çocuk Koruma Kanunu
DG : Derinlemesine Görüşme
DSHY : Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği
DSM : Denetimli Serbestlik Müdürlüğü
GAÜN : Gaziantep Üniversitesi
GAP :Güneydoğu Anadolu Projesi
HBYS : Hastane Bilgi Yönetim Sistemi
HAGB : Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
KİT : Kamu İktisadi Teşebbüsü
KÜSGEM : Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
OSB : Organize Sanayi Bölgesi
SSÇ : Suça Sürüklenen Çocuk
TCK : Türk Ceza Kanunu
TDS : Tedavi ve Denetimli Serbestlik
TOKİ :Toplu Konut İdaresi
TÜİK :Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNİDO : Birleşmiş Milletler Sanayi Geliştirme Örgütü

ÖZGEÇMİŞ

Hüseyin Kurşun
Sosyoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*
Doktora	2021 Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı
Y.Ls.	2017 Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı
Ls.	1997 Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2013 Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Lise	1992 Ömer Özmimar İmam Hatip Lisesi

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

Medya ve Şiddet Medyadaki Şiddet Olgusunun Toplumsal Hayata Yansıması Hakkında Niceliksel Araştırma : Gaziantep İl Örneği; 2016 (2017). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. İstanbul

BÖLÜM 1. GİRİŞ

İletişim, bilgi ve ulaşım teknolojilerindeki hızlı gelişmeler zaman ve mekân kavramlarına yeni anlamlar kazandırmıştır. Günümüz toplumları için yer değiştirmek artık eskisi kadar zor olmamaktadır. Hızlı küreselleşmenin etkisi ile birlikte toplumlar sürekli bir değişime uğramaktadır. Bu değişimin tezahürlerinden birisi de kentleşmedir. Kentli nüfusun artışı, nüfusun yoğunlaşmasının getirdiği heterojenlik çeşitli problemleri de beraberinde getirmektedir. Kentleşme sürecinde değişik sebeplerle kırdan kente göç eden insanlar kentli yaşam biçimine uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar. Bu süreçte kentin gelenekten arınmış modern normatif yapısıyla göç ettiği yerin gelenekle oluşmuş normları arasında kalarak kente uyum sağlayamayan, kentsel davranış biçimlerini içselleştirmekte zorlanan bireyler bazı toplumsal uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kentlileşememenin neden olduğu bu sorunlardan biri de suç ve sapmadır.

Kent yaşamına özgü bireysellik, katı rekabet anlayışı, heterojenlik, geçici ve yüzeysel ilişkiler ile toplumsal kontrol mekanizmasının zayıf olması gibi etkenler suç işlemeyi kolaylaştıran sosyal bir düzeni ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar toplumun normatif yapısının temelinde yer alan ve yazılı olmayan normlar (örf, adet, gelenek ve inançlar) ile resmi hukuk normları sosyal uyumu sağlamakonusunda bireyler üzerinde bir denetim mekanizması işlevi görmekte ise de bu mekanizmanın gerektiği kadar bağlayıcı ve işler olmadığı durumlarda suçun işlenmesine uygun bir zemin oluşmaktadır. Hızlı kentleşme, kentin heterojen nüfus yapısı içinde bireyin ahlaki olarak gizlenmesine olanak sağlarken aynı zamanda sosyal dayanışma ve kontrolün etkisini azaltarak bireyi yalnızlığa ve suçlu davranışa itebilmektedir. Kentin insanın saldırgan ve mütehakkim karakterinin günahkâr bir cisimleşmesi olduğunu ve kır yaşamının temiz ve erdemli dünyası ile kentin kirli ve günahkâr dünyasının karşıtlık içinde olduğunu belirten Murray Bookchin (2017, s.17)'e göre kent; modern, her yana genişleyen ve şekilsiz kentsel yığışımların amaçsızlığı, korkunun ve bencilliğin kaynağı ve çevre sorunlarının yatağıdır.

Ülkemizde kent sosyolojisi alanında çalışan toplumbilimciler Türkiye'deki kentleşmenin nedenlerini farklı kavramlar ve başlıklar altında açıklamaktadırlar. Bu açıklamalar birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olup, aynı olgunun farklı kavramlarla zenginleştirilmesini sağlamaktadır. Kentleşme Komisyonu, kentleşme nedenlerini "iç etmenler" ve "dış etmenler" olarak sınıflandırırken, Keleş (2010, s.31) "Kentleşme Politikası" adlı çalışmasında, kentleşme nedenlerini ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedenler adlı başlıklar altında sınıflandırmakta, Sencer (1979) ise "Türkiye'de Kentleşme" adlı çalışmasında kentleşme nedenlerini; itici, çekici ve aracı nedenler olarak sınıflandırmaktadır. Bu nedensel sınıflandırmalarda özellikle Sencer'in "itici" nedenler olarak belirttiği hususların kırsal kaynaklı, "çekici" nedenlerin ise kentsel kaynaklı olduğu, dolayısıyla Keleş'in sınıflandırmasında belirtmiş olduğu ekonomik, teknolojik ve sosyo-psikolojik nedenleri içerdiği görülmektedir. Yine, Kentleşme Komisyonu'nun sınıflandırmasındaki "iç etmenler" kategorisinin Sencer ve Keleş'in ileri sürdüğü nedenlerle örtüştüğü görülmektedir. "dış etmenler" kategorisi ise Türkiye'deki kentleşme nedenlerinin yabancı ülkelerdeki kentleşme nedenleri ile benzerlik ve farklılaşma düzeyindeki bağlantısını ele almaktadır. Türkiye'de kentleşme nedenlerine yönelik bahsedilen yukarıdaki benzer anlamlı nedensel sınıflandırmalarda Türkiye'ye özgü kentleşme nedenlerini Keleş'in yaklaşımı temelinde açıklamaya çalışacağız. Bu bağlamda Türkiye'deki kentleşme nedenlerini; ekonomik, teknolojik, sosyo-psikolojik ve siyasal nedenler olarak sıralamak mümkündür.

Ekonomik nedenlerin başında tarımda makineleşmenin neden olduğu kırsaldaki emek fazlalığı ve miras yoluyla tarımsal üretim alanlarının küçülerek nüfusu besleyemeyecek hâle gelmesi gösterilmektedir. Dolayısıyla kırsal kesimin tarıma dayalı ekonomik koşullarındaki bu değişim kırsal nüfusun kentlere kaymasına ve kentsel nüfusta önemli bir artışa neden olmuştur. Kentlerde iş bulma imkânının yüksek olması ve kırsala göre daha iyi gelir elde etme ve daha iyi koşullarda yaşama imkânının olması kentleşmenin ekonomik kaynaklı "çekici" nedenleridir. Sanayileşmeye paralel düzeyde artan işbölümü göçle gelen vasıfsız kimselerin emek gücüne de ihtiyaç duymaktadır. Özellikle göçle gelen nüfus kategorisinin daha ziyade gençlerden oluşması onların kentteki çalışma koşullarına uyumunu kolaylaştırmıştır. Sanayileşmeye dayalı işbölümü içinde istihdam edilemeyenler ise enformel iş piyasasında (işportacılık, hamallık,

simitçilik, boyacılık, inşaat işçiliği vs.) kendilerine iş bulmaktadırlar.Diğer yandan, kentlerdeki eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişim hizmetlerinin etkin ve yaygın oluşu kentleri birer cazibe merkezi hâline getirirken, devletin uygulamış olduğu ekonomik ve sosyal politikaların da ekonomik nedenli kentleşmede önemli etkileri olmaktadır.

Tarım sektöründe artan makineleşme ile birlikte ortaya çıkan etkin iş gücü, kentte gelişen sanayileşmeye paralel artan işgücü talebi, ulaşım araçları sayesinde kolay ve hızlı yer değiştirme imkânları kentleşmeyi hızlandıran teknolojik nedenlerin başında gelmektedir. Taşıma araçlarının artmasıyla birlikte gelişen karayolları, kırsal nüfusun kentlere göç etmesini kolaylaştırmıştır. Ulaşım alanındaki bu kolaylıklar, ekonomik ve toplumsal gelişmenin göstergesi olmakla beraber aynı zamanda toplumsal gelişmeyi de hızlandırmıştır (Özer, 2004, s.59).

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler (radyo, televizyon, internet, akıllı telefon vs.) kırsal kesimde yaşayanlarla kentte yaşayanlar arasındaki sosyal ve kültürel mesafeyi azaltırken kent yaşamına duyulan isteği ve kente göç etme arzusunu da tetiklemektedir. Özellikle kırsal kesimde yaşayan gençler "büyük deniz" olarak gördükleri kentlerde kendilerine yeni bir yaşam kurmayı tercih etmektedirler.

Kır yaşamındaki toplumsal ilişkilerde katı bir gelenekçiliğin hüküm sürmesi, kırsalda toplumsal kontrol mekanizmasının bireyin davranışları üzerindeki etkisinin fazla olması gibi sosyal ve psikolojik faktörler bireylerin daha fazla özgür olma isteği ile kentlere göç etmelerinin sosyo-psikolojik nedenleri olarak sayılabilir. Herkesin birbirini tanıdığı, akrabalık bağlarının güçlü olduğu, dolayısıyla sosyal çevre baskısının etkin olduğu köy yaşamından; sosyal bağların zayıf olduğu, çevre baskısının olmadığı ve bireyin kendisini daha özgür hissettiği kent yaşamı kentleri daha cazip hâle getirmektedir. Kente göç edenlerin ziyaret amacıyla köylerine geldiklerinde davranış ve kılık kıyafet farklılıklarının köy sakinlerini etkilemeleri nedeniyle "şehirli" olarak adlandırılmaları, dolayısıyla şehirli olmanın sosyal bir statü olarak algılanması kente göç etmede özendirici bir faktör olmaktadır. Diğer taraftan kırsal kesimde neredeyse bir norm hâline gelmiş olan kan davaları, "kan davalıları" için kentleri bir saklanma mekânı hâline getirmektedir.

Kentleşmeye etki eden siyasal nedenleri iki açıdan ele almak mümkündür. Birincisi hükümetin almış olduğu kararlar sonucu kentleşmede meydana gelen

değişimlerdir. Bu çerçevede birkaç örnek vermek gerekirse, Ankara'nın başkent olması kararıyla birlikte Ankara'nın hızlı bir şekilde kentleşmesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı yasa ile büyükşehir belediyelerinin sayısının arttırılması, yine aynı yasada 2014 yılında yapılan değişiklikle kent merkezine bağlı köylerin aynı adla mahalleye, beldelerin de aynı adla tek bir mahalleye dönüştürülmesi gösterilebilir.

Kentleşmeye etki eden ikinci siyasi neden ise savaşlar, siyasal anlaşmazlıklar ve çatışmalar gibi zorunlu göçe neden olan etkenlerdir. Türkiye'de özellikle 1984'te PKK terör örgütünün ortaya çıkmasıyla birlikte ülkenin Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan silahlı çatışmalar bu bölgelerdeki kırsal yaşamı tehdit etmeye başlamıştır. Terör tehdidi bölgede hâlen devam etmekte olup can ve mal güvenliği tehlikede olan köylüler zorunlu olarak büyük şehirlere göç etmektedirler. Diğer taraftan 2011 yılından beri devam eden komşu ülke Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'nin neredeyse tüm kentlerine, özellikle de Suriye sınırına yakın kentlerine yoğun bir şekilde Suriyeli sığınmacılar göç etmektedirler. Dolayısıyla gerek siyasi kararlar, gerekse de siyasi nedenli savaşlar ve çatışmalar kentleşmeyi etkilemektedir.

Türkiye'de kentleşme, sanayileşmenin bir sonucu olmaktan ziyade nüfusun ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş kentlere yığılmasıyla kendisini gösteren demografik kentleşme özelliği göstermektedir. Bu durum, kentlerin daha fazla büyümesine yol açarken, kırdaki nüfusun ise giderek azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla demografik kentleşme nüfusun mekânsal dağılımını önemli ölçüde etkilemiştir.

Kentleşmeyi belirleyen demografik süreçler açısından, Türkiye kentleşmesini İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası olarak dönemselleştirmek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı öncesinde kaba doğum ve ölüm oranları yüksektir. Bu dönemde yıllık nüfus artış hızı %2,8-2,5 gibi yüksek seviyelerde seyretmektedir. Doğum oranlarındaki düşmeler ise yaklaşık 20 yıl sonra başlamış olup günümüzde de bu düşüş devam etmektedir. İkinci Dünya Savaşından sonra kırsal alanda görülen tarımda makineleşme ve pazar için üretimin yaygınlaşmasıyla birlikte kırdan kente hızlı bir göç yaşanmıştır. Köyden kente yönelik göç sonucu kentli nüfus artış hızı %5,5-6,6 seviyesine çıkmıştır. 1950'de %25 olan kentli nüfus oranı, 2000 yılına gelindiğinde %64 seviyesine yükselmiştir (Tekeli, 2015, s.268). Tüik'in 01 Şubat 2019 tarihli verilerine göre 2018

yılı itibariyle belediye sınırları içinde yaşayanlar da dâhil olmak üzere kentte yaşayanların oranı %92,3'e yükselirken kırda yaşayanların oranı ise %7,7'ye düşmüştür(www.tuik.gov.tr).

Kentin çekim gücüyle kırdan gelen işgücü arasındaki ciddi düzeydeki orantısızlık Türkiye'de kentleşmenin düzensiz, plansız ve sağlıksız bir şekilde gerçekleşmesinin en önemli nedenlerinden biridir. Nüfusun bir yandan büyük kentlere göç etmesi diğer taraftan da kentlerin çevrelerine doğru yönelmesi kapitalist kentleşmenin tipik eğilimi olarak bilinmektedir. Çünkü kentlere yığılan ucuz işgücü ülkenin kapitalistleşme sürecine hız kazandırmaktadır. Kentte tutunmak için emeğini ucuz bir fiyata satmak zorunda kalan göçmenler barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla ucuz arsa bulabilmek ve imar denetiminden kaçmak gibi saiklerle kentlerin çeperlerine, yani gecekondu bölgelerine yönelmektedirler (Özer, 2004, s.64). Türkiye kentleşmesini, sanayileşmeyle paralellik arz etmeyen, göçün neden olduğu nüfus yığılmasıyla kalabalıklaşan, sağlıksız, dengesiz, kente özgü toplumsal ve kültürel değişimi yaratamayan ve bu nedenle de kentlileştiremeyen sorunlu bir kentleşme olarak nitelendirmek mümkündür. Ülkemizde, kentsel büyüme oranının ekonomik büyüme oranından yüksek olması "sahte kentleşme" olgusunu gündeme getirmiştir (Çapar ve Geray, 1974, s.70). Bu hâliyle de kentleşme bir gereksinime tekabül etmekten ziyade kırsalın itici unsurlarının neden olduğu yaşam koşullarından kaçarak yeni imkânlar arama endişesinin bir sonucu olmaktadır.

Türkiye kentleşmesinin diğer bir özelliği de bölgeler arasında kentlerin dağılımı, kentleşme durumu ve kentleşme hızı bakımından büyük farklılıkların olmasıdır. Bunun nedeni bölgeler arasında coğrafi özelliklerin ve iklimlerin farklı olmasıdır. Ülkenin batısı avantajlı coğrafi özellikleri ve aldığı bol yağış nedeniyle dağlık ve karasal iklimin hakim olduğu doğudan sürekli göç almaktadır. Aynı şekilde kamu hizmetleri ve yatırımları yönünden de Türkiye'nin doğusu ile batısı arasında ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Bölgeler arasında gelişmişlik düzeyindeki dengesizlikler büyük kentlere yönelik göçün de en önemli sebebidir. Bölgeler arasındaki bu farklılıklar hâlâ devam etmekte olup, bu dengesizlikler giderilmediği sürece de kentlere göçler devam edecektir.

Neoliberal ekonominin sağladığı serbest ticaret, dünyanın neredeyse tüm toplumlarını modern sanayi ve teknolojinin nimetleri ile tanıştırmıştır. Bu bağlamda insanlar neolibeal ekonominin olumlu etkilerinin yanı sıra bir takım olumsuz yönleriyle de yüzleşmektedirler. Zira neolibral ekonomi politiklarının neden olduğu eşitsizlikler dünyayı ekonomik imkânlardan ve hizmetlerden yeterince faydalanamayan ve hatta yoksun kalan büyük bir nüfusla karşı karşıya getirmiştir. Özellikle de kentlerde kent yoksulları ile refah içinde yaşayan kesim arasındaki sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin neredeyse bir kadere dönüştüğü gözlenmektedir. Kentleşme olgusu dünyanın gelişmiş ve az gelişmiş tüm ülkelerinde bir sorun olmakla birlikte az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde daha ciddi sorunlara yol açmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar kent nüfusunun gelişmiş ülkelere oranla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha hızlı arttığını göstermektedir. Kentleşmenin sanayileşmeden ziyade göçe dayalı nüfus artışına dayandığı bu ülkelerdeki sanayi ve hizmet sektörünün artan nüfusun iş ihtiyacını karşılayamaması kent yoksulluğuna yol açarken, bununla bağlantılı olarak kentle bütünleşememenin neden olduğu suçlu davranışların yaygınlaşmasına da neden olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye, yukarıda bahsedilen kentleşme sorunlarını yaşamaktadır. Özellikle 1950'lerden itibaren tarımda makineleşme, kırsal kesimde köylünün mülksüzleşmesine yol açarken kırsal nüfustaki emek fazlasının kentlere göçünü arttırmıştır. 1950'lerden itibaren hızlı bir göç dalgasıyla karşılaşan kentlerdeki nüfus yoğunlaşması bu duruma hazırlıksız yakalanan kentlerde başta alt yapı olmak üzere birçok sorunun yaşanmasına neden olmuştur. Önceleri kentlerin çeperlerine yerleşerek gecekondu mahallelerinin oluşmasına neden olan bu göç dalgası kent içi bir belediyecilik sorunu olarak görülürken zamanla farklı toplumsal sorunların doğmasına neden olmuştur. Göç, işsizlik, plansız kentleşme, kentlileşememe ve nüfus yoğunluğunu kontrol etmede yaşanan sıkıntılar suç ve sapma davranışlarındaki artış gibi normatif çözülme sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Göç ve kentleşme, Türkiye'de özellikle tarımda makineleşmenin ivme kazandığı 1950'lerden itibaren ülkede en fazla toplumsal etkiye sahip olgulardandır. Türkiye'deki kent nüfusunun gelişimine göz atıldığında 1927 yılında nüfusun %24,2'si kentlerde, %75,8'i ise kırda yaşarken kır ve kent arasındaki bu oran 1950 yılına kadar görece istikrarını korumuş ancak 1950 yılından itibaren hızla değişmeye başlamıştır. 1960

yılında nüfusun %31,9'u kentlerde, %68,1'i kırda, 1980 yılında %43,9'u kentlerde, %56,1'i kırda, 2000 yılında %64,9'u kentlerde %35,1'i kırda, 2010 yılına gelindiğinde ülke nüfusunun %23,8'i kırda, %76,2'si kentlerde ve nihayet Tüik'in 01 Şubat 2019 tarihli verilerine göre 2018 yılı itibariyle kentte yaşayanların oranı %92,3 iken kırda yaşayanların oranı ise %7,7 olmuştur **(**TÜİK, 2019).Bu istatistiksel veriler bize Türkiye'de kentleşmenin hızlı olduğunu, kentleşmenin ve kentsel nüfus artışının ise sanayileşmeden ziyade göçe dayalı olduğunu göstermektedir.

Göç ve hızlı kentleşme suç olgusunu tetiklemektedir. Kırsal alanlardan ekonomik, sosyokültürel ve teknolojik nedenlerle büyük kentlere göç eden insanlar, bu kentlerde aşırı nüfus artışına sebep olmuş, böylecekentler göçle gelen bu nüfusa hizmet sunmaya hazırlıksız yakalanmıştır. Kentteki kurumların hazırlıksızlığı, hızlı değişime yönelik planların yapılmaması veya uygulamadaki bir takım eksiklikler sağlıksız durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hızlı kentleşme göçe hazırlıksız yakalanan kentlerde altyapı eksikliğinin doğurduğu çarpık kentleşmeye neden olurken, göçle gelen insanların vasıfsız işgücü onların sosyal, kültürel ve ekonomik birçok sorunla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda, göçle gelenler konut bulma, işsizlik, dışlanma, kentin sosyal yapısı ile bütünleşememe, gelenek ve ailevi değerlerde zayıflama, kültürel yabancılaşma, psikolojik ve ruhsal bunalımlar gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Göç eden insanların bu sorunları ile kentlerin bünyesinde taşıdığı sorunların birleşimi suç ve suçluluk olgusunun ortaya çıkmasında önemli bir etken olmaktadır.

Suç olayları şüphesiz ki şehirlere göç eden insanlarla birlikte ortaya çıkmamıştır. Ancak, kentleşme ve özellikle de hızlı kentleşme suçun oluşmasına etki eden faktörleri oluşturan bir ortam sağlamaktadır. Zira kentleşmenin neden olduğu fiziki ve maddi değişimler hâlihazırdaki ilişkiler düzenini etkilemekte ve normlara aykırı davranışlarda artışlar meydana getirmektedir. Kentlerdeki nüfus yoğunluğuna paralel olarak sosyal kontrolü azaltan anonim bir çevrenin meydana gelmesi kırsal alanlara göre daha fazla suç işlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Türkiye'de kentlerin doğal, kendiliğinden bir süreçle yapılaşamamış olmaları, dışsal dinamiklerle bünyelerinin olabildiğine karmaşıklaşması doğal olarak kentsel dokuya ters tezat ilişki kalıplarının vücut bulmasına, yasal ve sağlıklı olmayan, kurala

gelmez, biçimsel olmayan pratiklerin kentsel yüzeyi aşındırmasına ivme kazandırmaktadır. Sosyal denetim ağları güçten düştükçe yasadışına çıkmak, makuliyet sınırlarını zorlamak baskın bir hâl almakta, illegalite duygusu yaygınlaşmakta ve kriminal tavırlarda yükselme baş göstermektedir (Aytaç, 2018, s.5-29).

Hızlı ve çarpık kentleşmenin neden olduğu sorunlardan biri de Türk Ceza Kanunun 191. Maddesinde belirtilen uyuşturucu madde kullanma suçudur. Uyuşturucu madde kullanımı kırsaldan çok kentlerde görülmektedir. Hızlı ve çarpık kentleşmenin neden olduğu sorunların yanında uyuşturucu madde kullanımının kırsala göre kentlerde daha fazla olmasının birtakım nedenleri vardır. Bunlar; peşin para ile satılan uyuşturucu madde için gerekli olan sıcak para sirkülasyonunun daha çok kentlerde olması, bu durumun uyuşturucu madde satıcılığını kentlere özgü ticari bir sektöre dönüştürmesi, uyuşturucu maddeye erişimin kolay olması, kent nüfusunun yoğun ve heterojen oluşundan kaynaklanan sosyal kontrol zayıflığı ve anonimliğin uyuşturucu kullanımında bireye gizlenme olanağı vermesi, kentin bireyselleştirici ve özgürleştirici doğası gibi kentsel faktörler uyuşturucu kullanımını kentsel bir suça ve toplumsal bir soruna dönüştürmüştür.

Bu tez kapsamında kentleşme sorunları ile toplumsal bir soruna dönüşmüş olan madde bağımlılığı arasında ilişkisi olduğu düşünülen; aile içi sosyal kontrol yetersizliği, eğitimsizlik, kentsel yoksulluk, yoksunluk ve adaletsizlik, yabancılaşma, dışlanmışlık, bireysel ve mekansal damgalanma, yanlış arkadaş seçimi, düzensiz fiziki ve sosyal çevre gibi dezavantajlı durumlar üzerinde durulmuştur. Bahse konu bu olguların madde bağımlılığında önemli birer risk faktörü olduğu düşünülmektedir.

Tez çalışması kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, konuyla ilgili daha önceden yapılmış çalışmaların incelenmesi ve bu çalışmalardan elde edilen bilgilerle araştırmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulmasıdır. Çalışmanın ikinci aşaması ise uygulama aşamasıdır. Literatür taraması ile elde edilen bilgiler çerçevesinde ve araştırmanın amacı ve problemleri doğrultusunda veri elde etmek amacıyla Gaziantep Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde uyuşturucu kullanmaktan dolayı haklarında denetimli serbestlik kararı verilmiş kişilerle niteliksel araştırma yönteminin önemli bir veri toplama tekniği olan olan derinlemesine

görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca konunun uzmanlarıyla da mülakatlar yapılarak uygulama kısmı tamamlanmıştır.

Çalışmanın ele aldığı problemle uyumlu olduğu düşünülen sosyal kontrol kuramını merkeze alan yaşam seyri kuramı, sosyal öğrenme kuramı ve sosyal düzensizlik kuramları ile adaletsiz kentleşme kavramı araştırmada elde edilen bulgular eşliğindeyorumlanmıştır. Bu bağlamda, yoksulluk ve yoksunluk, eğitimsizlik, düşük sosyoekonomik statü gibi toplumla birey ve birey ile ailesi arasındaki bağların gelişimini olumsuz etkileyen faktörlerin neden olduğu yetersiz sosyal kontrol yaşam seyri kuramı ekseninde, uyuşturucu ile tanışma ve kullanmaya başlama sosyal öğrenme kuramı ekseninde, sosyal ve fiziki çevre düzensizliklerinin illegal davranış gelişimine yol açması açısından madde kullanma eğilimi ise sosyal düzensizlik kuramı ekseninde tartışılmıştır. Ayrıca, yapısal bir sorun olan kent yoksulluğu ve yoksunluğu ise adaletsiz kentleşme kavramı ışığında tartışılmıştır.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır.*Birinci bölümde*, araştırmanın problemi, amacı, önemi ve sınırlılıkları hakkında bilgiler verilmiştir. *İkinci bölümde,* araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesine yer verilmiştir. Bu bağlamda, kent, kentleşme ve kentlileşme kavramlarına yer verilerek kentleşmeye ilişkin kuramsal yaklaşımlar ele alınmış, göçün kentleşme sürecine etkileri ve neden olduğu sorunlar, gecekondulaşma, suç ve suçluluk kavramları izah edildikten sonra kentleşme ve suç ilişkisine yönelik teorik yaklaşımlar açıklanmıştır. Ayrıca Türk ceza hukukunda uyuşturucu made kullanma suçunun yeri ve bu suçu işleyenlere karşı uygulanan denetimli serbestlik tedbirleri hakkında bilgiler verilmiştir. Devamında ise uyuşturucu madde ve madde bağımlılığı hakkında bilgiler verilerek madde bağımlılığının nedenleri ve tetikleyici faktörleri hakkkında değerlendirmelerde bulunularak sosyolojik bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın *üçüncü bölümünde*, araştırmanın modeli bağlamında kullanılan nitel araştırma yöntemi ve kullanılan tekniklerden kısaca bahsedilmiştir. Yine bu bölümde araştırmanın alanı olan Gaziantep kenti hakkında genel bilgilere yer verildikten sonra Gaziantep'in kentleşme ve göç süreçleri hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında örneklemin niteliği ve seçimi, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanması ile süre ve olanaklar hakkında kısa bilgiler verildikten sonra üçüncü bölüm sonlandırılmıştır. Araştırmanın *dördüncü bölümünde,* katılımcılardan elde edilen verilerin niteliksel analizi yapılmış ve elde

edilen bulgular kuramlar eşliğinde yorumlanmıştır. Araştırmanın *beşinci bölümü*tezin sonuç kısmını oluşturmaktadır. Tezin sonuç kısmı özet, yargı ve öneriler olarak ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Bu kısımda tez özetlenerek bulgularla doğrulanan kavramsallaştırmalar ve teorik belirlemeler ele alınmıştır. Yargı kısmında araştırma sonucunda edilen veriler ışığında "araştırma neyi gerçekleştirdi?" sorusuna kısaca cevap verilmiştir. Öneriler kısmında ise araştırma bulgularına dayalı olarak araştırma probleminin çözümüne yönelik pratik ve kuramsal katkıların neler olabileceği ele alınmıştır.

BÖLÜM 2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

2.1. Problem

Türkiye'deki kentleşme süreci öncelikle kırsal yerleşimi ve yaşamı göçle büyük oranda yok etmiştir. Son on yıllarda ise kentler için de büyük bir tehdit hâline gelmiştir. Zira, kentleşme, kentlerin doğal gelişim ve değişimini dışsal dinamiklerle karmaşık bir hâle getirmiş, her kentin kendine özgü kültürel yapısını tehdit ederek kentleri adeta kimliksiz hâle getirmiştir. Kentsiz kentleşme olarak da kavramsallaştırılan bu olgunun neden olduğu sorunların bireysel ve kollektif yaşama yansıması ise normatif çöküntüye neden olabilecek kollektif bilincin zayıflamasıdır. Genelde suçlu davranışın, özelde ise uyuşturucu madde kullanma suçunun sadece kriminal bir olgu değil, aynı zamanda uyuşturucu bağımlısı bir nüfusun oluşumuna vücut vererek, toplumsal bir sorun olmasında sağlıksız kentleşmenin bir risk faktörü olduğu düşünce ve öngörüsü bu araştırmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır. Araştırmada bu problem Gaziantep özelinde ele alınacaktır.

Türkiye'de 2017 yılında meydana gelen toplam 118.482 uyuşturucu vakasının türlerine göredağılımı incelendiğinde; 91.798 olayın (%77,47) kullanmak amaçlı uyuşturucu madde satın almak, kabul etmek ve bulundurmak (TCK.m.191) kapsamında gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye gerek coğrafi konumu gerekse de genç nüfusu sebebiyle uyuşturucudan doğrudan etkilenen ülkeler arasındadır. Ve yine gerek Asya'da üretilip Avrupa'ya transfer edilen eroin kaçakçılığında gerekse de Avrupa'da üretilip Asya'ya sevkiyatı yapılan sentetik uyuşturucu ve ara kimyasal maddeler kaçakçılığında transit ve hedef bir ülke konumundadır (http://www.narkotik.pol.tr).

Araştırma alanı olan Gaziantep, nüfusu itibariyle Türkiye'nin dokuzuncu büyük şehridir. 2019 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre il merkezinde toplam 1.721.475 kişi yaşamaktadır. Merkez ilçeleri Şehitkâmil, Şahinbey ve Oğuzeli'dir. Gaziantep'in merkez dışı ilçeleriyle birlikte genel nüfusu ise 2.069.364'tür (TÜİK,

2019). Suriye'deki iç savaş nedeniyle yoğun bir Suriyeli sığınmacı göçüne maruz kalan Gaziantep göçe dayalı kentleşmenin en hızlı olduğu kentlerden biri hâline gelmiştir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 11.06.2020 tarihi itibariyle Türkiye'deki biyometrik verilerle kayıt altına aldığı geçici koruma altındaki Suriyeli sayısının illere göre dağılımı incelendiğinde: İstanbul 499.061 kişi ile birinci,Gaziantep 448.860 kişi ile ikinci, Hatay 433.156 kişi ile üçüncü ve Şanlıurfa 420.675 kişi ile dördüncü sırada yer almaktadır. Bu sayılar her ilin kendi nüfusuna oranlandığında sırasıyla Hatay %26,91 ile birinci,Gaziantep %22,13 ile ikinci, Şanlıurfa %20.66 ile üçüncü sırada yer almaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2020). Dolayısıyla Gaziantep'in sığınmacı göçüyle birlikte toplam nüfusu 2.518.224 olmuştur.

Gaziantep, aldığı göç ve coğrafi konumu nedeniyle uyuşturucu trafiğinden olumsuz bir şekilde etkilenen kentlerden biridir. Bu konumu nedeniyle Gaziantep hem uyuşturucu ticaretinden hem de uyuşturucu kullanımından etkilenen bir kenttir. Uyuşturucu maddenin varlığı uyuşturucu kullanımı için başlı başına bir risk taşımaktadır. Buna hızlı ve çarpık kentleşmenin kentleşme dinamiklerine olan olumsuz etkileri de eklenince uyuşturucu kullanımı için uygun bir zemin oluşabilmektedir. Hızlı bir kentleşme sürecinin yaşandığı Gaziantep'te de uyuşturucu madde bağımlılığındaki artış kent güvenliği ve kamu sağlığı açısından önemli bir tehdit hâline gelmiştir. Özellikle göçle gelenlerin yoğun olarak yaşadığı, işsizlik ve yoksulluğun yaygın olduğu, belediye alt yapı hizmetlerinin yetersiz olduğu, gençlerin boş zamanlarını değerlendirecekleri yeterli sosyal destek kurumlarının olmadığı mahallelerde uyuşturucu madde kullanımı gittikçe yaygınlaşmaktadır. Nitekim 2018 yılı Türkiye Uyuşturucu Raporu'na göre 2017 yılında yatarak tedavi gören uyuşturucu bağımlılarının ikamet ettikleri iller sıralamasında; İstanbul 3451 kişi ile %29,7 oranıyla birinci, Adana 770 kişi ile %6,6 oranıyla ikinci sırada yer alırken Gaziantep 631 kişi ve %5,4 oranıyla üçüncü sırada yer almıştır. Tedavi olmak amacıyla başvuruda bulunanlar 100 bin nüfusa oranlandığında ise Şanlıurfa, Kırıkkale, Adana, İçel, Gaziantep, Denizli, Osmaniye, İstanbul, Bursa ve Mardin'in ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir(http://www.narkotik.pol.tr).

Bu araştırmanın temel problemi 'göç ve kentleşmenin neden olduğu sorunlar madde bağımlılığında ne gibi etkilere sahiptir? şeklinde kurgulanmıştır. Bu bağlamda ana olgu araştırma problemini yansıtmaktadır. Göç ve kentleşmenin madde

bağımlılığında ne gibi etkileri vardır sorusuna cevap ararken bu ana olguya etki eden dış güçler çalışma kapsamında ele alınmış ve katılımcıların verdikleri bilgiler bilimsel bir perspektifle analiz edilmiştir. Aile yaşantısı, düşük sosyoekonomik durum , düzensiz fiziki ve sosyal çevre, adaletsiz kentleşme gibi etkenler bu çalışma kapsamında dış güçler olarak ele alınmıştır. Ana olgu ve dış güçler arasındaki ilişki araştırmacının rolü ile de yakından ilgilidir.

2.2. Amaç

Toplumlar daima bir değişme ve gelişme süreci içindedir. Bu değişimin en önemli göstergelerinden biri de kentleşme olgusudur. Toplumsal değişmenin en önemli belirtilerinden biri olan kentleşme, göç sürecinin hızlı yaşandığı ülkelerde bir takım problemleri de beraberinde getirmektedir. En önemli problemli alan ise suçun ve sapmanın nitelik ve nicelik olarak kentsel mekânlarda artmasıdır.

Bu çalışmada bir sapma ve aynı zamanda suç olan uyuşturucu kullanımının niteliksel boyutunun Gaziantep kenti özelinde araştırılması hedeflenmektedir. Uyuşturucu kullanımı Gaziantep gibi hızlı kentleşmenin yaşandığı şehirlerde sosyal yapıyı sarsan önemli problemlerden biridir. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı Gaziantep'in kentleşme dinamikleriyle kentteki uyuşturucu kullanımı arasındaki ilişkiyi sosyolojik boyutlarıyla tespit etmeye çalışmaktır. Bu doğrultuda araştırmada, örneklemi oluşturan uyuşturucu madde bağımlılarına sosyal, kültürel ve ekonomik durumları, aile ilişkileri, aileden sonra sosyalleşmede önemli bir rol oynayan arkadaş grupları, kentlileşme sürecinde yaşadıkları sorunlar ve yaşadıkları mahallenin mekânsal özellikleri ile ilgili çeşitli sorular sorulmuştur. Madde bağımlıları ve konunun değişik branşlardaki uzmanlarıyla yapılan mülakatlar sonucu elde edilen bilgi ve bulgular ışığında kentleşme sorunları ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin varlığı konusunda bir sonuca varmak amaçlanmıştır.

2.3. Önem

Kırsal ve kentsel alan bakımından Türkiye, 1985 yılından itibaren kentsel nüfusun fazla olduğu bir ülke olmuştur. Gün geçtikçe kırsal alanların nüfus artışı ve miras yoluyla daraldığı düşünüldüğünde, sağlıklı bir toplum için kentlerin problemsiz olması gerekmektedir. Oysa fiziksel çevre ve yaşam koşullarında beliren bir değişme olan kentleşmenin çarpık ve anomik olması kentleri sorunlu alanlar hâline

getirmektedir. Yoğun göç sonucu hızlı nüfus artışı baskısı ve altyapı yetersizliği ile karşı karşıya kalan kentlerde kültürel öğelerin, ahlaki yapının, değerler sisteminin ve kurumlar arası ilişkilerin hızlı bir sosyal değişime uğraması suçlu davranışlarını arttırmaktadır. Kentleşme dinamiklerini etkileyen olumsuz yöndeki bu değişimler, kentleşmeyi uyuşturucu madde kullanımı için bir risk faktörü hâline getirirken, uyuşturucu madde kullanıcılarını da kentin güvenli yaşamı için birer tehdit unsuru hâline getirmektedir. Hızlı kentleşmenin olumsuz etkilerinden en çok zarar gören kesim ise sosyal ve ekonomik mahrumiyet koşullarının hüküm sürdüğü gecekondu olarak tabir edilen ve gittikçe varoş hâle gelen kenar mahallelerde yaşayan çocuklar ve gençlerdir. Zira, işsizliğin neden olduğu ekonomik yoksunluk aile içi istikrarsızlığa, şiddete ve boşanmalara neden olmakta, bu durum ise çocukları ve gençleri uyuşturucu kullanma riskine karşı dirençsiz hâle getirebilmektedir. Diğer taraftan, alt yapı hizmetlerinden ve sosyal destek kurumlarından hiç ya da yeterince faydalanamamaları, ekonomik imkânlarının çok kısıtlı oluşu ve sosyal sermayelerinin yetersiz olmasından kaynaklanan kentle bütünleşememe sorunları bu mahallelerde yaşayan gençleri uyuşturucu madde kullanan sapkın akran gruplarına yöneltebilmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı bütün dünyada olduğu gibi genelde Türkiye'nin yerelde ise Gaziantep kentinin önemli problemlerinden birini oluşturmaktadır**.**Uyuşturucu madde bağımlılığının kentlerde giderek artmasıyla birlikte sorunun daha fazla görünürlük kazanması bu konuda yeni kamu politikaları geliştirilmesini ve ciddi miktarda kaynak kullanımını gerektirmektedir. Araştırmanın, kentleşme sorunları ve madde bağımlılığı arasındaki ilişki konusunda varacağı sonuçların bu politikalara perspektif sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, kentleşme sorunları ve madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin araştırılmasında uyuşturucu madde kullanımının hem suçlu davranışı hem de sosyal bir sorun olarak Gaziantep kenti özelinde ele alınmasının madde bağımlılığının arkasında yatan kentleşme sorunları hakkındaliteratüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Diğer taraftan, kentlerdeki uyuşturucu madde kullanımına neden olan risk faktörlerinin tespit edilmesi hâlinde çalışmanın madde bağımlılığının önlenmesinde hem kentsel güvenlik hem de kamu sağlığı ile ilgili politikaların geliştirilmesinde görevli kurumlara katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

2.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın kentleşme, göç ve suç gibi her biri sosyolojinin birer alt disiplini olan konuları da içeren çok boyutluluğu araştırma konusunu sınırlamaktadır. Madde kullanımı gibi toplumsal reddi güçlü bir konuda gerek katılımcı bulmanın güçlüğü, gerekse de katılımcılara yöneltilen bazı sorulara "kaçamak" cevaplar alınması araştırmayı bir ölçüde sınırlamıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara her ne kadar, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü çalışanı olmadığımı, kurum dışı bir araştırma yaptığımı, kişisel bilgilerin gizli tutulacağını belirterek araştırmanın konusu hakkında detaylı bilgi verdim ise de bazı katılımcılar beni kurum çalışanı olarak değerlendirmiş,bu nedenle de araştırma kapsamında verdikleri cevapların resmi makamlara iletileceği endişe ve korkusuyla sorularıma kısmen temkinli cevaplar vermişlerdir. Ayrıca bazı katılımcıların madde yoksunluğunun etkisi altında olmaları nedeniyle soruları anlamada ve kendilerini ifade etmede güçlük çekmeleri derinlemesine görüşmelerde karşılaşılan diğer güçlüklerden biri olmuştur.

Araştırmada sadece madde bağımlıları üzerine yoğunlaşılmıştır. Madde satıcılarıyla görüşmenin gerek tehdit ve ölüm gibi riskler içermesi, gerekse de bu kişilerin yasadışı bir faaliyet alanı içinde olmaları nedeniyle görüşmeyi kabul etmeyecek olmaları araştırmanın çok boyutluluğunu kısıtlamıştır.

Araştırmanın *Covid-19* küresel salgın dönemine denk gelmiş olması saha çalışmasını olumsuz yönde etkileyen diğer bir faktördür. Zira kamu sağlığı nedeniyle getirilen yasal kısıtlamalar, başta sosyal hayatın hareketliliği olmak üzere yüzyüze iletişimi de ciddi oranda etkilemiştir. Her ne kadar madde bağımlılarıyla görüşmeler şans eseri salgın öncesi döneme denk gelmiş ise de salgın dönemine denk gelen uzmanlarla görüşme evresi araştırma sürecini önemli ölçüde etkilemiş olup, özellikle Gaziantep İl Sağlık Müdürlüğünden alınan resmi izin sürecinin salgın kaynaklı iş yoğunluğu nedeniyle uzamasına neden olmuştur. Diğer taraftan, Gaziantep'te uyuşturucu suçlarıyla ilgili mahalle bazlı istatistiki verilere ulaşmak amacıyla İl Emniyet Müdürlüğü'ünden izin alınamamış olması da araştırmayı sınırlandırmıştır.

Nihayetinde araştırmanın Gaziantep kent merkezi ile sınırlı olması ve elde edilen sonuçların kentleşme sorunları ve madde bağımlılığı ilişkisi konusunda Türkiye

geneli hakkında bilgi vermeyi imkânsız kılması araştırmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

BÖLÜM 3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme Kavramları ve kuramsal Yaklaşımlar

Tarihsel süreç içinde insan uygarlığının en önemli basamaklarından biri olarak kentler, sanayinin, ticaretin, ekonomik, sosyal ve kültürel olanakların yoğunlaştığı yerler olduklarından kırsal alanlarda yaşayan insanlar açısından çekim merkezi olmuştur (Güneş, 2011, s.58-81). Bu nedenle kent, kentleşme, kentsel yaşam, kentlileşme gibi konular birçok bilimsel disiplinin araştırma objesi hâline gelmiştir. Örneğin iktisatçılar kentteki üretim ilişkilerini ele alırken, coğrafyacılar mekân-nüfus etkileşimini, mimarlar fiziki yapı ve planlama ile ilgili gelişmeleri, sosyologlar ise kentin toplumsal yapısını ve kentteki toplumsal ilişkileri ele almışlardır.

Kentler insanlık tarihi kadar eski olsa da kent ve kentleşmenin sosyolojinin temel konuları arasına girmesi sanayi devrimi ile birlikte başlamıştır. Sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıkışındaki en önemli etkenin, sanayi devriminin yarattığı toplumsal sorunların yoğun olarak yaşandığı kentler olması anlamlıdır. Sosyolojinin kurucuları ve öncüleri olarak görülen Comte, Durkheim, Weber ve Simmel gibi toplumbilimcileri toplumun sorunları üzerine düşünmeye ve çözüm üretmeye sevk eden nedenler; Avrupa'da gerçekleşen sanayi devriminin en önemli sonuçlarından olan kırdan kente göç, geleneksel değerlerdeki çözülme ile birlikte ilişkilerde ağırlığın giderek biçimsel olmayan ilişkilerden biçimsel ilişkilere kayması, toplumsal kurum ve değerlerin giderek önem kazanan rasyonalizasyonu ve bürokratikleşme gibi toplumsal olgular olmuştur.

Diğer yandan sosyoloji, kentleri dolduran çalışan sınıfların kontrolü ve bu sınıflardan kaynaklandığı düşünülen ahlaki yozlaşma, fuhuş ve suç gibi normatif çöküntü örüntülerinin sebeplerinin anlaşılması ve çözümüne karşı da duyarsız kalamamıştır. Dolayısıyla sosyoloji biliminin ortaya çıkışından itibaren kentsel yaşam ve sorunları onun öncelikli konuları arasında yer almıştır. Nitekim sosyolojinin kenti ve

onun sorunlarını ele alırken bugün dahi kullanmakta olduğu bazı kavram ve yöntemlerin yukarıda sıralanan sosyologlar tarafından geliştirildiği görülmektedir.

Emile Durkheim'e göre kent "ahlaki uyumun dağılması" için bir yerdir. Durkheim, kent olgusunu toplumsal değişim çerçevesinde ele alır ve iki toplumsal düzen biçimi olarak mekanik dayanışma ve organik dayanışma kavramlarını kullanır. Mekanik dayanışma; küçük yerel toplumlarda ortak gelenek, inanç ve ritüellerin olduğu, kolektif bilincin etkin olduğu, özel mülkiyet ve farklılaşmanın az olduğu bir topluma has dayanışma düzeni iken, organik dayanışmanın hakim olduğu toplum ise, bireycilik, bireysel hakların genişlemesi, özel mülkiyet, iş bölümü, farklılaşma ve uzmanlaşmanın neden olduğu karşılıklı bağımlılığı sembolize etmektedir (Slattery, 2010, s.114-115). Durkheim, kenti işbölümü ve dayanışma kavramlarıyla ilişkilendirirken sanayileşme sürecinde mekanik dayanışmacı geleneksel kır toplumundan organik dayanışmacı kente evrilen toplumsal yapıda, ortak değer ve normların önemine değinir (Oktik, 2013, s.11).

Weber, feodalizmden kapitalizme geçişte kentin önemli bir köprü vazifesi gördüğünü, çünkü kentlerde tarımsal üretimden ziyade ticaret ve sanayiye dayalı üretimin baskın hâle geldiğini belirtmektedir.Weber kentsel yerleşim alanını kırsal yerleşim alanından ayıran özellikleri ekonomik, idari, hukuki bir takım kurum ve örgütlenmeler temelinde açıklamaktadır. Buna göre kentler; güvenlik amaçlı kale, alışveriş ve ticari ilişkilerin hüküm sürdüğü pazar, özerk hukuk sistemi, mahkeme, kent sakinlerinin katılımıyla oluşmuş sivil ve demokratrik bir ortamı içeren yerleşim alanlarıdır (Weber, 2000, s.91). Weber, kent kavrayışına egemen olan kriterleri Orta Çağ Avrupa kentinin özelliklerinden almış olup tüm dünya kentlerine teşmil etmek mümkün değildir. Ancak Weber'in kent tanımlamasının modern sanayi kentleri üzerinde yapılacak bir çalışmanın zeminini oluşturduğu söylenebilir.

Kenti toplumsal değişim sürecinin bir parçası olarak ele alan Karl Marx ve Frederich Engels'a göre kent, toprağa bağlılığın egemen olduğu feodalizmden üretim başta olmak üzere pek çok sürecin egemen olduğu kapitalizme geçişin mekânıdır. Buna göre, kent toprağa bağlılığın ortadan kalktığı bir yapı olmakla birlikte üretim başta olmak üzere pek çok sürecin güç merkezi konumundadır. Kent çözümlemesinde üretim ilişkileri ve sınıfsal çelişkilere odaklanan Marx, endüstriyel kentlerin ortaya çıkmasını

kırsal yaşamdan uzaklaşma ve sınıf bilincinin gelişmesi yönünde önemli bir evre olarak değerlendirmiştir.

Topluluk (*Gemeinschaft*) ve toplum (*Gesselschaft*) kavramsallaştırmalarıyla kent sosyolojisi alanında önemli bir yere sahip olan Ferdinand Tönnies, kenti kır-kent ayrımından hareket ederek yüz yüze iletişimin sosyal yaşamı belirlediği topluluktan (cemaatten), ikincil ilişkilerin ve zayıflamış sosyal bağların etkin olduğu topluma (cemiyete) geçiş olarak tanımlamıştır.

ABD'de kent sosyolojisinin ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahip olan Georg Simmel, "*Metropol ve Zihinsel Yaşam*", *" Paranın Felsefesi*" ve " *Modern Kültürde Çatışma*" gibi çalışmalarında kentleşmenin kültürel boyutlarına yoğunlaşarak kent yaşamının bireylerin bilinç dönüşümleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Kentleri paranın ve pazar ekonomisinin iç içe geçtiği yerler olarak tanımlayan Simmel (2014, s.13), paranın ve pazar ekonomisinin kentteki günlük ilişki veetkileşimleri nitel boyuttan nicel boyuta indirgediğini, bu durumun ise anonimleşme ve yabancılaşmaya yol açtığını ileri sürmektedir.

Sjoberg (2002, s.37-54), kentleri sanayi öncesi ve sonrası kentler diye ikiye ayırır. Bu ayrımı yaparken sanayileşmeyi temel bir değişken olarak ele alıp kentlerin ekolojik, toplumsal ve ekonomik örgütlenme biçimlerine bakar. Çünkü, Sjoberg'e göre bu örgütlenmelerin sanayi öncesi kentlerde aldığı biçim ile sanayi sonrası kentlerde aldığı biçim birbirinden farklıdır. Ancak bu sınıflandırma, mutlak bir sınıflandırma olmamakla birlikte, kenti meydana getiren sosyoekonomik ve kültürel yapının tarihsel süreç içinde nasıl bir sonraki basamağı etkilediğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu sınıflandırmaya göre kentler; sanayi öncesi kentler, geçiş dönemi kentleri, sanayi kentleri ve post-modern kentler olarak ele alınmaktadır.

Sanayi öncesi kentler, üretim ve ulaşımın insan ve hayvan gücüne dayandığı, iletişim ve ulaşım imkânlarının yetersiz, üretimin ise kendi içinde ihtisaslaşmış sokak ve mahalle gibi birimlerde konumlandığı kentlerdir. Sanayi öncesi kentlerde sokaklar dar, yapılar sıkışık ve alçaktır. Mekânın paylaşımında elit tabaka genelde kentin merkezinde, "istenmeyen unsurlar" ise kentin dış mahallelerinde konuşlanmıştır (Aslanoğlu, 1998, s.34-57; Keleş, 2010, s. 124).

Kısmen sanayi öncesi kısmen de sanayi kenti özelliklerini gösteren geçiş dönemi kentlerinde ise kentlerin merkezinde bir yandan yerleşim alanları, diğer yandan gelişen sanayiye ve artan ticarete yönelik depolama alanları bulunur. Kent çevresinde ise bir yandan inşaat sektörünün gelişmesinin sonucu olarak alt kentleşme görülürken, öte yandan alt sınıflara ait gecekondular yer almaktadır. Sanayi sektörü ise kentin çevresinde toplanmıştır. Geçiş hâlindeki kentte sosyal yapıyı oluşturan ekonomik ve teknolojik gelişmeler farklı hızlarda olmaktadır. Geleneksel formların direnerek varlığını sürdürmeye çalışması, bazılarının değişmesi, bazılarının ortadan kalkması ve nihayetinde geleneksel kurumların yerini yenilerine terk etmesi sürecindeki gelişmeler geçiş dönemi kentlerinin değişim dinamikleridir.

Sanayi kentleri, ticaret ve sanayi bölgeleri etrafında yapılanmıştır. Kentsel yaşamın örgütlenmesinde artan oranda bir uzmanlaşma ve iş bölümü gözlemlenebilmektedir (Keleş, 2010, s.12). Kapitalist ilişkilerin yarattığı ve yeniden şekillendirdiği sanayi kenti yirminci yüzyıldan itibaren farklı boyut ve görünümler edinmiştir. Kentleşme genel olarak belirli bir plan çerçevesinde olmayıp düzensiz ve denetimsizdir. Denetleme ve planlama, daha ziyade kentleşmenin sonuçlarına odaklanmıştır. Kentlerdeki belirli bir plana dayanmayan toplumsal ve ekonomik gelişme kırdan kente göçü de belirli bir plan doğrultusunda değerlendirme imkânını ortadan kaldırmaktadır. Kentleşmedeki bu plansızlığın en önemli sonuçlarından biri de göç eden nüfusun belirli kentlere yönelmesiyle bir kaç kentin aşırı büyümesidir. Keleş'e göre bu sistemde kentlerin içyapısında önemli değişiklikler oluşarak yoksul, orta hâlli ya da varlıklı ailelerin oluşturduğu mahalleler birbirinden ayrılır (Özer, 2004, s.8). Bu bağlamda, bugünün kapitalist sanayi kentlerinin toplumsal yaşam olanaklarının tüm çelişkilerini içinde barındırdığını söylemek mümkündür.

20. yüzyılın ikinci yarısında itibaren dünya yüzeyinde artan bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı yeni bilgi biçimleri ve buna bağlı olarak değişen ve dönüşen toplumsal - ekonomik sistem, kentlerde de önemli sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal dönüşümlere neden olmuştur (Aslanoğlu,1998, s.106). Post-modern kent olarak tanımlanan bu durum farklı yazarlar tarafından farklı kuramsal yaklaşımlarla ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Kentlerin sosyolojik analizine ilişkin ilk kuramsal çerçeve Chicago Okulu tarafından geliştirilmiştir. Chicago Okulu'nun kent sosyolojisine katkıda bulunan düşünürleri R. Park başta olmak üzere E. Burgess, R. McKenzie ve L. Wirth'tür. Bu düşünürler yıllarca kent sosyolojisi alanında yapılan araştırmalara temel oluşturan düşünceler geliştirmişlerdir. Chicago Okulu kentleşme konusunda iki temel yaklaşıma sahiptir. Birincisi, kent çözümlemesinde Park'ın benimsediği ekolojik yaklaşımdır. Park'ın ekolojik yaklaşımını benimseyen öğrencileri Burgess ve McKenzie bu yaklaşım çerçevesinde kentlerin büyüme süreçlerini analiz etmişlerdir. İkincisi ise, Wirth'ün kentliliği "bir yaşam biçimi" olarak değerlendiren yaklaşımıdır. Kent çalışmalarını Chicago kenti üzerine yoğunlaştıran okul, Chicago kentini neredeyse bütün kent çalışmalarına veri sağlayabilecek bir laboratuvara dönüştürmüştür.

1960'lı yılların sonundan itibaren, kent ve kentleşmeyi maddi koşulların, iktidar ilişkilerinin ve üretim tarzlarının biçimlendirdiği ve bu etkenlerin belirleyici olduğunu ileri süren Neo-Marksist kuramcılar etkili olmaya başlamıştır. Engels'in kent çözümlemesine yönelik önemli katkılarına rağmen, Marksist düşüncede mekânın analiz birimi olarak ele alınması 1960'ların sonuna rastlamaktadır. Marksist düşüncenin kent analizinde Harvey, Lefebvre ve Castells mekân analizleriyle Marksist kent kuramına önemli katkılar sağlamışlardır.

Manuel Castells (2017, s.16-17)'e göre kent, tüm toplumsal grupların gündelik hayatının merkezinde yer alan kollektif tüketim araçlarının (eğitim, kültür, sağlık, konut, ulaşım, ticaret vs.) örgütlenmesiyle bağlantılıdır. Günümüzün gelişmiş kapitalizmi bir taraftan sermaye ve üretim araçlarının yoğunlaşması sonucu tüketimin artan toplumsallaşmasını sağlarken, diğer taraftan da tüketim araçlarının üretim ve bölüştürülmesindeki kapitalist mantık arasında ortaya çıkan çelişkiyi ifade etmektedir. Bu çelişki gündelik yaşamın maddi koşullarının iyileştirilmesi yönünde halk protestolarına neden olmaktadır. Çelişkilerin doğurduğu ve giderek derinleşen bu kriz karşısında devlet kollektif tüketim faaliyetlerinin işleyişine müdahale etmek zorunda kalmaktadır. Ancak devlet bu müdahalede toplumsal sınıflar ve gruplar arasındaki güç ilişkilerinde genelde hakim sınıfların çıkarlarına göre hareket etmektedir. Böylece, kent sorunu devleti gündelik yaşamla daha ilişkili hâle getirerek siyasi krizlerin doğmasına neden olur. Bu güç ilişkilerinde hakim sınıflar lehine hareket eden devlet, kollektif tüketim araçları üzerindeki idareci konumuyla işgücünün yeniden üretilmesini

sağlayarak sermayenin çıkarlarına göre hareket etmektedir (Castells, 2017, s.76).Buna göre kentler, emek gücünün yeniden üretimini sağlayan kolektif tüketim birimleridir. Kenti üretim merkezinden tüketim merkezine çeviren "sosyo-mekânsal mekanizmalar" nüfusun ve sermayenin; dolayısıyla üretim araçlarının, işgücünün, tüketimin ve kurumsallaşmanın belirli bir bölgede odaklanmasıyla "metropolleşme" oluşturur. Sanayi merkezleri ise kent merkezi dışında konuşlanır. Bu durum, orta sınıfın hareketliliğine dayanan "alt-kentleşme" biçiminde kendini gösterir. Alt-kentleşme sürecinde kent merkezindeki evler ve yapılar, orta sınıfın ayrılmasından sonra alt gelir gurubunun yaşadığı yoksul çöküntü alanlarına dönüşür. Castells, ekolojistlerin aksine kentsel süreçleri doğal değil de inşa edilmiş bir çevrenin ürünü olarak görmektedir.

Lefebvre (2018, s.21-26), "kent sorunsalı"nı ortaya koymada sanayileşme sürecini çıkış noktası olarak alır. Bu süreçte kent sanayinin gelişmesinde önemli bir role sahiptir. Çünkü şehirlerdeki yoğunlaşmalar sermaye yoğunlaşmalarını sağlamıştır. Böylece şehirler görece sürekliliği olan; bilgi, teknik, insan, zenginlik, para ve sermaye gibi unsurların birikim mekânı olmuştur. Lefebvre (2019, s.28), üretim ve dönüşümünü açıklarken sermayenin birikim süreçleri üzerinde durmaktadır. Mekânı, toplumsal değerler ve anlamlara dayalı uygulamaları belirleyen toplumsal bir ürün olarak gören Lefebvre'e göre, kapitalizm mekânı metalaştırarak sermaye birikimine yol açmaktadır. Lefebvre (2019, s.151), kent ile kapitalizm arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere "sermaye oluşumu" kavramını geliştirmiştir. Sermaye oluşumunu birincil ve ikincil devre olarak ayıran Lefebvre, sanayinin "taşınır" mal üretiminde elde ettiği sermayeyi birincil devre olarak adlandırır. Bu devredeki yavaşlamanın sermaye yatırımlarını ikincil devre olan gayrimenkule yönelttiğini belirtir. Bu durumda sanayi içinde oluşan toplam artı-değerin payı azalırken, gayrimenkul spekülasyonu ve inşaatında gerçekleşen artı-değerin payı artar. Dolayısıyla ikinci devre birinci devrenin yerini alır. Sermayenin nesnesi hâline gelen mekân Lefebvre'e göre ideolojiden veya politikadan bağımsız düşünülemez. Bilakis her zaman ideolojik ve stratejik içerimli olmuştur. Lefebvre, mekânla ilişki bağlamında mekânın; algılanan, tasarlanan ve yaşanılan mekân olarak üçlü bir sınıflandırmasını yapmıştır.

Harvey (2015b, s.112-113), kenti sermaye birikim süreci ile yapılı çevrenin ürünü olarak görmektedir.Sermaye birikiminin çelişkili yapısını kent üzerinden çözümlemeye çalışan Harvey, "kent meselesi"ni anlamak için sınıf mücadelesi ve

birikim üzerinden ilerler. Kapitalist birikim sürecinin yapısında var olan aşırı birikim eğilimi içsel dinamiğini düzenli bir şekilde yapılı fiziki çevreye katkı sağlayan koşulları yaratarak ortaya koyar. Harvey (2013, s.216)'e göre kentler toplumsal artık üretiminin büyük bir alana yayılmış yoğunlaşmasıyla oluşmaktadır. Kapitalizm belirli bir bölgede aşırı sermaye birikimi olarak tezahür eder ve çelişkilerini aşmak amacıyla "uzamsal çözüme" yönelir. Harvey (2011, s.40-80), kapitalizmin aşırı sermaye birikiminin neden olduğu bu kriz dönemlerinde sermaye fazlasını özellikle devletin giriştiği "bayındırlık" işlerine harcayarak sermayenin devir süresini uzattığını ileri sürmektedir. Bu bakış açısına göre kentler bir yönüyle kapitalist sermayenin önemli bir parçası hâline gelirken, aynı zamanda kapitalizmin talepleri doğrultusunda şekillenmektedir.

Kentleşmenin sağlıklı bir tanımını yapabilmek için kentleşme kavramı ile yakın bir ilişkisellik içinde olan kent kavramının tanımlanması gerekmektedir. Nihayetinde kentleşme, içinde doğup geliştiği kentin belirli bir yönde değişmesidir. Kentin çok boyutlu ve çok katmanlı bir dünya oluşu diğer bir ifade ile kentin bu "çok yüzlülüğü" ve her yüzünde başka bir hayatı/hayatları taşıması kenti farklı bakışların, farklı algı ve disiplinlerin odağı hâline getirmektedir. Yukarıdan da anlaşılacağı üzere kentle ilgilenen her bir kuramcı kenti kendi bakış açısına ve her bir disiplin de kendi alanına göre tanımlamakta ve çözümlemektedir. Ancak bu çerçevede ve genel anlamda kent; farklı sosyal sınıflardan oluşan bir toplumun, yapay çevreyi doğal çevreye egemen kıldığı bir ortamda ve kentsel yaşam kurallarına uygun olarak yaşamlarını sürdürdükleri bir yerleşme yeridir. Bu yerleşme yerleri tarihin değişik dönemlerinde farklı sosyoekonomik işlevleri üstlendiğinden, kent kavramı da bu işlevsel değişime uygun olarak her dönemde farklı bir içeriğe sahip olabilen dinamik bir nitelik taşımaktadır. Bu dinamiklik, yüzyılımızın en önemli olgularından biri olan kentin tanımında tam bir kavram birliğine ulaşılmasında bazı güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Özellikle de bu güçlükler, belirli bir ülke için somut ölçütlere dayanılarak yapılan bir kent tanımının bir başka ülke için büyük aykırılıklar göstermesine yol açmaktadır (http://www.kentkulturuvedemokrasidernegi.com).Her bilim dalı kenti kendi ilgi alanını merkeze alarak farklı yaklaşım ve ölçütlere göre tanımlamaya çalışmıştır. Kimi demografik ölçütü esas alırken kimi de işlevsel ve ekonomik ölçütü esas alarak tanımlamıştır. Ancak en kapsamlı kent tanımını bize bütün bu ölçütleri içine alan toplumbilimsel ölçüt vermektedir. Bu ölçüt kentin diğer yerleşme biçimlerinden

ayrılmasında belirli bir topluluk olarak taşıdığı kendine has niteliklere ağırlık vermektedir.Bu niteliklerin başında üretim yapısı, nüfus yoğunluğu ve heterojenliği ile örgütlenme düzeyi gelmektedir. Dolayısıyla kent, toplumbilimsel bakış açısıyla mekan ve zaman içindeki insan yerleşmesinin belirli özellikler taşıyan özel bir durumu olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2004, s.3). Kentleşme ise kent olarak kabul edilen yerleşme birimlerinde belirli bir zamana ve mekâna göre, nüfusun yoğunlaşma hızı veya oranını vermektedir.Ancak kentleşmeyi salt bir nüfus yoğunlaşması veya yaygın olduğu üzere tarım dışı üretimin yapıldığı yer olarak tanımlamak yetersizdir. Tekeli (2015, s.20)'ye göre kentleşme,bir insan yerleşmesinin veya (bu yerleşme kent olmuşsa) kentin, tarımsal olmayan üretim düzeyinin artması ve tüm üretimin denetim ve koordinasyonunun yoğunlaşması sonucu büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme derecelerinin artma yönünde değişmesi olayıdır.

Bu unsurların yanı sıra kentleşme, sosyal yapıdaki niteliksel değişmelere paralel olarak; toplumsal sınıf ve statülerdeki değişmeler, hareketlilik, işbölümü, uzmanlaşma, rekabet, anonim ilişkiler gibi birçok değişkenin ve bu değişkenler arasındaki olumsallıkların (sebep-sonuç bağlantısının) yer aldığıbirsüreçtir. Kentleşme tanımında yer alan tüm bu unsurlar ve değişkenler kentleşmenin sosyal bir olgu olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Kentle ilgili diğer bir kavram ise kentlileşmedir. Kentlileşme kentin fiziksel ortamını paylaşan bireylerin kente özgü davranış tarzlarını ifade etmektedir. Başka bir deyişle kentlileşme, kentleşme ile birlikte gelen toplumsal değişmenin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında ve yaşam tarzlarında önemli değişikliklere neden olan bir süreçtir (Keleş, 1998, s.71). Kentlileşme bağlamında kentli insan üzerine çözümlemeler yapan Wirht'e göre kentler kültürlerin ve ırkların eridiği ve melezlendiği alanlardır. Bu nedenle, kentli insanlar birbirleriyle bölünmüş roller içinde ilişki kurmakta ve birbirlerine karşı sorumluluk duygusunu kaybedip bencilleşmektedirler. İnsanlar arasında ilişkiler ikincil, parçalanmış ve geçicidir. Fiziksel bağlar yakın olmakla beraber sosyal bağlar zayıftır. Kentli insanı patolojik bir olgu olarak gören Wirth (1938, s.12)'e göre kentli insan "şizofrenik" bir karaktere sahiptir. Metropol tipi kişilik üzerine yaptığı analizde Simmel, metropol tipi kişiliğin ruhsal temelini sinirler üzerindeki uyarıcı yoğunluğuna dayandırır. Metropol insanı iç ve dış uyaranların hızlı ve kesintisiz değişimiyle karşı karşıyadır. Uyaranlara karşı

yüreğiyle değil, zihniyle tepki gösterir. Ruhun ayrıcalıklı konumunun yerine bilinç uyanıklığı geçer. Böylece zihin, metropol tipi kişiliğin dışsal çevreye karşı kendini koruduğu bir organa dönüşür. Simmel (2017, s.94-101), kent sakinlerinin birbirlerine yönelik ruhsal tavrını biçimsel açıdan "mesafelilik" olarak adlandırır. Çünkü kent sakini, sayısız insanla kurduğu dışsal temaslara içsel olarak cevap veremez, eğer cevap verecek olsaydı içsel parçalanmaya uğrar ve ruhsal olarak tasavvur edilemeyecek bir duruma düşerdi. Gerek bahse konu ruhsal durum, gerese de metropol hayatının rastgele temaslarla gelip geçen unsurları, metropol tipi insanı diğer insanlara karşı güvensiz ve mesafeli olmaya zorlamaktadır.

3.2. Türkiye'de Kentleşme ve Göç

Tarihsel gelişim süreci içinde sanayi devrimine kadar olan dönemde kentleşme, ülkelerin sosyal, ekonomik, kültürel ve coğrafi özelliklerine göre farklılıklar gösterirken; sanayi devrimi ile birlikte daha çok sanayileşme düzeyi kentleşmenin belirleyici unsuru hâline gelmiştir. Bu nedenle, sanayileşme derecesi üst seviyelerde olan Batı toplumlarında kentleşme, sanayileşme ile bağlantılı bir olgu iken, sanayisi az gelişmiş veya gelişmekte olan toplumların kentleşmesinde sanayileşme ile kentleşme arasında doğrudan bir bağlantı kurmak zordur. Yine Batı'da kentleşme ve kentlileşme kavramları gerek neticeleri, gerekse de aralarındaki sebep-sonuç ilişkisi bakımındanbütünleşmiş kavramlar olarak değerlendirilebilir iken sanayisi az gelişmiş veya gelişmekte olan toplumlarda kentleşme her durumda kentlileşmeye neden olmayabilmektedir. Dolayısıyla bu toplumlarda kentleşmeye rağmen kentlileşememe bir sorun hâline gelebilmektedir.

Kentleşmeyi etkileyen ve kentlileşmeyi de biçimlendiren unsurlardan en önemlisi göç olgusudur. Göç, basit anlamıyla, belirli bir amaç ve hedef gözeterek ya da belirli bir amaç olmaksızın bir yerden başka bir yere yönelen coğrafi insan hareketleridir. Geniş anlamda ise göç, coğafi mekan değiştirme sürecinin sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleri olarak tanımlanabilir. Bu nüfus hareketi iç göçler ve dış göçler olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. İç göçler, ülke içerisindeki yerleşim birimleri arasında sürekli yerleşmek amacıyla yapılan yer değiştirmelerdir. Dış göçler ise, uzun süre kalmak ve yerleşmek amacıyla bir ülkeden diğerine yapılan nüfus hareketleridir (Özer, 2004, s.11). Göç, tek

nedenli bir etkene dayalı değildir. Genel olarak göç bireyin yaşadığı yerden memnuniyetsizliğinden kaynaklanmakta olup, daha iyi bir yaşam umudu, eğitim, yoksulluk ve işsizlik gibi sebeplere dayanmaktadır (Oktik, 2016a, s. 3). Bu nedenle göç edilen yerler göçmenler için "umut mekanları" olmaktadır.

Toplumsal değişime neden olan sosyal bir hareketlilik olarak göç, değişik nedenleri ve sonuçlarıyla yüzyıllar boyunca devam etmiştir. Göçün temel unsuru harekettir, zira göç sosyal bir hareketliliktir. Sosyal boyutuyla göçün iki belirleyicisi vardır. Bunlar, birey (göçmen) ve bireyi göç etmeye sevk eden nedenlerdir. Bu ayrım göç olgusunu anlamak ve bu olguyu sosyolojik bir bakış açısıyla değerlendirebilmek açısından önem taşımaktadır. Göçler iç ve dış göçler olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. İçgöçler ülke içerisindeki yerleşim birimleri arasındaki bir yer değiştirme iken, dışgöçler bir ülkeden diğerine yapılan yer değiştirmelerdir. Ancak çalışmanın konusu içgöçle ilgili olduğu için konu bütünlüğünü ve sınırlılığını korumak için sadece içgöç üzerinde durulacaktır.

Göç, hem kırı hem de kenti etkileyen bir süreçtir. Kırsal alandaki yapısal çözülmenin bir sonucu olarak kentlere yapılan göçler kentleşmenin en önemli dinamiklerinden birini oluşturmaktadır. Diğer yandan göçmenler kentte edindikleri kentlileşme davranışlarını kıra taşıyarak kırdaki geleneksel yaşam tarzına alternatif yaşam tarzları oluştururlar. Bu durum kır ve kent arasındaki geleneksel-modern ayrımını bir ölçüde yumuşatarak kırın modernleşmesinde olumlu bir etkiye yol açar.

Toplumsal ve ekonomik değişim süreçlerinin hem bir sonucu hem de bir nedeni olarak da değerlendirebileceğimiz göç, her şeyden önce özgüllüğü olan bir süreçtir. Göç tarihsel açıdan bakıldığında göçlere katılan insan sayısının en fazla olduğu dönem olan kırsal alanlardaki insanların iş imkânlarına doğru yöneldiği Sanayi Devrimi'ne denk düştüğü için temelde sanayi toplumunun bir niteliği olarak sunulur. Gelişmiş ülkelerde 18. yüzyılın ortalarından sanayileşme ile ortaya çıkan göç hareketleri, Türkiye'de ise 20. Yüzyılın ortalarından itibaren etkili olmuş ve ülkedeki toplumsal dönüşümün son 60 yılına damgasını vurmuştur (Koyuncu, 2012, s.379).Burada vurgulanması gereken en önemli husus göçün Batılı ülkelerin sanayileşmesinde etkili bir unsur olmasıdır. Bu nedenle göç Batı toplumlarında sanayileşme ile doğrudan ilişkili bir olgu iken; sanayisi

gelişmemiş veya gelişmekte olan toplumlar için söz konusu doğrudan bağlantıyı kurmak zordur (Kongar,1982, s. 24).

Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye kentleşme açısından değerlendirildiğinde; sanayileşmesi ile kentleşmesi arasında doğrusal bir ilişki kurmak güçtür. Sanayileşmiş toplumları model alan ancak kentleşme sürecinde sanayileşmesinin etkisi zayıf olan Türkiye, kısmen sanayi öncesi, kısmen de sanayi şehri özelliklerini taşıyan kentlere sahiptir. Sjoberg (1965, s.329), sanayi öncesi kentlerin ve sanayi kentlerinin birtakım özelliklerini taşıyan kentleri "geçiş hâlindeki kentler" olarak tanımlarken, Kıray da geçiş hâlindeki toplumlarda kentleşme sürecini açıklarken benzer bir yaklaşımla "tampon mekanizmalar" kavramını kullanmaktadır. Bu bağlamda gerek Sjoberg'in "geçiş hâlindeki kentler" teorisi gerekse de Kıray'ın "tampon mekanizmalar" kavramı Türkiye'deki kentleşme ve kentleşme sürecini açıklamada bize uygun bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Bunun nedeni ise Türkiye'de Batıya nazaran sanayileşmenin çok geç başlamış olmasıdır. Türkiye'deki kentleşme deneyimi büyük yapısal değişim ve dönüşümlerin yönünü belirlemiştir. Çünkü Türkiye'deki kentleşme toplumsal ve ekonomik yapıyı şekillendiren temel etkenlerin başında gelmektedir. Türkiye'deki kentleşme süreci genel olarak dünyadaki diğer ülkelerin kentleşme deneyimini izlerken, kentlerin ulusal sınırlar içindeki mekânsal dağılımı ve nüfusun belirli kentlerde yığılması bakımından ise farklı bir seyir izlemiştir. Diğer taraftan Türkiye'deki kentleşme olgusunu Sezal'ın (1981, s.112) ifadesiyle, Batı'daki "kent blokları" tipinin tersine "köy blokları" şeklinde nitelendirmek mümkündür. Sezal (1981, s.112), köy blokları tipi ile ülkemizdeki kentleşmenin sanayileşmeye dayanmadığını, gecekondulaşmanın eşlik ettiği plansızlık ve çevre tahribatı ile oluştuğunu ifade ederek bunun da köy kültürü ile kent kültürünün bir arada yaşadığı bir tür kentsiz kentleşmeye neden olduğu imasında bulunmaktadır. Köy kültürü ile kent kültürünün bir arada yaşanmasına neden olan köyden kente göç şüphesiz ki Türkiye'deki kentleşme olgusunun önemli bir unsurudur. Bu konu ilerleyen sayfalarda ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Erder (1998, s.231)'e göre ise Türkiye'de kentleşme, daha ziyade geleneksel devlet-toplum ilişkilerinin belirleyici olduğu, merkeziyetçi ve otoriter kurallarla işleyen bürokratik kurumlar, zayıf yerel yönetimlerin ve popülist politikalardan beslenen

enformel örgütlenmelerin karşılıklı etkileşiminden oluşan kaotik bir ortamda gerçekleşmektedir.

Türkiye'deki kentleşme süreciniOsmanlı Devletinde modernleşme hareketlerinin hız kazandığı Tanzimat Döneminden günümüze kadarki seyriniele almanın konunun bütünlüğünü kavrama açısından faydası olacaktır. Çünkü tüm toplumlar geçmişten bugüne kadar gelen kümülâtif nitelikte ve sürekliliği olan birtakım değişim ve dönüşüm süreçlerine tabidirler. Farklı boyutları olan bu değişim ve dönüşüm sürecinin bir boyutunu da kentleşme oluşturmaktadır.Bu nedenle Cumhuriyet dönemi kentleşmesinindaha iyi anlaşılabilmesi için kentleşmenin Tanzimat döneminden bu döneme kadar geçirdiği değişim ve dönüşümü bilmekte fayda vardır.

Her toplumda olduğu gibi nüfusun yoğunluğu, heterojenliği ve hareketliliği ile ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamda önemli bir işlevi yerine getiren kentler, Osmanlı toplumunda bu fonksiyonlarını yerine getirmiştir. Osmanlı Devletinin 1838'de İngiliz Ticaret Antlaşmasını imzalaması ile dünya ekonomisine entegre olma sürecine girmesi, bu sürecin kaçınılmaz etkisiyle dış pazarlara açılması özellikle ulaşım ve tarımdaki teknolojik gelişmeler bu dönem kentleşmesine damgasını vurarak kentli nüfus oranının %25'e çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca kent nüfusundaki bu artışta, miri toprakların özel mülkiyete dönüşmesi, merkezi iktidarın zayıflaması ile birlikte Ayan olarak adlandırılan toprak aristokrasisinin ortaya çıkışı gibi etkenlerin de önemli rolü olmuştur. Çünkü toprak sistemindeki bu radikal değişimler köylüyü topraktan kopartarak kentlere göçü hızlandırmıştır.

1839 Tanzimat Fermanı ile birlikte yönetim alanındaki radikal değişim, ülkedeki kentleşme anlayışını ve planını da önemli düzeyde etkilemiştir. Tanzimat Dönemi sonrasında yapılan birtakım reformlar ve ıslahat yönündeki çalışmalar Avrupa kentlerinin niteliklerini de gündeme getirmiş, tam olmasa da bu kentlerin ihtiyaç ve değişikliklerinden esinlenerek yerel yönetim hizmetleri alanında bir takım değişikliklerin yapılmasını sağlamıştır. Bu değişikliklerin kentleşme açısından en önemli yönü ise yerel yönetim ile kent etkileşimi arasında daha dinamik bir ilişkinin kurulmuş olmasıdır. Kentlerin yönetim birimi olan belediyelerin oluşturduğu yerel yönetim kurumları bu etkileşimi görünür kılarken, kentlerin Tanzimat öncesi dönemden daha farklı özelliklere sahip olmasını sağlamıştır. Bu dönemde, modernleşme çabaları

ile birlikte kentlerin planlı gelişimi yönünde örnek çalışmalar yapılmış ise de gerek örnek alınan Avrupa'daki kent planlamalarının yeni ortaya çıkmış olması, gerekse de kent planlamasını genel bir uygulamaya dönüştürecek yeterli teknik elemanın olmayışı yerel uygulamaları ülke genelinde bir uygulamaya dönüştürememiştir. Avrupa örnekliğinde bazı büyük şehirlerde kurulan belediyeler yeni kurulmuş olmanın verdiği eksikliklere rağmen kentleşme sürecinde etkin olmuşlardır. 1. Meşrutiyet'in ilanından sonra belediyeler; zabıta hizmeti, imar denetimi gibi klasik görevlerinin dışına çıkarakkentteki ekonomik yaşamı düzenleyen kural ve yasaklar koymak ve çevre temizliği gibi yapıcı hizmetleri üstlenmişlerdir. Ancak alt yapı hizmetlerinde varlıklarını yeterince gösterememişlerdir.

Kentlerin büyümesi ile birlikte mekânsal dağılımda da değişmeler olmuştur. Ticarette dışa açılmayla değişen ve gelişen yeni ticaret biçimi kentsel dağılımı dışa dönük hâle getirmiştir. Ticaretin canlanması ile birlikte gelişen iş ilişkileri yeni merkezlerin ortaya çıkmasını sağlarken kentlerin formunda da değişiklikler meydana getirmiştir. Bu bağlamda yeni bürokratik kurumlar, yeni konut alanları, kent içi ulaşımda atlı arabaların kullanılması ve bunun bir sonucu olarak kent dışında banliyölerin oluşması gibi kentin iç ve dış dokusunda değişimler meydana gelmiştir. Kentlerdeki alt yapı değişiklikleri daha çok liman kentlerinde kendini göstermiştir. Bu kentlerde limanlar, rıhtımlar, postaneler, bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları ile klasik Osmanlı kentinde görülen bedesten etrafındaki çarşıların dışında yeni merkezler ve iş alanları meydana gelmiştir(Koyuncu, 2015, s.26).

Sağlık alanındaki gelişmeler ve imparatorluğun kaybettiği topraklardaki Müslüman göçü kentlerin nüfusunun büyümesine yol açarken kent çeperlerinde göçmen mahallelerin oluşmasına neden olmuştur. Dışa bağımlı ekonominin en yoğun olduğu bu dönemde toplam nüfus 11,5 milyon olup nüfusun %25'i kentlerde yaşamaktadır. İstanbul'un nüfusunun kentsel nüfusa oranı ise %27'dir.

Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'ye kadar olan dönemde Türkiye'de kentleşme yavaş bir şekilde devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında devletçilik ilkesi gereğince devlet teşebbüsleri olarak kurulan sanayi kuruluşları kentleşmede önemli rol oynamıştır. Bir önceki dönemde merkezi idarenin yerel yönetimlere bakış açısı ve onlara yüklediği işlev Cumhuriyet döneminde de benzer biçimde devam etmiştir. Dolayısıyla bu

dönemde de merkezi yönetimin yerel yönetime biçtiği rol ve işlevle sınırlı bir kentleşmenin olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1930 yılına kadar yerel yönetimle ilgili sistem, Osmanlı yerel yönetim sisteminin devamı niteliğinde genel olarak varlığını devam ettirmiştir. Kent ve yerel yönetim sistemi 1930'lu yılların başlarında çıkarılan bir takım kanunlarda yasalaşarak kurumsal bir hüviyet kazanmıştır. Bu dönemde etkin olan merkeziyetçilik hem Osmanlı'dan kalan mirasla hem de dönemin siyasi ve idari şartları ile yakından ilişkilidir. Bu iki etken kentle de yakından ilişkili olan belediyecilik konusunda yapılabilecek düzenlemeleri ve iyileştirmeleri ciddi anlamda sınırlandırmıştır. Milli birliği sağlamanın ancak güçlü bir devlet olmakla mümkün olacağı anlayışı merkeziyetçilik fikrini pekiştirmiştir. Tek parti dönemi olarak da nitelendirilen bu dönemde henüz demokratik kurumlar oluşmamıştır. Tek partinin milli birlik ve güçlü devlet anlayışı belediyeleri ve diğer yerel kurumları merkezi gücün gölgesinde şekillendirmiştir. Örneğin, 1930'da çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile İstanbul'da belediye başkanlığı ile İstanbul Valiliği birleştirilmiş ve bu görevi yürütecek kişinin İçişleri Bakanlığı'nca atanacağı kanun hükmü hâline getirilmiştir. Devletle bütünleşen tek parti idaresinin her alanda vesayeti altında olan ve mali, hukuki ve idari anlamda özerklikleri bulunmayan belediyeler kentleşme konusunda ciddi bir gelişme gösterememiştir.Yine de bu dönemin kendine özgü sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel koşullarına göre gelişen bir kent olgusundan ve dönemin sonlarına doğru da kentleşme yönünden bir hareketlilikten bahsetmek mümkündür.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerek Marshall yardımları gerekse de tarımda makineleşmenin başlaması Türkiye kentleşmesinde ciddi bir hareketliliğe neden olmuştur. Bu durum, nüfusunun büyük bir kısmı toprağa bağlı bir yaşam süren ülkemizde kırsalda yaşayan toplumsal kesimin hayatında önemli değişikliklere yol açmıştır.

Kentleşme açısından demografik süreçleri, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası olarak kabaca ikiye ayıran Tekeli (2015, s. 36), kaba ölüm ve doğum oranının İkinci Dünya Savaşı öncesinde yüksek olduğunu ve bu dönemde Türkiye'deki nüfus artış hızının yüzde 1-1,5 düzeyinde kaldığını, oysa İkinci Dünya Savaşı sonrasında kaba ölüm oranının hızla düşmeye başladığını ve bu durumun 1970'ler sonrasında da devam

ettiğini ifade ederek kaba doğum oranlarının ise yüksek düzeyde sürdüğünü belirtmektedir. Kaba ölüm ve doğum oranları arasındaki duruma göre Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonrasında nüfus artış hızının binde 25-28 arasında seyrettiği sonucuna varmıştır. Nüfusun dağılımına bakıldığında ise 1927'de kentsel nüfusun %24,2 kır nüfusunun ise %75,8 olduğunu 1950 yılına gelindiğinde ise kır nüfusunun %25,0 kent nüfusunun ise %75,0 oranında olduğunu dolayısıyla bu dönemde güçlü bir kentleşme hareketinin olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde bu dönemde ülke genelindeki toplam nüfusunve kentsel nüfusun yıllık artış hızına bakıldığında, 1927- 1935 yılları arasında toplam nüfusun artışhızı binde21,1 iken kentsel nüfusun artış hızı binde 17,5, 1945-1950 yılları arasındaki toplam nüfus artış hızı ise binde 21,7 iken kentsel nüfusun artış hızı da binde 22,5 olarak hesaplanmıştır (Tablo 1 ve2).

Tablo 1. Türkiye'de 1927-1950 Arası Dönemde Kentsel-Kırsal Nüfusun Gelişimi

Yıllar	Kentsel Nüfus	%	Kırsal Nüfus	%
1927	3 305 879	24,2	10 342 391	75,8
1935	3 802 642	23,5	12 355 376	76,5
1940	4 346 249	24,4	13 474 701	75,6
1945	4 687 102	24,9	14 103 072	75,1
1950	5 244 337	25,0	15 702 851	75,0

Kaynak: tuik.gov.tr

Tablo 2. Türkiye'de 1927-1950 Arası Dönemde Toplam Kentsel Nüfusun Yıllık

Dönemler	Toplam Nüfus Artışı (Binde)	Kentsel Nüfus Artışı (Binde)
1927-1935	21,1	17,5
1935-1940	19,6	26,7
1940-1945	11,0	15,1
1945-1950	21,7	22,5

Kaynak: tuik.gov.tr

Bu istatistiksel veriler bizebu dönemde kentleşme hızının toplam nüfus artış hızına paralel olduğunu göstermektedir. Kentleşme bu dönemin sonlarına doğru hızlanmıştır. Ankara'nın başkent olmasıyla birlikte Ankara'nın kentleşme hızı %6 seviyesine çıkmıştır. Kentleşme sürecinde devletçilik ilkesinin uygulanmasının bir sonucu olarak demiryolu programlarının hayata geçirilmesi, liman kentlerine göre İç Anadolu kentlerinin öneminin görece artmasını sağlamıştır.

Kısaca belirtmek gerekirse, 1950 öncesinde güçlü bir kentleşme hareketi görülmemektedir. Örneğin 1935'te 3.802.642 olan kent nüfusu 1950'de 5.244.337'ye yükselmiştir. Kentsel nüfusta gözlemlenen bu düşük artış, kırdan kente yönelen göçlerle değil de büyük oranda kentlerin kendi iç dinamiklerine bağlı olarak gerçekleşmiş olup, 1935'te %23,5 olan kentsel nüfus oranı 1950'de ancak %25'e çıkabilmiştir. Dolayısıyla eldeki veriler 1950 öncesindeki Türkiye'de kentleşme hareketlerinin, mevcut kentlerdeki nüfusun kendi iç dinamikleriyle artmasındankaynaklandığını göstermektedir (Koyuncu, 2015, s.27).

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1950 yılına kadarki dönem geleneksel toplumdan modern topluma geçiş çabalarının yoğun olduğu bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Kentleşmeyi modernleşmenin ilk adımı olarak değerlendiren Lerner (1964, s.94)'de Türkiye'de bu dönemin özelliklerini "geçiş toplumu"nun özellikleri olarak nitelendirip bu dönüşümün 1950'lerde başladığını ileri sürmektedir. Nitekim 1950 yılına kadar Türkiye'de kentleşme olgusundan bahsetmek güçtür. Zira kentleşme basit bir nüfus artışından ibaret olmayıp ayrıca ekonomik gelişmeye paralel olarak; kent sayısının artması, kentlerin büyümesi ile birlikte artan örgütlenme, işbölümü, uzmanlaşma, heterojenlik ve insanlar arası ilişkilerde kente özgü değişikliklerin meydana geldiği bir nüfus birikim sürecidir. 1950'den itibaren Türkiye, kentleşme tanımında geçen bu parametrelerle karşı karşıya gelmiştir.

1950'ye kadar ciddi manada bir gelişme göstermeyen ve modernleşmenin ilk adımı olarak nitelendirilen kentleşme 1950'den itibaren başlayan göç hareketleriyle birlikte ülkenin en ciddi sorunlarından biri hâline gelmiştir. Şüphesiz ki, bu durum ülkenin ve dünyanın o dönemdeki siyasal konjonktüründe bağımsız düşünülemez. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de insan hakları, demokrasi, refah devleti ilkeleri ön plana çıkmış ve ülkenin siyasal durumunda radikal değişiklikler meydana gelmiştir. Bunlardan en önemlisi de çok partili döneme geçiş ve Demokrat Parti ile birlikte devletçi politikaların yerini liberal söylemlere bırakmaya başlamasıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce iç pazara hapsolmuş ülke ekonomisinin, özellikle tarımda modernizasyona ağırlık verilerek dışa açılma süreci hız kazanmıştır. Liberalleşme söylemi ile birlikte özel sektöre önem verilmeye başlanmış ve bu konuda önemli adımlar atılmıştır. 1950'lerin ilk yarısında gıda, dokuma, seramik, tütün ve dericilik gibi dallarda faaliyet gösteren özel sektör, 1950'lerin ikinci yarısında tarım

araçları, ilaç, kimya, makine ve elektrik aletleri gibi dayanıklı tüketim mallarının üretimi üzerine yoğunlaşmıştır. 1960 ihtilali ve ardından yürürlüğe giren 1961 Anayasası ile birlikte, ekonomik ve sosyal kalkınmada plan ve planlama kavramları düşünce aşamasından uygulama aşamasına geçmiştir (Tekeli, 1998, s.12). 1960'tan itibaren kentleşme bağlamında görece daha planlı bir döneme geçilmiştir. Planlamaya ağırlık verilerek, işyerleri ve sanayi kuruluşları kent merkezlerinden kent dışına çekilerek sanayi siteleri örgütlenmelerine gidilmiştir. Kent merkezlerinde ise, denetim ve ticari faaliyetler ağırlık kazanmıştır. Kentlerin aldığı formda belirleyici rol oynayan konut biçimi ve ulaşım sorununu çözmeye yönelik çabalar olmuştur (Osmay, 1998, s.145).

Türkiye'deki kentleşmeyi sanayileşmeden bağımsız düşünemeyiz, ancak kentleşmenin sanayileşme hızı ile orantılı bir şekilde bir şekilde geliştiğini söylemek de zordur. Çünkü 1950'den itibaren tarımda makineleşmeye paralel olarak tarımsal işgücü fazlasının kentlere göç etmesi ve mevcut sanayinin göçle gelen işgücü talebini karşılayamaması göçe dayalı kentleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentleşme hızının sanayileşme hızından fazla olması birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Büyük kentlerin yoğun bir göçe maruz kalması bu kentleri göçe hazırlıksız yakalamıştır. Bunun bir sonucu olarak da ulaşımdan yerleşime kentsel bütünleşmeden çalışma hayatına kadar birçok alanda marjinal, sağlıksız ve plansız kent görüntüleri ortaya çıkmıştır. Tarımsal yapıdaki nüfusun; tarımda makineleşme, miras yoluyla toprakların küçülmesi, daha iyi koşullarda yaşam gibi nedenlerle çözülerek kentlere akması büyük kentlerin çeperinde arsa piyasasının oluşmasına ve buna paralel olarak da çarpık kentleşmenin en önemli nedeni olan gecekondulaşmayı doğurmuştur. Gecekondulaşmanın belirlediği bu kentleşme biçimi, bir yandan çok düşük bir maliyetle göçmen işgücünün kente yerleşmesini sağlarken, diğer yandan sanayiye sağladığı düşük maliyetli işgücüyle sermaye birikim sürecine katkı sağlamaktaydı. Sanayide istihdam olanağı bulamayan birçok göçmen ise enformel emek ve iş piyasasının doğmasına neden olmuştur. Ayrıca kentli yoksulların barınma ihtiyacını karşılamak üzere yukarıda kısaca belirttiğimiz enformel bir çözüm yolu olan gecekonduları ortaya çıkarmıştır. Gecekondu, 1966 tarihli 775 sayılı Gecekondu Yasasının 2. Maddesine göre; "imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı olmaksızın, kendisine ait olmayan arazi ya da arsa üzerinde sahibinin izni olmadan yapılan izinsiz yapılar" olarak

tanımlanmaktadır (Çakır, 2007, s.23). İlk önceleri kentlerin iş merkezlerine yakın mesafede ve genellikle dere yatakları ve dik yamaçlar gibi coğrafi olarak dezavantajlı arazilere derme çatma olarak inşa edilen gecekondular zamanla kentlerin çeperini saran ve halkalar şeklinde sürekli genişleyen alt yapı ve diğer hizmetler bakımından yetersiz mahallere dönüşmüştür (Erman, 2004, s.289-304).

Türkiye'deki kentleşme olgusunun, gelişmekte olan ülkelerin kentleşmesinin temel özelliklerine koşut bir biçimde geliştiği ve daha ziyade sorunlar boyutu ile öne çıktığı görülmektedir. Özellikle sanayileşme temelinde gelişmeyen bir kentleşme biçimi olarak Türkiye kentleşmesi; idari, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunların iç içe geçtiği bir yumağa dönüşerek Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri hâline gelmiştir. Göçle gelen bir nüfus baskısıyla karşılaşan kentler; çevre, yerleşim, istihdam, ulaşım, altyapı gibi sorunlardan şiddet ve suça kadar genişleyen kentsel boyutlu birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır.

Bu dönemde meydana gelen göçün sebeplerine bakıldığında; miras yoluyla toprağın parçalanması, tarımda makineleşme sonucu beden gücüne duyulan ihtiyacın azalması, tarım arazilerinin giderek artan nüfusun geçimini sağlamakta yetersiz kalması ve bunun neden olduğu işsizlik, tarımdaki sulama, drenaj, tesviye, toprak dağılımından kaynaklanan sorunlar, tarımsal işletmelerin büyük çoğunluğunun ekonomik ölçekten yoksun olması, çiftçilerin tarımsal üretimdeki bilgi yetersizliği yanında genel eğitim seviyesinin düşük olması gibi yapısal sorunlar göçün genel sonuçları olarak kendini göstermiştir (Avcıoğlu, 1969,s.288; Teber, 1980,s.51).

1950'den itibaren başlayan ve 1960 yılına kadar hızlı bir şekilde devam eden ilk göç dalgasında göç edenlerin genel olarak sosyal ve ekonomik durumuna bakıldığında, neredeyse tamamına yakınının vasıfsız, eğitim düzeyi düşük yoksullardan oluştuğu görülmektedir. Bu ilk göç dalgasıyla gelenler, sanayileşmenin yetersiz ve sınırlı olması, sanayi sektöründe istihdam edilmelerini sağlayacak vasıf ve eğitimden yoksun olmaları nedeniyle yukarıda da kısaca değindiğimiz üzere belirli bir eğitim ve vasıf gerektirmeyen işportacılık, hamallık, ayakkabı boyacılığı, inşaat işçiliği, inşaat bekçiliği ve kapıcılık gibi marjinal ve enformel iş alanlarına yönelmişlerdir. Sanayide çalışanlar ise işverenlere sağladıkları ucuz işgücü sayesinde yurtdışından ithal edilen teknolojinin maliyetini dengeleme unsuru olmuştur. Dolayısıyla gerek formel gerekse de enformel

işlerde çalışan göçmenlerin kentteki yaşam koşulları arasında fazla bir fark bulunmamaktadır. Her iki durumda da göç edenler kent yoksulluğunu sağlık, barınma, gıda ve eğitim gibi temel ihtiyaçlar başta olmak üzere hayatın birçok alanında deneyimlemişlerdir. Yoksulluk altında ezilen bu kesim, barınma sorununu hâlletmek için gecekondu yapmaya yönelmiş, bu durum ise kentlerin çeperlerinde gecekondulaşma sürecini başlatmıştır. Kentte barınma sorununu kendi yöntemleri (gecekondu) ile çözen göçmenlerin diğer önemli bir sorunu ise kente uyum sorunudur. Kırsaldan getirdikleri örf, adet, gelenek ve görenekleriyle şekillenmiş kültürel değerlerinin, kentin yerleşik kültürü ve yaşam tarzı ile çatışması önemli bir sorun oluşturmuştur. Bu uyum sorunu kentin yerli nüfusu ile göç edenler arasında toplumsal ayrışma ve dışlanma gibi problemlerin doğmasına neden olmuştur. Kırdan getirilen örf, adet ve gelenekler ile kent kültürü ve yaşam tarzının çatışması, değer yargılarındaki farklılıklar, zihniyet, davranış kalıpları ve toplumsal ilişkilerdeki farklılıkların yanında alışılmışın dışında tasarlanmış kent mekânlarının devasa büyüklüğü ve karmaşıklığı, günlük yaşamda kullanılan ev eşyaları ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi gibi gündelik yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimler kent kültürüne ve yaşamına uyum konusunda önemli sorun alanlarının oluşmasına ve hatta "gecekondu kültürü" adı altında yeni bir yaşam tarzının doğuşuna neden olmuştur (Koyuncu, 2012, s.382).

1961-1980 arası dönemde meydana gelen 1960 askeri darbesi ve 1971 askeri müdahalesi Türkiye'de önemli siyasal, toplumsal ve ekonomik değişikliklere neden olmuştur. Parlamenter demokratik sistemi sekteye uğratan bu gelişmeler ülkenin ekonomik ve sosyal yönden gelişimini olumsuz yönden etkilediği için göç hareketinde kısmi bir yavaşlama olmuş ise de büyük kentlerin göç nedenli nüfus artışı devam etmiştir.

Tablo 3.1950-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Kentsel-Kırsal Nüfusun Gelişimi ve Oranları

Yıllar	Kentsel Nüfus	%	Kırsal Nüfus	%
1950	5 244 337	25,0	15 702 851	75,0
1955	6 927 343	28,8	17 137 420	71,2
1960	8 859 731	31,9	18 895 089	68,1
1965	10 805 817	34,4	20 585 604	65,6
1970	13 691 101	38,5	21 914 075	61,5
1975	16 869 068	41,8	23 478 651	58,2
1980	19 645 007	43,9	25 091 950	56,1

Kaynak: tuik.gov.tr

Bu dönem Türkiye'de kentleşmenin hız kazandığı bir dönemdir. Özellikle 1960'larda planlamaya önem verilmesi kent merkezlerinde ciddi bir dönüşüme neden olmuştur. Kamu yatırımlarının özel sektörün ara mal gereksinimini gidermeye yönelik çabaları, sanayinin gelişmesi için gerekli olan ulaşım, iletişim, limanlar ve enerji gibi önemli yatırımların devlet tarafından yürütülmesi, çalışan kesimin gelirlerini arttırıcı politikalar sanayi üretiminin milli gelir içindeki payının artmasına ve büyük kentlerde teknolojik imkânlardan faydalanan ağır sanayi kuruluşlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır Bu politikalar, kentleri daha iyi yaşam koşullarının merkezi hâline getirerek kırdan kente göçün sürekli artmasına yol açmıştır. Buna göre 1950 yılında nüfusun sadece %18'i kentlerde yaşarken bu oran 1980 yılında % 44'e yükselmiştir. İdari ölçüte göre 1950 yılında kent nüfusunun ülke geneli nüfusu içindeki payı %25 gibi düşük bir seviyedeyken, bu oran 1960'ta %31,9'a, 1980 yılına gelindiğinde ise %43,9 seviyesine çıkmıştır (Tablo 3). Bu oransal artışların ülkedeki kent nüfusuna yansımasına bakıldığında dikkat çekici bir artışın olduğu görülmektedir. 1950 yılında kent olarak kabul edilen yerleşim birimlerinin nüfusu 5.244.337 iken bu sayı 1980 yılında 19.645.007'e çıkmıştır (Koyuncu, 2015, s.32).

Türkiye'de 1980 sonrası dönem birçok konuda olduğu gibi kentleşme ve göç konusunda da önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 1960'tan beri uygulamada olan ithal ikameci sanayileşme modelinin tıkanmaya başlamasıyla birlikte 24 Ocak Kararları olarak tarihe geçen ekonomik istikrar programıyla planlı ve müdahaleci ekonomi politikaları terk edilmiştir. 24 Ocak Kararları doğrultusunda %37,7 oranında devalüasyon yapılarak Türk parasının diğer ülke dövizleri karşısında değeri düşürülmüş, devletin ekonomideki payını küçültme adına KİT'lerdeki uygulamaya paralel olarak tarım ürünlerine yönelik destekleme alımları sınırlandırılarak KİT ürünlerine fahiş oranlarda zam yapılmıştır. İç piyasayı küçültmek ve kaynakları ihracata yöneltmek amacıyla yapılan bu düzenlemeler rekabetten yoksun iç piyasaya dönük üretim yapan sektörlerde üretim kayıpları yaşanmasına neden olmuştur. Diğer taraftan, bu dönemin diğer bir önemli gelişmesi ise 12 Eylül askeri darbesidir. Darbe sonrasında sendikacılık faaliyetlerinin askıya alınması ve grev yasağı gibi uygulamalarla iş gücü piyasası ve ekonomi disiplin altına alınmış, devletin sosyal ve ekonomik alandaki düzenleyici rolü gerileyince bu rolleri kendi doğruları ve kurallarına göre yerine getiren yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Tüm dünyada etkisini gösteren

küreselleşme olgusuyla Türkiye 24 Ocak kararlarıyla tanışmıştır. Özellikle ekonomi politikalarındaki köklü değişimler, özelleştirme, devletin ekonomik alana müdahalesinin azaltılması ve devleti küçültme politikaları Türkiye'nin küresel dünyaya eklemlenme çaba ve stratejilerinin birer göstergesi olmuştur. 6 Kasım 1983 tarihinde Turgut Özal liderliğinde tek başına iktidara gelen Anavatan Partisi, ihracatı attırmaya yönelik politikasıyla Türkiye'deki sanayi sektörünün dünyaya açılmasını sağlamıştır. Serbest piyasa ekonomisinin ilkeleri doğrultusunda liberal bir politikayı benimseyen parti, ulaşım, enerji ve alt yapı sorunlarının çözümünde ise devletçi politikaları devam ettirmiştir.

1960'tan beri uygulanmakta olan ithal ikameci sanayileşme modelinin getirisi olarak değerlendirilen geniş bir tabana yayılmış ittifak bozulmuştur. Bunun sonucu olarak zengin ve fakir arasındaki gelir ve kültürel farklılıklar belirgin bir biçimde artmış, sınıf farklarının belirginleşmesi toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel iç içeliğini kentsel gelişme yönünden olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bencil ve rekabetçi piyasa koşulları alt sınıfları kendi kaderlerine terk ederken sınıflar arası hoşgörü ve sağduyunun da azalmasına neden olmuştur.

Bu dönemde yaşanan önemli değişimlerden biri de gecekondu alanlarında görülmektedir. Gecekondu yapılara yönelik 1980 darbesi sonrası ve Özal döneminde çıkartılan af yasaları kent çeperlerinde büyümeye başlayan gecekondulaşmayı sosyal ve ekonomik yapıyla ilintili bir olgu hâline getirmiştir. Orta sınıfın konut ihtiyacı gecekondu alanlarına olan rağbeti arttırarak bu alanların değer kazanmasına neden olmuştur. Yöneticilerin gecekondu yapımını siyaseten görmezden gelme anlayışından uzaklaşmaları boş arazileri büyük sermaye ve kamu yatırımları için cazip hâle getirmiştir. Bu durum, kentlerde gecekondu yapmaya uygun arsa kıtlığına yol açmıştır. Ayrıca kentlerin hızla büyümesi gecekondu alanlarının kent içinde kalmasına yol açarak, gerek gecekonduların gerekse de gecekondu bölgelerindeki arsaların değerinde büyük artışlara neden olmuştur. Gecekonduların arsa değerini arttırmak isteyen gecekondu sahipleri hâlihazırdaki yapılara eklemeler yaparak satmak, kiraya vermek veya gecekonduyu yıkarak yerine kaçak apartman inşa etmek gibi yollara başvurmuşlardır. Bu durum gecekondu alanlarının fiziki kalitesinde bir düşüşe neden olduğu gibi, gecekondunun bir barınma amacı değil de kentte oluşan rantlara el koymanın ve hatta 1980 sonrasının ağır ekonomik koşullarında kentte tutunmanın

neredeyse asıl amacı olarak algılanmasına yol açmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). Gecekondu alanlarının kolay kazanç sağlayan rant aracına dönüşmesi, belediyelerin özellikle büyükşehirlerde kentsel dönüşüm projeleri kapsamında gecekonduları yıkmaya başlamalarının bir sonucu olarak kırdan kente göç edenlerin artık bu bölgelerde gecekondu yapmasını neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Bu gelişmeler kırdan kente göç edenleri katı bir kent yoksulluğu ile karşı karşıya bırakmıştır. Çünkü, barınma ihtiyacının enformel bir çözümü olan gecekondu, göçmenlerin aylık ortalama gelirlerinin önemli bir kalemini teşkil eden kira giderinin mali yükünden kurtarırken, yaşanan bu yeni gelişmeler kira ödemek gibi mali bir yükümlülüğün altına girmelerine neden olmuştur. Gecekondu bölgelerine daha önce göç etmiş olanların sonradan gelenlere evlerini kiraya vermeleri kentte tutunma pratiğinin önemli bir unsuru olan hemşericilik ilişkilerinin zayıflamasına ve daha ziyade ev sahibi-kiracı ilişkisi gibi çıkara dayalı ilişkilerin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Işık ve Pınarcıoğlu (2001, s.77), kentlere göç eden ilk kuşak göçmenlerin kentlerde gerek konut gerekse de emek piyasasındaki enformelliği kullanarak tutunmayı başarabildiklerini, yoksulluklarını ise daha sonra gelen göçmen kuşaklara aktardıklarını belirterek bu olguyu yoksulluğun "nöbetleşe" yaşanması kavramıyla açıklamışlardır.

Sınıfsal farklılaşmanın aynı zamanda mekânsal göstergesi de olan gecekondu bölgeleri, küreselleşmenin etkilerinin belirginleştiği 1990'lı yılların başlangıcından itibaren "varoş" bölgeler olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Gecekondu bölgelerinin çevresel ve kamusal hizmet alımı yönünden pek bir değişim yaşamamasına rağmen gecekondu kavramı yerine varoş kavramının kullanılmasının nedenini göçmenlerin kentteki mekânsal ve sosyal varoluşuna yönelik bir tür paradigma değişiminde aramanın yerinde olacağını düşünüyorum. Çünkü, 1990 öncesi dönemde kentler kırsaldan gelen göçmenler için bir umut mekânı olarak görülürken giderek umutsuzluk mekânlarına dönüşmüştür. Kente yeni gelen göçmenlerin kentte tutunmalarında önemli bir fonksiyon icra eden hemşerilik ve akrabalık gibi mekanik dayanışma örüntülerinin küreselleşme ve kapitalistleşme süreçlerinin baskısıyla önemini yitirmesi, kırdan kente taşınan geleneksel dayanışma ağlarının ve sosyal kontrol mekanizmasının zayıflaması gibi nedenler gecekondumekânlarında varoş olarak ifade edilen yeni bir sosyo- mekânsal dönemi başlatmıştır. Bu yeni dönemde varoşlar umutsuzluğun, yoksulluk ve yoksunluğun fazlasıyla deneyimlendiği, mekânsal aidiyet duygularının giderek yok

olduğu mekânlar hâline gelmiştir. Kentlerin fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden dezavantajlı bölgeleri olan varoşlar aynı zamanda kentlerin en çok suç işlenen ve her türlü kuralsızlığın sıradanlaştığı normatif çöküntü bölgeleri olarak da öne çıkmıştır. Bu konu ileride ayrı bir başlık altında ayrıca ele alınacaktır.

1970 ila 1980 yılları arasında Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal, sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak yavaşlayan kentleşme süreci, 1980'den itibaren yeniden hareketlenmiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi 1980'de 19.645,007 olan ülkemizdeki toplam kent nüfusu binde 54,5'lik bir artışla 1990 yılı itibariyle otuz üç milyonu aşmıştır. Kent nüfusu özellikle 1980-1985 döneminde hızlı bir artışla (binde 62,6) hem Cumhuriyet tarihinin en yüksek kentsel nüfus artışının, hem de kentsel nüfusun ilk defa kırsal nüfusu geçtiği bir dönem olarak kayıtlara geçmiştir (Işık, 2005, s.51-77). 1985'ten itibaren kentsel nüfus artışı hızında bir azalma gözlenirken kentleşmenin coğrafi boyutu ve dinamiklerinde farklılaşmalar dikkati çekmektedir. Örneğin, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi kentlerin nüfusları göçlerle artmaya devam ederken, bölgesel anlamda kentleşme dinamiklerinde de farklılıkların olduğu görülmektedir. Buna göre göçle kentleşmenin hızlandığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, Akdeniz kıyı bölgesi ve Marmara Bölgesindeki kentleşme dinamikleri farklılıklar göstermektedir. Marmara Bölgesi'nde kentleşmeyi belirleyen olgu daha ziyade sanayileşme iken, Akdeniz Bölgesinde turizm ve terör kaynaklı göçler, Doğu ve Güneydoğu AnadoluBölgelerindeki kentleşmenin yönünü belirleyen en önemli etken ise bölgedeki terör olayları olmuştur. Önemle belirtilmesi gereken bir husus da, ekonomik, sosyal ve siyasal (terör kaynaklı zorunlu göçler) nedenlerle göç edenlerin ilk kuşak göçmenlere nazaran daha ağır koşullarla mücadele etmek zorunda kalmış olmalarıdır. Bahse konu bölge kentleri maruz kaldıkları hızlı göç dalgasına hazırlıksız yakalanmışlardır. Çünkü bu yoğun göçü kaldıracak ekonomik güçten yoksun olmaları ve alt yapı hizmetlerinin yetersizliği kent yoksulluğuna ve çarpık kentleşmeye neden olmuştur. Terör olaylarının tetiklediği yoğun göç dalgası bölge kentlerinin nüfuslarının kısa süreli bir zaman diliminde iki üç kat artmasına neden olurken; İstanbul, İzmir, Antalya ve Adana gibi kentler başta olmak üzere diğer büyük kentlere göç etmeye amade büyük bir nüfus kitlesini de yaratmıştır. Bu nedenle, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki terör olaylarının etkileri sadece bu bölgelerle sınırlı kalmamış, Türkiye'nin diğer bölgelerindeki kentleşme dinamikleri üzerinde de oldukça etkili

olmuştur. Bütün bunlardan hareketle Türkiye'de kentleşmenin sanayi, turizm ve terör kaynaklı olduğu ve bu üç etkene bağlı olarak da bölgesel farklılıklar gösterdiği söylenebilir.

3.3. Türkiye'de Göçün Nedenleri

Göç, genel olarak sanayileşmiş toplumların bir niteliği olarak ön plana çıkmaktadır. İlk defa Sanayi Devrimi ile ivme kazanan kırdan kente göç, geleneksel tarım toplumundan modern sanayi toplumuna yönelen bir nüfus akış sürecidir. Ancak bu süreç, toplumsal yapıda birçok değişimi de beraberinde getirmektedir. Bu anlamda göç, aynı zamanda geleneksel tarım toplumlarının temel özelliği olarak toprağa bağlı bir yaşamın yerini, ikincil ilişkilerin egemen olduğu, iş bölümü ve uzmanlaşmanın yaygın olduğu sanayileşmiş kentlerdeki modern yaşamın almasıyla değişen sosyokültürel bir evrimsel süreçtir.

Türkiye'de kentleşmenin en önemli nedenlerinden birisi göçtür. Çünkü Türkiye kentleşmesinde göçün önemli bir etkisi vardır. Dolayısıyla kentleşme nedenleri ile göç nedenleri arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkündür. Bu nedenle yukarıda Türkiye'de kentleşmenin nedenleri olarak açıklanan hususlar aynı zamanda göçün de nedenleridir. Göçün nedenlerini bir bütün olarak özetlemek gerekirse, Türkiye'de 1950'den itibaren sanayileşme ve tarımda makineleşme ile ivme kazanan kapitalistleşme süreci kırsal bölgelerdeki toprak-nüfus dengesinin bozulmasına yol açmıştır. Bu nedenle tarım sektöründe ortaya çıkan işgücü fazlası yeni geçim kaynaklarına ulaşmak için büyük kentlere yönelmiştir. Ekonomik, teknolojik, sosyo-psikolojik ve siyasi nedenlerden kaynaklanan göç hareketleri daha ziyade ülkenin geri kalmış bölge ve kentlerinden görece daha gelişmiş bölge ve kentlerine doğru olmaktadır. 1984'ten itibaren PKK terör örgütünün özellikle ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde silahlı çatışmalara girmesiyle birlikte göç nedenlerine terör de eklenmiştir. Zorunlu göç olarak nitelendirilebilecek bu göçler, göç edilen kentlerin sosyal ve kültürel yapısında da önemli değişimlere neden olmaktadır (Özer, 2004, s.24).

Türkiye'deki ekonomik anlamda gelişmiş ve gelişmemiş bölgeler arası yaşam standartlarındaki farklılıklar göçün en önemli sebepleri arasındadır. Bu açıdan göçü, göç edilen kentlerin istihdam çekiciliği kadar göç veren mekânlarınimkânsızlığı da

etkilemektedir. Savaş, doğal felaketler ve terör gibi nedenlerle yapılan zorunlu göçler bu sorunların ortadan kalması ile azalabilir hatta zamanla ortadan kalkabilirken, ekonomik nedenlerden kaynaklanan göçlerin ise bu sorun devam ettiği sürece devam etmesi beklenir (Bulut, 2005, s.194).

3.4. Göçün Kentleşme Sürecine Etkileri ve Neden Olduğu Toplumsal Sorunlar

*İşsizlik :*Kırdan kente hızlı göçün kentlerde yol açtığı sorunların en önemlisi işsizlik ve buna bağlı olarak gelişen yoksulluktur. Çünkü kentlerde yeni yeni gelişen sınırlı kapasiteye sahip sanayi ve hizmet sektörünün göçmenlerin tamamını istihdam edecek kapasiteye sahip olmaması ve göçmenlerin sanayi sektörünün aradığı vasıflara sahip olmaması gibi nedenler göçmen işsizliğinin en önemli nedenleridir. Vasıfsız işgücüne sahip olmaları, hizmet sektörü için yeterli kentlileşme düzeyine sahip olmamaları gibi dezavantajlı konumları göçmenlerin daha ziyade düşük ücretli, sosyal güvencesiz işlerde çalışmalarına neden olmaktadır.Kente kırsaldan yeni göç edenlerin genelde işportacılık, inşaat işçiliği, hamallık, kapıcılık gibi düşük ücret ve statülü işlerde çalıştığı görülmektedir. Düşük ücret ve sosyal güvenceden yoksun olma, göçmenlerin yoksulluğunadolayısıyla barınma, eğitim, sağlık gibi imkânlardanda gerektiği oranda yararlanamamalarına neden olmaktadır.

*Yalnızlık:*Kırdan ve diğer şehirlerden gelen göçlerle beslenen ve nüfusu artarak kalabalıklaşan kentler farklı sosyal ve kültürel kimliklere sahip nüfus yapısıyla kolektif bilincin ve sosyal kontrolün zayıf olduğu yerleşimlerdir. Diğer yandan, kent yaşamının zorunluluklarından olan ekonomik mücadele ve rekabet insanları bireyselleştirmekte ve yalnızlaştırmaktadır. Kentin çekici özelliklerinden olan özgür havasıaynı zamanda bireyi kendi başının çaresine bakmak gibi bir yükümlülükle de karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum bireyin yaşam mücadelesinde yalnızlaşmasına neden olmaktadır. Kente göçle gelenler, kentin bireyselleştirici ve yalnızlaştırıcı yaşam koşullarının etkilerini kentte tutunmaya çalışanlar olarak daha fazla yaşamaktadırlar. Göçle gelen ilk kuşağın yerleştikleri gecekondularda kendi aralarındaki geleneksel ilişkilerin, dayanışma ruhunun, akrabalık ve hemşerilik gibi kentte tutunmaya yardımcı mekanizmalarınyalnızlaşmayı kısmen engelleyen etkisi,varoş kültürü ile birlikte giderek etkisini yitirerek sonradan gelen göçmenlerin yalnızlığını derinleştirmiştir.

Kırdan kente göç öncelikle aile ve akrabalık ilişkilerinde değişiklikler meydana getirmektedir. Kentteki sosyal kontrol mekanizmasının zayıflığı bireyselliğin artışına neden olmakta, bu durum ise aile büyüklerinin geleneksel otoritesini sarsmaktadır. Göçle birlikte kıra egemen olan tarıma dayalı ekonomik ilişkiler yerini, sanayi toplumuna egemen olan çıkarın, rekabetin, uzmanlaşmanın ve işbölümünün etkin olduğu ekonomik ilişkilere bırakmaktadır. Kentteki üretim ilişkilerinin ve yoğun tüketim baskısının etkisi bireyleri çalışmaya zorlamakta, kentteki kıt kaynakların büyük bir nüfus tarafından paylaşılması, herkesin kaynak paylaşımında bir diğerini kendisine engel ve rakip olarak olarak görmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, çıkara dayalı geçici ve yüzeysel ilişkilerin kentlerin yaşam normu hâline gelmesi bireylerin yalnızlaşmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan kentteki modern yaşam, kırdan gelenlerin daha önce önemsedikleri akrabalık ve komşuluk ilişkilerini azaltmakta, geleneksel ve dini değerlerin bağlayıcılığının yaşamlarındaki etkisini zayıflatarak yerini dini değerlerden ve gelenekten büyük ölçüde arınmış seküler yaşam formlarının egemenlik alanına bırakmaktadır. Maddi çıkarların ve fırsatların öncelendiği ilişkilerin geçici ve yüzeysel niteliği bireyselleşmeyi arttırırken paralel düzeyde yalnızlığı da arttırmaktadır.

*Dışlanma:*Göç edenlerin yaşadığı mekânsal, kültürel ve sosyal değişim kentle bütünleşmede yaşanan uyum sorunları ile birlikte anomi ve yabancılaşmaya neden olmaktadır. Bütün bunların yanında göç edenlerin büyük bir kısmının ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle kentlerdeki mekânsal hiyerarşinin en alt katmanında yer alan gecekondulara yerleşmeleri kentin sosyal, ekonomik ve kültürel olanaklarına erişimlerini de kısıtlamaktadır. Göç edenlerin kentteki bu gibi dezavantajlı konumları, kentin yerleşik sakinleri tarafından sosyal yönden dışlanmalarına neden olmaktadır. Sosyal dışlanma, kişilerin, eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlara erişimde dezavantajlı olma durumlarını ifade etmektedir (Yamanoğlu, 2006, s.10). Gecekondu mahalleleri, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan ve çoğunlukla düşük ücretli işlerde çalışan nüfusu barındırması nedeniyle en başta yoksulluktan kaynaklanan bir dışlanma durumuyla karşı karşıyadır. Bu bağlamda gecekondu bölgeleri sosyal dışlanmaya en açık ve en dirençsiz bölgelerdir. Gecekondulu olmak veya 1990'lardan itibaren yaygın kullanımıyla varoşlu olmak aynı zamanda bir dışlanma çemberinin içine girmek demektir.

Gecekondu bölgelerinde yoksulluk ve işsizlik oranındaki yükseklik, eğitimsizlik ve normal olmayan çevre koşulları gibi olumsuzluklar beraberinde bu bölgelerde suç ve şiddet olaylarının artışına da neden olmaktadır. Öyle ki, kentin bazı gecekondu mahallelerinin belirli suçların mekânı hâline gelmesi sonucu tehlikeli bölge olarak görülüp sık sık polis gözetim ve denetimi altında tutulması mekânsal damgalamayla gelişen bir ayrımcılığa neden olmaktadır. Bu durum, toplum ve kamu otoriteleri tarafından damgalanmış mahallelerde yaşayanlarda ortak bir dışlanma duygusunun oluşmasına neden olmaktadır. Bu mahallelerde yaşayanlar, iş ararken veya mahalle dışındaki insanlarla ilişki kurarken, ahlaksız veya suça eğilimli kişiler olarak algılanmamak için yaşadıkları mahallenin ismini söylemekten kaçınmak veya çağrışımı daha olumlu başka bir mahalle ismi vererek yalan söylemek gibi yollara başvurabilmektedirler.

*Anomi ve Yabancılaşma:*Kuralsızlık, normsuzluk gibi kelime anlamlarına sahip olan ve ilk defa Durkheim tarafından ortaya atılan anomi kavramı, toplumsal kuralsızlık veya var olan toplumsal kuralların toplumsal bütünleşmeyi sağlamada yetersiz kalması nedeniyle toplumsal değerler ile birey arasındaki ilişkilerde meydana gelen bunalım, toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi ortadan kaldıran bir durum olarak tanımlanmaktadır (Tolan, 1996, s. 25, 26). Durkheim, anomi kuramında sapma ve suçu ele alırken; bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bunların birey üzerindeki kontrol işlevini temel alır ve suç ve sapmanın her toplum tipinde kaçınılmaz olarak mevcut olduğunu kabul eder (Oktik, 2013, s.12). Çünkü özellikle, farklı görüş ve etkiler altındaki bireylerden oluşan modern toplumda suç ve sapmadan alıkoyan ortak norm ve değerler her birey tarafından eşit derecede algılanmaz. Buradan hareketle heterojen grupları barındıran kentler, grupları bir arada tutan kolektif bilinç ve duygusallığın daha zayıf olması nedeniyle suç ve sapmanın daha fazla görüldüğü yerler olarak değerlendirilmektedir. Wirth (1938, s.12)'e göre kentteki bu heterojenlik farklılıklara hoşgörüyle yaklaşılmasına yol açar. Ancak bu farklılıklar uzun süre varlıklarını sürdüremeyerek bir süre sonra melezleşerek erimeye uğrar. Birincil ilişkilerin olmadığı kentte, insanlar birbirlerine ve yaşadıkları mekâna karşı sorumluluk duygularını kaybederler. Bencilliğe yol açan bu durum herkes ve her şeyin kanıksandığı bir "anomi durumu"na yol açar.

Ancak konu açısından şu hususun bilinmesi gerekir ki, anomiye ilişkin teorik yaklaşımların ortak yönü karmaşık toplumlarda bireylerin değişen davranışlarını ele almış olmalarıdır. Çünkü karmaşık toplumlarda norm ve değerlerin bireyler ve gruplar için bağlayıcılığı azalmaktadır. Bu açıdan anomi kavramı daha ziyade kentleşmeyle ilişkisi içinde ele alınmıştır. Durkheim'a göre, anominin, toplumun makro seviyedeki hedeflerine ulaşmadaki başarısızlığı ile birey düzeyinde arzu edilen amaçlara ulaşamamanın neden olduğu ümitsizlik olarak iki biçimi vardır. Durkheim'a göre anominin bu her iki biçimi kentsel toplumlarda daha net ve keskindir. Kırsal toplumlardaki sosyal kontrolün sınırlayıcı ve düzenleyici etkisi kentsel toplumlara göre daha güçlüdür (Korkmaz, 1988, s. 70).

Anomi teorisi Türkiye'deki göç ve kentleşme pratiklerine uyarlandığında, kırdan kente daha iyi yaşam koşullarına erişmek amacıyla göç edenlerin göçe hazırlıksız yakalanan kentlerde karşılaştıkları yetersiz fiziksel, sosyal ve ekonomik altyapı onların amaç ve hedeflerine ulaşacakları araçlardan yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Bu ise anomik bir kentleşmeye neden olmaktadır. Bu nedenlerle göç edenler köylü olmakla kentli olmak arasında kalarak anomik tutum ve davranışlargeliştirebilmektedirler.

İlk kez Hegel tarafından ele alınan ve Marx'la birlikte literatürde yaygınlık kazanan yabancılaşma, anomi kavramıyla da yakın bir ilişkiye sahiptir. Her iki kavram da değişimin yol açtığı belirsizlik ve bunalımı ele almaktadır. Değişim kavramı, yabancılaşma kavramının anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü, yabancılaşma değişimin olduğu yerde ortaya çıkmakta olup her değişimde yabancılaşma kendisini üretmeye devam eder. Değişimin hızlı olduğu dönemlerde yabancılaşma daha belirgin hâle gelmektedir. Yabancılaşma genel olarak bireyde, yaşadığı toplumun kültür, değer, norm ve davranış kalıplarına karşıilgi azalması, onları değersiz görmesi ve kendisini güçsüz ve yalnız hissetmesi durumudur (Demir ve Acar, 1993, s. 377). Özgün anlamıyla yabancılaşma, benliğin köklü bir biçimde özne ve nesne olarak ikiye bölünmesidir. Yabancılaşan birey, hem kendi yaşamını kontrol etmeye çabalayan bir özneye hem de diğerleri tarafından manipüle edilen bir nesneye dönüşür. Dolayısıyla birey, yaşamını sadece kendi amaçlarına göre biçimlendirmeye çalışan özne değil, aynı zamada kimliği ötekiler tarafından inşa edilen bir nesneye dönüşür (Bell, 2013, s.395).

Simmel (2014, s.13-14)'e göre, yabancılaşma nesnel kültürün hayatı engelleyen bir güce dönüşmesi sürecidir.Simmel, yabancılaşmayı zihinsel yaşam koşulları bağlamında ele almıştır. Simmel'e göre, metropolde bireyler arasındaki karşılıklı mesafenin ve diğerlerinin davranışlarına karşı kayıtsızlığın bireyin kendi bağımsızlığı üzerindeki etkisini en çok kentin kalabalığında hissettirmektedir. Yabancılaşmayı metropol yaşamının merkezinde yer alan ve zihinsel yaşam koşulları üzerinde etkili olan para ve para ekonomisi kavramları ekseninde ele alan Simmel (2017, s.95-96)'e göre metropoldeki ekonomik mübadelenin çeşitliliği ve yoğunluğu mübadele araçlarına önem kazandırmıştır. Bir mübadele aracı olan para mübadele değeriyle ilgilenir ve bütün nitelikleri ve tikellikleri "bu kaç para?" veya "fiyatı ne?" sorusuna indirgeyerek ilişkileri gayrişahsileştirir.

Kırdan kente göç sonucunda kentte karşılaştıkları ve yabancısı oldukları; mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılar göç edenlerin yaşamlarında köklü değişikliklere yol açmaktadır. Yeni yaşam koşullarına uyum sağlamakta karşılaştıkları zorluklar ve kentli olmanın koşullandırdığı yeni hedeflerin varlığı göç edenlerde psikolojik gerilimlere yol açmaktadır. Bu durum, göç edenlerde kendilik bilincinde zayıflamaya ve bir varoluş krizine dönüşebilmektedir. Kırsalda sahip oldukları toplumsal aidiyetler, inançlar, örf ve adetler ile normların önem ve işlerliğini yitirmesi yaşamlarında belirsizliğeve önemli bir boşluğa yol açar. Yabancısı oldukları kent ortamında karşılaştıkları kişisel sorunlar, hayal kırıklıkları ve ümitsizlikler kendilerini kent ortamında değersiz ve güçsüz hissetmelerine neden olur. Tüm bu sosyal ve psikolojik etkenler göç edenleri çevreye karşı yabancılaştırır.

Kentsel Yoksulluk: Yoksulluk genel olarak, bireylerin günlük ihtiyaçlarının tamamını veya büyük bir kısmını karşılamaya yetecek gelir düzeyine sahip olmamak olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk özellikle kentlerde ötekileştirme mekanizmalarını da harekete geçiren önemli bir etkendir. Bu bağlamda kent yoksulluğu, hâlihazırda dezavantajlı konumları nedeniyle öncelikle göçmenleri etkilemektedir. Yoksulluğun yoksunluk, çaresizlik, güçsüzlük ve yetersizlik gibi olumsuz duygu durumlarla iç içe geçmesi kent yoksullarını kentin ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamının dışına iterek marjinalleştirmektedir.

Kent yoksulluğu Türkiye'de 1950'lerden itibaren köyden kente yaşanan hızlı göçle birlikte belirginlik kazanmaya başlamıştır. İlk kuşak göçmenlerin yerleştikleri gecekondu bölgelerinde geleneksel ilişkilerini görece devam ettirmeleri, akrabalık ve hemşerilik gibi ekonomik ve sosyal dayanışmayı sağlayan tampon mekanizmalar sayesinde fazla görünür olmayan yoksulluk, özellikle 1980 sonrasında Türkiye'nin kapitalist dünyaya entegre olma çabalarının bir sonucu olarak ülkenin sosyal ve ekonomik yapısında meydana getirdiği değişim ve dönüşümün sonucunda görünür hâle gelmiştir.

Kentle Bütünleşme : Göçün kentleşme üzerindeki etkilerinden biri de göçmenlerin kente uyum sorunudur. Kentleşmesini tamamlamış ülkelerdeki kentlerde uyum sorunu özel bir ilgi alanı oluşturmamaktadır. Ancak kırsal nüfusun kentlere aktığı toplumlarda kentle bütünleşme ciddi bir sorun alanı oluşturmaktadır. Göçmenlerin yerleştikleri kentlerde iş bulmaları ve konut ihtiyaçlarını gidermiş olmaları tek başına kentle bütünleşmeyi sağlamamaktadır. Çünkü kente uyum sağlamak için kentlileşmek gerekmektedir. Bu da kent kültürünün içselleştirilmesi, yaşam tarzının ve kentli yaşam kalıplarının özümsenmesi ile mümkündür. Dolayısıyla kentle bütünleşme süreci kültürel bir değişimi gerektirmekte olup bir kaç nesillik bir zamanı alabilmektedir.

Karşılaşılan birçok sorundan farklı olarak sosyal ve özellikle psikolojik bir değişimi öngören kentle bütünleşme sorunu çoğu kez kurumların, kentsel dokunun korunması, kentlilik bilincinin yaşatılması, kente gelen yeni nüfusun kentsel yaşama ayak uydurması gibi pek çok noktada bir çıkmaza girmesine neden olmaktadır. Çok boyutlu olarak irdelenmesi gereken bu sorunun ise bir taraftan göç ile gelen kesimin kırsaldaki alışkanlıklarını terk edememesi ve kentlilerin yeni gelen bu nüfusu dışlaması gibi daha çok psikolojik bir kaynaktan beslendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yaşanan uyum sorunu intihar eğilimleri, suç oranlarında ve çeşitliliğinde artış, kent içerisinde yaşanan huzursuzlukların ve gerilimlerin artması gibi birçok unsuru tetiklemektedir. Hatta bu ortamdan dolayı bazı bireylerin doğup büyüdükleri semtleri terk etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Yıllardır iç göç ve kentlileşememe sorunuyla mücadele etmeye çalışan Türkiye, son yıllarda ülkeye akın eden yabancı sığınmacılar ile birlikte bir de dış göç sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Bir taraftan iç göçler nedeniyle yaşanan yeni kentsel sorunlar ve kentle bütünleşememe gerçeği, diğer taraftan yabancı sığınmacıların kendi yaşam alanlarını oluşturma çabaları birlikte

değerlendirildiğinde içinden çıkılması güç bir durumla karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Ayrıca yerel yönetim alanında gerçekleştirilen yasal değişiklikler de göz önüne alındığında kentleşen ancak kentlileşemeyen bireylerin sayısının daha da artacağı düşünülmektedir. (Zengin, 2018, s.100).Birey, içinde yer aldığı kentle ve toplumla bütünleşemediği, kentteki işbölümüne dâhil olmadığı sürece, toplumsal bütünleşme dışında yeni arayışlar içine girebilecektir (Karasu, 2008, s.255-281).

Konuyla ilgili olması açısından bu arayışlar sonucu geliştirilen davranışlardan birinin de uyuşturucu kullanımı olduğu söylenebilir.

3.5. Gecekondulaşma

Gecekondulaşma Türkiye'deki kentleşmesinin en önemli sorunlarından biridir. Gecekondulaşma bir süreç olarak 1940'lı yıllardan başlayarak 1950'lerde görünürlük kazanmaya başlayan ve kente göç eden insanların barınma sorunlarının enformel bir çözümü olarak kamu arazilerine kaçak yollarla yaptıkları konutlardır. Başlangıçta kırsaldan göç edenlerin içinde bulundukları ekonomik sıkıntılara bağlı olarak barınma sorununun geçici bir çözümü olarak algılanan gecekondular, gerek kanun koyucuların gerekse de yerel yöneticilerin bu konu üzerine yeterince eğilmemelerine neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında ülkemizdeki ekonomikve siyasi gelişmeler gecekondulaşmanın süreklilik kazanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Devam eden göçle birlikte gecekondu semtlerindeki nüfus artışı gecekondu bölgesinde yaşayan göçmenlerin siyasal süreci etkileyecek bir oy oranına sahip olmalarına neden olmuştur. Gecekondu semtlerinin oylarına ihtiyaç duyan siyasi partiler ve belediye yönetimlerinin uzun bir süre bu durumu görmezden gelmeleri gecekondulaşmanın bir süre daha devam etmesine neden olmuştur. Gecekondulaşma, başta İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentler olmak üzere yoğun göç alan büyük kentlerin önemli sorunlarından biridir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin göçle birlikte hızlı bir kentleşme sürecine girmesi, göçe hazırlıksız yakalanmanın neden olduğu plansızlık çarpık kentleşmeye dayalı köy görünümlü kentlerin oluşmasına neden olmuştur.

1945'ten 1950 yılına kadar önemli bir sorun olarak görülen, baraka özelliği gösteren ve bu nedenle de baraka kavramıyla ifade edilen gecekondularda, 1950-1960 yılları arasında "mahalleleşme" ve "yerleşme" dönemi başlamıştır. Alt yapı

hizmetlerinin götürülmesiyle birlikte mekânsal olarak resmi bir hüviyet kazanmıştır. 1960'lı yıllarda uygulanan ithal ikameci politikalar ülke içi sermaye birikim sürecini hızlandırarak iç pazardaki tüketim talebinin genişlemesini sağlamıştır. Bu talebin genişlemesinde gecekondulu göçmenler önemli bir rol oynamıştır. Bu durum aynı zamanda gecekondulu ların ekonomik anlamda kentle bütünleşmelerini de sağlamıştır. Gecekondulu nüfus, gerek üretimve tüketimetkinlikleriyle gerekse de ucuz işgücü olma özelliğiyle kentsel mekândaki konumunu güçlendirmiştir. Gecekonduların artmasıyla birlikte bu sorunun çözümüne yönelik 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondu Kanunu gecekondu politikasında bir dönüm noktası olmuştur. Gecekondu Kanunun 2. maddesine göre gecekondu, " imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar" olarak tanımlanmıştır. Kanundaki tanım dikkatlice incelendiğinde, derme çatma, acele, sağlık kurallarına aykırılık gibi olumsuz unsurlara yer verilmeyerek bir bakıma bu unsurlar bir yapının zaten imar ve yapı mevzuatına aykırı olarak yapılmış olmasının ön kabulü sayılabilecek unsurlardır (Keleş, 1984, s.368).

1980'de alınan 24 Ocak Kararları olarak bilinen ekonomik istikrar programı doğrultusunda devalüasyon yapılarak milli paranın yabancı para karşısında değerinin düşürülmesi ücretlerde reel bir düşüşe neden olmuştur. İç piyasayı küçültme ve kaynakları ihracata yöneltme politikası iş gücü piyasasını olumsuz yönde etkilemiştir. Reel ücretlerde, sendikal haklarda ve kamu sektöründeki istihdam kısıtlamalarınakarşılık, fiziksel mekânlardan ödün verilerek gecekonduları rant paylaşımına açan imar ve ıslah uygulamaları getirilmiştir. 1983-1988 yılları arasında beş af yasası çıkarılarak gecekondu alanlarına yasal statü kazandırılmıştır. Bu af yasalarıyla gecekondular resmi olarak yasal bir statüye kavuşmuştur. Gecekonduların yasal bir statüye kavuşmasıyla birlikte gecekondu alanları kentlerin düzgün, düşük yoğunluklu, alt yapı hizmetlerinden faydalanan mahalleleri hâline gelmiştir. Kentlerin mekânsal olarak genişlemesiyle beraber kentin içinde kalan gecekondu mahalelerinin özellikle hareketliliğin yoğun olduğu kent merkezine yakın olan kısımları inşaat şirketlerince dönüştürülmeye başlanınca ilk kuşak göçmen nüfus başka alanlara taşınmıştır. Kent merkezindeki diğer gecekondular ise yeni gelen ikinci kuşak olarak

adlandırılan göçmenlere kiraya verilmeye başlanmıştır. Böylece kentsel mekânda çöküntü alanları oluşmaya başlamıştır.

3.6. Gecekondulaşmanın Sebepleri

Gecekondulaşmanın sebeplerini belirli başlıklar altında kısacaizah etmek gerekirse;

Tarımda Makineleşme:Türkiye'deki 1950'denitibaren gelişen tarım teknolojisi öncelikle kendisini traktör kullanımında göstermiştir. Başta traktör olmak üzere tarımsal üretimdeki bu teknolojik dönüşüm kırsalda büyük bir emek fazlasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca, toprakların miras yoluyla küçülmesi hane gelirinin düşmesine yol açarak ekonomik nedenli göçü teşvik etmiştir. Ekonomik sıkıntıların kaynaklık ettiği göç neticesinde kente gelen ve çoğunlukla vasıfsız olan göçmenlerin ancak bir kısmı kentteki sanayi sektöründe ucuz işgücü olarak istihdam edilme imkânına kavuşmuştur. Çünkü mevcut sanayileşme göç eden nüfusun tamamına iş imkânı sağlayacak kadar gelişmemiştir. Bu nedenle göçmenlerin büyük bir kısmı enformel iş piyasasında marjinal işlerde çalışarak geçimlerini temin etmeye çalışmışlardır. Bir taraftan kentlerdeki konut yetersizliği diğer taraftan düşük gelirli olmaları nedeniyle gelirleri ev satın almaya hatta kiralamaya imkântanımadığından dolayı genelde kentin çevresinde ve kente uzak mahallelerdebaşkalarının arazilerine gecekondu yaparak konut ihtiyaçlarını giderme yoluna gitmişlerdir (Gençay, 1962,s.6).

Konut Piyasasındaki Yetersizlikler :Göçe dayalı hızlı nüfus artışı kentlerdeki konut ihtiyacının da artmasına neden olmuştur. Örneğin, 1950-1960 arası dönemde kentlerde yaşayan nüfus, 5,2 milyondan8,9 milyona yükselmiştir. Bu nüfus artışı üzerinden yapılan hesaplamaya göre kabaca her dört kişiye bir konut düşmektedir. Bu da aynı dönem için 300 bin konut ihtiyacına denk gelmektedir. Dolayısıyla nüfus artışına bağlı olarak heryıl doksan bin konutun yapılması gerekirken ancak 52 bin ruhsatlı konutun yapılmış olması yıllık konut açığının 38 bin olduğunu göstermektedir. Bu konut açığı ise gecekondu yapımı ile kapatılmıştır(Gençay, 1962,s.7-18). Bu örnekten hareketle göçle birlikte artan konut açığının ve ucuz konut yetersizliğinin gecekondulaşmada önemli bir etken olduğu söyleyenebilir.

Gerek şehir merkezindeki arsaların metrekare fiyatlarının yüksek oluşu, gerekse de inşaat sektöründeki sarf malzemelerin sürekli artan fiyatları konut fiyatlarının ciddi

oranda artmasına neden olmaktadır. Konut fiyatlarındaki artışa paralel olarak kira ücretleri de artmaktadır. Dolayısıyla kira ücretlerinin yüksek oluşu dar gelirli insanları ve özellikle de göçmenleri gecekondu yapmaya sevk etmektedir. Diğer yandan her ne kadar kira artış oranları yasal olarak kontrol altında tutulmaya çalışılıyor ise de kira bedeli dışındaki bazı yerleşik uygulamalar (hava parası, depozito, altı aylık veya bir yıllık peşin kira istemi vs.) yasal kontrolü yetersiz kılmaktadır.

Politik Etkenler :1983-1988 yılları arasında çıkartılan af yasaları 775 sayılı Gecekondu Kanunun 18. maddesindeki "Yeniden Gecekondu Yapımının Önlenmesi"ne ilişkin hükmün müeyyidesini uzun bir süre geçersiz hâle getirmiştir. Diğer taraftan gecekondu nüfusunun siyasi partiler için önemli bir oy potansiyeline sahip oluşu gecekondu meselesinin siyasi bir ranta dönüşmesine neden olmuştur. Bunun en bariz tarihsel örneklerinden biri 1984 yılında Özal döneminde çıkartılan ve gecekondu bölgelerinin kentsel dönüşümünü amaçlayan kat çıkma yasasıdır. Bu yasa ile gecekondu bölgelerine büyük ölçekli yatırımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu yasanın tanıdığı hakla gecekondu sahipleri daha önce kaçak olarak inşa ettikleri bu yapıları kat karşılığı müteahhitlere vererek bir anlamda onlarla birlikte kentsel ranttan pay elde etmişlerdir. Gecekondu oylarını alabilmek için gecekondu yapımının siyasi partilerce "görmezden" gelinmesi ve belediyelerin gecekondu yapımını engelleyecek zabıta denetimlerinin yetersizliği gibi nedenler gecekondulaşmanın önemli politik sebepleridir.

Buraya kadar, gecekondulaşmanın doğuşu, sebepleri ve kentin fiziki yapısı üzerindeki etkileri üzerinde duruldu. Şimdi ise "gecekondu" olgusunun göçmenler açısından ne anlam ifade ettiği, kentin sosyal ve kültürel yapısı üzerinde ne tür bir değişime neden olduğu gibi konular üzerinde durmakta fayda var.

Gecekondu, göçmenler açısından kentte tutunabilme umudunun yeşerdiği bir mekân, geleceği inşa etme çabasının somut göstergesi ve kendileri ile aynı mekânda yaşayan diğer göçmenlerle dayanışma içine girebilecekleri bir mekanizma işlevine sahiptir. Geleceklerini inşa ederken kırsaldaki ilişkilerini kente taşıma, ekonomik yetersizlik, dışlanma, yabancılaşma gibi kentle bütünleşmeye engel oluşturan sorunlar karşısında akrabalık ve hemşerilik ilişkileri, hemşeri kahvehaneleri, yardım ve dayanışma dernekleri gibi mekanizmalar oluşturulmuştur. Öyle ki, bu mekanizmalar ekonomik ve sosyal dayanışmanın yanında zamanla, siyasi partilerden ve

belediyelerden gecekondulara yasal statü isteme, kentin alt yapı hizmetlerinden faydalanma taleplerini de içeren siyasi bir güce dönüşmüştür.

Kırsal yaşamdan koparak kent yaşamına alışmaya çalışan göçmenlerin kır kültüründen kent kültür ve yaşamına geçişleri önemli uyum problemlerini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla göçmenler, değişim öncesi durumları ile değişim anı arasında bir süre gel-gitler yaşamaktadırlar. Bu sosyal değişim sürecinin sürtünmesiz ve bunalımsız olmasını sağlayan, böylece toplumsal çözülmeyi engelleyen, bununla birlikte değişim öncesi ve sonrası sosyal yapıya ait olmayan yeni değerler ve ilişkiler "tampon mekanizma" (Kıray, 1964, s.16-17) kavramıyla ifade edilmektedir. Gecekondular, göçmenlerle kentin yerlileri arasında sosyal, kültürel ve ekonomik ilişki ve etkileşimler için geçiş alanı oluşturan tampon kurumlardır. Gecekondular, kent yaşamına yabancı olan göçmenleri hem kente karşı korumakta hem de onlara bir yaşam alanı sunmaktadır. Diğer taraftan gecekondulular hem mekânsal olarak hem de yaşam koşulları açısından kentin dezavantajlı kesimini oluşturdukları için şehir içi sosyal ve mekânsal kutuplaşmaya da neden olmaktadır. Bölgesel yaftalanma, kitlesel işsizlik gibi olumsuzluklar gecekondu mahallelerinde yoksulluğu daha da derinleştirmektedir. Siyasilerin ekonomik ve toplumsal olarak nadasa bıraktığı, ancak seçimden seçime hatırladığı gecekondu bölgeleri sosyal yardım bağımlılığının da en yoğun olduğu nüfus kitlesine ev sahipliği yapmaktadır.

Göçmenlerin büyük bir kısmı daha önce sahip oldukları geleneksel değerlerin ve normların yerine karşılaştıkları kent kültürüne adapte olamamanın zorluklarını yaşamaktadırlar.Çünkü içinden çıktıkları kır kültürünü ve yaşam alışkanlıklarını kentte sürdüremedikleri gibi kent kültürüne ve yaşam tarzına da yabancıdırlar. Bu bağlamda gecekondular, kır kültürü ile kent kültürü arasında her iki kültürün de belirli yönlerini içinde barındıran bir "alt-kültür" yaratmaktadır(Gökçe, 1977, s.13).

Eğitim, sağlık, güvenlik, düzenli geliri olan bir iş gibi modern kent yaşamının ayrıcalıklarına erişmenin koşullarını elde edemeyen gecekondu insanları radikal, bölücü ve yıkıcı birçok düşünce akımlarının da etkisine kolayca girebilmektedir. Kentteki kurumların, meşru ihtiyaçlarını karşılayamaması göçmenlerin kendilerini kentin yerlileri ile sosyal, kültürel ve ekonomik olarak karşılaştırıp huzursuz olmalarına neden olmaktadır. Bu huzursuzlukgöçmenleri mevcut siyasal düzeni değiştirmeyi vaat eden

ideolojilere, partilere veya illegal davranışlara yöneltmektedir. Nitekim kentin maddi imkânlarına meşru yollarla erişemeyeceğine inan insanlaramaçlarına illegal yollarla ulaşmaya çalışarak kentteki suç oranlarının artmasına yol açmaktadır. Bu nedenle bazı gecekondu mahalleleri normatif çöküntü alanları olarak damgalanıp emniyet güçlerinin sürekli denetimine maruz kalmaktadır. Bu konu çalışmanın üçüncü bölümünde daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

3.7. Gecekondulaşmadan Varoşa Geçiş

Varoş kelimesi Macar dilinde "kent" anlamına gelmektedir. Ancak Türkiye'de bu kavram kenti meydana getiren mekânlar hiyerarşisinde en alt sırada yer alan, yoksulluğun, suçun, terörün ve şiddetin kol gezdiği "dezavantajlı öteki" olarak kurgulanan (Erman, 2004) ve bir zamanlar gecekondu kavramıyla ifade edilen, kentin kenar mahallelerine verilen imajinatif biranlama dönüşmüştür. Varoş, ikinci kuşak göçmenlerle birlikte gecekondulardaki sosyal ve kültürel değişimi imlemektedir. Gecekondululuların kentle bütünleşmesine aracılık eden ve daha önce "tampon mekanizmalar" olarak bahsedilen akrabalık ve hemşerilik ilişkileri ilk kuşak gecekondulardaki fonksiyonlarının tersi yönde ilerleyen ikinci kuşak gecekonduların oluşmasına ortam hazırlamıştır.

Gecekondularda 1980'li yıllarda başlayan dönüşüm süreci ve bu sürecin toplumsal olarak ürettiği 'dışlanmışlık", 1990'larla birlikte varoş kültürünü oluşturmaya başlamıştır. Varoş, Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren gecekondu mahalleleri için kullanılan, medyada suç, şiddet ve terör haberleri ile kendini gösteren, kent ve kentli için sürekli bir tehlike kaynağına işaret eden bir kavram olarak yaygınlık kazanmıştır. Varoşlu kavramı ise davranış ve tüketim estetiğinden yoksun, kent imkânlarından faydalanan ancak kent kültüründen uzak, dolayısıyla kentlileşememiş kimseleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Etöz,2000, s.49-53). Bu kavramlar daha derinden bir okumayla, yerleşik kentlinin göçmenlerin kültürüne ve yaşam tarzına yönelik tepkisini dile getiren dışlayıcı ve pejoratif anlamlar taşımaktadır.

Gecekonduların varoş alanlara dönüşmesi farklı dinamiklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu dinamikleri terör, şiddet, 1984 yılında gecekonduların kentsel dönüşümünü amaçlayan yasayla gelen apartmanlaşmanın neden olduğu kentsel rant sistemi, bu alanların kentle bütünleşmesini sağlayacak kurumsal desteğin yetersizliği,

kaynak ve alt yapı eksiklikleri ve mafyalaşma olarak sıralamak mümkündür. Apartmanlaşma gecekondu bölgelerinde sermaye hareketliliğine neden olmuştur. Apartmanlaşma, fırsatları iyi değerlendirenler için görece zengin olma kapısını aralarken, aynı fırsata erişme imkânı olmayanların veya mülkiyet sahibi olmayanların ise yoksulluğunu daha da görünür hâle getirmiştir. Bu hâliyle varoş bölgeler zenginlik ve yoksulluğun iç içe olduğu çöküntü alanları olarak tasvir edilmektedir(Şatıroğlu, 2011, s.347-363).

Varoşları, sosyal ve kültürel olarak kentten tecrit edilmiş ama mekânsal olarak kente eklemlenmiş, kendi içine kapalı, büyük toplumsal birimler olarak nitelendirmek de mümkündür (Tüfekçioğlu, 2015,s.15). Varoşlar, gecekondu mahallelerinde olduğu gibi göçmenlerin barınma ihtiyacını karşılayan konut dokularından ziyade kentin içinde kentin kültürüyle yetişmiş bir ötekinin yerleşim alanı olarak anlatılmaya çalışılmıştır(Bozkulak, 2005, s. 246). Dolayısıyla varoşlar, kentin dokusunu bozan birçok olumsuzluğu, özellikle de yoksulluk ve suç üzerinden ötekileştirilmiş kent marjinalliğini yansıtmaktadır.

3.8.Kentleşme İle İlişkisi Bakımından Suç ve Uyuşturucu Madde Kullanımı

Suç**,** kişiyi toplum hâlinde yaşayan diğer bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın ürünüdür.Gündelik yaşamda kınama duygusunun bir ifadesi olarak kullanılan suç, genel anlamda ise toplumun değer verdiği ve hukuk düzeni tarafından korunan hukuki yarara yönelik zarar verici hareketler olarak tanımlanabilir (Önder, 1992, s.5). Marshall, suçu; kişisel alanı aşıp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiiller olarak tanımlamaktadır (Marshall, 1999, s.702). Her suç aynı zamanda bir sapmadır. Ancak her sapma suç olmayabilir.Sapma, bir toplumda var olan norm ve değerleri izlememe ya da grup değer ve normlarıyla beklentilerine uymamak olarak tanımlanır (Oktik, 2013, s. 4).

Diğer yandan sosyoloji, kentleri dolduran çalışan sınıfların kontrolü ve bu sınıflardan kaynaklandığı düşünülen ahlaki yozlaşma, fuhuş ve suç gibi normatif çöküntü örüntülerinin sebeplerinin anlaşılması ve çözümüne karşı da duyarsız

kalamamıştır. Dolayısıyla sosyoloji biliminin ortaya çıkışından itibaren kentsel yaşam ve sorunları onun öncelikli konuları arasında yer almıştır.

Suç ve suçluluğu açıklamaya çalışan birçok sosyolojik kuram vardır. Suç ve suçluluk üzerine yapılan araştırmaların çokluğuyla paralel düzeyde kuramsal alanda da birçok teori inşa edilmiştir. Sosyolojik kuramlardaki bu "enflasyon"un sebebi suçlu profili ve suç işleme nedenlerinin farklılığıile teknolojik gelişme ve sosyal değişmelerin yeni suç türlerini ortaya çıkarmasıdır. Her yeni suç türü, bu suçu işlemeye uygun profiller ve nedenler doğurmaktadır. Dolayısıyla suç ve suçluluk olgusundaki bu karmaşık boyut ve dinamizm suç olgusunun kuramsal düzeyde bütüncül bir inşasını güçleştirmektedir. Ancak, tez konusunun sınırları gözetilerek suçun kentleşmeyle ilişkisinin çözümlenmesini merkeze alan sosyolojik kuramlar ele alınacaktır.

3.8.1. Kentleşme Sürecinde Göç ve Suçluluk İlişkisi

Kentleşme göç olgusundan bağımsız düşünülemeyeceği gibi, göç olgusu da göçmenden bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda toplumsal dönüşümde önemli bir yeri olan göçün kentlerin fiziki yapısında olduğu kadar sosyal, kültürel ve ahlaki değer ve normlarında da bir takım değişikliklere neden olduğu bilinmektedir. Zira, kentleşmenin neden olduğu maddi ve manevi değişimler hâlihazırdaki ilişkiler düzenini etkilemekte ve normlara aykırı davranışlarda artışlar meydana getirmektedir. Normlara aykırı davranışların başında da suçlar gelmektedir.

Genelde aynı nedenlerin kaynaklık ettiği kentleşmenin Türkiye'ye özgü birtakım sebepleri bulunmaktadır. Türkiye'de kent nüfusunun artmasına ilişkin son dönemlerde kanuni bir takım değişiklikler yapılmış olsa da, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki aşiret yapılanmaları ve terör olayları kırsal alanlardaki sosyal ve ekonomik imkânların yetersizliği bu özgün nedenlerin başında gelmektedir. Ancak bu sorunlardan uzaklaşmak isteyen nüfusun kentlerde yoğunlaşması hem göç edenler, hem kent sakinleri, hem de kent yönetimleri açısından yeni sorunların doğmasına neden olmaktadır. Bu sorunların çözümü yolunda istihdamdan konuta, çevreden güvenliğe kadar hemen hemen her alanda yeni ve eskiye oranla daha yıpratıcı bir yapılanma süreci baş göstermektedir. Her ne kadar çözüm olarak üretilen projeler kentin sosyal ve fiziksel dokusunun bozulması, yaşam alanlarının betonlaşması gibi önemli birçok sorunu da beraberinde getiren sorunlar yumağına dönüşse de, işsizlik sorunu yeni

yatırımlar ve iş alanlarıile konut sorunu devlet destekli konut projeleri ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak bahsedilen bu sorunlardan çözümü en zor olan sorun kentleşmenin doğurduğu kentlileşememe sorunudur (Zengin, 2018, s.100).

Kırdan kente göçün kentteki en belirgin çevresel sonuçlarından biri, vasıflı işgücü gerektiren sektörlerde istihdam edilemeyen göçmenlerin oluşturduğu yerleşim yerleridir. Ekonomik zorlukların yanı sıra bu zorlukların eşlik ettiği geleceğe dönük ümitsizlik, güvensizlik, dışlanmışlık, yalnızlık duygularının baskınlığı ve uyuşturucu, hırsızlık, fuhuş, yüksek suç oranları gibi sapkın davranış özelliklerinin egemen olduğu bu yerleşim yerleri, kent kültürü içinde bir alt kültür meydana getirmektedir. Kentle bütünleşememenin neden olduğu psikolojiyle karşı tepki gösteren, gelecek beklentisi olmayan bireylerin oluşturduğu bu alt kültür yoksulluk kültürü olarak da adlandırılmaktadır. Genelde göç edenlerin yerleştiği yer olarak bilinen gecekondu mahalleleri bazı kişilerce herhangi bir incelemeye dayanmaksızın bir suçluluk bölgesi olarak gösterilmektedir. Oysa bu bölgeler geleneksel köy yaşantısının kısmen etkisini devam ettirdiği, toplumsal kontrolün görece daha yoğun olduğu bölgelerdir. Ancak bu mekânları suçluluk bölgesi olarak değil de, suçluluğa neden olan psikopatolojik faktörleri içinde barındıran bölgeler olarak görmek daha uygun olur.

Göçmenler kent yaşamına sonradan dahil olmuş kimseler olarak kentteki ötekiler, düşmanlar, her an saldırmaya hazır öfkeli güruhlar olarak kenti tehdit etme potansiyeli olan bir kitle olarak algılanmaktan kolay kolay kurtulamazlar. Kent, bu sayede kendi içinde dışarlıklı, yabancı, o oranda gerilimli yaşam akışıyla güvenliksiz, terör ve korkunun hakim olduğu bir kimliğe bürünür. Özellikle de suç, şiddet, mafya türü organize suç örgütleri, kapkaççılık, hırsızlık ve gasp olayları, soygunlar, intiharlar ve ilkokullara kadar varan çocuk/genç gangsterlerin eylemleri, uyuşturucu ve alkol bağımlılığının artması ve bunların kente saldıkları korku ve gerginlik gerçekte kentlerin sosyoekonomik ve kültürel bünyelerinin parçalanmışlığından, ayrıksı ve düşman ötekiliğin radikalleşmesinden, insanları bir arada tutan sosyal bağların kopmuşluğundan ve her tür ilişkinin insani boyuttan sıyrılarak rasyonel, hesaplı kitaplı hâle gelmiş olmasından büyük ölçüde beslenir. Kentin tinsel ve normatif çatısı çöktükçe, sosyal travmaların, psikolojik fay kırıklarının, adli ve polisiye vakalarının sayısı da bir o kadar artma temayülü gösterir (Aytaç, 2018, s.17).

Suç, insanlık tarihi ile başlayan bir olgudur ve insanların toplum hâlinde yaşamının ortaya çıkardığı çeşitli toplumsal çelişkiler, toplumsal ve bireysel uyumsuzluklar, suçun her dönemde var olduğunu ve var olmaya devam edeceğini göstermektedir. Diğer taraftan suçun bilimsel bir açıdan incelenmesi ile kentleşmenin ortaya çıktığı dönem arasında doğrudan bir bağın olduğu görülür. Suçun sosyolojik açıdan ele alınmaya başlaması da bu tarihlere dayanır. Bu bağlamda bakıldığında da, kent ile suç arasında sıkı bir ilişkinin olduğu görülür. Günümüze değin bu alanda yapılan araştırmalarda elde edilen istatistiki veriler de kent ile suç arasındaki ilişkiyi pekiştirmektedir. Günümüz toplumlarında bu oransal artış yükselerek devam etmektedir. Suç, kentlerin önemli problemlerinden biridir ve kentlerin büyüme oranı ile kentlerdeki suçların artış oranı arasında paralellik gözlenmektedir. Bu durum kentin, suçun bir bağımsız değişkeni olarak ele alınmasını gerektirmiştir. Kentleşme ile suç arasındaki ilişkiyi doğrudan ya da dolaylı olarak ele alan çeşitli yaklaşımlar olmakla birlikte, şüphesiz konuyu salt sosyolojik bir yaklaşımla ele almak, diğer yaklaşımların aksine toplumsal faktörlerin belirleyici unsurlarını ortaya koymakla mümkün olabilmektedir. Ancak konuyu sosyolojik bağlamda ele alan yaklaşımların karmaşıklığı ve ele alış tarzları dakonuyu güçleştirmektedir. Özellikle birçok yaklaşımda temel sorun, konuyu tarihten ve toplumun bütününden soyutlayarak ele almalarıdır (Özensel, 2012, s.365).

Kentleşme sürecinde inanç ve değerlerde, yaşam biçimlerinde, düşünce ve eylem kalıplarında, ailenin örgütlenişinde, hayatını kazanma yollarında, etnik, dinsel ve kültürel tabanlı örgütlenme biçimlerinde değişim ve dönüşümler yaşanmıştır (Erman, 2002, s.289). Bunun yanı sıra Durkheim'ın sözünü ettiği kolektif bilinci var eden ortak norm ve değerler çözülmüş ve Merton'un "değerler ve fırsatlar arasında uyumsuzluk" olarak ifade ettiği; cinsel, ırksal, toplumsal ve maddi eşitsizlikler, kentleri gerilim mekânları hâline getirmiştir (Oktik, 2013, s.13). Kentleşmenin, kent olmaya karşıt bir süreç olduğunu belirten Murray Bookchin (2017, s.13)'e göre kentleşme, kent karşıtı bir duygusallıktan arınmış olarak ifade etmek gerekirse, yalnızca coğrafi bir genişleme olmayıp, aynı zamanda kent yaşamının yıkıcı bir şekilde insani niteliğini yitirmesi, topluluk yaşamının da yok olmasıdır. Bu durum, kentsel alanda suç olgusunun nedenleri sonuçları ve hem bireysel hem de toplumsal temellerinin araştırılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

3.8.2. Kentleşme ve Suç İlişkisine Yönelik Teorik Yaklaşımlar

3.8.2.1. Sosyal Düzensizlik Kuramı

Düzensizlik kuramı, Chicago Okulu'nun çalışmalarına dayanmakta olup, suç ve suçluluk olgusunu ortaya çıktığı çevre koşullarıyla birlikte ele almaktadır. Düzensizlik yaklaşımı iki düzensizlik türünden hareket etmektedir: fiziksel düzensizlikler ve sosyal düzensizlikler. Fiziksel düzensizlikler; terk edilmiş binalar, arsalar, yetersiz aydınlarma ve çevre kirlilikleri gibi suçla ilişkilendirilebilecek düzensizlikler olarak görürülürken, sosyal düzensizlikler ise suç çeteleri, hırsızlar, serseriler, saygısız komşular, madde bağımlıları gibi suç işleme eğilimi yüksek insanların bulundukları çevreyi rahatsız edici davranışları olarak görülmektedir. Bu bağlamda kuram, bireyin davranışlarının fiziki ve sosyal çevreden etkilendiği kabulünden hareketle suç ve suçluluğu ortaya çıktığı fiziki ve sosyal çevre ile ilgili bir olgu olarak ele almaktadır.

Kentleşme ile suç arasındaki ilişkiyi ortaya koyan ilk çalışmalar Chicago Okulu tarafından yapılmıştır. Buna göre daha çok yoksul göçmenlerin yaşadığı, işsizliğin yaygın olduğu, etnik açıdan heterojen, sağlıksız etkileşimin olduğu kentsel alanlarda suç ve sapma davranışları daha yoğundur. Chicago Okulu, Amerikan toplumunda suçun sebeplerini araştırırken nüfusu hızla artan ve yoksulluğun yoğun olduğu Chicago kentini bir laboratuvar gibi kullanmıştır. Kentleşme ve suç konusundaki araştırmalarını Chicago'nun gecekondu mahallelerindeyapan Chicago Okulu araştırmacıları bu bölgelerdeki suç oranının yüksek oluşunu sosyal organizasyonsuzluğun neden olduğu istikrarsız sosyal yapıya bağlamışlardır. Bu yapının oluşmasında geleneksel değerlerin yerini sapkın kültürel norm ve değerlerin almasının etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Chicago Okulu, kentleşme ve suç ilişkisini tespit etmek ve açıklamakla kalmayıp bu sorunun çözümü için de çalışmalar yapmıştır.

"Suç Ekolojisi" olarak da adlandırılan Chicago Okulu temsilcilerinden E.Burgess ve R.Park'ın çalışmalarından hareketle suç ve kentleşme arasındaki ilişkiyi inceleyen Henry McKay ve Clifford Shaw yaptıkları çalışmalarda yoksulluğun derinleştiği, işsizlik, dışlanmışlık, eğitimsizlik ve ailevi sorunlar gibi toplumsal problemlerin arttığı kentin çöküntü alanlarına odaklanmışlardır. Shaw ve McKay bu bölgelerde kentleşme, göç hareketleri ve kültürel çeşitlilik ve farklılıkların değer

çatışmalarına neden olduğunu, bu durumun ise suça uygun ortamlar oluşturarak bu bölgelerde suçun daha belirgin hâle gelmesine yol açtığını belirtmişlerdir (Güllü, 2014, s.105). Bu görüş doğrultusunda bu mahallelerde yaşayan gençlerin iş imkânı sağlanması, yaz kampları, el beceri kursları gibi aktivitelerle sağlıklı bir şekilde sosyalleşmeleri hedeflenmiştir. Aynı zamanda Chicago Bölge Projesi ile suçun bölgesel niteliklerine vurgu yapılarak kötü mahalle koşullarının iyileştirilmesi için bölge sakinlerinin konut ve barınma gibi temel gereksinimleri ile belediyecilik hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanmaları yönünde bir dizi aktiviteyi hayata geçirmek amaçlanmıştır(Conklin, J.E. 2006, s.83).

Sosyal düzensizlik kuramı içerisinde değerlendilebilecek bir teori de kırık camlar *(Broken Windows)* teorisidir. Bu teori, 1982'de George Kelling ve James Wilson'ın birlikte kaleme aldıkları "Kırık Camlar" başlıklı makaleye dayanmaktadır. Makale, sosyal düzensizlikle suç arasındaki ilişkiye ele alarak bu iki olgu arasında sıkı bir ilişki olduğu tezini ileri sürmektedir. Bu teoriye göre tamir edilmeyen kırık pencerenin olduğu bir binada diğer camların da yakında kırılabileceği olasılık dahilindedir. Çünkü kırılan camın uzun süre tamir edilmemesi o binada kimsenin yaşamadığını gösteren bir ipucu niteliğindedir (Wilson ve Kelling, 1982, s. 457) . Teori, kentsel bozukluğun kural dışı davranışlar üzerine etkisini çeşitli deneylerle doğrulamıştır.

Bu teori, terk edilmiş mülklerin özellikle yoksulluk ve suç oranının yüksek olduğu mahallelerde suç oranının artmasında tetikleyici bir işleve sahip olduğunu ileri sürmektedir. Nitekim terk edilmiş ve korumasız bırakılmış ev, bina veya işyerlerinin bir süre sonra hırsızlık, uyuşturucu ve fuhuş gibi suçların işlendiği mekânlar hâline geldiği bilinmektedir.

Gerek Chicago Okulu'nun gerekse de Sosyal düzensizlik *(social disorganisation)* kuramının suç-mekân ilişkisine yönelik indirgemeci yaklaşımının önüne geçecek yeni bir teorik çerçeve çizmeye çalışan Wacquant (2016, s.64-72), ileri marjinalleşmeyle çöküntüleşen alanlardaki suçlu failliğin oluşum koşullarını anlamak için eğilimsel eylem teorisini *(dispositional theory of action*) geliştirmiştir. Söz konusu teori, öznenin iç dünyası ile mekânın çöküntüleşme unsurları arasındaki karmaşık ilişkiyi ele almakta ve çöküntü mekânının öznenin bedensel ve zihinsel eğilimlerini

yapılandırma biçimlerini çözümlemektedir. Teori, çöküntü alanlarında oluşan suçlu alt kültürünün bedensel ve zihinsel aktarım yoluyla bu alanlardaki gençleri suçlu sosyal tiplere dönüştüren psikososyal süreçlere odaklanmaktadır.

3.8.2.2. Damgalama Kuram

Sembolik etkileşimci kuramda utanç, kendini bilmezlik, rahatsızlık, skandallar, akıl hastalıkları, uyuşturucu bağımlılığı, başkaldırı, isyan, mahkûmiyet, hayat kadınlığı, sahtekârlık gibi konuları inceleyen Goffman, insanın pek de insancıl olmadığını sergilemeye çalışır. Ancak, Goffman asıl popülerliğini büyük oranda damgalama üzerinde yaptığı araştırmalarla kazanmıştır (Marshall 2004'den akt. Oktik, 2013, s. 22). Goffman damgayı, "bireyin toplumda kabul görmesini engelleyen bir değer yitimi" olarak tanımlar. Bu damga sakatlık ya da çirkinlik gibi fiziksel olabileceği gibi sabıkalılık, fahişelik, uyuşturucu bağımlılığı ve yanlış bir gruba ait olmak gibi bağlamsal da olabilir. Damgalanma süreci bir toplumsal denetim mekanizmasıdır. Kent içinde damgalanmış kişilere hizmet veren muhitler vardır; bunlar fahişelere, uyuşturucu bağımlılarına, eşcinsellere ve ayıplanan başka gruplara mekânsal bir üst sağlar; farklı türden dışlanmış insanlar buralarda bazen aynı mekânı paylaşırlar, bazen de paylaşmazlar (Goffman, 2014, s.55). Dolayısıyla damgalanma sürecine sadece belirli kişiler veya gruplar değil aynı zamanda belirli kentsel muhitler de maruz kalmakta ve bu muhitlerde yaşayanlar diğer muhitlerde yaşayanlara nazaran daha fazla polis gözetim ve denetimine tabi tutulmaktadırlar.

3.8.2.3. Alt Kültür Kuramı

Alt kültür kuramına geçmeden önce, kuramın daha iyi anlaşılabilmesi için kültür ve alt kültür kavramlarının tanımlarının bilinmesinde fayda vardır. Latince toprağı işlemek, ekip biçmek anlamına gelen *colere* sözcüğünden türeyen kültür kelimesi 18. Yüzyıldan itibaren semantik değişime uğramıştır. Voltaire, kültürü insan zekâsıyla ilişkilendirerek onun oluşumu ve geliştirilmesi anlamında kullanmıştır. Günümüze gelindiğinde ise kültür, "bütün bir hayat tarzı" olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kültürün Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde değişik tanımları olmakla birlikte en genel tanım olarak kültür, tarihsel ve toplumsal süreçte yaratılan maddi ve manevi değerler ile bu değerlerin yaratımı ve gelecek kuşaklara aktarımını sağlayan,

insanın doğal ve toplumsal çevresine hâkimiyetinin göstergesi olan bütün araçlar olarak tanımlanmaktadır (Sakallı,2014, s.308, 309).

Alt kültür teorisyenleri alt sınıfa mensup gençlerin egemen orta sınıf değerlerini izleme ve bu sınıfın amaçlarına ulaşma konusundaki yetersizlik ve imkânsızlıklardandoğan çatışma durumlarına vurgu yapmaktadırlar. Alt kültür kuramı yazarlarından Cohen, alt tabakadan gelen gençlerin konumlarından duydukları rahatsızlıktan dolayı çetelere girerek suç alt kültürlerine dahil olmalarına vurgu yapar (Oktik,2013, s.15). Cloward ve Ohlin orta sınıf hedeflerini benimseyen işçi sınıfı gençlerinin kendilerini bu hedeflere ulaştıracak meşru fırsatlara sahip olamadıklarından dolayı öğrenme yoluyla suç becerileri geliştirdiklerini, böylece sokak şiddetinin bir parçası olduklarını veya madde kullanımıyla birlikte kabuklarına çekildiklerini ileri sürmektedir.

Alt kültür kuramı bize Türkiye'deki kentleşme dinamikleri bağlamında göçle gelerek gecekondulara yerleşen ve genellikle kır kültürünün benzeşen yönlerini ortak bir yaşam eğilimi olarak kullanan kır kökenli göçmenlerin kentin egemen kültürüne karşı oluşturdukları gecekondu alt kültürünü okuma imkânı vermektedir. Çünkü göç edenlerin geldikleri yerin kültürel değer ve normlarını kentte de devam ettirmek istemeleri, kentin belirli bölgelerinde mekânsal kümeleşmeler oluşturarak alt kültür oluşturmalarını kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla göçün neden olduğu alt kültür, kır kültürü ile kent kültürü arasında ve her iki kültürün bazı unsurlarının iç içe geçtiği bir kültürdür denebilir.

Gecekondu alt kültürünü tüketen gençler yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik ve anormal çevre koşullarında yaşamak gibi dezavantajlı konumlara sahiptirler. Bu konumlarınedeniyle birçoğu kentin egemen orta sınıf değerlerini izleyememekte ve onların ulaştıkları amaçlara erişecek sosyal, kültürel ve ekonomik imkân ve araçlardan yoksundurlar. Bu yoksunluklargecekondularda yaşayan gençlerin suç ve uyuşturucu kullanımı gibi kural dışı eylemlerde bulunmalarında önemli birer etken olmaktadır. Dolayısıyla suç ve uyuşturucu alt kültürlerinin oluşmasında gecekondulardaki gençlerin karşı karşıya kaldıkları; yoksulluk, işsizlik, dışlanmışlık, yabancılaşma ve kamu hizmetlerinden yararlanamama gibi olumsuzluklar önemli bir etkendir.

3.8.2.4. Sosyal Kontrol Kuramı

Sosyal kontrol kuramına ilişkin ilk yaklaşımları Durkheim'in çalışmalarında görmek mümkündür. Ancak kuramın modern anlamdaki öncüleri Hirschi ve Gottfredson'dur. Sosyal kontrol kuramı suçluluğu açıklamada; bireylerin toplumsal değer, norm ve kurumlarlaolan ilişki ve bağlılılıklarına vurgu yaparak bu bağlılık sonucu oluşan sosyaldenetim olgusunu esas almaktadır.Birey veya toplum üzerindeki söz konusu denetimin yetersizliği veya başarısızlığı suçluluğun önemli bir nedeni olarak görülmektedir (Kızmaz, 2005, s.165).

Sosyal kontrol kuramı, birey ve sosyal çevreye büyük bir önem vererek *uyum* ve *sosyalleşme* kavramları üzerinden suçu toplumsal norm ve değerlerle ilişkisi bağlamında ele almaktadır. Buna göre bireyin suça eğlimi; aile, okul ve din gibi sosyalleştirici ve topluma uyum sağlayıcı kurumlarla ilişkileri güçlü olduğu oranda azalmakta, düşük olduğu oranda ise artmaktadır (Güllü, 2014, s.105).

3.8.2.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı G.Tarde'nin ortaya attığı "taklit yasaları"na dayanmaktadır. Buna göre bireyler yakın sosyal temas içinde bulundukları kişileri veya grupları taklit ederler. Sosyal öğrenme kuramına göre suç, sosyalleşme süreçleri içerisindeki ilişkiler ağı vasıtasıyla öğrenilmektedir. Bu ilişkiler ağının içinde eğer suçlu veya suça eğilimli insanlar varsa bunlarla kurulan ilişkiler suça yönelmede etken bir unsur olabilmektedir (Siegel, 1989, s.140). Bu kuram, aile içi sorunlar (aile içi şiddet, ayrılık ve boşanma, ebeveynlerin çocuklarına olan ilgileri ve onlarla ilişkileri, otoriterlik yapıları vs.), kitle iletişim araçlarının suç ve şiddeti öğretici ve özendirici yayınları, suçlu akran gruplarının varlığı gibi etkenleri bireylerin suçluluk süreçlerindeki etkili unsurlar olarak ele almaktadır (Kızmaz, 2005, s.161-162). Kuram, suçun sıradan davranışlarda olduğu gibi öğrenilen bir davranış olduğunu ve normal insanlar tarafından işlenebileceğini ileri sürmektedir. (Dolu,2012, s.236).

Sosyal öğrenme kuramının temsilcilerinden Ronald L. Akers, suç ve sapma sürecini etkileyen sosyal yapıları incelemiştir. Yaptığı araştırmalar sonucunda; nüfus yoğunluğu, cinsiyet, ırk, sosyal sınıf, etnik aidiyet, sosyal düzensizlik, çatışma ortamı,

ataerkil yapı, aile ve akran gruplarını sosyal öğrenmeyi kolaylaştıran ortamlar olarak belirlemiştir. Akers (2003, s.144), bireyin etkileşim içinde olduğu yakın çevresi tarafından suç işlemeye teşvik edilebileceğini, gerek suç işleme tekniklerini gerekse de suç işlemeyi haklı çıkaracak gerekçeleri çevresinden öğrendiğini ileri sürmektedir.

3.8.2.6. Bütünleşik Suç Kuramları

Suçlu profili ve suç işleme nedenlerinin farklılığı, farklı toplumsal yapılardaki farklı suç türleri, küreselleşme ile daha karmaşık hâle gelen modernliğin akışkan ve kaygan evresindeki dünya,hızla gelişen teknoloji ve toplumsal değişimler dinamik ve kompleks bir yapı görünümüne sahip olan suç olgusunu tek bir teoriyle açıklamayı yetersiz kılmaktadır. Yukarıda kentleşmeyle ilişkileri bağlamında değinilen suç teorileri suç olgusunu belirli kavramlar ekseninde parçacı bir yaklaşımla ele almaktadır. Bu teorilerin durumu altı tane körün fil tanımına benzetilebilir. Malum olduğu üzere, altı tane kör insanı filin yanına getirerek neye benzediğini tarif etmeleri istendiğinde her biri filin değişik yerlerine dokunarak sadece dokundukları kısma görefil tarifi yapmışlardır. Anılan suç teorileri de benzer şekilde suç olgusunun belirli yönlerine dokunarak onu açıklama yoluna gitmişlerdir. Her bir teorinin suç ve suçluluk olgusunun belirli yönlerine ağırlık vererek diğer yönlerini ihmal etmesi onları yetersiz kılmakta ve suç olgusunun bütüncül bir kavrayışını zorlaştırmaktadır. Nitekim, bu durum suç çalışmalarında birçok teorinin aynı anda açıklayıcılığına müracaat etmeyi gerekli kılmaktadır.

Suç teorilerinin parçalı görünümlerine karşı alternatif bir teorik yaklaşım olarak ortaya çıkan bütünleşik suç teorileri, birey ve aileyi merkeze alan bir yaklaşımla zayıf aile bağları, yetersiz sosyalleşme ve kimlik problemleri gibi kavramsal alanlara vurgu yaparak çoklu faktörler ve disiplinler temelinde suç olgusunu ele almaktadır (Güllü, 2014, s.106). Bütünleşik suç kuramcıları, suç olgusunu açıklamada geleneksel kuramları geliştirerek ve birden fazla suçluluk değişkenini eklekte ederek daha geniş çerçevede çözümlemeler yapmaktadırlar. Geleneksel suç kuramlarını geliştirme, revize etme ve birleştirme bağlamında büyük oranda “sosyal kontrol” ve “sosyal öğrenme” teorilerini birleştirdikleri görülmektedir.

Bütünleşik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama çabaları yeni değildir ve çatısı altında bir çok suç kuramını barındırmaktadır. Konuyu dağıtmama adına daha çok

kentleşme ile ilişkili son dönem bütünleşik suç kuramlarından olan tümleşik suçluluk kuramı ve yaşam seyri toerisine kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Tümleşik Suçluluk Kuramı :Elliot tarafından geliştirilen bu kuram "anomi", "gerilim" ve "sosyal düzensizlik" kuramları üzerine inşa edilmiştir. Bu kurama göre bireylerin geleneksel araçlarla meşru hedeflerini gerçekleştirmede karşılaştıkları başarısızlıklar, yetersiz sosyalleşme ve sosyal düzensizliğin yoğun olduğu çöküntü alanlarında yaşamak gibi olumsuzluklar bireylerde toplumsal değerlere olan bağlılığın çözülmesine neden olmaktadır. Yaşanılan bu olumsuz süreçler bireylerin sapkın alt kültür gruplarıyla temasını kolaylaştırarak onlarla güçlü bağlılıklar oluşturmalarına neden olmaktadır. Bu durum ise bireylerin suça eğilimli hâle gelmelerindeveya suç işlemelerinde önemli bir unsur olarak işlev görmektedir (Kızmaz, 2005, s.353).

Yaşam Seyri Teorisi: Sampson ve Laub tarafından ortaya atılan kuram, büyük ölçüde sosyal kontrol ve ekoloji kuramı üzerine inşa edilmiştir. Kuram özellikle uyuşturucu madde kullanımının geniş çerçeveli bir açıklamasını yapma amacı taşımaktadır. Sosyal kontrol terorisini merkeze alan kuram, bireylerin çocukluk döneminde görülen asosyal davranışlarıyla ileri yaşlardaki suçlulukları arasında güçlü bir korelasyonun olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda suçluların yaşam seyrine odaklanan kuram asosyal davranışlardaki stabil durumun hayat boyu devam edebileceğini ileri sürmektedir.

Yoksulluk, eğitimsizlik, düşük ekonomik statü gibi faktörlerin sosyal bağların gelişmesini olumsuz yönde etlkilediğini savunan kuram, bu olumsuz faktörlerin anne ve babaların sağlıklı ebeveynlik yapmalarını ve aile içi ilişkilerin gelişimini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Sosyal kontrolü temel bir çözümleme aracı olarak kullanan yaşam seyri teorisi aile içi zayıf bağlılıkların bireylerin okula bağlılıklarını da zayıflattığını, dolayısıyla aile ve okul gibi iki dominant sosyalleştirici faktörün etkisinin yetersiz kalmasının suçluluğa katılma olasılığını arttırdığını ileri sürmektedir. Sampson ve Laub tarafından ortaya atılan söz konusu suçluluk modelinin temel varsayımlarından en önemlisi iyi ve istikrarlı bir aile yapısının bireyleri suç işlemekten alıkoyacağıdır (Kızmaz, 2005, s.371-372).

3.8.3. Uyuşturucu Madde Kullanma Suçu ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri

Bağımlılık, hem bireyi hem de içinde yaşadığı toplumu etkileyen önemli bir sorundur. Birçok bağımlılık (sigara, alkol, internet vs.) türü içinde en çok sorun teşkil eden bağımlılık türü uyuşturucu madde bağımlılığıdır. Çünkü uyuşturucu madde kullanımında ülke sınırlarını aşan, tüm insanlığa ve kamu sağlığına yönelik ciddi tehlikeler mevcuttur. Çoğu uyuşturucu türünün belli ülkelerde üretilip diğer ülkelere sevk edilmesi uyuşturucu kullanımını küresel bir sorun hâline getirmektedir. Son zamanlarda uyuşturucu madde kullanımının bütün dünya ülkelerinde giderek arttığı saha araştırmalarıyla ortaya konulmuştur. Bu nedenle uyuşturucu tüm toplumların ve devletlerin önlem almak ve mücadele etmek zorunda kaldığı ortak bir sorundur.

Yasa koyucular kamu sağlığını tehdit eden uyuşturucu madde kullanımını yaptırım altına almak suretiyle insan sağlığı ve gelecek nesillerin sağlıklı yetişmesi gibi önemli toplumsal menfaatlerin korunmasını amaçlamışlardır. Türkiye'de yürürlükte olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) üçüncü bölümünde "Kamu Sağlığına Karşı İşlenen Suçlar" başlığı altında yer alan 191. madde, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişiler hakkında uygulanacak yasal prosedürleri içermektedir.

Madde metni incelendiğinde yasa koyucunun izlediği suç politikasındaki amacının uyuşturucu madde kullanımını değil de kullanmak maksadıyla uyuşturucu madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak fiillerine suç vasfı vererek bu fiilleri cezalandırmayı amaçladığı görülmektedir.Çünkü uyuşturucu madde kullanan kişi cezalandırılması gereken değil, tedaviye ihtiyaç duyan kişi olarak görülmektedir. Bu sebeple de kanun maddesinin ikinci fıkrasında, uyuşturucu madde kullanıcısının tedaviye ve denetimli serbestliğe tabi tutulması öngörülmüştür. Maddenin üçüncü fıkrasında uyuşturucu kullanıcısı hakkında uygulanacak tedavi ve denetimli serbestlik tedbirlerinin uygulanma biçimi düzenleme altına alınmıştır. Beşinci fıkrasında ise kullanmak maksadıyla uyuşturucu madde satın alanlar, kabul edenler ve bulunduranlar hakkında verilecek cezanın infazına bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Buna göre, tedavi ve denetimli serbestlik tedbirlerinin gereklerine riayet edenler hakkında daha önce hükmolunan ve ertelenen ceza infaz edilmeyecektir. Böylece yasa koyucu, uyuşturucu kullanıcılarını cezaevinde tutarak hürriyetlerini kısıtlamak yerine onların tedavi olmalarını sağlayarak topluma kazandırılmasını amaçlamaktadır. Ancak bu

tedbirlerin gereklerine aykırı hareket edenler hakkında hükmolunan ceza infaz edilecektir.

3.8.4. Denetimli Serbestlik ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri

Yukarıda kısaca ifade edildiği üzere, Türk ceza hukuk sistemi uyuşturucu madde kullananları cezalandırmak yerine bu suçu işleyenlerin tedavi olmalarını amaçlayarak denetimli serbestliğe tabi tutulmalarını öngörmüştür.

Denetimli serbestlik tedbiri sadece uyuşturucu kullanmak suçuna mahsus bir tedbir olmayıp bazı başka suçlar için de uygulanmaktadır. Nitekim Türk Ceza Kanununda üç yerde denetimli serbestlik ifadesi kullanılmaktadır. Anılan kanunun "suçta tekerrür ve özel tehlike suçları" başlığını taşıyan 58. maddesinde, "etkin pişmanlık" düzenlemesini içeren 221. maddesinde ve kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak suçunu düzenleyen 191. maddelerinde"denetimli erbestlik tedbiri" ifadesi geçmektedir.

Denetimli serbestlik tedbiri, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile ceza hukuk sistemine girmiştir. Ancak denetimli serbestliğe benzer tedbirler bu kanun öncesinde yürürlükte olan 765 sayılı Türk Ceza Kanun'unda, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunu'nda ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Kanun'unda da bulunmaktaydı. 765 sayılı mülga ceza kanununun yaptırım sisteminde asıl cezanın yanında fer'i ceza olarak "güvenlik tedbirleri"ne yer verilmiştir. Bu güvenlik tedbirlerinden bazıları süreç içerisinde yürürlükten kaldırılmıştır. Bu tedbirler; sürgün cezaları, emniyet idaresinin gözetimi altında bulundurma tedbiri, akıl hastası suçlulara ilişkin güvenlik tedbirleri, uyuşturucu ve alkol bağımlıları hakkında güvenlik tedbirleri, suçlu çocuklarla ilgili güvenlik tedbirleri ile dilencilerin boğaz tokluğuna çalıştırılması gibi tedbirlerdi. Yine 1965 yılında yürülüğe giren 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanunla kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine uygulanmak üzere değişik güvenlik tedbirleri ceza hukuk sistemine girmiştir. Ve tüm bu denetimli serbestlik tedbirine benzeyen güvenlik tedbirleri 5237 sayılı Türk ceza Kanunu'nun yürülüğe girdiği 2005 yılına kadar uygulanmıştır (Yavuz, 2011, s. 154-155).

2005 yılında yürürlüğe giren ve Türk ceza hukuk sisteminin temelini oluşturan 5237 sayılı TCK, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun (CGİK) ceza hukuk sisteminde yeni bir dönemi başlatmıştır. Çünkü 1926'dan beri yürürlükte olan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlükten kaldırılarak çağdaş dünyadaki ceza adalet sistemindeki değişimler göz önüne alınarak ceza adalet sisteminde yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Değişen toplumsal şartlara göre cezalandırma yöntemleri de değişmektedir. En köklü ve yaygın cezalandırma yöntemi olan kişinin hürriyetinden yoksun bırakılmasını içeren hapis cezalarının suçlunun ıslahı açısından yetersiz kalması, hapishanelerin suçluyu ıslah etmekten ziyade "suç okullarına" dönüşmesi, suçluların hapis cezalarını çektikten veya afla salıverildikten sonra yeniden suç işlemeleri (mükerrirlik), suç oranlarının artmasına paralel olarak cezaevlerindeki doluluk oranlarındaki artış gibi olumsuzluklar suçun önlenmesi ve suçluların ıslahı konusunda yeni ceza politikalarının geliştirilmesini zorunlu hâle getirmiştir. Denetimli serbestlik tedbiri değişen ceza ve ıslah algısının bir sonucu ve bahse konu olumsuzlukları en aza indirmeyi amaçlayan bir çözüm yolu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda denetimli serbestlik,baskıyı ve kapatmayı esas alan cezalandırma rejimine karşı suçluyu ıslah etme ve topluma kazandırmayı esas alan bir ceza adalet anlayışının ürünüdür. Denetimli serbestlik tedbiri cezalandırıcı, tazmin edici ve onarıcı adalet modelleri içinde onarıcı adalet *(restorative justice)* modeline uygun düşen bir tedbirdir. Onarıcı adalet sadece suçluya değil bir o kadar da mağdur ve toplumsal adalet düşüncesine odaklanmaktadır. Onarıcı adalet,zarar vermekten ziyade mağdurun uğradığı zararı giderici, mağdurla suçlunun arasını bulucu, eğitici, affedici, sorumluluk yükleyici, mağduru ceza adalet sisteminin işleyen sürecinin bir aktörü hâline getiren, katılımı ve müzakereyi teşvik edici bir modern ceza hukuku anlayışıdır (https://magdurbilgi.adalet.gov.tr › Onarici-Adalet). Denetimli serbestlik aynı zamanda cezai adaletin tesisinde yargı erkininin mutlaklaştırılması hegemonyasına karşı koyan bir felsefeyi temel almaktadır. Bu hâliyle denetimli serbestlik uygulamaları fail ve mağdur arasında arabuluculuk mekanizmasına benzer işleyişiyle cezai veya dağıtıcı adaletten farklı olarak onarıcı adalete ilişkin bir uygulamadır (Oktik ve Önkal, 2016b, s.21-22).

Türkiye'de denetimli serbestlik kurumsal bir yapı olarak 2005 yılında kabul edilen 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ile kurulmuştur. Temel ilkeleri insan onuruna saygı, dürüstlük, gizlilik ve tarafsızlık olan işbu kanun kapsamında denetimli serbestlik; denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulmaları kanunlarca belirlenen, şüpheli, sanık veya hükümlüler aleyhine mahkemelerce verilen alternatif ceza ve tedbirlerin uygulanması, şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplum içinde denetimi, takibi ve ıslahını içeren faaliyet ve uygulamalar bütünüdür.Amaç, bu kanun kapsamındaki kişilerin suç işlemelerine neden olan davranışlarının düzeltilmesi, tekrar suç işlemelerinin önüne geçilmesi, cezaevlerinden kanunda belirtilen süreyi geçirerek tahliye olan hükümlülerin takip edilmesi, madde bağımlılarının rehabilitasyonu, mağdurların kendilerine karşı işlenen suç nedeniyle uğradıkları zararın giderilmesi ve bu yolla toplumun korunmasıdır (cte-ds.adalet.gov.tr.). Denetimli serbestlik kavramının düşünsel temelinde,suçlununceza infaz kurumuna kapatılarak toplumdanizole edilmek yerine devletin toplum adına üstlendiği bir tür kurumsal kefaletle belirli şartlar altında serbest bırakılarak toplum içinde denetlenmesi anlayışı vardır. Uygulamada daha çok kamusalyaptırımlar olarak bilinen ve görevli uzmanların denetim ve gözetimindetoplum içerisinde infazı öngörülen yaptırımlar denetimli serbestlikuygulamalarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır (Yavuz, 2011, s.1).

Türk ceza hukuk sisteminde denetimli serbestlik tedbirini gerektiren hâlleri, dayanak kanun ve maddelerini şu şekilde sıralayabiliriz:

-Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçlarına ilişkin uygulanan tedavi ve denetimli serbestlik (TCK 191),

- İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişilerin ertelenen cezasına karşılık denetimli serbestlik altına alma (TCK 51),

-Verilen kısa süreli hapis cezalarına karşılık seçenek yaptırım olarak denetimli serbestlik (TCK 50),

- Etkin Pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında bir yıl süreli denetimli serbestlik(bu süre üç yıla kadar uzatılabiliyor) (TCK 221),

- Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) durumlarında denetimli serbestlik (CMK 231),

- Kanunda belirtilen tutuklanma sebeplerinin varlığı hâlinde şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilmesi hâlinde denetimli serbestlik (ÇKK 20 ve CMK 109),

- Koşullu salıverilmelerine bir yıl veya daha az süre kalan iyi hâlli hükümlülerin koşullu salıverilme tarihlerine kadarki kısmı için denetimli serbestlik tedbiri yoluyla cezanın infazı (CGTİHK 105/A),

- Ceza İnfaz Kurumu'ndaki infaz süresini iyi hâlli geçirmiş hükümlülerin koşullu salıverilmeden yararlandıktan sonra tabi tutuldukları denetimli serbestlik (CGTİHK 107)

- Suça sürüklenen çocukların (SSÇ)koruyucu ve destekleyici tedbirlerle denetim altına alınması (ÇKK 5 ve 36).

Tablo 4.2014-2018 Yılları Arasında Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine İnfaz

Yıllar	Karar Sayıları
2014	444.923
2015	542.253
2016	594.946
2017	627.034
2018	678.179

Kaynak : http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/

Ceza ve Tevkif İşleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'nın 2014-2018 yılları arasındaki istatistiki verilerine bakıldığında Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine infaz için gelen karar sayılarının yıldan yıla belirgin bir oranda artış gösterdiği görülmektedir (Tablo 4) . Yıldan yıla görülen bu artışlar denetimli serbestlik tedbirinin ceza yargılamasında giderek yaygınlaştığını göstermektedir.

Denetimli serbestlik tedbirlerine ceza hukuk sisteminde geniş bir alan açılmış olmasının birçok faydaları bulunmaktadır. En önemli faydalarından biri suçluların cezaevinegirmek suretiyle toplumsal yaşamdan izole edilmesi ve damgalanmasının engellenmiş olmasıdır. Denetimli serbestlik sürecinde suçlu, belirli yükümlülükleri yerine getirmek suretiyle toplumsal hayatın içinde ıslah edilmektedir. Ayrıca denetimli

serbestlik yoluyla suçluların normal hayat akışlarında fazla bir değişiklik olmamakta; iş, aile ve sosyal çevreleriyle olan ilişkileri devam etmektedir. Böylelikle suçlunun ve ailesinin suçtan en az düzeyde etkilenmeleri sağlanmaktadır. Denetimli serbestlik uygulamasının suçluların, mağdurların suçtan kaynaklanan zararlarını karşılamaya teşvik etmesi onarıcı adalet anlayışına katkı sağlamaktadır. Bu uygulamayla aynı zamanda ilk defa suç işleyenlere kanuni bir şans verilmektedir. Diğer taraftan cezaevlerindeki aşırı doluluğun önüne geçilerek, suçluları hapsetmenin maliyeti ve bunun topluma yansıyan finansal etkileri de azaltılmış olmaktadır (Yavuz, 2011, s.43).

Denetimli serbestliğin tüm bu faydalı yönlerine karşılık birtakım dezavantajlı yönleri de vardır. Bunların başında denetimli serbestliğe tabi tutulan suçlunun tekrar suç işleme riskinin varlığı ve suçlunun cezaevinde yatmıyor olmasının mağdurun intikam alma duygusunu tatmin etmiyor oluşudur. Gerek suçlu, gerekse de mağdur açısından ortaya çıkan bu olumsuz durumlar toplum güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Ancak bu olumsuz etkiler, denetimli serbestlik kararı veren yargı makamlarının denetimli serbestlik şartlarını iyi bir şekilde belirlemeleri ve denetimli serbestlik hizmetlerine yönelik mevzuat hükümlerini bir formaliteden ziyade titizlikle yerine getirecek denetimli serbestlik uzmanlarının özverili çalışmalarıyla en aza indirilebilir.

3.8.5. Madde Kullanıcılarına Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamaları

"Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri ve bu tedbirin yerine getirilmesi" başlığını taşıyan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 72. maddesi uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanıcılarının tedavileri ve haklarındaki denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına ilişkin usul ve işleyişi düzenlemektedir. Yönetmelikanılan tedaviyi,"uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri kullanan kişinin bağımlılık yapan maddeden vücudunun arındırılmasına, bu maddelere olan ihtiyacı sonucunda ortaya çıkan yoksunluk belirtilerinin giderilmesine yönelik resmi veya özel kurumlarca yürütülen işlemler" (DSHY.m.72/1). olarak ifade etmektedir. Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanıcılarına uygulanacak denetimli serbestlik tedbiri çalışmalarını ise kullanıcının "...uyuşturucu kullanmasına neden olan veya kullanma isteğine yol açan etkenlerin değerlendirilerek, kişinin maddeye olan ihtiyacını kontrol etmesi, yaşam standardını artırması, belirlenen ihtiyaçları doğrultusunda kendisine ve topluma yararlı

bir birey olabilmesi amacıyla yürütülen rehberlik çalışmaları…" (DSHY. m.72/2) olarak belirtmektedir.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak (TCK.m.191) suçu nedeniyle haklarında tedavi ve denetimli serbestlik (TDS) tedbirine karar verilen kişiler tedavi ve denetimli serbestlik tedbirlerinin gereklerine (randevulara zamanında ve düzenli gitme,programı düzenli takip etme ve terapi oturumlarına katılma) riayet etmek zorundadırlar. Tedavi boyunca devam eden denetimli serbestlik, tedavi sona erdikten sonra bir yıl daha devam etmekte ve bu süre gereklidurumlarda üç yıla kadar uzatılabilmektedir. TDS tedbirinin gerekliliklerineuygun davrananlar hakkında TCK. m.191 ihlali nedeniyle açılan kamu davasının düşmesine karar verilir. Aykırı davrananlar, yani TDS yükümlülüklerine uymayanlar hakkında ise kanunda belirtilen bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası hükmü verilir.

Denetimli serbestlik sürecinin bu tedbire tabi tutulmuş kişiler tarafından yerine getirilmesi zorunlu bir süreç veya ceza almaktan kurtulmak için katlanılması gereken bir durum olarak görülmemesi gerektiğini belirten avukat H.S, özellikle denetimli serbestliğe tabi tutulan madde bağımlılarının içinde bulundukları durumdan kurtulmayı istemeleri gerektiğinin altını çizmektedir.

> *"Her ne kadar DS tedbirleri madde kullanıcısı kişileri topluma kazandırmaya çalışmayı amaçlasa da çoğu zamansoruşturma veya kovuşturma aşamasında verilen bir kararın dosya şüphelisi tarafından yerine getirilmesi zorunlu olan bir davranıştan öteye geçememiştir. Bu durumda DS yükümlüsünün bu tedbiri bir zorunluluk olarak değil, içinde bulunduğu durumun kendisi tarafından değiştirilmesi gereken bir durum olarak görüp görmediği hususunu değerlendirmesi ve buna göre hareket etmesi gerekir."* (H. S., 31, Avukat)

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü tarafından sağlık merkezine yönlendirilen hasta ilk önce psikiyatri hekimi ile görüşür ve bu görüşmede yapılan muayene sonucunda psikiyatrik değerlendirmesi yapılır. Akabinde idrar testi yapılarak hem psikiyatrik muayene, hem de idrar testi sonuçları birlikte değerlendirilerek hasta için bir tedavi programı oluşturulur. Bu ilk muayeneden itibaren ikişer haftayı geçmeyecek şekilde üç idrar testi yapılır. Bu süreç sonucunda sağlık merkezince hastayla alakalı kanaat bildirir rapor düzenlenerek DS müdürlüğüne gönderilir. Değişik zamanlarda yapılan üç idrar testinde de idrarında uyuşturucu ve uyarıcı madde tespit edilemeyenler hakkında madde kullanımı nedeniyle tedaviye gerek olmadığı yönünde rapor düzenlenir. İdrar testlerinde

en az bir kez uyuşturucu veya uyarıcı madde tespit edilenlerin ise altı oturumluk bağımlılık programına tabi tutulmalarına karar verilir. Bağımlılık programına alınması mümkün olmayan veya tedaviye rağmen düzelmeyen kişiler AMATEM'e sevk edilir (Ilgaz, 2019, s. 8-9).

Gaziantep AMATEM görevlisi G. B. bağımlılarla ilgili kurum faaliyetleri hakkında şu bilgileri vermiştir.

> *"Kurumumuza başvuran veya sevk edilen bağımlı bireylere yönelik bireysel psikoterapi, açık grup psikoterapisi ve kendine yardım grupları şeklinde psikoterapi yöntemleri kullanılmaktadır. Genel bir işleyiş olarak yataklı tedavi gören hastalara; iki temel oturumdan oluşan-yarı yapılandırılmış- bir bağımlılık modülü üzerinden eğitim verilmektedir. Sigara, alkol ve madde bağımlılığı tedavi programı (SAMBA) olarak bakanlıkça verilen bir oturum uygulanmaktadır. Bu program farklı konuları içeren bağımlılığın tanımı, gelişimi, tedavisi ve sonrasında tedaviyi sürdürme sürecini içermektedir. Bunun dışında hafta içi her gün serbest çağrışım şeklinde günaydın toplantıları yapılmaktadır. Buradaki temel amaç hastaların burada ve şimdi odağına getirilerek paylaşımlardan içgörü kazanmalarıdır. Psikoterapi dışında meslek edindirme ve hobi atölyelerinde eğitimler verilmektedir. Tedavi sonrasında ise düzenli görüşmelere çağrılarak ayakta tedavi sürdürme çalışması yapılmaktadır."* (G. B., 33, Psikolog)

3.9. Bağımlılık Kavramı ve Uyuşturucu Madde

Günümüzde bağımlılık denildiğinde akla genelde alkol, tütün ürünleri ve madde gibi fizyolojik isteklerden kaynaklanan bağımlılıklar gelmektedir. Ancak değişen yaşam koşullarıyla birlikte yeni bağımlılık türleri de ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, teknolojinin kaynaklık ettiği televizyon, internet, akıllı telefon, online bahis oyunları ve tüketim gibi davranışsal bağımlılıkları da sayabiliriz. Bu bağımlılık türlerinin sadece bağımlıyı değil ailesini, sosyal çevresini ve ülkesini de etkilediği bir gerçektir. Bağımlılık türlerinin ve bağımlı sayısının gün geçtikçe artması, insani değerlerin de giderek aşındığını ve yozlaştığını göstermektedir. Bu nedenle bağımlılığı tüketim kültürü, toplumsal farklılıklar, kentleşme, modern insanın varoluşsal, sosyal ve psikolojik sorunlarından bağımsız düşünemeyiz (Öztürk, 2019, s.15).

Genel olarak bağımlılığı, bir maddenin kullanımının veya alışkanlığa dönüşen bir davranışın ruhsal, fiziksel ya da sosyal sorunlara yol açmasına rağmen sürdürülmesi, miktar ve sıklığının arttırılması, sürdürülmemesi durumunda yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte günlük hayatı yaşanılması zor, hatta imkânsızhâle getiren

biyo-psiko-sosyal bir hastalık (https://alo191.saglik.gov.tr › bagimlilik-nedir) olarak tanımlamak mümkündür.

3.9.1. Uyuşturucu Madde Bağımlılığı

Uyuşturucu, uyuşturma özelliği olan demektir. Yunanca uyku manasındaki *narko* sözcüğünden gelmiş olup İngilizceye "*narcotic"* olarak geçmiştir. Uyuşturucu madde, genellikle uyuşturma özelliği olan maddeler için kullanılmaktadır. Bunlara narkotik maddeler de denilmektedir. Ancak uyuşturucu madde kavramı aynı zamanda keyif veren, kullanıcıyı kışkırtan, yatıştıran, uyanıklık ve zindelik hâline neden olan maddeler için de kullanılmaktadır. Tıp, kimya, eczacılık, sosyoloji, psikoloji ve hukuk gibi değişik bilimleri ilgilendiren uyuşturucu maddelerin farklı tanımları yapılmaktadır. Farklı tanımlamaların temelinde, bu bilimlerin ilgi alanları arasındaki farklılıklar yanında uyuşturucu madde türlerine her gün yenilerinin eklenmesi ve tutku yaratan bazı maddelerin de uyuşturucu madde kavramı kapsamında değerlendirilmesi yatmaktadır (Ulu, 2018, s.3).

Uyuşturucu maddenin genel bir tanımını vermek gerekirse, kullanıcınınsinir sistemini doğrudan etkileyerek ruhsal durumunda bir takım değişikliklere neden olan, bireyin fizyolojik yapısının ve duyularının normal işleyişini engelleyen doğal ya da sentetik maddelerdir. Doğal ya da işlenmiş hâlde bulunan bu maddeler vücuda dışarıdan alınır (Tekil, 1998, s.7). Uyuşturucu madde bağımlılığı ise; bağımlılığa neden olan maddelerin vücudun işlevlerini olumsuz yönde etkilemesine rağmen kullanımının bırakılmaması, ara verildiğinde yoksunluk belirtilerinin yaşanması ve zamanla kullanım sıklığının ve dozunun arttırılmasıdır(Ulu, 2018, s.29).

3.9.2. Uyuşturucu Maddeler

Bağımlılık yapan maddelerin pek çoğunun keşfi eski tarihlere dayanmaktadır. Bağımlılık yapan maddelerin zamanla çoğalması ve çeşitlenmesi maddelerin belirli kategorilere ayrılmasını gerektirmiştir. İnsanlara yapmış olduğu etkiler, üretilme biçimi, kimyasal yapısı, kullanıcıya etkisi ve neden olduğu durumlara göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalarda tıp uzmanları, hukukçular, sosyal bilimciler ve güvenlik kurumlarından her biri kendi işlevsel yaklaşımlarını temel almışlardır. Bunlar içerisinde en genel sınıflandırma elde edildiği kaynaklara ve insan vücudunda neden olduğu

etkilere göre yapılan sınıflandırmadır. Elde edildiği kaynaklara göre uyuşturucu maddeler doğal uyuşturucular ve sentetik uyuşturucular olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Ayrıca günümüzde tıp, kimya, biyoloji, kriminoloji gibi bilimlerdeki gelişmelere paralel olarak gerek doğal gerekse de sentetik yollarla elde edilen madde sayıları da artmaktadır. Bu nedenledir ki, madde sayılarındaki bu artışlar karşısında uyuşturucu madde kavramı kısır hâle geldiğinden artık daha genel bir ifadeyle madde bağımlılığı kavramı kullanılmaktadır (Çalışkan, 2018, s.23).

Uyuşturucu ve uyarıcı madde sınıfına giren madde sayısındaki fazlalık, her geçen gün madde sayısındaki artış ve araştırma çerçevesinin sınırlılığı nedeniyle sadece kullanımı yaygın olan maddelerin tanıtımı yapılacaktır.

Madde tanıtımında güdülen amaç, ileride araştırmanın bulgular kısmında da açıklanacağı üzere, bu maddelerin herbirinin bağımlılarda farklı psikolojik ve fizyolojik etkilerinin olması ve kullanılan maddeye göre bağımlı kitlenin sosyal ve ekonomik yönden farklılaşmasıdır. Örneğin, esrar hem kırsalda hem de kentlerde en yaygın kullanıcı kitlesine sahip bir madde iken, bonzai, ateş-buz, captagon ve ecstasy gibi sentetik uyuşturucular daha ziyade kentlerde kullanılmaktadır. Yine, kokain maddesi daha ziyade sosyal ve ekonomik durumu yüksek sınıfa mensup kişiler tarafından kullanılmakta ve hatta bağımlılar arasında prestij ve gösteriş unsuru olabilmektedir. Dolayısıyla bağımlılar arasında da kullandıkları maddenin türü, kalitesi ve fiyatına göre bir sınıf ayrımının olduğun söyleyenebilir. Kullanımı yaygın olan başılıca uyuşturucu maddeler şunlardır:

Eroin:Morfinden sentezlenerek elde edilen yarı sentetik afyon alkoloididir. Sirke gibi kokan eroin, morfinden daha tehlikeli bir maddedir. Çabuk bağımlılık yapma özelliği olan eroin tek kullanımda bile bağımlılık yapabilen tehlikeli ve öldürücü bir uyuşturucudur. İlk birkaç kullanımda verdiği keyif hâli daha sonraki kullanımlarda kaybolur. Bağımlı bu aşamadan sonra sadece krizden kurtulup rahatlamak için kullanır. Her seferinde krizden kurtulmak için aldığı dozu arttırmak zorunda kalır ve çoğunlukla ölümle sonuçlanır.

Belli başlı fiziksel belirtileri; uyuşukluk, solunum yetmezliği, mide bulantısı, idrar ve ter azalması, koku alma duyusunda zayıflama, ağız kuruluğu, ciltte kızarmalar,

el ve ayaklarda ağırlık hissidir. Ruhsal belirtileri ise; hafıza kaybı, dikkat zayıflaması, ahlaki çöküntü ve suç işleme (fuhuş, hırsızlık vs.) eğiliminde artışa neden olmasıdır.

Sokak isimleri: süprüntü, cevher, beygir, şey, sığır, oğlan, kar, kız, sır, beyaz, beyaz cevher, beyaz kelebek, beyaz at, beyaz gömlek, mal, toz, junk, haşhaş, staff, Charlie, kireç, beyaz peynir, something, akıtma, beste, cigara, corex, damarlık, ekmek, ero, Erol abi, fiş, fişek, hayat, hindi, ilaç, iş, kahverengi vs.

Esrar :Esrar, dişi kenevir, kendir veya cannabis isimli bitkiden elde edilmektedir. Kullanım açısından uzun bir tarihi geçmişe sahip olan esrar, değişik şekillerde kullanılmaktadır. En yaygın kullanımı sigara şeklindedir. Ancak bazı yiyecek maddelerinin (susam yağı, çikolata tozu vs.) içine konularak yeme şeklinde kullanıldığı gibi sıvı hâlde hazırlanan karışımları da vardır. Madde bağımlılarının genellikle ilk kullandıkları ve diğer uyuşturucu maddelere geçişte bir nevi köprü işlevi de olan bir uyuşturucu türüdür.

Belirli başlı yoksunluk belirtileri; mide rahatsızlığı ve bulantısı, sinirlilik, huzursuzluk, alınganlık, iştahsızlık, uykusuzluk, terleme, titreme, ürperme, ve halüsinasyonlardır.

Sokak isimleri: çiçek, kavanoz, temcit pilavı, aşk otu, tereyağı vs.

Kokain :Koka bitkisinin yapraklarından elde edilmektedir. Kokaine, asit borik veya sodyum bikarbonat katılarak doğallığı bozulur.

Belli başlı fiziksel ve ruhsal belirtileri; tat alma ve dokunma duyusunda zayıflama ve gözlerde morarma, göz bebeklerinde büyüme, benizde solma, burundan çekerek kullananlarda burun içi hissizlik, hayal görme, kuruntu hâli, bulantı ve kusma gibi değişimlerdir. Alımını izleyen bir saat içinde kullanıcı depresyona girer. Bu esnada, çöküntü, mutsuzluk, hiçbir şeyden zevk almama, sıkıntı, kaygı, güçsüzlük, uyuma isteği ve korkunç rüyalar görme gibi durumlar ortaya çıkar (Çelik, 2019, s.48).

Sokak isimleri: Kar, altın tozu, gök tozu, neşeli toz, yaprak, beyaz kız, dinamit, cennet, neşe pudrası, ceke, Charlie, blow, çilek, kaya, burun açıcı vs.

Bonzai:Ucuz bir fiyata satılıyor olması nedeniyle uyuşturucu bağımlıları arasında yaygın bir kullanımı olan, “sahte ot”, “Jamaika” gibi isimlerle anılan, ciddi yan etkileri ve zararları olan sentetik bir uyuşturucu türüdür. Avrupa’da marihuananın

ikamesi ve zararsız olduğu algısıyla piyasaya sürülerek kısa süre içinde yaygınlaşan Bonzai'nin, ölümle sonuçlanabilecek ciddi sonuçlarının olduğu bir süre sonra anlaşılmıştır. Kullanıcılarında mide bulantısı, kusma, yüksek tansiyon, aşırı terleme, aritmi, uykusuzluk gibi fiziksel etkilerinin yanında depresyon, huzursuzluk, şuur kaybı ve paranoyak eğilimler gibi psikolojik ve ruhsal etkileri de görülmektedir (Kalyoncu, Ünlü, Taştan, 2014, s.3).

Captagon : Sentetik bir uyuşturucudur. Daha önce Almanya'da tıbbi amaçlarla üretilen bu maddenin yasa dışı kullanımının artması üzerine üretimi durdurulmuştur. Buna rağmen çeşitli ülkelerde yasa dışı yollarla üretilmektedir. Kullanan kişiler kendilerini daha enerjik ve saldırgan hissedeler. Düşük dozdaki kullanımda zararlı yan etkisi az olmakla birlikte yüksek dozda kullanımında uykusuzluk ve iştahsızlık, yüksek tansiyon, şiddet ve psikoz gibi sorunlara neden olmaktadır (Ulu, 2018, s.15).

Ecstasy : Sentetik bir uyuşturucudur. Gizli laboratuarlarda üretilmekte olup tıbbi kullanıma sahip değildir. Kahverengi, beyaz, pembe veya sarı tablet ve kapsül şeklinde satışı yapılmaktadır. Kullanıcıda etkisi çabuk başlar ve birkaç saat sürer. Kullanıcıda enerji artışı, canlılık, karşı cinse karşı ilgide artış, algılamada artma gibi uyarıcı özelliklere sahiptir. Hastalık duygusu, uykusuzluk, kaslarda gerginlik, terleme ve görsel bozukluklara neden olmaktadır (Ulu, 2018, s14).

Düşük veya orta dozdaki kullanımda kullanıcı kontrolünü pek kaybetmez ama yüksek ve aşırı dozda kullanımda enerji artışının verdiği aşırı hareketten dolayı su kaybı ve beden ısısında aşırı yükselme ölüme neden olabilir. Ayrıca böbrek ve karaciğerde zararlı yan etkileri olduğu da bildirilmiştir (www.batem34.com › maddeler).

Ateş-Buz :Rengi beyaz, kokusuz, tadı acı kristalize bir tozdur. Bir kaç şekilde kullanılabilmektedir. İçilebilir, buruna çekilebilir veya enjeksiyonla damardan alınabilir. Kullanılma şekline göre de kullanıcıda değişik fiziksel ve ruhsal değişikliklere neden olmaktadır. Başlıca fiziksel etkileri; hızlı ve düzensiz kalp atışı, kan basıncının artması, enerji artışı, ağız kuruluğu, iştahsızlık, dişleri sıkmaya bağlı çene ağrıları ve uykusuzluk şeklindedir. Psikolojik ve ruhsal etkileri ise cesaret, neşe, fiziksel aktivitede artış, işitsel ve görsel halüsinasyonlar, aşırı heyecan, şiddet ve kontrol dışı öfke durumlarıdır(klinikpsikologonuraydin.net › metamfetamin-bagimliligikristal-ates-b...).

Birkaç kullanımdan sonra bağımlılık yapan Ateş-Buz'un, ilk kullanımlarda verdiği neşe ve keyif hâli (kafa yapma) sona ermektedir. Bu aşamadan sonra kullanıcı bu maddenin yoksunluğundan kaynaklanan ağrılarını dindirmek ve hareketsizliğini yenmek için deyim yerinde ise "ilaç" gibi kullanmaya devam etmektedir.

Düşük sosyoekonomik statüde olan bağımlılar ucuz ve kolay bulunması nedeniyle daha çok esrar, bonzai, ateş-buz gibi maddeler kullanmaktadırlar. Bu nedenle bu maddeler daha çok kentlerin çöküntü alanlarında talep görmektedir. Kokain maddesi ise orta ve yüksek sosyoekonomik sınıftaki kimselerce kullanılmaktadır. Dolayısıyla bağımlıların sosyoekonomik statüsüne göre kullandıkları uyuşturucu madde türünün değiştiğini söylemek mümkündür.

3.9.3 Madde Bağımlılığının Nedenleri ve Tetikleyici Faktörler

Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı sosyal, ekonomik, psikolojik, ailevi ve çevresel etkenleri olan çok boyutlu nedenselliğe sahip bir olgudur. Uyuşturucu madde kullananların uyuşturucuya başlama nedenlerinin en başında merak ve arkadaş etkisi gelmektedir. İlk uyuşturucu madde kullanma deneyimi genelde arkadaş ortamında olmaktadır.

Uyuşturucu kullanımının insan, çevre ve uyuşturucu madde faktörlerinden oluşan bir "üçgen" içinde oluştuğu söylenebilir. Bu faktörlerin, bu üçgen içinde olumsuz gelişimleri ve birbirlerini olumsuz etkilemeleri, uyuşturucu kullanımının ve bağımlılığının ana etkenleri ve nedenleri olarak kabul edilmektedir. Uyuşturucu kullanımının asıl kökleri, öncelikle yaşamda karşılaştığı zorlukların üstesinden gelemeyen ve çözümü uyuşturucuda arayan insanın kişiliğinde yatmaktadır. Böylesi insan, bazı devrelerde herkesin normal olarak yaşadığı korku, hiddet, can sıkıntısı, üzüntü, iç boşluğu ve yalnızlık gibi duyguların altında ezilmekten kendi gücüyle kurtulmasını öğrenememiştir. Üçgenin ikinci faktörü, olumlu ve olumsuz yönleriyle sosyal çevre, yani aile, akraba, dostluk ilişkileri, arkadaşlıklar, okul, içinde yaşanılan semt ve kenttir. İnsanın çevresiyle olan tüm bu ilişkileri uyuşturucu madde kullanımında önleyici, engelleyici, caydırıcı ya da tam tersine özendirici olabilir. Uyuşturucu maddeye ulaşabilme kolaylığı ya da zorluğu, maddenin bağımlılık yaratma potansiyeli ve bunu kullanma süresi üçüncü faktördür. Bu kapsamda şu söylenebilir: büyük kentlerde uyuşturucuya ulaşmak daha kolay olmakta, ayrıca örneğin eroin diğer

uyuşturuculara kıyasla daha çabuk ve daha güçlü bir bağımlılık oluşturmaktadır(https://www.frankfurt.de/sixcms/media.php/738/Broschüre).

Uyuşturucu madde kullanım riskini içeren neden ve eğilimlerin çocukluk ve gençlik çağlarında oluştuğu bilinmektedir. İlginin, sevginin, övgünün, sıcak aile ortamının az ama yasakların, kızmanın, şiddetin bol olduğu ailede yetişen genç insanların ilerdeki yaşamlarında sorunlarla karşılaşma riskleri daha büyüktür (Kağıtçıbaşı, 2003, s.78). Aile denetiminden uzak yaşayan çocuklar uyuşturucu madde kullanmak başta olmak üzere suçlu davranışlar edinmede korunmasızdırlar. Bu bağlamda ailenin, bireylerin suçlu davranışlar edinmesine karşı koruyucu ve denetleyici rölü yadsınamaz. Çünkü önemli bir sosyal birim olan aile; beslenme, barınma, korunma, sağlıklı yaşam, eğitim gibi kişisel gereksinimleri karşılamanın yanında neslin devamı, yeni nesle kişilik kazandırmak, insani duyguları öğretmek ve duygusal doyum sağlamak gibi temel ve evrensel işlevleri olan bir kurumdur (Oktik, 2018, s.6). Ailesinde yeterli duygusal doyum sağlayamayan bireylerin bu ihtiyaçlarını akran gruplarında gidermeye çalıştıkları bilinmektedir.

2019 yılı Türkiye Uyuşturucu Raporu'na göre madde kullanmaya başlama yaş ortalamasının2018 yılı Genel Nüfusta Madde Kullanım Yaygınlığı ankentine göre 19,5olduğu (www.narkotik.pol.tr › kurumlar › narkotik.pol.tr.), yine 2020 yılı Türkiye Uyuşturucu Raporu'na göre 2019 yılı itibariyle uyuşturucu kullanıcılarının %71,3'ünün uyuşturucuya 15-24 yaş aralığında başladığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye'de madde kullanıcılarının ezici bir çoğunluğunun genç nüfustan oluştuğunu gösterrmektedir (EGM, 2020, s.129)

Gençlik dönemi, en idealist dönemdir. Gençler, içinde bulundukları bu çağın yapısına uygun olarak her şeyi mümkün görebilmektedirler. Çünkü bu dönemde düşünce dünyası genişlemekte, soyut ve teorik düşünme başlamaktadır. Bu evre her şeyi sorgulama dönemidir. Genç yetişkinler doğal kurallar hâline gelen ne varsa her birini kendi süzgecinden geçirerek değerlendirir. Ve çoğu defa kendi farklılıklarını ortaya koyabilmek için de yerleşik kural vedeğerleri reddederler. "Kendi Olma"nın ispatına yönelik bu çabalar, esasen bu devrin doğal yansımalarıdır. Aynı zamanda ego-santrik (ben merkezci) bir dönem olan gençlik dönemindeki bireyler, herkesin kendileri gibi anlama ve düşünmelerini isterler. Ergenliğin doğasına uygun olan bütün bu ve benzeri

sonuçlar, genç ile ailesi ve hatta okulda öğretmenleri arasında gerginliğe, çatışmalara ve zıtlaşmalara sebep olabilmekte, doğabilecek olumsuzluklar gençleri karşı tepki unsuru olmak üzere yanlış ve asosyal davranışlara itebilmektedir. Sigara, alkol ve diğer maddeleri, kendilerince problem saydıkları sıkıntılarına bir çözüm yolu olarak deneyebilmektedirler (Başkurt,2003, s. 88-92).

Bütün sosyologlar, psikologlar ve eğitimciler ailenin çocukların bakımı, gelişimi, eğitimi ve sosyalleşmesi için elzem olduğunu belirtmektedirler. Şu hâlde aile, bedensel ve ruhsal açıdan insanların sağlıklı veya sağlıksız yetiştirilmesinde en önemli faktör olmaktadır. Diğer alanlarda olduğu gibi, şu anda üzerinde durulan uyuşturucu ve zarar veren diğer maddelerin kullanımında da aileler yine ilk sırada gelmektedir.

Türk halkının eğitim seviyesi henüz arzu edilen düzeyde değildir. Şehirler "varoş" tabir edilen köy ve kasabalardan gelip yerleşenlerle doludur. Buralardaki imkânsızlıklar, işsizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, geleneklerin sarsılması, köy ve şehir hayatı arasındaki farklılıktan doğan çatışmalar gibi etkenler, aile ve çocuklar arasında birçok problemin doğmasına yol açmaktadır. Sayılan sebeplerin ailelerde meydana getirdiği doyumsuzluk, umutsuzluk ve çaresizlikler aile içi uyumu bozmakta, zor hayat koşullarında verilen yaşam savaşı çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Köyden şehre göç eden aileler genelde kendi içine kapanık, çocukları ise okul, arkadaş ve iş gibi diğer sebeplerle dışa açıktırlar. Yeni ve değişik hayatın getirdiği canlılık gençleri ailelerinden koparmakta, ailenin çocuklar üzerindeki yönlendirici otoritesini sarsmaktadır. Böyle bir ortamda anne-babanın çocuklarına örnek olması ve rehberlik etmesi zorlaşmaktadır. Aile içi iletişimsizlik, ilgi ve sevgi eksikliği, ölüm, boşanma, baskılı ve otoriter bir eğitim anlayışı, çocukları ailelerinden uzaklaştıran, madde kullanmaya sevk eden ve suça iten diğer sebepler arasındadır (Başkurt, 2003, s. 95). Diğer taraftan, kente göçle gelen ailelere mensup gençler bir takım yoksunlukları da beraberinde getirebilmektedirler. Evde farklı bir kültürle yetişen bu gençler, kentte oldukça farklı sosyalleşme zeminleri ile tanışmakta ve aileden getirilen yetersiz sosyal sermaye onların kamusal alanlarda “geri düşmesine” neden olmaktadır (Wacquant, 2015, s. 33).

Uyuşturucu kullanımı iletişim araçları başta olmak üzere teknolojik değişme ile de alakalıdır.İletişim ve teknoloji imkân ve kabiliyetlerinin gelişmesi sosyokültürel

yapıları zayıflatarak farklı hayat tarzlarına ilişkin toplumsallaştırma araç ve gereçlerini yaygınlaştırırken kentleşme, refah düzeylerindeki gelişmeler, özgürlük alanlarınıngenişlemesi gibi hususlar da uyuşturucu kullanımı gibi bireysel tutum ve davranış değişikliklerine yol açabilmektedir. Dolayısıyla teknolojik değişme, sanayileşme, kentleşme, hızlı nüfus artışı, işsizlik, ekonomik bunalımlar gibi toplumsal etkenler uyuşturucu madde kullanımını tetikleyen temel risk faktörlerine dönüşebilmektedir.

Hızlı kentleşmenin neden olduğu sorunların başında gelen işsizlik ve bununla bağlantılı aile içi huzursuzluklar aynı zamanda alkol ve uyuşturucu madde kullanımını da yaygınlaştırmaktadır. Alkol ve uyuşturucu madde kullanmak, işsiz insanların içinde bulundukları sefaletin ruhsal acılarını dindirmenin ve geleceğe yönelik karamsar düşüncelerden kurtulmalarının geçici bir yolu olarak görülmektedir.

İşgücü piyasasındaki değişimlerle birlikte kentleşme aile hayatını etkilemiştir. Bu değişim, aile yapısı ve aile içindeki rolleri değiştirdiği gibi, çocuklar ve gençler üzerindeki ebeveyn gözetiminin varlığını ve onları sosyalleştirmedeki gerçek rolünü de etkilemiştir. İşsizlik sadece gelir kaybına neden olmamakta, aynı zamanda kişide benlik saygısı azalmasına ve kendine olan güvenin sarsılmasına da yol açarak aile içi huzursuzluklara neden olabilmektedir. Böyle bir aile ortamında yetişen çocuklar ve gençler bu olumsuzluklardan derinden etkilenerek saldırganlık, suçluluk ve uyuşturucu kullanımı gibi risklere karşı savunmasız hâle gelebilmektedir.

Aileler uyuşturucu kullanımı, saldırganlık, şiddet ve suçluluk gibi bir takım problemli davranışlarda anahtar rol oynayabilmektedir. Aile dayanışmasının zayıflığı, ailenin dağılmış olması, işsizlik, ailenin aylık gelir düzeyinin çok düşük olmasının neden olabileceği aile içi şiddet, gerginlik, stres gibi birtakım olumsuz etkenler uyuşturucu kullanımı da dahil olmak üzere bir dizi sorunlu davranışı teşvik edebilmektedir. Aile içi şiddet, düzensiz ve anlamsız sert disiplin ortamında büyümenin yarattığı stres çocuklarınöğrenme, sosyal beceri, duygusal gelişim ve özgüvenlerini olumsuz yönde etkileyerek depresyona ve uyuşturucu kullanımına yatkın hâle gelmelerine neden olabilmektedir. Aile içi şiddet çocukların okul başarılarını olumsuz yönde etkilediği gibi hayal kırıklığı ve saldırgan davranışlar geliştirmelerine de neden olabilmektedir. Aile bireyleri arasında sıcaklık ve şefkat olduğunda ekonomik

yoksunluklara rağmen bu durum çocukları dış risklerden koruyabilir. Bu nedenle ebeveynlerle çocukları arasında kurulan pozitif bağ, tehlikeli akran gruplarına katılma, suçluluk ve çok sayıda problemli davranış için caydırıcı olabilir. Yapılan araştırmalar, annelerin çocukları ve ergenleri riskli davranışlardan korumakta kilit rol oynadığını göstermektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı yalnızca bireysel değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve güvenlikle ilgili birtakım sorunlara yol açması sebebiyle de toplumsal yaşamı tehdit eden en ciddi sorunlardan biridir. Çünkü bir toplumda uyuşturucu maddekullanıcıları ve bağımlıların varlığı; hem toplumsal işgücü kaybına, hem uyuşturucu madde kaynaklı yasadışı eylemlerle cezaevi yaşantılarındaki artışa, hem de bağımlılığın neden olduğu sağlık sorunları nedeniyle ciddi sağlık harcamalarına yol açarak kamu bütçesine yük getirmektedir. Dolayısıyla madde kullanımı, neden olduğu suçlu davranışlar ve çalışamama gibi artçı etkileriyle toplumu sosyal olarak da etkileyen çeşitli sonuçlara yol açmaktadır. Madde bağımlıları içgüdülerinden kaynaklanan davranışları bastıramazlar. Bu nedenle normal bireylere göre suç ve sapma davranışlarında bulunma eğilim ve ihtimalleri daha yüksektir.

Uyuşturucu kullanıcıları suç işlemeyi itiyat hâline getirmiş diğer kişiler gibi yoğun ve karmaşık bir duygusal hayat yaşamaktadırlar. Onlar toplum içinde yalıtılmışlardır. Toplumun içindedirler ancak parçası değillerdir. Sosyal hayatları kısıtlıdır ve bundan dolayı da çok gerginlerdir. Uyuşturucu madde ile ilişkilerinde bir savaşçı gibidirler. Bağımlılıklarına yol açan bu maddeden hem tiksinirler hemde onsuz yapamaz durumdadırlar. Bu nedenle iç dünyalarında sahip oldukları bu iki zıt tutumun birbiriyle bitmeyen bir savaşı vardır. Diğer taraftan, onlar toplumun onay vermediği bu alışkanlığı sürdürmeleri nedeniyle toplumla da savaş hâlindedirler. Uyuşturucu kullanıcıları kendi dünyalarındaki arkadaşları dışında hiç kimseye güvenmez ve herkesten korkarlar. Bu nedenle az sayıdaki arkadaşlarına nadir bulunan bir güç ve tutkuyla sarılırlar. Bu kişilerde şüphe, korku, nefret, tehlike, umutsuzluk ve tutku gibi duygular ortalama bir insanınkinden daha gergin bir biçimde bulunur. Huzursuz, rahatsız ve kolaylıkla kızar ve şüphelenirler. Bu nedenle uçurumun eşiğinde yaşarlar.

BÖLÜM 4. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemine ilişkin olarak araştırma modeline, araştırma grubunu oluşturan örnekleme, örneklemin içinde yer aldığı araştırma alanına, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasına dair bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Modeli

Araştırma, daha önce öğrendiklerimizden daha fazlasını öğrenmek amacıyla yürüttüğümüz sistematik bir süreçtir. Bu sürece alandaki hâlihazırda var olan bilgiye katkıda bulunmak (temel araştırma), belirli bir disiplin alanındaki uygulamayı geliştirmek (uygulamalı araştırma), bir şeyin değerini ölçmek veya sınırlı bir probleme vurgu yapmak (eylem araştırması) gibi amaçlarla katılırız (Merriam, 2018, s. 4-5).

Beş tür araştırma vardır. Bunlar; temel araştırma, uygulamalı araştırma, sonuca yönelik değerlendirme araştırması, biçimlendirici değerlendirme ve eylem araştırmasıdır (Patton, 2018, s.214). Bu çalışma bu beş tür araştırmadan temel araştırma türüne girmektedir.Temel araştırmanın amacı bilgiye ulaşmak ve onu çoğaltmaktır. Temel araştırma yapan araştırmacılar, dünyanın nasıl işlediğini, bireylerin sosyal dünyalarıyla etkileşim içinde gerçeği nasıl inşa ettikleri üzerine yoğunlaşır. Bu bağlamda temel araştırmacının amacı anlamak ve açıklamaktır (Patton, 2018,s.215).

Temel araştırma üç farklı araştırma yöntemi kullanılacak şekilde gerçekleştirilebilir. Bunlar; nicel araştırma, nitel araştırma ve karma araştırmadır. Araştırmacı araştırmanın doğasına uygun olanı seçer. Bu çalışmanın doğası nitel araştırmayı gerekli kılmaktadır. Mikro düzeyde ele alınan probleme dair seçilen örneklem grubundaki katılımcılara derinlemesine mülakatlar uygulanmıştır. Böylece katılımcıların probleme dair duygu ve düşünceleri kendi ifadeleri ile anlatılmış ve bilimsel bir bakış açısı ile analiz edilmiştir. Nitel araştırmalar da nicel ve karma araştırmalar gibi kendi içerisinde belli yaklaşımlar çerçevesinde gerçekleşir. Nitel araştırmacılar, bir araştırma yürütürken bu yaklaşımlarından birini veya birkaçını birlikte kullanabilir. Nitel araştırmada kullanılan bu yaklaşımlar anlatı araştırması,

fenomenolojik araştırma, kuram oluşturma, etnografi ve durum araştırmasıdır. Bu çalışma bu yaklaşımlardan durum çalışması araştırması yaklaşımıyla hazırlanmıştır.

Durum çalışması araştırması birçok disipline karşı uzun ve saygın bir tarihe sahiptir. Bu çalışma özel bir durumun belirlenmesiyle başlar. Bu durum bir birey, küçük bir grup, bir ortaklık gibi somut bir varlık olabilir. Burada temel nokta, durumun özel bir zaman ve yer gibi belirli bir parametre ile sınırlandırılabilir ya da tanımlanabilir olmasıdır (Creswell, 2020, s. 98-100). Araştırmanın temel problemikentleşme sorunları ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkidir.Göç ve suçun en önemli kentleşme sorunlarından olması da dikkate alınarak,tamamına yakını göçmen ailelere mensup ve haklarında uyuşturucu madde kullanmak suçundan denetimli serbestlik kararı verilen madde bağımlısı bir grupla Gaziantep Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndederinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Durum çalışmasının amacı belli bir konuyu, problemi veya meseleyi en iyi şekilde anlamak için seçilmiş durum veya durumları anlamak için oluşturulmuş olabilir. Bu araçsal bir durum olarak adlandırılır. Araştırmacının duruma ilişkin derinlemesine bir anlayış sunması gerekir. Bu özellik, iyi bir nitel durum çalışmasının ayırıcı özelliğidir. Araştırmacı, bunu gerçekleştirmek için mülakâtlardan gözlemlere, dökümanlardan görsel işitsel materyallere kadar birçok veri çeşidini toplar (Creswell, 2020, s. 98-100). Bu çerçevede, kentleşme sorunları ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin araştırılmasında madde bağımlılığı araçsal bir durum olarak ele alınmıştır. Veri çeşitliliğini arttırmak amacıyla AMATEM'in 2016-2019 yıllarını kapsayan madde bağımlısı hasta verileri incelenmiştir. Ayrıca sadece madde bağımlılarıyla değil, aynı zamanda konunun değişik disiplinlerdeki uzmanlarıyla da (hukukçu, psikolog, sosyolog, psikiyatrist, sosyal hizmet uzmanı) görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu tez çalışmasındaki yorumlayıcı çatı konusunda nitel araştırmaya yönelik bir yaklaşım tarzı olan "sosyal yapılandırmacı" yaklaşımı benimsenmiştir. Sosyal yapılandırmacı yaklaşımdabireyler, parçası oldukları ve çalıştıkları dünyayı anlamaya çalışırlar. Deneyimlerinden belirli nesne veya eşyaya yönelik öznel anlamlar geliştirirler. Genellikle bu öznel anlamlar sosyal ve tarihsel içeriklidir. Başka bir deyişle bu anlamlar bireylerin başkalarıyla olan etkileşimlerinin ürünü olup bireylerin hayatlarını düzenleyen tarihi ve kültürel normlarla şekillenmektedir. Bu anlamlar araştırmacının düşüncesini birkaç kategori veya fikirle sınırlandırmayan ve ona

karmaşık bir bakış açısı kazandıran çeşitlilikte ve çokluktadır. Bu nedenle araştırmacı mümkün olduğu kadar katılımcıların olaylara bakış açısına yansıtmaya çalışırkenkendi yorumlarını biçimlendiren kendi özgeçmişini de betimleyerek araştırmadaki konumunu tanımlar. Böylece araştırmacı çalışma kapsamında yaptığı yorumların kendi tecrübelerinden nasıl etkilendiğini de ortaya koymuş olur(Creswell,2016, s.24-25). Bu düşünceden hareketle, araştırmacı olarak bu konuyu seçmemde tarihsel ve toplumsal tecrübelerimin etkili olduğu sonucuna varabiliriz. Bu minvalde, araştırma alanı olan Gaziantep'e ailesiyle beraber ekonomik nedenlerden dolayı 1985 yılında göçle gelmiş olmak, hayatının 15 yılını gecekondu mahallesinde geçirmiş olmak ve ayrıca mesleki deneyim açısındanuyuşturucuda dahil birçok ceza davasına girmiş 22 yıllık bir avukat olmak gibi deneyimlerimbeni bu araştırma aşamasına getiren en önemli etkenlerdir.

Kentleşme, göç ve madde bağımlılığı ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, araştırma sürecinin sağlıklı işleyebilmesini sağlamayı ve konu seçiminden uygulama safhasına; verilerin tasnifinden yorumlanmasına kadar geçen süreci iyi yönetebilmeyi, yürütülen araştırmanın hangi soruya/sorulara cevap aradığının ve elde edilecek cevabın niteliğinin ne olacağını çalışmanın en başında çok iyi belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim yürütülen çalışmanın stratejisinin belirlenmesine yardımcı olan hazırlık döneminde yapılan araştırmalar ve 8 madde bağımlısıyla yapılan pilot görüşmeler sonucunda çalışmada yorumlayıcı ve anlamlandırıcı modellerin birlikte kullanılmasının daha uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

Kentleşme, göç ve madde bağımlılığı ilişkisi üzerine literatürde daha önce yapılmış akademik çalışmaların azlığı, tez konusunun akademik olarak anlamlandırıcı bir araştırma niteliğine bürünmesini, nasıl sorusunun merkeze alındığı bir çalışma olarak yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun yanı sıra tez konusunun ele aldığı örneklemin (madde bağımlıları) yeni olmamakla birlikte konu itibariyle farklı bir çalışma alanında kullanılıyor olması incelenen konunun derinlemesine ve detaylı bir şekilde ortaya konulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu açıdan ne ve kim sorularını merkeze alarak yürütülen araştırma, anlamlandırıcı yönünün yanı sıra yorumlayıcı bir araştırma özelliğine de sahiptir. İlgili çalışma verileri, belirli bir süreyi kapsadığından bu çalışma aynı zamanda kesitsel araştırma niteliği de taşımaktadır.

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesi literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda oluşmuştur.Örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen konuşma metinleri araştırmanın bulgular kısmında konuakışında işlenen temalara uygun olarak ele alınmıştır.Bulgular kuramsal bakış açıları ile yorumlamıştır.

4.2. Araştırma Alanı ve Örneklem

Araştırma alanı Gaziantep kent merkezidir. Araştırmanın örneklemini Gaziantep kent merkezinde ikamet eden, tamamına yakınının kendisi ya da ailesi göçle gelen, haklarında mahkemece "uyuşturucu kullanmak"suçundan dolayı denetimli serbestlik kararı verilen ve denetimli serbestlik süreci devam eden bireyler oluşturmaktadır. Dolayısıyla örneklem seçiminde katılımcıların alanı temsil etme güçlerinden ziyade araştırma konusuyla ilgisi (madde bağımlısı olması, Gaziantep kent merkezinde yaşıyor olması, kendisinin veya ailesinin Gaziantep'e göçle gelmiş olması gibi özellikler) dikkate alınarak (Neuman, 2012, s.320) amaçlı örnekleme yöntemi esas alınmıştır. Örneklem grubunun seçiminin bazı nedenleri var. Örneklemin denetimli serbestliğe tabi tutulan kişilerden oluşmasının en önemli nedeni araştırmanın amacına uygun olmasıdır. Bir diğer neden ise haklarında denetimli serbestlik verilmeyen kişilerin kendilerini gizlemelerinden ötürü onlara ulaşma imkânının olmayışıdır. Son olarak araştırma alanının uyuşturucu madde kullanmak, bulundurmak, imal etmek ve ticaretini yapmak gibi birçok yasadışı eylemi içermesi nedeniyle araştırmacının uyuşturucu satıcılarının hedefi hâline gelme tehlikesidir.

Araştırmada, yasal olmayan davranışların araştırılmasında tercih edilen kartopu *(snowball)* yöntemi kullanılmıştır. Araştırma için hazırlanan derinlemesine görüşme soru formundaki soruların sahada uygulanabilirliğini anlamak için ilk etapta Gaziantep Denetimli Serbestlik Merkezi dışında 8 tane madde bağımlısına ulaşılmış ve bu katılımcılarla pilot görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonunda derinlemesine görüşme formundaki soruların çalışıp çalışmadığı test edilmiştir. Çalışmayan bazı sorular çıkartılarak görüşme formu son şeklini almıştır.

Toplamda 40+8 madde bağımlısıyla görüşme yapılmıştır.Görüşmeye katılan 40 kişi haklarında denetimli serbestlik tedbiri bulunan kişiler olup, kalan 8 kişi

isehaklarında denetimli serbestlik tedbiri bulunmayan ve kurumla ilişiği olmayan kişilerdir. Bu kişilerle yapılan görüşmeler Gaziantep Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde şahsıma tahsis edilen ve daha önce hiçbir personel tarafından kullanılmayan bir odada gerçekleşmiştir. Her bir katılımcıyla yapılan görüşmeler gözetmensiz, birebir ve yüzyüze gerçekleşmiştir. Görüşmeler sırasında görüşme yapılan odanın kapısı kapalı tutularak üçüncü kişilerin görüşme akışını bozması engellenmiştir. Böylece katılımcının dikkatini toplaması ve kendisini rahatça ifade etmesi sağlanmıştır.

4.2.1. Gaziantep ve Kentleşme Süreci

Araştırma alanıolanGaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 6.803 kilometrekarelik yüzölçümüyle Türkiye'nin 51. sırada yer alan bir ilidir. Doğusunda Şanlıurfa, batısında Hatay ve Osmaniye, kuzeyinde Kahramanmaraş, kuzeydoğusunda Adıyaman ve güneybatısında Kilis illerine komşu olan Gaziantep, güneyinde ise Suriye'ye sınır komşusudur.

Anadolu'nun ilk yerleşim bölgelerinden biri olan Gaziantep ve yakın çevresindeki ilk yerleşmelerin M.Ö. 10000'lere dayanan Paleolotik Çağ'a kadar uzandığı yapılan kazı çalışmalarında elde edilen buluntulardan anlaşılmıştır(Aliağaoğlu ve Koyuncu, 2019, s.30). Tarihsel olarak birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Gaziantep ve yöresinde Hitit, Frigya, Asur, Babil ve Roma İmparatorluğu gibi birçok devlet hüküm sürmüştür. 1516 yılında Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dahil olan Gaziantep, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte 1. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Mütarekeresi'nin 7. maddesi gerekçe gösterilerek 15.01.1919 tarihinde İngilizler tarafından işgal edilmiş, ancak İngilizlerin Fransızlarla yaptıkları anlaşma sonucunda işgal Fransızlara devredilmiştir. Antep halkının Fransızlara karşı mücadelesiyle 1921 yılında işgalden kurtarılan Antep, Ankara Antlaşmasıyla Türkiye Cumhuriyeti topraklarına katılarak "Gazi" ünvanına kavuşmuştur.

Gaziantep kadim geçmişiyle bir çok medeniyete ev sahipliği yapması açısından hem kültürel yönden, hemde ipekyolu üzerinde kurulu olmasından kaynaklanan ve geçmişten bugüne kadar gelen ticari hareketliliğiyle bölgenin en önemli ticaret merkezi durumundadır. Gaziantep, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki sanayileşme merkezlerinin öncü kenti olma konumunu hâlâ sürdürmektedir.

Gaziantep'in kentleşme sürecini Türkiye'deki kentleşme ve göçliteratürüne de egemen olan üç dönem üzerinden ele alabiliriz.

4.2.1.1. 1923-1950 Arası Kentleşme Dönemi

Gaziantep'in kentleşme hızı Cumhuriyetin ilk yılları olan 1927-1935 arasında Türkiye ortalamasının üzerinde seyrederken, 1935-1945 yılları arasında ise kentleşme ve nüfus artış hızında düşüşler görülmüştür. Düşüş nedeni olarak, 2. Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye'nin savaşın tehditlerini engellemek ve sınır güvenliğini korumak amacıyla ilan ettiği seferberlik dolayısıyla erkeklerin silah altına alınmış olmasının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

1925'te devlet tarafından belirlenen 11 sanayi bölgesinden biri olan Gaziantep, devlet tarafından yapılan yatırımlar ve sanayi faaliyetleri ile kent içinde yatırımcı bir kesimin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Şengül'ün (2009) "Ulus Devlet Kentleşmesi" olarak nitelediği bu kentleşme modeli Gaziantep'te nüfus artışına ve buna paralel olarak kentin mekânsal anlamda genişlemesine yol açmıştır. 1927 yılı itibariyle 39.998 olan kent nüfusu 1935 yılına gelindiğinde 50.965 olmuştur. 1927-1935 arası dönemde binde 30'luk nüfus artış hızıyla Türkiye genel ortalamasının oldukça üstünde bir hıza erişmiştir. Bu hususla ilgili veriler tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5.Türkiye ve Gaziantep Kentinin 1927-1935 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı

Nüfus Sayım Dönemleri	Türkiye Geneli (Binde)	Gaziantep (Binde)
1927-1935	18	30
1935-1940	27	23
1940-1945	15	19
1945-1950	23	27

Kaynak: DİE 1935,1940,1945 ve 1950 Genel Nüfus Sayımları.

Gaziantep'in ilk imar planı1938 yılında Hermann Jansen tarafından yapılmıştır. Kentin ilerleyen yıllardaki mekansal biçimini de belirleyecek olan bu planda kentin şu anda da en işlek caddeleri olan Karagöz, Gaziler ve Suburcu caddeleri genişletilerek yeniden dizayn edilmiş ve ayrıca Gaziantep'in en uzun caddelerinden biri olan İnönü Caddesi ve Atatürk Bulvarı açılmıştır (Ay, 2001, s.44-46). Kent nüfusunun artışına paralel olarak orta ve üst gelir grubunda olanlara hitap eden, kentin batı tarafında yer alan ve Jansen imar planına göre mekânsal biçimini alan İnönü Caddesi ve Atatürk Bulvarı boyunca çok katlı modern tarzda binalar yapılmıştır. Alt gelir grubunda yer alan

kentin yerlileri ve kırsaldan göç edenler ise daha çok kentin güney ve kuzeyindeki yamaçlara "yığma" olarak tabir edilen, genelde tek katlı ve kullanım alanı küçük evler inşa etmişlerdir. Bu dönemde Gaziantep'te kentleşmenin başladığını söylemek güçtür. Çünkü henüz kırdan kente göç başlamamıştır. Bu dönemde Gaziantep kent merkezinde 34 mahallenin olduğu tahmin edilmektedir (Aliağaoğlu ve Koyuncu, 2019, s.33).

4.2.1.2. 1950-1980 Arası Kentleşme Dönemi

1948-1951 yılları arasında Marshall Planı çerçevesinde hükümetin ABD'den aldığı yardımların (62.376.000 ABD doları) bir kısmını ülke genelindeki şehirlerin alt yapı hizmetlerine ve kalkınmasına harcaması kırsaldaki emek fazlasının kentlere göç etmesi sürecini başlatmıştır. Dolayısıyla Gaziantep'in kentleşme sürecinde ve kentsel gelişiminde Marshall yardımlarının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Gaziantep'e 1950'den sonra kırsaldan göçle gelen alt gelir grupları öncelikle kentin güneyinde Düztepe mahallesine, kuzeyinde ise Karşıyaka mahallesine yerleşmeye başlamıştır. Göçün bu ilk döneminde kentte 40'a yakın mahalle oluşmuştur.Ayrıca imara girmemiş alanlarda, hazine arazilerinde ve hisseli tapulu alanlarda küçük ölçekli işyeri ve konut yapımları hız kazanmıştır (Karadağ, 2012, s. 55). Bu gelişmeler kent nüfusunun hızla artmasına neden olmuştur.

Marshall yardımları ve tarımda makineleşme gibi iki önemli faktörün etkisiyle kırdan kente yönelik yoğun göç, Türkiye'nin tüm büyük kentlerinde olduğu gibi Gaziantep'i de etkilemiştir. Göç nedeniyle kentleşme hızı 1923-1950 arası döneme göre binde 59 seviyesine çıkarak Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Bu dönemde nüfus artış hızının en yüksek olduğu (binde 70) dönem 1965-1970 arası yıllardır (Tablo 6). Bu artış hızında 1969 yılında Gaziantep'te Türkiye'deki ilk OSB'nin (Organize Sanayi Bölgesi) kurulmasının ve 1970 yılında ise UNIDO'nun (Birleşmiş Milletler Sanayi Geliştirme Örgütü) teşviki ile kurulan KÜSGEM'in (Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi) önemli payları bulunmaktadır.

Gaziantep'in ekonomik gelişmesine bağlı olarak artan göç, mekânsal genişlemenin yanında kırsal kesimden gelenlerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıylakentin çeperlerinde yer alan Düztepe ve Karşıyaka eteklerine gecekondu inşa etmelerine neden olmuştur. Gaziantep'in bu kentleşme dönemini Şengül'ün (2009)

sınıflandırmasına göre "Ulus Devletin Kentleşmesi"inden "Emeğin Kentleşmesi"ne geçiş dönemi olarak değerlendirmek mümkündür.

Tablo 6.Türkiye ve Gaziantep Kentinin 1950-1980 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı

Nüfus Sayım Dönemleri	Türkiye Geneli (Binde)	Gaziantep (Binde)
1950-1955	56	59
1955-1960	49	50
1960-1965	40	51
1965-1970	47	70
1970-1975	42	56
1975-1980	31	44

Kaynak: DİE 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975 ve 1980 Genel Nüfus Sayımları

4.2.1.3. 1980 Sonrası Kentleşme Dönemi

Bu dönemde de Gaziantep'te kentleşme hızındaki yükseliş Türkiye'deki genel nüfus artış hızından (binde 63) düşük olmasına rağmen devam etmiş ve bir önceki döneme göre artarak binde 49 seviyesine çıkmıştır. Bu yükselişte önceki dönemde uygulanan sanayileşme politikalarının etkisi olmuştur.1950-1980 yılları arası nüfus artış hızı tablo 7'deki şekildedir.

Tablo 7.Türkiye ve Gaziantep Kentinin 1950-1980 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı

Nüfus Sayım Dönemleri	Türkiye Geneli (Binde)	Gaziantep (Binde)
1980-1985	63	49
1985-1990	43	46
1990-2000	28	35

Kaynak: DİE 1980, 1985, 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımları

1980'de hükümetin almış olduğu 24 Ocak kararlarıyla planlı ve müdahaleci ekonomi politikaların terk edilmesiyle neoliberal serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal anlamda küresel dünyaya eklemlenmeye başladığı bu dönemde devletin piyasaya müdahalesinin kalkmasında en çok etkilenen kesim işgücü piyasası olmuştur. Taşeronlaşma, esnek çalışma koşulları ve sosyal güvencesiz işçi çalıştırma gibi olgular enformel iş piyasasının genişlemesine ve emeğin yoksullaşmasına neden olmuştur. İşgücü piyasasındaki bu olumsuzluklar kent

yoksulluğunu bir önceki döneme göre görünür hâle getirerek acil çözüm gerektiren bir soruna dönüştürmüştür.

1980'den itibaren uygulanan neoliberal politikalar özel sektörde de ciddi dönüşümlere neden olmuştur. Yerel üretim bölgeleri ön plana çıkarak küresel üretim sistemine entegre olmaya başlamıştır. Bu bağlamda yerel kalkınma planları hazırlanmaya başlanmıştır. Bunlardan en önemlisi ise bölgedeki 9 ili kapsayan ve Gaziantep'in de içinde bulunduğu Güneydoğu Anadolu Projesidir. Bu bölgesel kalkınma projesi ile bölgenin kaynaklarını kullanarak halkın gelir düzeyini yükseltmek, kırsal alandaki tarımsal alanların verimli bir şekilde kullanımını sağlamak, bölge insanına istihdam olanağı yaratmak ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyi farkını ortadan kaldırmak gibi hedefler amaçlanmıştır (www. gap.gov.tr). Gaziantep'te inşaatına 1998 yılında başlanan ve alt yapısı tamalandıktan sonra 1999 yılında resmen faaliyete geçen Gaziantep Serbest Bölgesi(http://www.gasbas.com.tr/), GAP'ın da desteğiyle Gaziantep'in ihracaat potansiyelinde büyük artışlar sağlamış olup hâlen de kentin ihracaat potansiyelinde önemli bir yere sahiptir.

Gaziantep 1969 yılında kurulan ilk küçük sanayi sitesi ile Türkiye'de sanayileşme adımının ilk atıldığı kentlerden biridir. Sanayideki atılımlarını istikrarlı bir şekilde devam ettiren Gaziantep bugün itibariyle beş tane Organize Sanayi Bölgesi'ne (OSB) sahiptir. Şehir merkezinde ise değişik ölçeklerde kümelenmiş küçük ölçekli sanayi yerleşkeleriyleihracata yönelik ileri düzeyde üretim ve geniş istihdam olanaklarına sahiptir. Ayrıca Gaziantep tarım sektöründe yapılan iyileştirmeler ve üretime yönelik aldığı teşviklerle de önemli bir ilerleme sağlamıştır. Böylece tarımda da belirli bir oranda üretim ve istihdam alanını genişletmiştir. Dolayısıyla Gaziantep'in kentleşmesini sadece göçe dayalı nüfus artışı üzerinden değil, aynı zamanda sermaye ve işgücü göçü üzerinden de değerlendirmek gerekmektedir. Gaziantep'in "sanayi kenti" olmasında ve kent kimliğinin oluşumunda son 30-40 yıldaki sermaye ve emek göçünün de önemli bir payı olduğunu belirten GAÜN Göç Enstitüsü müdür yardımcısı bu düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"Kent, ekonomi, hukuk, güvenlik, bürokrasi, entelektüellik, boş zaman, dini alan gibi alanların bir birinden farklılaştığı, nüfus heterojenliğinin üst boyuta çıktığı*

bir yaşam formunu ifade ediyorsa, Gaziantep böylesi bir yaşam formuna 1980 sonrasında ulaşmaya başlamıştır. 1980 sonrası Türkiye'nin girdiği neoliberalleşmeden en çok etkilenen şehirlerden biridir ve yoğun bir sanayi atılımı yapmıştır. Sadece çevre kasabalardan değil, uzak bölgelerden, Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinden hem sermaye hem de işgücü göçü yaşanmıştır. Mardin, Siirt, Urfa, Adıyaman, Kahramanmaraş ve diğer bir çok şehirden sermaye sahibi yatırımcı yatırımını burada yapmıştır. Aynı zamanda yoğun bir işgücü göçü yaşanmıştır. Bu sanayileşme atılımı, işgücü profilindeki çeşitlilik, şehir heterojenliğini üst boyuta taşımıştır. Dolayısıyla Gaziantep şehir kimliğinin oluşumunda son 30-40 yıldaki iç ve dış göçlerin yoğun bir payı vardır."(Y.K. 43, Akademisyen)

Kente ekonomik getiri sağlayan diğer bir sektör ise turizmdir. Geçmişten bu yana bir çok medeniyete ev sahipliği yapan Gaziantep, bu medeniyetlerin izlerini taşıyan tarihi yapıların ortaya çıkarılması ve son yıllarda kent merkezindeki tarihi yapıların, özellikle de "Antep evleri"nin, restorasyonuyla adeta bir açık hava müzesi hâline gelmiştir. Zengin bir mutfak kültürüne sahip olan Gaziantep, bu özelliğiyle de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) Gastronomi dalında "Yaratıcı Şehirler" ağına girmeyi başarmıştır(https://gantep.bel.tr).

Gaziantep'te sosyal ayrışmanın ve mekânsal kutuplaşmanın belirgin bir tezahürü olarak orta ve üst sınıflar Sarıgüllük, İncilipınar, Emek, Güvenevler, İbrahimli, Karataş gibi mahallelerde yaşarken; alt sınıflar ise Yukarıbayır,Türktepe, Çıksorut, Hacıbaba, Karşıyaka, Kayaönü, Düztepe, Ünaldı, Vatan ve Perilikaya gibi kentin çeperlerindeki mahallelerde yaşamaktadırlar. Orta ve üst kesimin yerleşim alanları,geniş yeşil alanların bulunduğu apartman tarzındayken,alt gelir gruplarının yerleşim alanları ise genel olarakgecekondulaşma biçimindedir.Her ne kadar Büyükşehir Belediyesi ve TOKİ (Toplu Konut İdaresi) işbirliğiylekentsel dönüşüm projeleleri kapsamında bazı gecekondu alanları yıkılarak apartman tarzı binalara dönüştürülmekte ise de sınıf temelli mekânsal ayrışma hâlen devam etmektedir. Çünkü, yıkılan gecekondulara ödenen kamulaştırma bedelleri emlak piyasası şartlarına göre çoğu zaman iki oda bir salondan oluşan küçük bir daireyi satın almayadahi yetmemektedir. Bu şartlarda gecekondusu yıkılan bir çok mülk sahibi başka bir gecekondu mahallesine yerleşmek zorunda kalmaktadır.

Gaziantep, TUİK'in 2019 yılında açıkladığı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2.069.364 olan nüfusuyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin 2., Türkiye'nin ise 9. büyük ili olup aynı yıl verilerine göre kilometrekareye düşen 303 kişilik nüfus

yoğunluğu**(**www.tuik.gov.tr) ve gelişen sanayisi ile büyükşehir statüsüne yıllar önce kavuşmuş metropol bir şehirdir. Şahinbey, Şehitkamil ve Oğuzeli olmak üzere üç tane kent merkezinde; Nurdağı, İslahiye, Nizip, Kargamış, Yavuzeli ve Araban olmak üzere 6 tane de kent merkezi dışında toplam dokuz ilçeden oluşmaktadır.Gaziantep kent merkezinin 2019 yılı TUİK verilerine göre nüfusu 1.721.475, merkez dışındaki ilçelerinin toplam nüfusu ise 347.889'dur. Yine 2019 yılı itibariyle binde 19.9 olan yıllık nüfus artış hızı bakımından Türkiye'de 9. sırada, nüfus yoğunluğu bakımından ise 5. Sırada yer almaktadır **(**www.tuik.gov.tr). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin (ADNKS) 2008 yılı verileri temel alınarak TUİK ve Hacettepe Üniversitesi tarafından hazırlanan projeksiyonda 2023 yılında illerin nüfus tahmininde Gaziantep nüfusunun 2.019.404 olacağı öngörülmüştür (tasam.org, 2008). Oysa 2023 yılına 4 yıl kalaki (2019) verilere göre nüfusun 2.069.364 olması Gaziantep'teki nüfus artışının öngörülenden çok daha hızlı arttığını göstermektedir.

Tablo 8. Gaziantep İli 2007-2019 yılları arası Nüfus Verileri

YILLAR	TOPLAM NÜFUS
2007	1.560.023
2008	1.612.223
2009	1.653.670
2010	1.700.763
2011	1.753.596
2012	1.799.558
2013	1.844.438
2014	1.889.466
2015	1.931.836
2016	1.974.244
2017	2.005.514
2018	2.028.563
2019	2.069.364

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Bilindiği üzere 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte bu ülkeden Türkiye'ye can güvenliği gerekçesi ile yoğun bir "zorunlu göç" dalgası başlamıştır. Bu göçlerden en fazla etkilenen illerden biri de Gaziantep'tir. Bu etkilenmede Suriye'ye sınır komşusu olmasının yanında gelişmiş sanayisi ile iş gücü emici özelliğinin etkisi inkar edilemez.Bu bağlamda Gaziantep, İstanbul'dan sonra geçici koruma statüsündeki en çok Suriyeli nüfusu barındıran il olma özelliğine sahiptir. Nüfusa ilişkin yukarıda

bulunan tablo 8'deki verilere Gaziantep'te "geçici koruma" statüsüyle kayıtlı bulunan Suriye uyruklu kişi sayısı dahil değildir.

4.2.2. Gaziantep'te Göçün Tarihsel Dönemleri

Gaziantep'in kentleşme sürecinde aldığı göçleri üç dalga şeklinde ele almak mümkündür.Bu göç dalgalarından her biri farklı nedenlere ve dinamiklere dayanmaktadır. İlk göç dalgası, tüm ülkede 1950'li yıllarda başlayan Marshall yardımları, tarımda makineleşme, kırsal alanda ortaya çıkan emek fazlası, toprakların miras yoluyla küçülmesi gibi klasik göç nedenlerinin etkin olduğu göç dalgasıdır. İkinci göç dalgası, klasik göç nedenlerinden ziyade ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde baş gösteren "terör" olaylarının tırmanışa geçmesiyle başlayan güvenlik kaynaklı ve daha çok siyasi nedenli zorunlu göçler denilebilecekbölgesel dinamiklerden kaynaklanan göçlerdir. Üçüncü göç dalgası ise Gaziantep'e sınır komşusu olan Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen iç savaş nedeniyle "geçici koruma" statüsüyle sığınmacı olarak Gaziantep'e akın eden Suriyelilerin göçüdür. Gaziantep'in kentleşmesinde ve demografik yapısının şekillenmesinde etkili olan bu göç dalgalarını dönemlerine göre ele almak konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

4.2.2.1. Birinci Göç Dalgası : 1950 - 1990 Arası Dönem

Gaziantep'te ilk göç dalgası tüm Türkiye'de olduğu gibi 1950'lerde başlayıp 1970'li yılların ortalarına kadar devam eden göçlerdir. Devletin 1948-1951 yılları arasında alınan Marshall yardımları ile şehirlerin altyapı hizmetlerini iyileştirmeyi ve kalkınmasını amaçlayan kamu yatırımlarına ağırlık vermesi ve özel teşebbüslere destekle birlikte gelişen özel sektör kırsal alandakinüfusu kentlere doğru harekete geçirmiştir. Bu göç dalgasını, sadece kırsal alandaki köylünün tarımda makineleşme sonucu işsiz kalması, topraksız veya küçük topraklı köylünün ekonomik nedenlerle kente göç ederek proleterleştiği bir süreç olarak görmek eksik olur. Çünkü bu süreçte büyük toprakları olan köylüler de Gaziantep'te gelişen ticaret ve sanayileşmede pay sahibi olmak için sürece dahil olmaya başlamışlardır. Dolayısıyla Marshall Planı aynı zamanda kırsal alandaki geniş toprak sahiplerinin kentlerde sermayedara dönüştüğü bir sürece de ivme kazandırmıştır (Tekeli ve İlkin, 1998, s. 37). Nitekim "toprak ağası" olarak nitelendirilebilecek bu köylüler, Gaziantep'e yerleşerek toprak gelirlerinden

elde ettikleri sermayelerini Gaziantep'te ticaret ve sanayiye yatırım yaparak değerlendirmişlerdir (Geniş, 2011, s. 343). Bu dönemde Gaziantep'te kurulan Sümerbank gibi kamu yatırımları kentin geleneksel halı üretiminde ciddi birikime yol açarak tekstil sanayisinin gelişmesine ve ihracata yönelik üretime olanak sağlamıştır. Tekstil sanayisi başta olmak üzere genişleyen iş alanları bölgede ve yakın illerden Gaziantep'e göçü arttırmıştır. 1969 yılında Türkiye'deki ilk OSB'nin kurulması ve bunu 1974 ve 1987'de kurulan diğer OSB'lerin takip etmesi Gaziantep'e yönelen göç hareketlerinde etkili olmuştur.

Bu ilk göç dalgasıyla göç edenlerdenemek gücü ile geçimini sağlamaya çalışan alt gelir grubuna mensup göçmenler fabrikaların bulunduğu bölgeye yakın olan Karşıyaka, Çıksorut ve Düztepe gibi kentin kenar bölgelerindeimarsız ve plansız bir şekilde inşa ettikleri gecekondulara yerleşirken, orta ve üst gelir grubuna mensup olanlar ise kentin kuzey ve batı yönünde düzenli apartmanlaşmaların olduğu mahallelere yerleşmişlerdir.

Türkiye'nin birçok kentinden farklı olarak gecekondulaşma Gaziantep'in iç bölgelerinde değil, kenar bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bunun en önemli nedeni ise sanayi bölgelerinin kentin dışında konumlanmış olmasıdır. Bunun bir sonucu olarak da kentin kenarında bulunan mahallelerin merkezdeki mahallelere göre nüfus yoğunluğuve nüfus artış hızı daha yüksek olmuştur. Bu nüfus artışı daha ziyade 1980'den sonra kente yapılan göçlerle olmuştur. Kente göçle gelerek gecekondulara yerleşen kesimin mahalle tercihlerinde hemşerilik ve akrabalık bağları gibi ağ ilişkileri önemli bir rol oynamıştır (Aliağaoğlu ve Koyuncu, 2019, s.29).

Tablo 9. Gaziantep İli 1965-1990 Yılları Arası Toplam Nüfus Verileri

Nüfus Sayım Yılı	Toplam Nüfus
1965	511.026
1970	606.540
1975	715.939
1980	808.897
1985	966.490
1990	1.140.594

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Tablo 9'daki verilere göre 1965 nüfus sayımında 511.026 olan Gaziantep toplam nüfusu 25 yıllık süre içinde (1965-1990) %44.8 oranında ciddi bir artış göstermiştir. Bu artışın doğal bir nüfus artışı olmadığı, kentin hızlı nüfus artışında sanayiye dayalı istihdam alanındaki genişlemeninçekici etkisinden kaynaklanan göçün önemli bir payı bulunmaktadır.

4.2.2.2. İkinci Göç Dalgası : 1990- 2010 Arası Dönem

Gaziantep'teki ikinci göç dalgasında ekonomik nedenler de etkili olmakla beraber, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde etkili olan ve bölge halkının can ve mal güvenliğini tehdit eden terör olayları ve bu olaylar neticesinde ilan edilen Olağanüstü Hâl'in de etkisi büyüktür. 1987'de ilan edilen OHAL (olağanüstü hâl) ile hem PKK terör örgütü ile etkin bir şekilde mücadele edebilmek hem de halkın silahlı çatışmalardan zarar görmesini engellemek amacıyla birçok köy güvenlik güçleri tarafından boşaltılmıştır. Boşaltılan köylerdeki insanların bir kısmı bağlı bulundukları il merkezlerine veya yakın yerleşim birimlerine göç ederkenbir kısmı ise batıdaki büyük şehirlere göç etmişlerdir.

Bu dönemdeki göç dalgası Gaziantep ticaret ve sanayisine sadece ucuz iş gücü sağlamakla kalmamış, aynı zamanda iş kurmak isteyen ancak terör tehdidiyle yaşadığı bölgeyi ve şehri güvenli bulmayan ailelerin sermaye birikimlerini Gaziantep'e taşımalarına da yol açmıştır. Dolayısıyla Gaziantep'e yönelen göçün en önemli özelliği sadece iş bulmak için gelen yoksul kesimi değil, aynı zamanda iş kurmayı hedefleyen sermaye sahibini de içermesi, başka bir deyişle sadece emek göçünü değil sermaye göçünü de çekmiş olmasıdır (Akdemir ve Öngel, 2017, s. 60).Göçle gelenlerin hem hemşerilik ve akrabalık ilişkilerini canlı tutmak, hem de kentte tutunmak için genelde aynı mahalleleri tercih etmeleri sonucunda halk arasında "Vanlılar", "Şırnaklılar", " Urfalılar" ve "Siirtliler" gibi geldikleri il ile bağlantılı mekân isimleri ortaya çıkmıştır. Gaziantep'e göç edenlerin büyük bir çoğunluğu Şanlıurfa, Kilis, Kahramanmaraş, Adıyaman, Van, Diyarbakır, Siirt ve Mardin gibi illerden gelmektedir.

Gaziantep'in 1990'lardan itibaren aldığı yoğun göç 2000'li yıllardan sonra da devam etmiştir. The Wall Street Journal Gazetesi tarafından yapılan araştırmaya göre 1999-2009 yılları arasında Gaziantep %47,8 oranındaki nüfus artış hızı ile nüfusu en çok artan kentler arasına girerek dünya genelindeki kentler arasında9. sırada yer

almıştır. Gaziantep'in yoğun göç almasının nedeni, Türkiye'de hızla gelişen bir kent olmasına bağlanmaktadır(Öztürk, ve Örgen, 2011, s.10).

Tablo 10. Gaziantep İlinin 2008-2011 Yılları Arasıdaki Göç Rakamları

	2008	**2009**	**2010**	**2011**
Toplam Nüfus	1.612.223	1.653.670	1.700.763	1.753.596
Aldığı Göç	37.184	36.075	40.380	45.991
Verdiği Göç	36.229	34.125	36.327	38.634
Net Göç	955	1.950	4.053	7.357
Net Göç Hızı	0,59	1,18	2,39	4,2

Kaynak:TUİK, www.tuik.gov.tr

TUİK'in 2012 yılı göç rakamlarına göre (Tablo 9) Gaziantep 2011 yılında Türkiye'de en çok göç alan iller arasında 13. sırada yer almıştır.

4.2.2.3. Üçüncü Göç Dalgası : 2010 Sonrası Dönem

Bu dönemdeki göç dalgasında 2011 yılında başlayan ve hâlen düşük yoğunlukta da olsa devam eden Suriye iç savaşı etkili olmuştur. İç savaşın ortaya çıkmasıyla birlikte savaştan kaçan Suriye halkının ilk sığındığı il Gaziantep olmuştur. Bunda Gaziantep'in Suriye'ye sınır komşusu olmasının yanında, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Gaziantep'in Suriye'nin Halep vilayetine bağlı bir kaza olması, Misâk-ı Milli sınırları çizilirken Gaziantep'te yaşayan bazı ailelerin akrabalarının Suriye topraklarında kalması gibi tarihsel, kültürel ve toplumsal faktörlerin de etkisi bulunmaktadır.

Gaziantep'e geçici koruma altına alınan "sığınmacı"lar olarak gelen Suriyeliler dil ortaklığı nedeniyle etnik kimliklerine uygun mahallelerde kümelenmişlerdir. Savaştan kaçmış olmanın aceleciliği ve can güvenliği gibi nedenlerle birçok Suriyeli maddi birikimlerini ülkelerinde bırakmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle ekonomik olarak sosyal yardıma muhtaç olan birçok Suriyeli, düşük kira karşılığında Gaziantep'in çöküntü mahallelerine yerleşmiştir. Çok kötü koşullarda sosyal güvencesi olmayan düşük ücretli işlerde çalışmalarına karşın ücretleri ile orantısız kiralar ödemek zorunda kalmaktadırlar. Kültür, dil ve yaşam tarzı farklılığı, kentte gelişmesine neden oldukları enformel işgücü piyasası, aldıkları düşük ücretle emek piyasasındaki rekabet koşullarını olumsuz yönde etkilemeleri ve kentin yerleşik sakinlerinin işsiz kalmalarına

neden olmak gibi nedenler Suriyelilere yönelik nefret söylemlerinin artmasına ve hatta zaman zaman yerli mahalle sakinleri ile Suriyeliler arasında kavgaların yaşanmasına neden olmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların olumsuz olarak görülen bu yönlerinin dışında kentteki mülk sahiplerinin kira gelirlerini arttırmak ve esnafın ticaret hacminin artmasına yol açarak Gaziantep'te ticari hareketliliğin artmasını sağlamak gibi olumlu yönlerinin olduğunun da altını çizmek gerekir. Diğer taraftan, Suriyeli göçü Gaziantep'e önemli düzeyde sermaye akışına da neden olmuştur. İç savaş dolayısıyla Suriyeli bazı iş adamları sermayelerini Gaziantep'e taşıyarak çok sayıda işletme kurmuştur.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 11.06.2020 tarihi itibariyle kayıt altına aldığı geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacı sayısının illere göre dağılımına bakıldığında: İstanbul'un 499.061 kişi ile birinci,Gaziantep'in 448.860 kişi ile ikinci, Hatay'ın 433.156 kişi ile üçüncü ve Şanlıurfa'nın 420.675 kişi iledördüncü sırada yer aldığı görülmektedir (www.goc.gov.tr). Bu rakamlara göre Gaziantep İstanbul'dan sonra en çok Suriyeli sığınmacının olduğu şehirdir.

Daha önce bir kısmı Nizip, İslahiye ve Kargamış ilçelerinin şehir merkezleri dışında kurulan geçici barınma kamplarında kent yaşamından tecritli olarak yaşayan Suriyeli sığınmacılar bu kampların kapatılmasıyla birlikte il ve ilçe merkezlerine yerleşerek kent yaşamına katılmışlardır.

Tablo 11.Yıllara Göre Gaziantep'te Kayıtlı Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

YILAR	GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLERİN SAYISI
2014 (Aralık)	326.333
2015 (Ağustos)	311.759
2016 (Ekim)	318.595
2017 (Aralık)	349.039
2018 (Kasım)	417.013
2019 (Ekim)	451.446
2020 (Haziran)	448.860

Kaynak: T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün resmi rakamlarından derlenmiştir.

Tablo 11'e göre 2015 yılından 2019 yılına kadar istikrarlı bir şekilde artan Gaziantep'teki Suriyeli sığınmacı sayısının 2019 yılından itibaren düşüş eğilimi gösterdiği görülmektedir. Sığınmacı sayısındaki düşüşte Türk Silahlı Kuvvetlerinin

Suriye'nin Türkiye sınırına yakın bazı yerleşim birimlerini kontrol altında tutarak güvenli hâle getirmiş olmasının ve Suriye'deki iç savaşın eski şiddet ve yaygınlığını yitirmiş olmasının etkisi vardır. Gaziantep'e yönelik yoğun Suriyeli sığınmacı göçü üzerine sığınmacıların toplumsal uyum ve entegrasyonu için yeni politikalar ve kurumsal stratejilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu kurumsal stratejilerden birisi de Gaziantep Üniversitesi (GAÜN) bünyesinde kurulan Göç Enstitüsü'dür.

Göç Enstitüsü 2018 Yılında Cumhurbaşkanının özel izniyle GAÜN bünyesinde kurulmuştur. Alanında ilk olma özelliği taşıyan bu enstitü göç alanında yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim vermektedir. Enstitünün kuruluş amacı, ulusal ve uluslararası alanda araştırmalar yapmak, konferans, sempozyum, seminer gibi etkinliklerle göç alanında uzman kişileri bir araya getirerek göçle ilgili sorunlara akademik düzeyde çözüm üretmek ve akademi dışında göçle ilgili saha çalışmaları yürüten kişi ve kurumlara yardımcı olmaktır (goc.gantep.edu.tr). Enstitü ve çalışmaları hakkında bilgisine başvurulan GAÜN Göç Enstitüsü müdür yardımcısı bu konuda şunları söylemiştir:

> *"Göç Enstitüsü, Türkiye'de alanında var olan tek enstitüdür ve bu bağlamda benzersizdir. 2018 yılında kurulan yeni bir enstitüdür. Şuan mevcut interdisipliner 5 anabilim dalıyla yüksek lisans öğrencileri almaktadır, yakında bu anabilim dallarının sayısı artıp, ayrıca doktora programları da açılacaktır. Bu enstitünün diğer üniversite enstitülerinden iki temel farkı vardır. Biri, enstitümüzün icracı bir karaktere sahip olmasıdır. Yani enstitü kurulurken proje yapmak, ilgi alanıyla ilgili düşünce üretmek (think thank gibi) işlevler de üstlenmektedir. İkinci olarak, enstitümüz öğretim elemanı ve öğretim üyesi kadrosu istihdam edebilmektedir. Bu yönüyle de bir fakülteye benzer."(Y.K. 43, Akademisyen)*

Yukarıda dönemselleştirilen göçlerin Gaziantep'in kentleş sürecinde önemli bir etkisinin olduğu ve her bir dönemin kendine özgü tarihsel koşullara sahip olduğu görülmektedir. Gaziantep'teki iç göç olgusunun Türkiye genelindeki iç göçlerden bazı yönlerden farklı olduğunu belirten GAÜN Göç Enstitüsü müdür yardımcısı bu farklılığı şu sözlerle dile getirmiştir:

> *"Türkiye'deki içgöç olgusu 3 döneme ayrılır: 1950 sonrası, 1980 sonrası ve 2011 sonrası. Ancak Gaziantep için son ikisinin geçerli olduğu söylenebilir. 1980 sonrası dönemde kapitalist sanayileşmenin girdiği yeni boyut ile Doğu ve Güneydoğu'daki çatışmalar, bu dönem göçlerinin belirleyici unsurlarıdır. 2011 sonrası ise malum, Suriye savaşı sonrası göçlerdir. 1980 sonrası göç, bir yandan işgücü ve sermaye göçü gibi gönüllü süreçlere dayanırken, öte yandan,*

Doğu ve Güneydoğu'daki iç çatışmalar sonrası zorunlu göçlerdir. Her ikisinde de Gaziantep, doğudan batıya yönelik göçte, göçün batı illerine ulaşımını engelleyen bir tampon işlevi görmüştür. 2011 sonrası ise Suriye'deki iç savaş sonucu göçlerdir. Ancak bu göçte Gaziantep'in çekim merkezi olmasında sanayinin yine önemli payı vardır." (Y.K. 43, Akademisyen)

4.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulurken Gaziantep'in kentleşmesindeki rolü irdelenmiştir. Araştırma alanının tanınması ve sorunların belirlenmesi için, Gaziantep'in hangi dönemlerde ne kadar göç aldığı ve göç sebepleri dönemselleştirilmiş ve göçün Gaziantep'in kentleşmesindeki rolü incelenmiştir. Diğer taraftan araştırma konusuyla alakalı literatür taramasından elde edilen bilgiler yardımıyla geliştirilen varsayımlardan hareketle mülakat soruları hazırlanmıştır. Kentte göçmenlerin yoğun olduğu, uyuşturucu ticaretinin ve kullanımının yaygın olduğu birkaç mahalle tespit edilerek özel çabalarla irtibat kurulan sekiz uyuşturucu bağımlısıyla pilot görüşmeler yapılmıştır. Bu sayede derinlemesine görüşme formunda yer alan ve önceden hazırlanan soruların çalışıp çalışmadığının kontrolü sağlanmıştır. Bu görüşmeler sonucunda mülakat sorularında bir takım değişiklikler yapılarak derinlemesine görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Yapılan bu ön hazırlıklardan sonra saha araştırması için Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nden alınan etik kurul kararı (Tarih: 04.09.2019, Sayı: 2019/05 ve Karar no: 2019/05-12) ekli yazılı başvuru üzerine Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif İşleri Genel Müdürlüğü'nden resmi izin (Tarih: 18.09.2019, Sayı: 46985942-789-E.600/151434) alınmıştır. Alınan izin doğrultusunda Gaziantep Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne müracaat edilerek, mahkemece haklarında uyuşturucu madde kullanma suçundan dolayı denetimli serbestlik kararı verilen kişilerle görüşme aşamasına geçilmiştir. Önceden hazırlanmış derinlemesine görüşme çerçeve formundaki açık uçlu sorular katılımcılara yöneltilmiş ve her bir katılımcının izniyle her bir görüşme yazılı notlar hâlinde kayıt altına alınmıştır. Katılımcıların konuşmaları yazılı metne dönüştürülerek çalışma içine yerleştirilirken katılımcıların ad ve soyadı gibi özel tanıtıcı bilgilerine yer verilmemiştir. Bunun yerine her katılımcıya DG 1, DG 2 şeklinde derinlemesine görüşme kodu verilmiştir. Çalışmanın ekler kısmındaki tabloda ise örneklemi oluşturan katılımcılara ait daha geniş tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir.

Uzmanlarla yapılan görüşmeler kapsamında GAÜN Göç Enstitüsü ve avukatlarla yapılan görüşmeler için sadece sözlü izin alınmıştır. Ancak Gaziantep AMATEM şubesinde çalışan uzmanlarla Gaziantep İl Sağlık Müdürlüğü'nden resmi izin (12.03.2021 tarih ve E-87825162-774.99 sayılı) alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Uzmanlarla yapılan görüşmelerde önceden hazırlanmış açık uçlu sorulardan oluşan derinlemesine görüşme formu kullanılmıştır. Uzman katılımcıların verdikleri cevaplar elyazısı ile yazıldıktan sonra bilgisayar ortamında word belgesine dönüştürülmüştür. Word belgesine dönüştürülen konuşma metinleri tez içine alıntılanırken ad ve soyadlarının ilk harfleri, yaşları ve meslekleri parantez içine alınarak alıntı sonuna eklenmiştir. Örneğin (M.Ş., 44, Avukat).

Araştırma alanının daha iyi anlaşılması amacıyla Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü müdür yardımcısı ile enstitünün kurumsal yapısı, Gaziantep'in göç sorunlarıyla ilgili çalışmaları, Gaziantep'in kentleşmesinde göçün etkileri, göçmen ailelerin kente uyum sorunları ile göç ve suç ilişkisi konusunda bir mülakat gerçekleştirilmiştir.

Gaziantep il Sağlık Müdürlüğü'nden alınan (12.03.2021 tarih ve E-87825162-774.99 sayılı) resmi izinle Gaziantep'te madde bağımlılarının tedavi ve rehabilitasyonu amacıyla kurulan ve Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi bünyesinde bulunan AMATEM'de çalışan bir psikiyatrist, bir psikolog ve bir de sosyal hizmet uzmanıyla madde bağımlıları ve madde bağımlılığı sorunuyla ilgili mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca araştırmanın örneklemini oluşturan Gaziantep'teki madde bağımlıları ve uyuşturucu madde ticareti hakkında daha detaylı bilgi edinmek ve sorunun kriminal boyutu hakkında da veri toplamak amacıyla Gaziantep Barosu'na bağlı uyuşturucu davalarıyla ilgilenen 3 avukatla görüşme gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın temel verisini 40+8 madde bağımlısı ve 7 uzman olmak üzere toplam 55 katılımcıyla yapılan mülakat oluşturmaktadır.

Katılımcılarla yapılan mülakatlarda katılımcıların isimleri ile hangi ırk, din ve mezhebe mensup oldukları gibi ayrıştırıcı anlamlar içeren sorulara yer verilmemiştir. Uyuşturucu kullanmak ve bağımlı olmak gibi toplumsal reddi güçlü bir konumda

olmaları itibariyle madde bağımlısı katılımcıların kişilikleri hakkında önyargılı olunmamaya özen gösterilmiş ve görüşmeler sırasında katılımcıların cevaplarını etkilemeye yönelik herhangi bir yönlendirmede bulunulmamıştır. Araştırmanın her aşamasında bir yandan işin gerektirdiği tarafsızlık ve titizliğe önem verilirken, diğer yandan etik kurallara, özel hayatın gizliliğine ve insan onuruna saygı gözetilmiştir.

4.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Bir araştırmada verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması araştırmanın özgünlüğünün en önemli aşamasıdır. Araştırma için hazırlanan görüşme soruları mülakatlarda uygulanmıştır.Görüşmeler el yazısı ile not alma şeklinde yapıldıktan sonra, bu notlar bilgisayar ortamında yazılı metinler olarak word belgesine dönüştürülmüştür. Görüşmelerde katılımcıların her söyledikleri birebir metne geçirilmiştir.Katılımcıların yazılı metne dönüştürülen konuşmaları araştırmanın "bulgular ve yorumlar" bölümünde konu akışında işlenen temalara uygun olarak tasnif edilmiştir. Araştırma bulguları, tanımlayıcı bulgular ve araştırmanın amacına yönelik bulgular olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır. Tanımlayıcı bulgular kısmında katılımcıları tanıtmaya yönelik bulgular betimsel analizle değerlendirilmiştir. Araştırmanın amacına yönelik bulgular kısmında ise katılımcıların anlatımları betimlenerek belirli kavramlar, kuramlar ve temalar eşliğinde yorumlanmıştır. Araştırmada her ne kadar nitel yöntem kullanılması nedeniyle istatistiki bir analiz hedeflenmemiş ise de katılımcılardan alınan bazı cevaplar kategorileştirilerek sayısal ifadeler elde edilmiş ve yer yer bu ifadeler üzerinden yorumlar yapılmıştır.

Yapılan derinlemesine görüşmelerde katılımcıların anlatımlarına sadık kalınmakla birlikte, konuşmacıların anlaşılamayan ifadeleri parantez içine alınarak açıklamaları yapılmıştır.Yapılan derinlemesine görüşmeler vasıtasıyla madde bağımlılarının uyuşturucuya başlama hikâyeleri, katılımcıların veya ailelerinin Gaziantep'e göç ile gelip gelmedikleri, aile yapıları, arkadaş çevreleri, yaşadıkları mahallenin sosyokültürel yapısı ve fiziki koşulları, kentle bütünleşme deneyimleri ve gelecek beklentileri hakkında birtakım bilgiler edinilerek uyuşturucu kullanmalarında kentleşme sorunlarının etken bir faktör olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

4.5. Süre ve Olanaklar

Araştırma konusu ile ilgili olarak yaklaşık altı aylık bir süreyi kapsayan Türkçe ve yabancı alan literatür taraması yapıldıktan sonra araştırma alanı ve örneklem seçimi yapılmıştır. Araştırmanın temel veri kaynağını oluşturan mülakatlar için derinlemesine görüşme çerçeve formu hazırlanmıştır. Çerçeve formundaki soruların araştırmanın amacına uygunluğunun ve veri sağlama niteliğinin test edilmesi amacıyla önce birkaç madde bağımlısıyla pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu pilot görüşmeler sonucunda görüşme formundaki bazı sorular düzeltilmiş, bazı sorular iptal edilmiş ve bazı yeni sorular da eklenerek soru formuna son şekli verilmiştir. Soru formunun hazırlanması ve son şeklinin verilmesi iki aylık bir zaman almıştır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan madde bağımlılarıylaAdalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif İşleri Genel Müdürlüğü'nden alınan resmi izinle 23.09.2019 – 23.12. 2019 tarihleri arasında Gaziantep Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde toplam 24 saat 12 dakikalık görüşme gerçekleştirilmiştir.

Yine Gaziantep Sağlık İl Müdürlüğü'nden alınan resmi izinle 15.03.2021-15.04.2021 tarihleri arasında madde bağımlılarının tedavi ve rehabilitasyonuyla görevli ve yetkili Gaziantep AMATEM şubesinde görevli uzmanlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan sözlü izinle, araştırma kapsamında enstitünün kurumsal yapısı, göçle ilgili çalışmaları, Gaziantep'in göç ve kentleşme sorunları ve göçle gelen ailelerin kente uyum sorunları hakkında bilgi ve veri elde etmek amacıyla enstitü müdür yardımcısı ile bir mülakat yapılmıştır.

Ayrıca Gaziantep Barosuna bağlı olarak uyuşturucu davalarına bakan 3 avukat ile madde bağımlıları ve uyuşturucu madde satıcıları hakkında daha detaylı bilgi edinmek ve sorunun kriminal boyutu hakkında da veri toplamak amacıyla 1 haftalık süreyi kapsayan görüşmeler yapılmıştır.

BÖLÜM 5. BULGULAR VE YORUMLAR

Madde bağımlıları üzerine yürütülen saha araştırması sonucunda elde edilen bulguların sınıflandırılarak değerlendirilip tartışıldığı bu bölümde; derinlemesine görüşme süreçlerinden elde edilen verilerin tamamı saha araştırması öncesinde belirlenen ancak saha araştırması sürecinde yer yer değişikliğe uğrayarak son şeklini alan derinlemesine görüşme çerçeve formunda yer alan yedi ana temadan oluşmaktadır. Her temanın altında yer alarak temayı açımlayan başlıklar ve sorular üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu anlamda madde bağımlılarının tanımlayıcı bazı özellikleri belirtildikten sonra, aile özellikleri ve aile içi ilişkileri, sosyal ve ekonomik durumları, madde bağımlılığında tetikleyici faktörler olduğu düşünülen sosyal, kültürel ve yapısal faktörler, yaşadıkları mahallenin özellikleri değerlendirildikten sonra uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili sorulara geçilmiştir.

Araştırmanın amacına yönelik bulgular bağlamında, bağımlıların madde bağımlılığı sonrası kişiliklerinde ve hayatlarında meydana gelen değişiklikler ve uyuşturucu kullanımı ile mahalle ilişkisi değerlendirilmiştir. Daha sonra fotoğrafı biraz daha büyütmek suretiyle uyuşturucu kentleşme ilişkisine dair sorular üzerinde durularak, uyuşturucu kullanımı ile suç arasındaki ilişkiyi irdeleyen sorularla araştırmaya devam edilmiştir. Son aşamada ise katılımcıların kent yönetiminden (Valilik ve Belediyeler) beklentilerinin neler olduğuna yönelik soruyla görüşmeler sonlandırılmıştır.

Madde bağımlılarıyla yapılan mülakatlarda elde edilen verileri zenginleştirmek ve araştırma sahası ve konusuyla ilgili bulguların yorumlarını güçlendirmek amacıyla ayrıca Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü müdür yardımcısı bir akademisyen, Gaziantep Barosu'na bağlı olarak uyuşturucu davalarıyla ilgilenen 3 avukat ve madde bağımlılarının tedavi ve rehabilitasyonu alanında çalışma yapan Gaziantep AMATEM'de görevli bir psikolog, bir psikiyatrist ve bir de sosyal hizmetler uzmanı olmak üzere toplam 7 uzmanla mülakat gerçekleştirilmiştir.

Gerek madde bağımlısı gerekse de uzman katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, araştırmanın amacını yansıtan yedi ana başlık altında kümelendirilmiştir. Araştırmanın amacına ışık tutan her bulgu veyabulgu kümesi ayrı ayrı yorumlandıktan sonra konu başlığı altındaki tüm bulgular bir bütün hâlinde kavramsal ve kuramsal bir değerlendirmeyle anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar araştırma metnine aktarılırken görüşülen kişilerin anlatımlarına sadık kalınmasına özen gösterilmiş olmakla birlikte, madde bağımlılarıyla yapılan görüşmelerde küfür ve hakaret içeren ifadelerin "…" şeklinde belirtilmesine özellikle dikkat edilmiştir. Görüşmelerde, görüşmecinin uzun anlatımlarına fazla müdahale etmeden anlatım bütünlüğü korunmaya çalışılmış, ancak zaman zaman görüşmecinin madde bağımlısı olması nedeniyle mental zaafiyetleri de dikkate alınarak konuşurken düşündüğü, ancak o an için aklına gelmeyen kelimeler hatırlatılarak kendisini düzgün ifade etmesine yardımcı olunmuştur. Bu sayede hem anlatım bütünlüğünün kurulması hem de okuyucunun saha bulgularını daha iyi anlaması amaçlanmıştır.

Görüşmeye katılanların isimlerine yer verilmemiş, bunun yerine her bir görüşmeciyebirer derinlemesinegörüşme kodu verilmiştir. Görüşmecilerin konuşmaları metin içine aktarılırken konuşmalarınkime ait olduğu aktarımın sonunda parantez içine alınan görüşme koduyla belirtilmiştir. Dolayısıyla görüşmelerin kime ait olduğunu her bir görüşmeciye verilmiş olan derinlemesine görüşme kodu ile takip etmek mümkündür.

5.1. Tanımlayıcı Bulgular

Araştırma Gaziantep'in kent merkezindeki ilçeleri olan Şehitkâmil ve Şahinbey ilçelerini kapsamaktadır. Şehitkâmil ilçesinden 23 kişi, Şahinbey ilçesinden ise 25 kişi olmak üzere toplam 40+8 kişi ile görüşme yapılmıştır.

Katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim ve medeni durum gibi tanımlayıcı bilgiler içeren soruların yanı sıra araştırmanın amacına yönelik olarak; aile yapısı, aile içi geçimsizlik ve şiddet, Gaziantep'te yaşama süresi, göçmen olma durumu, sosyal ve ekonomik durum ve yaşadıkları mahallede sosyal hizmet kurumlarının varlığı ile ilgili sorular sorulmak suretiyle madde bağımlısı olmaya yönelten etkenlerin izi sürülmeye çalışılmıştır.

Tablo 12.Özet Tablo Katılımcıların Özellikleri

KİŞİSEL ÖZELLİKLER		Sayı
Cinsiyet	Kadın	1
	Erkek	47
Yaş	15-20	3
	21-25	17
	26-30	15
	31-35	5
	36-40	5
	41-50	2
	51 ve Üzeri	1
Medeni Durum	Evli	18
	Bekâr	25
	Boşanmış	5
Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	24
	Ortaokul Mezunu	18
	Lise Mezunu	4
	Yüksekokul Mezunu	2
Anne Babanın Sağ Olup Olmadığı	Anne ve Baba Sağ	35
	Anne veya Baba Ölmüş	13
Anne Babanın Birlikte Yaşayıp Yaşamadığı	Birlikte Yaşıyor	32
	Ayrı Yaşıyor veya Boşanmış	3
Aile İçi Geçimsizlik Veya Şiddet	Var	16
	Yok	32
Gaziantep'te Yaşama Süresi	Doğma Büyüme	30
	0-9 Yıl	6
	10-30 Yıl	10
	31 Yıl ve Üzeri	2
Ailesi veya Kendisinin Gaziantep'e Göç İle Gelip Gelmediği	Ailesi veya Kendisi Göç İle Geldi	45
	Ailesi veya Kendisi Göç İle Gelmedi (Kentin Yerlisi)	3
Sosyal ve Ekonomik Statüsü	Üst	2
	Orta	10
	Alt	36
Ev Sahibi – Kiracılık Durumu	Ev Sahibi	4
	Kiracı	6
	Ailesiyle Birlikte Yaşıyor	38
Yaşadığı Mahallede Sosyal Hizmet Kurumu	Var	15
	Yok	33

5.1.1. Katılımcıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımları

Araştırmada görüşülen bağımlıların 35'i 15-30 yaş aralığındadır. 31-40 yaş aralığında 10, 41 ve üzeri yaşlarda ise 3 kişi vardır. Madde bağımlısı katılımcıların en fazla 15-30 yaş aralığında olması bu yaş aralığının maddeyle tanışma ve bağımlı olma açısından riski bir dönem olduğunu göstermektedir. Araştırma kapsamında görüşülen bağımlıların 30 yaşından itibaren sayılarında hızlı bir düşüş görülmektedir.

Gaziantep AMATEM'e yatarak veya ayakta tedavi olmak için gelen madde bağımlılarının genel olarak 20-30 yaş aralığında olduğunu belirten kurum çalışanı V.B.A.'nın bu yönde verdiği bilgilerle araştırmada elde edilen veriler uygunluk göstermektedir.

> *"Kurumumuza aykatan ya da yatan olarak olarak başvuran hastaların geneli 20-30 lu yaş aralığındadır. Bu yaş aralığından gelen hastaların çoğunluğu ise 14-31 yaşlarında maddeye başlamıştır. Madde bırakma sürecine girmeleri belli bir bağımlılık döngüsünden sonra gelişmektedir. Maddeye başlama yaşına bakıldığında genelde okul sonrası sürece denk gelmektedir. Sonrasında ise evlenme çağı ve iş hayatına girme çağında ise bağımlılık döngüsü gelişmiş olup farkındalık evresine geçilmeye başlanmıştır."* (V.B.A., 34, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Madde bağımlısı katılımcıların 47'si erkek, 1'i ise kadındır. 2019 Yılı Türkiye Uyuşturucu Raporu'nun 2018 yılı verilerine göre hayatında en az bir kere madde kullananların oranı erkeklerde %94, kadınlarda ise %6'dır. Yine aynı yıl içinde madde bağlantılı ölümlerin cinsiyete göre dağılımında ölenlerin %96, 8'i erkek, %3, 2'si isekadındır(www.narkotik.pol.tr › kurumlar › narkotik.pol.tr ›). Dolayısıyla araştırmadaki madde kullanımı ile ilgili cinsiyet dağılımı, 2019 yılı Türkiye genelini kapsayan uyuşturucu raporunun orantısal verileri ile yakın bir uyum arz etmektedir.

Gaziantep AMATEM'e tedavi amacıyla gelen madde bağımlısı hastaların büyük bir kısmının erkek hastalardan oluştuğunu belirten kurum çalışanı V.B.A.'nın verdiği bilginin de araştırma kapsamındaki madde bağımlısı katılımcıların çoğunluğunun erkek oluşuyla uyumlu olduğu görülmektedir.

> *"Hasta profilimiziğin çoğunluğu erkektir. Hastanemizde yatan hasta kapasitesine oranla başvuran kadın sayısı ise yüzde on oranından kaldığı gözlemlenmiştir. İlimizin sosyakültürel dinamikleri göz önüne alındığında kadın*

başvurusun az olmasına neden olmaktadır." (V.B.A., 34, Sosyal Hizmet Uzmanı)

5.1.2. Katılımcıların Medeni Durumu

Araştırmada görüşülen kişilerin 25' inin bekâr, 18'inin evli ve 5'inin ise boşanmış olduğu görülmektedir. Bekâr olanların sayısının yüksek olmasının bir kaç nedeninin olduğu düşünülmektedir. Birincisi, katılımcıların büyük bir kısmının uyuşturucuya başlama yaşının 19 ve alt yaş grubunda olması ve bu yaş aralığının Türkiye'deki kadın ve erkek evlilik yaşı ortalamasının altında olmasıdır. İkinci neden ise bekârlık döneminde uyuşturucu bağımlısı olanların evlilik yaşına gelmelerine rağmen hayatın önemli bir dönüm noktası olan ve sorumluluk gerektiren evlilik konusunda kendilerini hem yetersiz ve hazırlıksız hissetmeleri, hem de madde bağımlısı biriyle evlenmenin evlenecek sağlıklı kişi açısından büyük bir risk taşımasıdır.

Evli olan 18 katılımcıdan bir kısmı uyuşturucuya evlendikten sonra başlamış, bir kısmı ise uyuşturucuyu bıraktıkları ara dönemde evlenmiş fakat daha sonra yeniden başlamış kişilerdir. Boşanmış olan katılımcılar ise uyuşturucu bağımlısı olduktan sonra eşleri tarafından terk edilmiştir.

Gaziantep AMATEM'e başvuran madde bağımlısı hastaların büyük çoğunluğunun bekârlardan oluştuğunu belirten kurum çalışanı V.B.A., bunun nedenini bekârlıktan kaynaklanan düzensiz yaşam döngüsü ve akran etkisinin bağımlı olma potansiyeline bağlamaktadır.

"Hastaların medeni durumları yaklaşık yüzde yetmişi bekâr, yüzde yirmisi evli ve yüzde onu ise eşinden ayrılmış olarak görülmektedir. Bekâr hasta sayısının fazla olması düzenli bir yaşam döngülerinin olmadığı, akran etkisiyle bağımlı olma potansiyelleri arttığı gözlenmiştir." (V.B.A., 34, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Diğer bir kurum çalışanı olan G.B. ise, madde bağımlılarında bekâr oranının fazla olmasını aile yapısı, sosyoekonomik durum, akran grupları ve mekân ile ilişkilendirmiştir.

"Gözlemlendiği kadarıyla başvuran hastaların gerek ayaktan gerekse de yatan olsun medeni durumları ise yüzde 60-70 bekâr, yüzde 20-30 evli, yüzde 5-10 boşanmış olduğu söylenebilir. Bekâr hasta sayımızın düzenli bir işlerinin olmaması, kültürel faaliyetlerle tanışmamış olması, aile yapılarının sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması, bulundukları mahallelerinde madde kullanım oranın yüksek olması dolayısıyla madde ile tanışma ihtimallerinin yüksek olması, akran ve arkadaş grupların madde kullanıyor olması,

*kendilerinin ekonomik koşullarının düşük olması şeklinde gözlemlendiği söylenebilir." (*G. B., 33, Psikolog)

5.1.3. Katılımcıların Eğitim Durumu

Araştırmada görüşülen katılımcıların24'ünün ilkokul, 18'inin ortaokul, 4'ünün lise, 2'sinin ise yüksek okul mezunu olduğu görülmektedir. Bu sayılar katılımcıların eğitim düzeyi düştükçe uyuşturucu madde kullanmaya yönelişlerinin arttığını göstermektedir.

Katılımcıların birçoğunun ilkokul veya ortaokuldan sonra eğitimlerine devam etmediği, bazılarının ise ortaokul döneminde okulu terk ettiği görülmektedir. Katılımcıların düşük eğitim profillerine sahip olmaları onları sadece eğitim konusunda dezavantajlı kılmamakta, aynı zamanda düşük eğitim seviyesine sahip olmaları işsiz kalma risklerini arttırdığı gibi düşük ücret ve statülü işlere yönelmelerine de neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum ekonomik anlamda da onları dezavantajlı kılmaktadır.

Gaziantep Barosuna kayıtlı uyuşturucu davalarına bakan avukat M.Ş, aldığı uyuşturucu davalarındaki madde bağımlısı müvekkillerinin eğitim durumu hakkında şu bilgileri vermiştir:

"Genelde karşılaştığımız hemen hemen hepsi 17-27 yaş aralığında. Eğitim düzeyleri genelde ilk veya ortaokul seviyesinde. Bazılarının okuma yazması dahi yoktur. İstisnai de olsa üniversite öğrencisi olan da var ama ben karşılaşmadım." (M.Ş, 44, Avukat)

Eğitimin bireylere olumlu davranış kazandırmak ve toplumun kolektif değerlerini aşılamak suretiyle kendisine ve topluma karşı sorumluluk duygusu kazandırmak gibi bir işlevi vardır. Eğitim, uyuşturucu gibi bireyin kendisine ve topluma zarar veren alışkanlıklardan uzak tutmada önemli bir faktördür. Diğer taraftan uyuşturucu kullanımına başlama yaşının giderek düştüğü göz önüne alındığında formel eğitimin, aileden alınan eğitime paralel olarak çocukların ve gençlerin davranışları ve boş zaman etkinlikleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Katılımcıların büyük bir kısmı maddi imkânsızlıklar nedeniyle ancak ilk veya ortaokula kadar öğrenim görmüştür. Bir kısmı ise uyuşturucu kullanmaya başladıktan sonra okulu bırakmak zorunda kalmıştır.

"Bir şey sadece bir şey isteğim olmadı benim. Avukat olmak istedim o da olmadı. Lise 1 lise 2 ben ne kadar iyiydim ondan sonra okuyamadık. Uyuşturucuyla tanıştım." (DG 5)

"Polislik, aklımdan geçen polislik. Gözlerim çok keskin olduğu için polislik aklımdan her zaman geçmiştir abi...okumadım...ekonomik durum birde kafam pis şeylere çalıştığı için. İlkokul zamanları köyde oturuyorduk. Babam bekçilik yapıyordu. Davardı, koyundu derken böyle böyle 5. sınıfı zor bitirdik... Okumada da yoktu, hayırda yoktu."(DG 6)

"Liseden sonra devam etmedim...devlet dairesinde çalışmak, memur olmak istiyordum. Devam etmedim çünkü o zaman maddi açıdan iyi değildik. Okumazsak ticaretle uğraşırız diyorduk." (DG 17)

"İlkokuldayken matematik öğretmeni olmak istiyordum. Matematiğim benim çok iyiydi. Hani öğretmenim bana öyle derdi. İşte babam benim krom madeninde çalışırken üzerinemaden göçünce sakat kaldı çalışamadı hiç. Ondan sonra bizim elimiz ekmek tutmaya, çalışmaya başladık."(DG 46)

"Valla okumak istedim.Bir öğretmen olmak istedim o da hayallerimi yıktılar...Mücadele ettim hocam bir iki ay. Gittim baktım olacak gibi değil. Geri aynı şekil döndüm. Hocam beyin bunu (uyuşturucu) istiyor hocam. Beyin nasıl diyeyim odaklanmış yani bir gözüm oradaysa bir gözüm onda hocam. Yani üstümde olmadığı zaman yapamıyordum. Şimdi yavaş yavaş kendimi topluyorum."(DG 45)

Bazı katılımcılar ise eğitimlerini sürdürememe nedenlerini yaşadıkları mahalleye bağlamakta, onlara göre mahallede köşe başlarını tutmuş ve parklarda çöreklenmiş torbacılar uyuşturucu kullanımının artmasındaki en önemli faktördür. Normal fiziki ve sosyal çevre koşullarında park kavramınınsan zihnindeki imgesi; temiz hava, yeşillik, çocuk sesleriyle dolu oyun alanları ve yetişkinlerin stres attıkları mekân olmasına karşın, bu tür mahallelerde parklar olumsuz bir tasavvura sahiptir. Burada yaşayanlara göre park demek; uyuşturucu bağımlısı gençlerin çöreklendiği, her türlü şiddet ve suç olayının her an vuku bulabileceği, kirli işlerin döndüğü mekân demektir. Bu tasavvurun oluşmasına neden olan şey,olumsuz fiziki ve sosyal çevre koşullarının uyuşturucu suçları ve diğer suçların işlenmesini kolaylaştırıcı etkisidir. Nitekim, uyuşturucu kullanımındaki yaygınlık mahalledeki normatif çöküntüyü daha da derinleştirmekte, özenti ve heyecan arayışı içinde olan gençleri daha çocuk yaşta madde kullanımına karşı dirençsizleştirmektedir. Mahallenin pek de iç açıcı olmayan fiziki ve sosyal ortamı, gençlerin okula gitmeve belirli bir meslek sahibi olma isteklerinin de önünü kesmektedir.

"Okumayı isterdim de uyuşturucu bir de oturduğumuz semt yüzünden okulhayatımda bitti. Yani okumak istiyordum okuyamadım uyuşturucuya bulaştığımdan dolayı."(DG 43)

"Asker olmak isterdim rütbeli. Babam da özel harekâttan ayrılma. Hep ona özenmişimdir. Ama yaşadığımız hayat çok ters...Mücadele etmedim zaten okumamak mücadele etmemektir. Küçük yaşta da uyuşturucuyla karşılaşınca, 10 yaşında esrar maddesiyle tanıştım ben. 10 yaşındaki bir çocuğun yeri parktır, oyundur. Ama bulunduğumuz semt icabı, çevre icabı kötülüklerle karşılaştık hep." (DG 40)

5.1.4. Katılımcıların Aile Bilgileri ve Aile İçi İlişkileri

Araştırmada görüşülen katılımcıların 45'inin ailesi veya kendisi Gaziantep'e göç ile gelmiştir. Bu sayıya Gaziantep'in ilçe, kasaba ve köylerinden göçle gelenler de dahil edilmiştir. Katılımcıların 3'ü ise Gaziantep'in yerlisidir. Görüşmecilerle ilgili tanıtıcı bilgiler verilirken Gaziantep'e başka bir ilden ailesi veya kendisi göçle gelenlerin göç ettikleri il belirtilmiştir. Buna karşılık Gaziantep'in ilçe, kasaba ve köylerinden göçle gelenlerin ise geldikleri ilçenin veya kırsal yerleşim birimin ismi belirtilmeksizin sadece bağlı oldukları il olan Gaziantep belirtilmiştir.

Araştırmada görüşülen katılımcıların 35'inin anne ve babası sağ, 13'ünün ise anne veya babası vefat etmiştir. Katılımcılardan 3'ünün anne-babası boşanmış durumdadır. Ebeveynlerden birisi vefat etmiş veya boşanmış olan, dolayısıyla tek ebeveynli katılımcıların sayısı ise 16'dır.

Ailelerinde aile içi geçimsizlik veya şiddet olup olmadığına yönelik soruya, katılımcıların 16'sı "var", 32'si ise "yoktur" şeklinde cevap vermiştir. Ailelerinde aile içi geçimsizlik olmadığını belirtenlerin büyük bir kısmı ise her ailede olabilecek "şiddetli geçimsizlik" düzeyine varmayan ufak tefek tartışmaların yaşandığını belirtmişlerdir.

Göçmen ailelerdeki aile içi çözülmenin en önemli nedeninin anne ve babanın statüsündeki çözülme olduğunu belirten GAÜN Göç Enstitüsü müdür yardımcısı bu çözülmede en büyük tetikleyicinin yoksulluk olduğunu belirtmektedir.

"Eğer göçmenler ellerinde yatırım yapacak düzeyde bir sermayeye sahip değillerse ve eğer daha önce sahip oldukları statüsel konumu sürdüremiyorlarsa, burada kaçınılmaz olarak ebeveynlerin -özellikle babaların- statüsel bir çöküşü söz konusu olmaktadır. Doğu'dan, ama özellikle Suriye'den göçenlerde bu statüsel çöküşe sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum

yoksullaşmayla birleştiğinde aile bağının zayıflaması ve baba otoritesinin zayıflamasıyla sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla çöken yalnızca statü olmamakta, onunla beraber aile kurumu da sarsılmakta ve yıkılmaktadır." (Y.K. 43, Akademisyen)

Aile içi şiddet veya geçimsizlik aile bireylerinin duygusal yaşantısını ve benlik algısını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle çocukların ve gençlerin ebeveynlerine olan saygı ve güvenlerinde ciddi bir sarsılmaya neden olmaktadır. Aile içinde huzur bulamayan gençler düzgün sosyal iletişim kurma, toplumsal kabul görme ve onaylanma ihtiyaçlarını dışarıda "rastlantısal ilişkiler" yoluyla edindikleri arkadaşlarıyla gidermeye çalışmaktadırlar.

"Benim bir tane daha ben doğmadan önce ablamdan sonra bir kardeşim olmuş. O vefat ettikten sonra da annem sinir hastası olmuş. Benim tahminim yani o şekilde. Hepimizde bir sinir var yani. Hepimizde bir sinir problemi var. Annem mesela düşüyor, bayılıyor, bir kitlenmesi var ne kadar doktora gitseler ne yaptılarsa da boştur. Sinir hastalığı var. Evin içinde biraz bende agresiflik de var. Evin içinde dışarı da her yerde bir agresiflik var yani öyle… Şiddet de oluyordu sonradan babam psikiyatriye gitti annemde psikiyatriye gittikten sonra tamamen kesildi. Şimdi çok şükür bir sıkıntıları yok. ..Mesela bu (tartışma ve şiddet) genelde geçim sıkıntısı üzerinden oluyordu çünkü biz 7 kardeştik babam tekbaşına çalışıyordu. İster istemez oluyordu. Hani sen harcarsın harcamazsın. Bide birnevi de akıl uyuşmazlığı da vardı. Bir nevi töre evliliği falan olmuş. Hani değişik ederler ya onlar değişik olmuş. Berdel olmuşlar…kardeşlerimizle ilişkilerimiz güzel hani ben nasıl söyleyeyim ben fazla gitmiyorum bir yere. Bir şeyim yok. Ben insanlardan geri duruyorum. Fazla kalabalıktan, mesela çocuk sesinden, çocuklardan rahatsız olurum…sürekli arkadaşlarıma görüşüyordum…Hani arkadaş ortamı, oturduğumuz mahalleden mi acaba kaynaklandıartık neyden kaynaklandı. Bir arkadaş ortamına tutulduk zaten sigaraya da arkadaşlarım başlattı beni. Önce sigaraya sonra zaten ben 14-15 yaşındayken esrar içmeye başladım."(DG 1)

Aile içi şiddet ve geçimsizliğin olduğu ailelerdeki çocuklar sağlıklı bir sosyalleşme sürecini yaşayamamaktadırlar. Çünkü sosyalleşme öncelikle ailede başlamaktadır. Aile yapısının problemli olması çocukların sosyalleşmesi için gerekli olan ahlaksal davranış normlarını kazanmasını zorlaştırmaktadır. Sosyalleştirici işlevini yerine getiremeyen bu tür ailelere mensup çocuklar ve gençler, ebeveyn denetiminin ve yönlendiriciliğinin zayıf olmasının da etkisiyle erken yaşta sokak kültürü ile tanışmakta, şiddet içeren dizi filmlerdeki başkarakterleri rol model alarak sağlıksız bir sosyalleşme sürecinden geçmektedirler. Gerek yaşadıkları mahallenin sosyal özelliklerinin gerekse de benzer ailevi özelliklere sahip olmanın neden olduğu ortak sorunlar bu gençlerin arkadaşlık kurmasını kolaylaştırmaktadır. Birçok konuda "benzer hikayeler"e sahip olan

bu gençler sadece iyi işlerde değil, kötü işlerde de birlikte hareket etmektedirler. Bu nedenle madde bağımlılarının büyük bir kısmının mahalle arkadaşlarının etkisiyle uyuşturucu kullanmaya başladıkları görülmektedir.

> *"Tatsız, aile arasında hiçbir uyuşma yoktu. Anne babam sürekli kavga eder ve babam anneme şiddet uygulardı…Evet, bizde şahit oluyorduk…Ailevi kaygılar ve maddi kaygılar…Babam asgari ücretle bir yerde işçi olarak çalışıyordu… Şimdi ben ilk başladığımdauçucu maddeyle baliyle başladım… İlk önce böyle hani eve gelmediğim zaman hani çalışıyorum diye o iş yerinde kalıyorum diye oradaki arkadaşla bir iki ondan, sonra bira, ondan sonra esrara geçiş yaptık. Tamamen arkadaş etkisiyle başladık… Arkadaş çevrem böyle varoş semt yerinde, göçmen aile çocukları. Hepsinin de bana benzer hikâyeleri vardı."*(DG 3)

Aile içi geçimsizliklerin büyük bir kısmının geçim sıkıntısından kaynaklandığı görülmektedir. Özellikle, göçmen ailelerin ekonomik anlamda kentle bütünleşmede zorluklar yaşadıkları, kent yoksulluğu deneyiminin kentteki daha iyi yaşam koşullarına sahip kesime karşı bir yaşam kıskançlığına neden olduğu ve " onlarda var da biz de neden yok" sorusunu bir soruna dönüştürerek aile içi tartışmalara, kavgalara ve hatta boşanmalara neden olduğu görülmektedir.

> *"Şiddet olmuyordu ama ufak tefek babam maddi sıkıntıda olduğu zaman Tartışmalaroluyordu, işte niye çalışmıyorsun, niye iş bulamıyorsun gibi nedenler, babam hamallık yapıyordu, sigortası yoktu. Biz işe gidiyorduk işyeri sahibi Türkçe bilmediğimizden doğal olarak işe almıyordu."* (DG 12)

Bazı göçmenlerin daha iyi yaşam koşullarına erişmek için gösterdikleri çabaların başarısızlıkla sonuçlanması, hatta bu yolda harcanan maddi imkânların da elden gitmesi sonu gelmeyen aile içi sorunlara ve hatta ailelerin dağılmasına yol açabilmektedir.

> *"Ya yok o (tartışma) her evde olan bir şey öyle şeyler yoktu. Ama (uyuşturucuya) başlamadan önce eşimden ayrıldım falan çocuklarım kaldı eşim bizi bırakıp gittikten sonra başladım ben. Onun sıkıntısıyla. Eşim çalışıyordu burada fabrikada çalışıyordu. Çalıştığı parası yetmiyordu, ben bir de yurt dışına gideyim dedi. O zaman evimiz vardı, arabamız vardı, sattık o parayla yurt dışına gitti. Gidince sizi de götüreceğim dedi, 4 tane ufak çocuk var. Birine hamileyim, evi sattık arabayı sattık. Kendi elimle götürdüm uçağa bindirdim. Güya bizi de götürecek diye bekliyorum. Gittikten sonra, bir on gün sonra aradı bizi. İkinciyi aradı işte ne yaptın İsmail falan diye… biz boşanmadık boşanma falan yok. Gittikten sonra 2 ay geçti,baktım beni aradı. İşte ben seni istemiyorum, ben ayrılmak için geldim. Ama giderken böyle bir şey yoktu. O zaman istemiyorum dedi. Küfürleştik falan ben de karşılık vermedim değil yani oydu gidiş o gidiş.4 tane çocuk, ben hamileyim. Kiraya çıktık ne çalışabiliyorum ne bir kimse bize iş veriyor ne kendi ailesi şey yaptı. Benim ailemin yanına gittim ailem dedi sen eşin gitmişse sen de bu çocukları götürüp atacaksın ailesinin evine. E nasıl yapayım*

yapamadım. Annemgile tekrar gittim yok dedi biz senin çocuklarınla kabul etmiyoruz dedi. Çocuklarımı aldım gene buraya geldim o moral bozukluğunda o işsizlikte, parasızlıkta böyle arkadaşlarımın arasına girince o şekilde başladım."(DG 11)

Korunması gereken aile içi duygusal bağların maddi sorunlar yüzünden zedelenmesi maddi sorunlarıyla uğraşan ebeveynlerin çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenememelerine veçocuklarının ev dışındaki arkadaş ve sosyal çevrelerinin davranış ve alışkanlıkları üzerindeki etkilerini sağlıklı bir şekilde gözlemleme ve olumsuz durumlarına müdahale etme imkânlarını da kısıtlamaktadır. Tıpkı üniversite öğrencisi olan bir katılımcının (DG 18) aile içi maddi sorunlar yüzünden girdiği psikolojik sıkıntılarını ailesinin normal şartlarda hiç tasvip etmeyeceği bir arkadaş grubuna girerek uyuşturucu kullanmak suretiyle aşmaya çalışması gibi.

"Yani ailemizde öyle aşırı bir sıkıntımız yoktu fakat tabi bizimde sıkıntılarımız oldu.Mesela evimizi sattık bundan 20 yıl önce falan. ..Daha iyi bir ev almak için. Satıldıktan sonra işte babam paramızı borsaya yatırdı. İhlas Finans vardı o zamanlar. İşte yani o evimiz orada gitti, mağdur olduk. Paramızıalamadık. Yani ben orta 3'tüm liseye başlıyordum. İşte ondan sonra böyle sıkıntılarımız oldu. Annem babam arasında sıkıntılar oldu...yani zaten başka bir huzursuzluğumuz olmuyordu. Zaten küçüktük 15'inden sonra böyle şeyler başladı. 5 kardeşiz en çok o zamandan sonra başladı. Tabi bunlar yüzündenevimizde huzursuzluklarımız, birbirimizden ayrılıklarımız oldu. Yani herkesin kendi başına hareket etmesinden dolayı bu tip yanlışlıklar oldu. Biz tabi kiraya geçtik hâliyle...Tabi anlaşamadığı durumlar oluyordu annemle babamın. Ama yinede hep beraberdik yani öyle bir ayrılık falan olmadı. Çokta aşırı değil ama bu bizi etkiliyordu tabi. Buetkilenmelerden dolayı bazı şeylerde geri kaldık. Üniversiteye geç başladım. Sonra mesleğe geç başladıktan sonra buraya geldik işte. Burada ailevi sıkıntılar derken evimizi geri alamadık bunlar hep devam etti. Düzeltemedik maddi durumları, maddiyat problemleri de yaşadık. Bundan dolayı ben psikolojik sıkıntılar da çektim...Yani ilk zamanlar böyle keyif yapmak için, eğlenmek için kullanıyorduk sonrasında ona ihtiyaç duymaya başladık. Bir de hani aileden kalan psikolojik sıkıntılar. Onları düşünüp de içtiğim oluyordu yani. Yani onları düşünmeyeyim ya da kendimi rahatlatayım,"(DG 18)

5.1.5. Katılımcıların Gaziantep'te Yaşama Süresi

Araştırmada görüşülen katılımcıların 30 'u Gaziantep'te doğmuş ve büyümüştür. Gaziantep'te doğmamış olanların 6'sı 0-9 yıl arası, 10'u 10-30 yıl arası ve 2'si ise 31 yıldan fazla bir süredir Gaziantep'te yaşamaktadır.

5.1.6. Katılımcıların Sosyal ve Ekonomik Statüsü

Araştırmada görüşülen katılımcıların 36'sı asgari ücret veya daha az bir aylık geliri olan (işsiz olanlar da dahil) alt gelir grubuna mensup kişilerdir. Katılımcıların 10'u orta, 2'si ise üst gelir grubuna mensup kişilerden oluşmaktadır.

Araştırmadaki verilere göre madde kullanıcılarının büyük bir kısmının asgari ücret veya daha az bir ücretle geçimlerini sağladıkları, bunlar arasında da bir kısmının işsiz olduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar madde bağımlısı olmadan önce ekonomik olarak çok iyi durumda olduklarını, ancak bağımlı olduktan sonra tüm birikimlerini uyuşturucu satın almak için tükettiklerini belirtmişlerdir.

> *"1-2 yıl bıraktım askere gittim geldim. Askerden önce evlendim… Bırakayım diye oda başarılı oldu. Askere gittim geldim tekrar içmeye başladım. Gitmeden önce hayatımdaki şeyleri söyleyeyim. Kendi şahsi arabam vardı. Eşimin abrası vardı. Mesela bir bankaya gittiğimde imza karşılığında 50bin 60 bin lira çekebiliyordum. İşlerimi büyütmeye çalışıyordum. 2 tane şubem vardı… Sonra işimize gidemez oldum. Yani nasıl oluyorsa beynin, gidemiyorsun. İçmezsen çalışamazsın kesinlikle yataktan kalkamazsın. Günlerce uyuyabilirsin…Tabi eşimle ayrılma noktasına geldim. 1 ay 3 ay ayrı kaldığımda oldu. Çok sinirli oluyorsun a dese sen bana küfrettin diyorsun. Mesela evde ben iş döneminde en geç 8 de evimdeydim. Buna başlayınca 2 oldu bir süre sonra 4 oldu bir süre sonra eve gelmemeye başladım. Kendini tamamen buna bağımlı hayatını bunun üzerine yapıyorsun. İşinden de oluyorsun. Hani bir süre sonra satıcı oluyorsun... Şimdi şöyle bir örnek vereyim pahalı bir şey bu.Buna günde 150 lira verdiğinizi düşünsenize ayda 10bin 15 bin lira yapar. Piyasaya gidiyorsun 20 bin lira nereden bulacaksın. Hayat şartlarında 20 bin lirabulabilir misin? Yok. Tabi bulamayınca bunu satmak zorunda kalıyorsun. Her içici bir satıcıdır. Her içici mutlaka satıyordur bunu."*(DG 5)

Katılımcıların büyük bir kısmı bağımlı olmazdan önce aile ve sosyal çevreleriyle iyi ilişkilerinin olduğunu, düzenli bir sosyal yaşamlarının olduğunu, hatta bazıları toplumda sayılan, sevilen ve gıpta edilen örnek insanlar olduklarını belirtmişlerdir. Bağımlı olduktan sonra ise aileleriyle sorunlar yaşamaya başladıklarını, sosyal çevreleri tarafından dışlandıklarını ifade etmişlerdir. Bazıları ise bağımlı olduktan sonra gerek bağımlı olarak görülmenin verdiği utanç, gerekse de uyuşturucu kullanmayan akraba ve arkadaş çevresini uyuşturucuya özendirmeme adına kendisini bilinçli olarak onlardan dışlama yolunu seçmiştir.

"Ya önceleri güvenilir bir insandım. Sözüme itibar edilen bir insandım. Ailem ve herkes tarafından sevilen bir insandım. Ama onu kullandıktan sonra ailem beni dışladı. Arkadaşlarım beni dışladı. Doğru söylediğim hâlde lafıma itibar etmediler, inanmadılar. Yalan konuştuğumu düşündüler." (DG 17)

"Uyuşturucu kullanmadan önce saygı vardı, sevgi vardı. Yani bizi gördüğü zaman özeniyorlardı yani. Çalışıyordum, giyim olsun, eve karşı terbiyem olsun, çevreme karşı saygım olsun çok iyiydi. Uyuşturucu kullandıktan sonra bırak onların söylemesini ben uzak duruyordum. Utanıyordum yani açıkçası. Onlarla karşılaşmaktan kaçıyordum."(DG 21)

"Tabi hocam uyuşturucu içmeden önce özür dilerim mahallede parmakla gösteriliyordum hocam. Gerek komşular olsun…Yani bu çocuk güzel bir çocuk, akıllı, çalışıyor, işine gücüne bakıyor. İçtikten sonra beni çok iyi tanıyan bir komşum beni gördü. Misal ben burada böyle oturuyorum buradan böyle geliyor ya hocam 5 metre geriledi. Böyle korkunç bir hâle dönmüştüm hocam."(DG 24)

"Yani uyuşturucuya başlamadan önce çok güzel bir insandım işime gücüme bakardım. Kimseyle işim olmazdı. İşime giderdim evime giderdim ondan sonra boş vakitlerimde balık tutmaya giderdim, dolaşmaya giderdim, top oynamaya giderdim, spor yapardım. Başladıktan sonra bunların hiç biri kalmadı. Spora gitmezdim, gezmeye gitmezdim işi gücü hep sallardım. …Tabi gitmek istemezdim yani ben böyle bir insanım birileri fark ederse kötü olurum veya bilmeden bir rahatsızlık veririm yani onları da düşündüm."(DG 25)

Yapılan görüşmelerde bağımlılar, ekonomik olarak çöküntü yaşadıklarını, maddi birikimlerini madde satın almak suretiyle tükettiklerini, evdeki eşyaları bile satma yoluna gittiklerini, hatta bazıları hırsızlık, gasp ve uyuşturucu ticareti yapmak suretiyle madde ihtiyaçlarını karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan madde bağımlısı olma onlarda ciddi bir toplumsal saygınlık ve güvenilirlik kaybına neden olmuştur.

5.1.7. Katılımcıların Mesken Durumu

Araştırmada görüşülen katılımcıların 4'ü ev sahibi, 6'sı kiracı ve 38'i ise ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Ailesi ile birlikte yaşayan katılımcıların sayısının bu kadar yüksek olmasının nedeni büyük bir kısmının bekâr olmasıdır. Katılımcılardan Gaziantep'te öğrenci olarak bulunan bekâr bir üniversite öğrencisi dışındaki bekârların tamam ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Evli olanların ise büyük bir kısmı ekonomik sıkıntılardan dolayı evlendikten sonra da ailesi ile birlikte gecekondu tarzı evde altlı üstlü oturarak yaşamaya devam ettiklerini söylemiştir.

5.1.8. Katılımcıların Yaşadığı Mahallelerdeki Sosyal Hizmet Kurumları

Gecekondu mahallelerinde sosyal hizmet kurumları göçmenlerin sosyal ve kültürel anlamda kentle bütünleşmesini sağlamada önemli bir köprü vazifesi görmektedir. Özellikle gençlik merkezleri bünyesinde bulunan okuma yazma kursları, meslek edindirme kursları ve kütüphaneler kırsaldan gelmiş okuma yazma bilmeyenlerin (özellikle kadınların) okuma yazma öğrenerek bilinçlenmelerine, dikiş nakış gibi belirli el becerileri edinerek de aile bütçesine katkıda bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Sosyal hizmet kurumlarının bu açık işlevlerinin yanı sıra gecekondu gençliğinin boş zamanlarını değerlendirmelerini sağlamak, onların enerjilerini ve yeteneklerini yararlı etkinliklere yönlendirmek, kötü arkadaş çevresinden ve sigara, uyuşturucu, alkol gibi kötü ve zararlı alışkanlıklardan uzak durmalarını sağlamak gibi gizli işlevleri de vardır.

Araştırmada görüşülen katılımcıların 33'ünün ikamet ettiği mahallelerde, gençlik merkezi, park, sağlık ocağı gibi sosyal hizmet kurumları yok iken, 15'inin oturduğu mahallelerde bahse konu kurumlardan hepsi değilse de bazılarının olduğu görülmektedir.

Gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri kurumların olmaması gençlerin uyuşturucu kullanmak da dahil olmak üzere birçok kötü alışkanlığı edinebilecekleri ortamlara girme risklerini arttırmaktadır. Nitekim görüşülen katılımcıların birçoğumahallelerinde bu kurumların olmaması nedeniyle vakitlerini arkadaş grupları ile şehir merkezinde veya yaşadıkları mahallelerin sokak aralarında başıboş bir şekilde dolaşarak veya kahvehane, atari salonu *(play station)* veya internet kafe gibi yerlerde geçirdiklerini belirtmişlerdir.

> *"Yok, abi. Hayır, hiçbir şey yoktu. Kahveden başka bir şey yoktu."*(DG 6)

> *"Yoktu hayır. Arkadaşlarla sokak aralarında işte belli gruplar oluyordu. Herkesin bir grubu işte onlarla atışarak tanışarak vaktimi onlarla atari salonunda filan geçiriyordum."* (DG 3)

> *"Yok, sene 2006-2007'de açıldı gençlik merkezi. Sonradan açıldı mezarlığın oraya biliyorsunuzdur…Okuldan geldikten sonra berbere giderdim çalışmaya. Öyle değerlendirirdik. Onun haricinde arkadaşlarımla gezerdim…Evet mezarlığın oralar, Göllüce taraflarına giderdik, tren rayının o taraflaragiderdik. Sigara falan içerdik orada...önce bir korku vardı da şimdi o yoktur yani. Ne olursa olsun her şeyi yapardım."*(DG 40)

"Yok, hocam ne gezsin. Bunlar olsaydı daha farklı olurdu mesela daha farklı belki niyetim olurdu. Evde oturacağıma tesise giderim orada çayımı falan içerim yahut kahveye giderim orada çayımı içerim. Öyle sıkıntılar olduğu için o arkadaşlarının yanında takıldığın sürece o zaman gidecek yerde olmadığı için böyle kahve olsun kütüphane gibi yerler olsun…"(DG 10)

"Sosyal bir aktivite kesinlikle yok. Mesela bir spor salonu ya da boks salonu yok."
(DG 5, 30)

"Hiçbir sosyal faaliyet yok mahallede. Hiçbir aktivite yok yani. Belediyenin falan yaptığı bir şey yok ama kendin yapayım dersen de yine yok. Top oynayayım dersen top oynayacak yer yok. Benim için değil de çocuklar için, gençler için."(DG 43)

5.2. Araştırmanın Amacına Yönelik Bulgular

Amaca yönelik bulgular, araştırmanın temel problemi olan "göç ve kentleşmenin neden olduğu sorunlar madde bağımlılığında ne gibi etkilere sahiptir? sorusunu merkeze alan altı ana başlıktan oluşmaktadır. İlk başlık madde kullanımı ile ilgili olup bu ana başlık altında, katılımcıların aile içi sosyal kontrol durumları, dahil oldukları akran grupları, ilk madde kullanma deneyimleri ve kullanmaya başlama yaşları, tekrarla başlayan bağımlılık süreci, bağımlılığın kişiliklerinde, psikolojik ve fizyolojik yapılarında meydana getirdiği değişiklikler ele alınmıştır. İkinci başlıkta, katılımcıların bağımlılık sonrası hayatlarındaki değişiklikler bağlamında bağımlı olmalarının aile, arkadaş ve iş çevrelerine olan etkileri ele alınmıştır. Üçüncü başlıkta, uyuşturucu madde - mahalle ilişkisine dair olup bu ana başlık altında, katılımcıların yaşadıkları mahallenin sosyoekonomik ve kültürel durumu, mahalleye ilişkin sorunları ve memnuniyet durumları, mahallede uyuşturucu kullanımı ve ticareti ile buna bağlı suç ve şiddet olayları ele alınmıştır. Ayrıca madde bağımlılığının özellikle evli bağımlılarda neden olduğu aile parçalanması olgusu ele alınmıştır. Uyuşturucu madde -kentleşme ilişkisini ele alan dördüncü ana başlık altında, büyük oranda göçmen veya göçmen bir aileye mensup olan katılımcıların kentte karşılaştıkları dezavantajlı durumlar ve kentle bütünleşme deneyimleri, kentin ekonomik, sosyal ve kültürel imkânlarından faydalanma durumları, dışlanmışlık his ve deneyimleri ile kent yoksulluğunun madde kullanmaya başlamalarında bir etken olup olmadığı konuları ele alınmıştır. Beşinci ana başlık

madde bağımlılığı-suç ilişkisini ele almakta olup, madde kullanımının suçlu davaranışların meydana gelmesinde bir etken olup olmadığını anlamaya yöneliktir. Bu bağlamda katılımcılara madde bağımlısı olmazdan önce ve/veya sonra herhangi bir suça karışma durumları sorulmuştur. Ayrıca mahallede ençok işlenen suçlar sorularak sosyal düzensizlik ile suç arasındaki ilişki ele alınmıştır. Son ana başlık ise katılımcıların kent yönetiminden ekonomik, kültürel, çevresel hizmetlerle uyuşturucuyla mücadeleye yönelik beklentilerini konu edinmektedir.

5.2.1. Madde Kullanımı İle İlgili Bulgular

Uyuşturucu madde kullanımının insan, çevre ve uyuşturucu madde faktörlerinden oluşan bir "üçgen" içinde oluştuğu daha önce ifade edilmişti. İnsan faktöründen hareketle, bağımlının uyuşturucu madde ile tanışma hikâyesini öğrenmek için "nasıl" sorusunun sorulması tercih edilmiştir. "Neden" sorusunu sormaktan özellikle kaçınılmıştır. Çünkü nitel araştırma yönteminin teknik bir aracı olan mülakatta bu sorunun sorulması, helehele uyuşturucu kullanımı gibi toplumsal reddi güçlü olan bir konuda katılımcıyı "savunma" durumuna düşürmeye ve "sana ne?" anlamında cevaplar alınmasına neden olabilirdi. Bu nedenle "nasıl" sorusu sorularakhem katılımcının kendisini daha rahat ifade etmesi sağlanmış, hem de araştırma nesnesinin daha iyi anlaşılması ve yorumlanmasına olanak sağlanmıştır.Bu bağlamda; katılımcıların uyuşturucu madde ile tanışmadan önceki boş zaman etkinlikleri üzerinde ebeveyn denetiminin, diğer bir deyişle aile içi sosyal kontrolün ne düzeyde olduğu, uyuşturucu kullanılan ortamın içine nasıl girildiği, ilk deneyimin nasıl gerçekleştiği ve ilk deneyim sonrası kullanmaya devam etme sebepleri gibi genelde bütün uyuşturucu bağımlılarının bağımlı olmaya giden yolda izledikleri birbiriyle bağlantılı bu süreçlerin her biri ayrı ayrı başlıklarlar altında ele alınmıştır. Uyuşturucu bağımlılığına giden her bir süreci açıklayan ve kişiyi uyuşturucu kullanmaya eğilimli kılan farklı değişkenler(merak, arkadaş etkisi, psikolojik sorunlar vs.) vardır. Dolayısıyla her bir sürecin kendine özgü açıklaması uyuşturucu kullanma alışkanlık örüntüleri hakkında yapılacak bütüncül açıklamanın bir parçasını oluşturmaktadır.

Uyuşturucu kullanıcıları bu deneyimi yaşamadan önce "normal" insanlardı. Bu insanların uyuşturucu kullanmak gibi daha önce yapmadıkları hatta birçoğunun yapmayı dahi aklından geçirmediği bir şeyi yapmasında etkin olan durumların ve süreçlerin ne

olduğunu anlamaya yönelik sorularinsan-çevre-uyuşturucu "üçgeni"nin anlaşılmasında temel bir önem arz etmektedir. Katılımcılara hem uyuşturucu kullanmaya başlamadan önceki,hem de madde bağımlısı olduktan sonraki aile ve sosyal çevre ilişkileri hakkında birtakım sorular sorularak madde bağımlılığında insan-çevre ilişkisinin etkisi araştırılmıştır. Bağımlıların uyuşturucu ile tanışmasına vesile olan arkadaş çevresine, mahalledeki uyuşturucu ticaretine ve kullanımına ilişkin sorularla uyuşturucunun varlığına ilişkin tespitler yapılarak "üçgen" in üçüncü kenarına ulaşılmaya çalışılmıştır.

5.2.1.1. Bağımlılık Öncesi Ebeveyn Kontrol ve Denetimi

Kentleşme aile yapısında önemli değişikliklere neden olmuş ve geleneksel aile yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Geleneksel ailede, aile bireylerine yönelik güçlü ebeveyn denetimi çekirdek aile ile birlikte zayıflamıştır. Diğer taraftan kentteki günlük para harcamaya dönük ekonomik yaşam, nitelikli bir işgücü vasfına sahip olmayan bireylerin vasıfsız ve çoğu zaman da enformel emek piyasasında düzenli çalışma saatleri olmayan esnek çalışma koşullarında istihdam edilmelerine neden olmakta ve bu durum ebeveynlerin çocukları ile fazla ilgilenmeyerek onların sosyalleşmelerindeki rolünü zayıflatmaktadır. Diğer yandan kentte istihdam piyasasına katılan kadınlar, kent yoksulluğunun azalmasında ve çocuklarının maddi ihtiyaçlarının karşılanmasına önemli katkılar sağlasalar da bu durum ebeveyn çocuk ilişkisinde bir takım olumsuz yan etkilere neden olmaktadır. Ebeveynleri gün boyu evde olmayan çocukların bakım ve ilgi ihtiyacı yeterince karşılanamamaktadır. Ebeveynleri çalışan çocuklara ve gençlere bu süreçte yardımcı olacak özel ya da kamu hizmetlerine erişimin ekonomik nedenlerle zor ya da imkânsız olması onları suç işleme ve uyuşturucu kullanımı gibi riskli davranışlara karşı korunmasız hâle getirebilmektedir. Her ne kadar okul bu riskli davranışları önlemede bir etkiye sahip ise de okul dışı zamanın kullanımını dolaylı yoldan da olsa denetleyecek, boş zaman etkinliklerini biçimlendirecek ve bu zamanları yararlı, yaratıcı ve etkin hâle getirecek sosyal hizmet kurumlarının olmaması ya da yetersiz olması çocukları ve gençleri uyuşturucu kullanma riskine karşı dirençsiz hâle getirebilmektedir.

Aile içi sosyal kontrol ve diğer sosyal kontrol mekanizmalarının etkisi küçük yaşta çocuklar için bir koruma kalkanı oluşturur. Bu mekanizmalar çocukların ve gençlerin uyuşturucu madde ile tanışmalarını, tanışsalar bile kullanımlarını

engelleyebilmekteydi. Ancak günümüzde hızlı kentleşmenin, kentleşmeyi de kapsayan hızlı toplumsal değişimlerin, geleneksel kadim değerlerin yıpranmasının ve medyanın tahrip edici yayınlarının etkisi küçük yaştaki çocuklarıdahi uyuşturucu madde kullanma riskiyle karşı karşıya getirmektedir.Gerçekleştirilen çalışmalarla her geçen gün uyuşturucu kullanım yaşının daha da düştüğü tespit edilmektedir. Bunun önemli bir toplumsal problem olduğu açıktır. Hızlı kentleşme sürecinin getirdiği toplumsal anomi, aile yapısında gerçeklesen radikal değişimler, sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflaması ve hatta yok olması, eğitim sisteminde değereğitimine gerekli önemin verilmemesi, medyanın tahrip edici yayınları, yine medyanın rol model olaraksunduğukişilerinuyuşturucu maddeyle irtibatlı veya başka olumsuzluklarla dolu yaşantıları, gençleri güçlü şekilde etkilemektedir (SEKAM, 2015, s. 51, 213).

Uyuşturucu madde kullanma riskini tetikleyen en önemli nedenlerden birisi de çocukların ve gençlerin üzerindeki ebeveyn denetiminin yetersiz olması veya hiç olmamasıdır. Aile içi geçimsizliklerin ve şiddetin olduğu ailelerde gençler ve ebeveynleri arasındaki ilişkilerin sağlıklı yürümediği görülmektedir. Anne ve babası arasındaki şiddetli geçimsizlik düzeyine varan kavga ve şiddete sürekli tanık olan gençlerin huzur ve mutluluğu sokaklarda ve edindikleri arkadaş ortamında aradıkları görülmektedir. Diğer taraftan kendi aralarındaki sorunları çözemeyen ebeveynlerin çocukların sorunlarıyla yeteri kadar ilgilenemedikleri ve onlara iyi bir insan olmanın örnekliğini sunamadıkları görülmektedir. Özellikle göçmen ailelerdeki ebeveyn-çocuk ilişkilerinde önemli sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu sorunların temelinde ebeveynlerin eğitim ve kültür seviyelerinin düşük oluşu ve yoksulluk gibi kente uyum sağlamayı zorlaştırıcı dezavantajlı durumların anne ve babanın statüsel konumunu aşındırması ve çocukları için rol model olmaktan çıkmasının etkisinin olduğu düşünülmektedir.

> *"Anne-baba statüsünün çöküşünün, aile bağlarının zayıflamasına ve aile kurumunun sürekliliği için hayati derecede önemli olan baba otoritesi ve aile içi iş bölümünü ve işbirliğini de sarsmakta ve çökertmektedir. Dolayısıyla, çocukların ebeveynlerine karşı bir özgürleşmesi olmakta, ama bu özgürlük negatif bir karakter taşımaktadır. Küçük yaşta ailenin koruması ve güvenli ortamından mahrum olmaktadır."* (Y.K. 43, Akademisyen)

Oktik (2018, s.5)'e göre aile içerisinde yetki ve egemenliğin anne veya babada olması aile yapısını etkilemektedir. Bu minvalde, görüşülen 37 yaşındaki katılımcının

(DG 9) anne ve babası hakkındaki sözleri çok manidardır: "*...annem aynı bir erkek gibi, babam da aynı bir bayan gibiydi."* Geleneksel cinsiyet rolleri arasındaki tersine dönmüş bu ilişki katılımcının babasının aile içinde etkisiz bir konumda olduğunu, bu durumun ise aile içi ilişkileri, özellikle de kardeşler arasındaki ilişkileri sorunlu hâle getirdiğini göstermektedir.

> *"Annem aynı bir erkek gibi, babam da aynı bir bayan gibiydi. Kılıbıktı. Ama çok saftı benim babam çok saftı… aklı yetmediğinden cahil olduğundan kaynaklanıyordu. Birde benimbir kız kardeşim rahatsız, engelli maaşı alıyor zihinsel engelli. Anam bağırırdı, babam susardı...Ekonomik maddi nedenler işte başka ne olabilir ki? Baban sıvacının elinin altında çalışırdı, kaç sene çalıştı adam sıvayı belleyemedi...Bizde büyük küçük birbirini dinlemezdi. Birbirini dinlemediği için ailede sorun çıkar.Mesela kimse kimseyi dinlemez. Büyük küçüğe bir şey söylediğinde küçük dinlemez. Ne olur?Büyük bilgi sahibi olduğu için yani kendini…Ama oda dinlemez. O rezilse oda rezil olur onu dinlemiyor ya."*(DG 9)

> *"Benim babam mesela saat 8'i geçtikten sonra bize tepki gösterirdi. Benim babamla tek sıkıntılı kavgam oydu. Eve niye geç geliyorsun? İşe niye geç geliyorsun? Ondan önce bahsettim. Keşke hep böyle olsaydı. Mesela babam 7'de kaldırırdı bizi. 8'de iş yerinde olmamız lazım. Ben 7.30'da uyanırdım. 8'de iş yerinde olurdum...Hah eve geç gelmem, arkadaş ortamına takılıyordum..(aile içi iletişim) yani herkes kendi dünyasında. Yani fazla bir diyalog filan yoktu. Babam… ,kardeşim bilgisayarda oynar, ben otururdum yatardım."* (DG 5)

Ebeveyn denetiminin yetersiz olmasının bir diğer nedeninin ise aşırı ilgi ve sevgi olduğu görülmektedir. Oysa makul düzeydeki ilgi ve sevgiye eşlik eden bir ebeveyn denetimi gencin sosyal çevresi ile ilişkilerinde daha seçici olmasına, deyim yerinde ise "gördüğü her sakallıyı dedesi sanma" hatasına düşmemesine yol açar.

> *"Abi ben 18-19 yaşına kadar orayı kastetmezsen ben 15-16 yaşına kadar gece uykusu uyumadım . Abi tabiri caizse ben caddelere inerdim kulüplere giderdim, ailem belli bir yerden sonra başa çıkamıyordu. Yani birçok defa cezaevine girip çıkmıştım, saat 5-6 gibi eve geliryatardım akşam 7-8 gibi evden dışarı çıkardım 14-15 yıl ben gece uykusuna hasret kaldım, hiç uyumadım...Abi benim ailem beni çok aşırı severdi. İki abim vefat ettiğinde ben yeni doğmuşum onun sevgisi de vardı üstümde.Beni çok severlerdi evin gülüydüm yani. Üstüme de çok fazla düştüler yani, ama başa çıkamadılar. Yok tamam baba içmiyorum, yok anne seni üzer miyim? diyordum."* (DG 12)

> *"Yok, sormuyorlardı hocam. Bir iki sefer sordular ondan sonra sormadılar. Ama annem kapıda beklerdi beni, neredesin diye. Yatmazdı kadın eve gelmediğim zaman. …"*(DG 13)

Madde bağımlısı olduktan sonra gençlerin istedikleri saatte evden çıkıp istedikleri saatte eve geldikleri, hatta bazen günlerce eve gelmedikleri ve bazılarının da sokaklarda yattığı görülmektedir. Gençler bağımlı olduktan sonra ebeveynler ne kadar da onlar üzerinde denetim sağlamaya ve daha fazla korumacı olmaya çalışsalar da bu boş bir çabaya dönüşmektedir. Çünkü, bağımlılık sonrasında bireyin yaşamında madde öncelikli bir yere sahip olmakta, neredeyse bütün uğraşısı maddeyi bir an önce temin edip kullanmak olmaktadır. Dolayısıyla bağımlılık öncesinde kısmen de olsa ailesinin ve yakın çevresinin sosyal kontrolü altında olan birey, bağımlılık sonrasında yavaş yavaş aile, akraba ve uyuşturucu kullanmayan arkadaşlarından kendisini soyutlayarak maddenin tutsağı hâline gelmektedir.

> "*Valla psikolojim bozukken kimseyi dinlemiyordum. İçip içip geliyordum. Eve bir gelirdim gözümün önünü göremezdim yatağı bulamazdım. Valla geceleri 2, 3 belli olmuyor 12."*(DG 14)

> *"Yoktu. İşten eve evden işe. Uyuşturucu kullandıktan sonra her türlü işimiz bitti yani. Akraba ilişkisi de kalmadı…Uyuşturucudan işe işten uyuşturucuya oldu yani. Ev hayatım bitti yani."* (DG 15)

> *"Pek umursamıyordum. Uyuşturucuya başladıktan sonra hiç umursamıyordum. Kafama göre girip çıkıyordum. Yani neredeyse hiç umursamıyordum. Uyuşturucu kullanmazdan önce zaten ben kendim erken geliyordum. Aile içinde olmayı evde olmayı seviyordum. Yani huzur buluyordum evin içinde. Uyuşturucuya başladıktan sonra zaten iyice koptum hepsinden"* (DG 16)

Madde bağımlısı olmadan önce katılımcıların çalışmak, okula gitmek gibi yararlı, gündüz veya akşamın belirli saatlerinde arkadaşları ile buluşmak gibi zararsız gündelik yaşam rutinlerine riayet ettiklerini düşünen bazı ebeveynlerin, çoğu zaman bu rutinizasyonun verdiği güvenle onlara günlerini nasıl geçirdikleri hakkında sorular sormadıkları görülmektedir. Birçok ebeveyn ise sadece normal şartlarda akşam evde olmaları gereken saati aştıkları zaman "bu zamana kadar neredeydin?" gibi bir soruyla yetinmekte, bazı ebeveynlerin ise eve geç gelinmesi hâlindebu durumu uygun iletişim yollarını kullanarak anlamak yerine katılımcıların bu durumuna öfke veya dayak gibi psikolojik ve fiziksel şiddetle tepki verme yoluna gittikleri görülmektedir.

> *"Şimdi ben çalıştığım için saat 5'te ya da 6'da işten geliyordum. Yemeğimi yiyip çayımı içiyordum işte bir saat iki saat parktaydım. Benim babamla annem arkadaşlarımı biliyordu. Hani eve gelip gidiyorlardı. Abilerim falan da bildiği için aramalarına gerek yok direkt oraya gelselerdi görürlerdi. Yiyorduk içiyorduk kalkıp evimize gidiyorduk. Zaten eve geç kalma gibi bir durum yoktu. Uyuşturucuya başladıktan sonra istediğim saatte eve geliyordum. Babam*

söyleyebiliyordu. Annem niye geç kalıyorsun diyordu ama umursamıyordum. Evet, tamam deyip yatıyordum."(DG 21)

"Evet oluyordu. Babam akşam yemeğinde bir arada olalım diyordu yani. Onun için kızıyordu, bağırıyordu küçükken. Yani bu uyuşturucuya başladıktan sonra git gide dinlememeye başladım. Evden kopmaya başladım. Aile içi ilişkilerden kopmaya başladım. Uzak tutuyordum yani kendimi aileden...Belirsiz oldu bazen gitmediğim oluyordu.Sokakta kalıyordum...en fazla 2-3 gün. Yani ailemle kötü olduğumda annem vefat ettikten sonra 1 hafta-10gün eve gitmediğim oldu."
(DG 43)

Bireyin anne ve babası ile sağlıklı bir ilişki ve iletişim kuramaması olumsuz davranışlar geliştirmesine neden olurken, akran grubunun davranışları üzerindeki etkisini de arttırmaktadır. Bireyin ailesi ile olan duygusal bağı zayıfladıkça akran grubuna olan bağlılığı da artmaktadır. Bu bağlılık, bireyin dahil olduğu akran grubundaki kural dışı davranışları kolaylıkla benimsemesine yol açmaktadır. DG 23,28 ve 32'nin ebeveynleriyle madde bağımlısı olmazdan önceki ilişkilerinin çok zayıf olduğu görülmektedir.

"Şimdi şöyle, boş zamanlarımı her şeyimi futbola adamıştım ben. Deli gibi seviyordum hâlâ seviyorum da. O zaman işte boş vaktimde futbol oynadığım için annem bilirdi ben ne zaman gelsem ya antrenman yapardım yada baya uzakta arkadaşlarımla top oynardım. En geç saat 10'da evde olmak zorundaydım yoksa dayak yerdim…uyuşturucu kullandıktan sonra abi bende bir boşluk oldu. 2'de 3'de bazen hiç gitmediğim oldu eve. Öyle öyle işte annem sorardı nerdesin? Ben seni el el arıyorum…İçim içimi yerdi ama elimden bir şey gelmezdi… şimdi bizde baba denetimi şu şekilde yani baba oğul ilişkisi. Ama bir gün banaoğlum yetti, senin bir sıkıntınvar mı? Şöyle misin böyle misin demesini çok isterdim. Ama olmadı yani. Yani hep birbaba oğul ilişkisi değil de…yok, asla olmadı. Ben hâlâ duygudaşlık yapıyorum şuanda kendisini anlamaya çalışıyorum. Yani elimden geldiğince o bana değil de ben ona yaklaşıyorum. O zamanlar çocuktum aklım ermiyordu. Şimdi herkesin babası oğluna sahip çıkardı. Şimdi ben bazen dayak yerdim ya da başkasını döverdim. Gider çocuk babasını alır gelirdi ama benim babam gelmezdi, sahiplenmezdi. Biz parka giderdik baya uzağa çıkar giderdi, biz kendimiz tek başımıza evimize gelirdik."(DG 23)

"Biraz ailemin rahat davranmasından dolayı. Çünkü benim babam başımızda değildi sürekli gurbette çalışıyordu.Bazı şeyler için derler ya dışı sizi içi bizi yakar bizimki de onun gibi bir şeydi…Aynen hocam çünkü insanın bazı yaşlarda karar vermesi için şahsi düşüncem bir aile bireyinin hatta o ailede tek bir erkek birey varsa, ki ona en yakın arkadaşı olacak kişi babasıdır. Çünkü bir erkeğin kişisel sorunları olabilir anlatabileceği bir insanın olmasıgerekir. Baba da olmayınca kendi başına bir şeyler başarayım derken çukura attım kendimi… yani müdahale edebilecek durumda değildi çünkü uzaktaydı, gurbetteydi. Zaten çevremize baktığımız zaman babalık sadece eve para götüreyim besleyeyim gibisinden değil. Şahsen ben isterdim ki babam beni tutsun bir parka götürsün

bir alışverişe götürsün ama yaşayamadık. Hani bunun da verdiği özgürlük bir insanın tek başına veremeyeceği kararları tek başına vermeye çalışması gibi hataların sonucu."
(DG 28)

"İçmezden önce kafama göreydim. Kimse karışmazdı. Zaten içmezden önce saat 11,30-12 de evdeydim. En büyük ağabeylerime kadar saat 11-11,30 da herkes evinde olacak derdi babam. Yani 20 yaşına kadar o şekildik…Kahvede oturuyoruz diye bir şey demezlerdi. Çalışıyorduk da işimizde. Bu metamfetamine düştükten sonra daha iflah olmadım. Deli ediyor adamı."(DG 32)

Katılımcıların aile ilişkilerinin düzgün yürümediği, ebeveynlerin rol gerekliliklerini yerine getirmede yetersiz kaldıkları ve bu durumun aile içi ilişkileri çözen bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Bu minvalde, katılımcıların uyuşturucuya başlamalarıyla aile içi eğitim ve sosyal kontrolün yetersiz oluşu arasında bir takım ilişkiler bulunmuştur. Katılımcıların normal bir sosyalleşme sürecini yaşayamamaları onları asosyal bir takım davranışlara yöneltmekte ve uygun olmayan arkadaş gruplarına katılarak uyuşturucu kullanma alışkanlığı edinmelerine neden olmaktadır. Nitekim aile içi değer ve ilgi eksikliğini dışarıda arayan çocukların sosyal kontrolün de yetersiz oluşunun etkisiyle uyuşturucu kullanımına açık hâle geldiği görülmektedir.

"Dediğimiz gibi baba statüsünün çökmesi, bununla bağlantılı aile içi baba otoritesinin, baba ve annenin rol modeli olmaktan çıkması, bazen çevrelerindeki ve tv'de izledikleri mafyatik tiplerin rol modeli olması, gençleri madde bağımlılığına yönlendirebilmektedir. Aile içinde yeterli değer ve ilgiyi göremeyen çocuklar bu değer ve ilgiyi dışarda aramakta, özellikle göçmen çocuklarında, göçmenlikten gelen sarsıntı ve yoksulluk, onları uyuşturucu kullanımına daha açık hâle getirmektedir." (Y.K. 43, Akademisyen)

Aile içi sosyal kontrolün varlığını ve niteliğini anlamak amacıyla sorulan, 'madde bağımlısı olmazdan önce boş zaman etkinlikleri üzerinde ebeveyn denetim ve kontrolü' hakkındaki soruya katılımcıların iki tür cevap verdikleri görülmüştür.

Birinci tür cevaplarda ebeveynlerinin boş zaman etkinlikleri üzerinde herhangi bir denetimlerinin olmadığı, katılımcıların evden istedikleri saatte çıkıp istedikleri saatte döndükleri ve ebeveynlerinin uygun iletişim kanallarını kullanarak çocuklarının günlerini nasıl geçirdikleri veya arkadaşlarıyla neler yaptıkları hakkında konuşmak yerine sadece eve geç geldiklerinde "Bu saate kadar neredeydin?" veya " Neden eve geç geldin?" gibi sorular sorarak aldıkları durumu geçiştirici, içi boş cevaplarla yetindikleri

anlaşılmıştır. Bazı ebeveynler ise bu duruma kızıp psikolojik veya fiziksel şiddet uygulayarak cezalandırma yoluna gitmiştir. Bu tür ailelerde genelde aile içi şiddet veya geçimsizlik olaylarının olduğu,bu durumun ise aile içi duygusal bağlılığı zayıflatarak sosyal kontrolün sağlanmasını zorlaştırdığı görülmektedir.

İkinci tür cevaplarda ise ebeveynlerin çocuklarına olan güvenlerinin veya aşırı ilgi ve sevgilerininonların okul, iş ve arkadaş çevreleri ile sokak yaşamları hakkında detaylı bilgi edinmeye yönelik soru sormalarını kısıtladığı, dolayısıyla bu durumun kendilerine yönelik aile içi sosyal kontrolü zayıflattığı anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik bu tür yaklaşımları onların sorumluluk duygusu zayıf, şımarık, vurdumduymaz ve maceraya açık bir kişiliğe sahip olmalarına neden olmaktadır. Bireyler üzerinde ebeveynlerin katı ve anlamsız disiplin anlayışı ne kadar tehlikeliyse aynı oranda aşırı ilgi, sevgi ve güven de bir o kadar tehlikeli olabilmektedir. Çünkü katı, anlamsız ve makul gerekçelere sahip olmayan bir disiplin anlayışı bireyin özgür yaşamın meşru olanaklarını kullanmasına ket vururken, aşırı ilgi ve güven ise bireye her istediğini yapabileceği acı sonuçlar doğuran sorumsuz bir yaşamın kapısını açabilmektedir.

Bu başlık altındaki bulgular genel olarak değerlendirildiğinde bulguların sosyal kontrol kuramı ve bu kuramı merkeze alan yaşam seyri kuramıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere sosyalleşme ve uyum sosyal kontrol kuramının merkezi kavramlarındandır. Sosyal kontrol kuramı, sapkın davranışların meydana gelmesinde bireylerin toplumsal norm, değer ve kurumlara olan uyum ve bağlılığının neden olduğu kontrol edici gücün etkisine vurgu yapmaktadır. Bireyin sosyalleşmesinde ve topluma uyum sağlamasında önemli bir işlevi olan ailenin, bu işlevini gerektiği gibi yerine getirmesi ancak sağlıklı bir aile içi sosyal kontrol ile mümkün olabilmektedir. Aile içi sosyal kontrolün zayıf olması bireylerin diğer sosyalleştirici araçlarla (okul, din vs.) olan bağlarını da zayıflatmaktadır. Ebeveynlerin, özellikle de annenin eğitim seviyesinin düşük olması, aile içinde duygu alışverişinin zayıf olması, aile içi şiddet ve geçimsizlik ve son dönemlerde tablet ve akıllı telefon gibi kitle iletişim araçlarının bağımlılık boyutuna varan yoğun kullanımı aile içi sosyal kontrolü zayıflatan etkenlerdir. Yaşam seyri kuramına göre ise ebeveynlerin çocuklarına karşı rol gerekliliklerini yerine getirmeleri, onların sosyal normlara uyma davranışlarının gelişimine ve sapkın akran gruplarından uzak durmalarına katkıda bulunur. Aksi

durumlar ise bireyin kural dışı davranışlarda bulunma ve sapkın akran gruplara katılma riskini arttırabilmektedir.

5.2.1.2. Madde Kullanmaya Başlama Yaşı

Araştırmada görüşülen katılımcıların 13'ünün uyuşturucu kullanmaya başlama yaşı 15 yaşın altındadır (Tablo 13). Bu sayı, uyuşturucu kullanmaya başlama yaşının genel anlamda giderek düştüğünü göstermektedir. 15 yaşın altında olan 13 kişi ile yapılan görüşmelerde bu kişilerin elde edilmesi daha kolay ve yaygın olan esrar ve bally (bali) gibi maddelerle uyuşturucu kullanmaya başladıkları görülmektedir. Esrar kullanımının bu kadar yaygın olmasının birtakım nedenleri vardır. Bunlardan en yaygın nedenler; ucuz ve kolay bulunma özelliği, kullanıcılar arasında uyuşturucu madde olarak görülmekten ziyade "ottur günahı yoktur" gibi "teşvik" edici bir propagandaya sahip oluşu, sigara gibi içilebilme özelliği ve onun gibi keyif verici bir madde olarak görülmesidir.

Tablo 13. Katılımcıların Madde Kullanmaya Başlama Yaşları

	Yaş Grubu	Sayı
Uyuşturucu Madde Kullanmaya Başlama Yaşı	15 Yaş Altı	13
	15-19	14
	20-24	15
	25-29	5
	30-34	0
	35-39	1
	40 yaş ve üzeri	0

Uyuşturucu madde kullanmaya 15 yaşın altında başlayanların başlama nedenlerinin genellikle özenti ve arkadaş çevresi olduğu görülmektedir.

> "*10 yaşındayken esrarla tanıştım. O yaşta kesinlikle eski insanlar uyuşturucu kullansa bile mahallesine falan, gençlere sahip çıkarlardı yani. Şimdi durum o şekil değil. Gidip de alamazdık yani o yaşta. Amcamın oğlu içerdi benim berberde çalıştığım yerde. Onun esrarından alırdım. Arkadaşların yanına giderdim onlarla birlikte yakar içerdik*." (DG 40)

> *"5. sınıfa gidiyorken tahmini 12-13 yaşlarında. Arkadaşlar en başta seni teşvik ederler bir iki duman çek derler, bir şey olmaz derler. Çekersin onun verdiği kafa hoşunuza gidiyor...Ben ilk başta sigara içiyordum hiçbir şey içmezdim.*

Babamdan gizli bakkaldan tek sigara alırdım. Ondan sonra esrar, zaten bir iki kere içtikten sonra beyin ona şey oluyor. Çekici geliyor, cazip geliyor. Tabi parkta falan arkadaşlarla oturuyoruz işte gidiyorsun zaten bunlar şakalaşıyorlar bilmem ne yapıyorlar falan. Onlarınöyle şakalaşması falan hoşuna gidiyor. Gülüyorlar falan. Evet ya da onu çekme şekilleri, elşekilleri, ellerindeki tespihler, bu tür şeyler hoşumuza gidiyordu. Ben kendi adıma konuşuyorum yani. İlk bir iki duman çektiriyorlar, söylüyorlar ondan sonra cazip geliyor. Ondan sonra ertesi gün ya da birkaç gün sonra yine gidiyorsun o kişilerin yanına. ... Çeksene falan filan yine çektiriyor. Ondan sonra para istemeye başlıyor, bunu içiyorsan işte bunu yanında taşıyacaksın diyor. İşte bende örnek veriyorum 20 milyon para veriyorum diyor. Abi 10 sen at 10 da ben atayım veriyorsan alalım geçelim. Vermiyorsan da bir iki duman falan vereyim bir şey olmaz diyor. Ondan sonra gün günartıyor ben bu şekilde düştüm abi."(DG 33)

Katılımcılarda uyuşturucu kullanmaya başlama yaşının en çok (29 kişi) olduğu yaş grubu ise 15-24 yaş grubudur. Ergenlikten gençlik dönemine geçişteki yaş aralığını içine alan bu dönem, gençlerin benlik algılarının oluştuğu bir "kendisi olma"sürecidir. Gencin aile kontrolünden yavaş yavaş ayrıldığı ve bağımsızlaştığı bu dönem uyuşturucu kullanımı açısından en riskli dönemdir. Deyim yerinde ise aile limanından demir alarak toplum denilen okyanusa açılan rotası belirsiz bir gemi durumunda olan genç her türlü toplumsal dalganın yönünü değiştirebileceği bir olgunlaşmamışlık evresindedir. Özellikle aile içi ilişkilerin zayıf veya iyi olmadığı ve bu nedenle de iyi bir çocukluk dönemi geçirmemiş gençlerde uyuşturucu kullanma riski diğer gençlere oranla daha yüksektir.

(Uyuşturucuya başlamadan önce) "Kendi kafama göre takılmıyordum tabi ailemin içindeydim. En ufak boş zamanımda bir yerlere giderdim. Ablamgile veya halalarıma. Evimde olurdum çıkar annemi gezdirirdim… zaten her gün dövüş oluyordu, olmadığı zamanlar alır annemi gezdirirdimbabamla kavga etmesinler diye. Zaten ne zaman yan yana gelseler dövüşüyorlar.Gel şuraya gideceğim beraber gidelim deseler giderdim. Şu an (uyuşturucuya başladıktan sonra) arasalar telefonuma bile bakmıyorum. Yeri geliyor telefonlarına bile bakmıyorum.Şuraya gel, buraya gel, yanımıza gel. Gitmek istemiyordum ben oortamlara. Aile içinden gitmek istemiyordum. 10'da her yere giderdim yani sıkıntı yoktu. Şuan öyle değil içmesem gene gitmem şuan."(DG 30)

Yapılan görüşmelerde gençlerin ailelerinde bulamadıkları sevgi, sağlıklı iletişim, kabul görme ve takdir edilme gibi duygusal ve sosyal gereksinimlerini girdikleri arkadaş gruplarında karşılamaya çalıştıkları görülmektedir. Ancak bu niyetle dahil olunan arkadaş grubunda uyuşturucu kullananların bulunması uyuşturucu kullanımını gruba dahil olmanın bir normu hâline getirebilmektedir. Gruba dahil olmak isteyen genç, toplumsal kabul görmek ve takdir edilmek gibi toplumsal ihtiyaçlarını

gidermekile uyuşturucu kullanmayı kabul etmek arasındaki yol ayrımında büyük oranda gruptan dışlanmamak amacıyla uyuşturucu kullanmayı tercih edebilmektedir. Nitekim görüşülen katılımcıların büyük bir kısmının uyuşturucuya arkadaşlarının etkisiyle "hayır" deme kararlılığını göstermeksizin "bir kereden bir şey çıkmaz" düşüncesiyle başladığı görülmektedir.

> *"Annemle babam arasında şiddetli geçimsizlik vardı. Babamın hovardalığından, çapkınlığından dolayı annemde tahammül edemiyordu. Birde mal varlığı falan iyiydi bir süre sonra annemle kötü olmaya başlayınca bu birlikte olduğu kadının üzerine tüm mal varlığını yapınca ondan dolayı baya bir kavga ettiler...(Uyuşturucuya) 2010 gibi başladım hocam, askere gitmeden bir sene önce.Arkadaşlarım kolay bir şekilde (uyuşturucuya) erişebiliyordu. İlk aşamalarda ben tedirgin oluyordum bu alış veriş yaptığı kişilerden. Hiçbir şekilde görüşmek istemiyordum sadece getiriyorlardı sigara (esrar) içiyorduk hocam…size biraz komik gelebilir ama içiyorlardı, gülüyorlardı, eğleniyorlardı. Tabi gırgır şamataydı ortam o amaçla ben de o duyguyu yaşamak istedim. Bir de çok merak ettim."*(DG 20)

> *"Anne baba ilişkileri biraz kötüydü ama anne ve çocuk ilişkilerimiz sağlamdı.Benim babam engelli. %60 engelli değeri var. O yüzden bazen gelgitleri oluyor. Buna istinaden hep bir anlaşmazlık oluyor. Genellikle maddi nedenler.16 yaşında (uyuşturucuya) başladım. Şimdi zaten mahallemizde uyuşturucu vardı. Ben o zaman liseye başlamıştım. Sağ olsun annem beni zorluklarla liseye götürdü. İbrahimlide bir liseye başladım. Herkeste para var ama bende yok. Hâliyle ben biraz da agresif bir insandım. Orada birkaç kişiyi dövdüm. Sonra farklı bir yaklaşım oldu bana. İnsanlar bana güvenmeye başladı. Beni koru sana al para, bu bana karışıyor. …Bir gün parkta çakmak gazı çekiyorlardı. Bana dedi gel, gittim. Baktım herkes salak salak gülüyor. Bende gittim bende çektim. Çektim 15 saniye falan transa girdim. Kendimi kaybettim sonra düzeldim. Neyse aradan 2 hafta falan geçti. Okula gittim. Kızlar hep gelip gidiyor yanıma, farklı bir şeklim var. Kenar semtten de geldiğim için ayrı bir şeklim var… Neyse zengin çocuklar işte baktım alkol içiyorlar. Bana dediler gel gidelim şu kafeye oturalım. Gidelim dedim öyle başladı. Sonra bir kız geldi bana dedi esrar içelim mi? Şimdi bende kıza rezil olmamak için içmem demedim. Olur, içelim dedim. O zamanlar şekil yapacağız ya neyse abi onla başladı. Ben içtim bayıldım. Kustum falan işte. Ondan sonra hırs mı oldu ne oldu içimde. Bir iki derken ben sigaraya başladım, esrara başladım. Sonra okulda kopukluklar yaşadım. Gitmedim falan ondan sonra okuldan atıldım."*
> (DG23)

Uyuşturucu kullanmaya başlama yaşının 20-24 yaş aralığından sonra hızlı bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu düşüşteki en önemli etken evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi genel olgunlaşma süreçleridir. Sorumluluk altına girmenin neden olduğu olgunlaşmanın uyuşturucu kullanma eğilimini azalttığını söylemek mümkündür.

5.2.1.3. Maddeye Erişilebilecek Ortamın İçine Girme ve İlk Deneyim

Uyuşturucu madde ile ilk tanışma genellikle arkadaş çevresinin etkisiyle olmaktadır. Dahil olunan arkadaş grubunda, özellikle grup içinde ağırlığı olan bir kişinin uyuşturucu madde kullanması diğer üyelerin uyuşturucuya başlamasında önemli bir etken olmaktadır. Bu tür arkadaşlık grupları hayatında hiç uyuşturucu kullanmamış hatta hiç uyuşturucu madde görmemiş kişilerin sonradan gruba dahil olarak içine düştükleri bir girdap olmaktadır.

> *"Sınıfımda iki tane arkadaşım vardı, samimiydik. Ben bilmiyordum bunların uyuşturucu kullandığını sonradan öğrendim. Kesinlikle arkadaş ortamına bulaşmam. Tek sebebi arkadaş ortamı başka bir sebebi yok yani. Başka bir sebepten bulaşılmaz. Onların vesilesiyle… Sonradan içmeye gideceklerdi yani, sende gel falan dediler tamam dedim. İçiyorlar teklif ettiler bir duman al yok demedim."*(DG 2)

Uyuşturucuya erişilebilecek ortamın içine girmek genelde uyuşturucu kullanma isteğine yönelik bilinçli bir tercihin sonucu olmaktan ziyade arkadaş edinmek amacıyla başlayan ilişkiler ağıyla olmaktadır. Nitekim katılımcıların büyük bir kısmı arkadaş ortamına girdikten sonra dahil oldukları arkadaş grubunda uyuşturucu kullanıldığını öğrenmiştir.

> *"Arkadaşlar...arkadaş olunca uyuşturucu kullandıklarını öğrendim. İlk başta cahildim, yaşımda ufaktı. Gelmişlerdi bir seferden bir şey olmaz, bir seferden bir şey olmaz diye diye…Ben esrar kullandım. Jam (Jamaika) kullandım, bonzai kullandım."*(DG 8)

Ailesi ile sorunları olan veya ebeveynleri arasında geçimsizlik veya aile içi şiddet olaylarının olduğu bireylerin uyuşturucu kullanan gruplara daha kolay adapte oldukları görülmektedir. Aile içi sorunlar, gençlerin kişisel yaşantısında aile etkisini zayıflatmakta, buna karşılık arkadaş etkisini daha güçlü hâle getirmektedir. Arkadaş seçiminde aile etkisinin belirleyici olmadığı durumlarda yanlış bir tercih sonucu içine girilen uyuşturucu bağımlısı arkadaş grubundan ayrılma veya onların uyuşturucu kullanma tekliflerini geri çevirme yönündeki iradenin daha zayıf olduğu görülmektedir.

> *"Annem babam anlaşamazlar abi sürekli tartışırlar. Zaten bu yüzden uyuşturucuya da düşüp cezaevine girdim...hem ekonomik nedenler hem babamın dostları falan oldu...Kadın ayağı falan. Yani babam çapkındı. İşte anlaşamadılar. Sürekli tartışırlardı.Evden çıkardım sinirle geçer uyuşturucu kullanırdım...Arkadaşlarla gitmiştim, esrar içiyorlardı. Bana da ikram ettiler ondan sonra başladım...esrar içmeye başladım. Eve gidiyorum sürekli sorun, sıkıntı. Çıkıyorum canım sıkılıyor...geçimsizlik şudur budur, huzursuzluk."*(DG 39)

"Arkadaş ortamı...insan mesela canı sıkılır evden çıkar bir park alanına gider, bir arkadaş gelirse oturur dertleşir bilmem ne eder. Sen iyi bellersin ama o seni götürür yani. İyi bellersin ne olur seni maddeye bulaştırır bilmem ne eder. Kafan o anda şey olur maddeyi içince uyuşuyor ya o anı unutuyorsun. Bunu 10 sene 20 sene iç unut unut, artık sende bir çözüm bulamıyorsun ailene yardımcı olamıyorsun. Ailede zaten bir şey bilmiyor oda sana yardımcı olamıyor. Böyle geçti gitti yani…Yok, abi bilmiyordum. Arkadaş ortamına girdikten sonra öğrendim. Benim bir tane arkadaş vardı nasıl bulaştım…beni sen Hacıbaba'ya atsana dedi benim motorum vardı.GötürdümHacıbaba'ya. Dedi 5 dakika bir yere gideyim geri geleyim. 5 dakika sonrageldi dedi gidelim. Motorun üstünde daha, bir tane ağrı kesici alayım dedi bana. Ağrı kesici deyince benimde başım ağrıyor öğlenin sıcağı ya bilmiyordum hap olduğunuattım. Atınca ta buraya gelene kadar Hacıbaba yokuşunu çıkıyorum kulaklarım motorun sesini duymuyor artık o derece. Düztepe'ye gittik bizim semte. Ben tam Düztepe'nin parkına indim. Ben motoru bıraktım… Olduğum yere düştüm o parkın üstünde. Çimlere yattım yani. Kalktım bilmem ne ettim alıştım gitti ondan sonra…bağımlı oldum yani."(DG 9)

Bu başlık altındaki bulgular değerlendirildiğinde, katılımcıların madde bağımlısı olmalarında sapkın arkadaş gruplarına girmelerinin önemli bir etken olduğu, ancak bunun tek etken olmadığı görülmektedir. Zira katılımcıların uyuşturucuya erişebilecekleri sapkın akran gruplarına girmelerinde iki nedenin varlığından bahsetmek mümkündür. Birincisi, anne ve baba rollerindeki çözülmenin yol açtığı sosyal kontrol yetersizliği, ki bu durumun kentleşme sorunlarıyla ilişkisine yukarıda değinilmişti, diğeri ise katılımcıların yaşadığı mekânlardaki sosyal düzensizliğin suç ve sapma davranışları için uygun bir zemin oluşturmasıdır. Nitekim katılımcıların uyuşturucuya başlamalarında önemli bir dönüm noktası teşkil eden ve sık sık "mahalleden arkadaşlar" olarak ifade ettikleri uyuşturucu kullanan arkadaş gruplarının oluşumunu mahalllenin sosyal ve fiziki koşullarından bağımsız düşünmek yanlış olur. Bu bağlamda elde edilen bulguların sosyal kontrol ve sosyal düzensizlik kuramının varsayımlarıyla örtüştüğü görülmektedir.

5.2.1.4. Madde Bağımlılığında Akran Grubunun Etkisi

Akran grubunun etkisi,bireyin kısmen aile etkisinden uzaklaştığı ergenlik döneminde yoğun olarak görülmektedir. Özellikle göçle gelen nüfusun yoğun olduğu kentin çöküntü alanlarındaki çocuklar ve gençler, ailevi kültürel parçalanmanın neden olduğu çatışmaların psikolojik etkileriyle mücadele etmek için doğal bir süreç olan akran grubunun duygusal desteğine aşırı bir şekilde ihtiyaç duymaktadırlar. Bu

dönemde kendisini görece daha özgür hisseden birey büyük ölçüde arkadaş çevresinin etkisi altında kalarak yeni davranış ve alışkanlıklar edinmektedir. Bu bağlamda, akran grubu içinde madde kullanımının olması bireyin madde kullanmaya başlamasındaki en önemli faktörlerden biridir. Katılımcıların bir çoğu başlama nedenlerini merak olarak belirtmekte iseler de, bu meraka neden olan şey arkadaş grubunda madde kullanımının olmasıdır. Çünkü, göz önünde olan bir şeyin merak uyandırma etkisi olmayan şeye göre her zaman daha fazladır.

Uyuşturucu maddelere başlama ve suça iştirakler, en fazla ergenlik dönemi sırasında olmaktadır. Çünkü bu dönem gencin bağımsızlığa geçiş ve kendini ispat ediş dönemidir. Ailesinden yavaş yavaş ayrılan ve kendisini en güzel gösterebileceği arkadaş grubuna katılan genç için içinde bulunduğu grubun normları hayati önem taşımaktadır. Ergenlik aşamasında grup kimliği aracılığı ile kendi problemlerine çözüm arayan genç, içinde bulunduğu akran grubunun hayat felsefesini benimsemektedir. Dahil olunan grupta eğer madde kullanımı varsa çoğunlukla maddeyle tanışılmakta ve kullanılarak yerleşecek öğrenmeler gerçekleşmektedir. Bu açıdan 15-25 yaş grubu "Risk Grubu" olarak değerlendirilmektedir. Kapsamlı, kontrollü ve survey araştırmalar bu tespiti doğrulamaktadır (http://aile.gov.tr/kavram.ritm). Diğer yandan, sosyal etki ve uyma davranışının tespitine yönelik olarak yapılan araştırmalar, bulguların geçerliliğini ve genelliğini kanıtlamak amacıyla pek çok kereler tekrar edilmesine rağmen, insanların %35 gibi azımsanmayacak bir kısmının, yanlış veya olumsuz olduğunu bildikleri hâlde, hiçbir karşı tepki göstermeden veya araştırma yapmadan apaçık gördükleri şeyin tersini söylediklerini ortaya koymuştur. Bu, insanların bir kısmı grubun doğru olduğuna inandığı fikrini yanlış olsa bile benimsediğini ve kendine mal ederek uyduğunu göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2003, s.78). Bu durumun çocukluk ve gençlik dönemlerinde ailelerinde bulamadıkları ilgi, alaka ve sevgiyi dışarıda arayan çocuklar için gerçekten dikkat edilmesi gereken bir husustur. Buna, ortak davranışları olan grubun büyüklüğü, aynı görüş, fikir ve düşüncede olmaları da eklendiğinde söz konusu çocukların istemeseler bile grubun davranışlarını yapmaya doğru nasıl itildiklerini anlamayı kolaylaştrrmaktadır. Özellikle grubun zorlaması, uymama davranışını ayıplama, reddetme, cezalandırma söz konusu olduğunda bu ilişkinin daha fazla olacağı düşünülebilir (Başkurt, 2003, s.98- 99). Nitekim katılımcılarla yapılan görüşmelerde birçoğunun dahil olduğu akran grubunun uyuşturucu madde kullandığını bilmediği,

ancak daha sonra grup baskısı, gruptan dışlanma ve gruba kendini kabul ettirme kaygısı veya özenti duyma gibi nedenlerle uyuşturucu madde kullanmaya başladığı görülmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı sonrasında aile yerine akran ilişkilerine ve sokak kültürüne yönelen genç için bir süre sonra suç ilişkilerine girmek sık karşılaşılan bir sonuç olmaktadır. Hem madde temin edebilmek hem de hayatını idame ettirebilmek adına gençler hırsızlığı ya da madde satıcılığını tercih edebilmekte, genç, bir suç alt kültürü içerisinde hayatını devam ettirebilmektedir. Bu açıdan özellikle büyük kent merkezlerinde gençlerin 18 yaşından önce evi terk etmeleri ve sokak yaşantısına yönelmeleri, uyuşturucu madde kullanım süreçlerinde gençler açısından geri dönülemez sonuçların da habercisi olabilmektedir (Yaman, 2014, s.99-132). Köknel (2001), gençlerin alkol ve madde bağımlılığına dayalı bir alt kültürü benimsemelerinde birbirinden bağımsız pek çok farklı etkenden bahsetmektedir: arkadaş ortamı, merak, taklit, teşvik, özenti, özdeşleşme, özerklik, sorumsuzluk, başkaldırma, bağımlılık, güvensizlik, güçsüzlük, yetersizlik, ilişki kurmak, toplumdan kaçmak, deneme ve düşlem, bu etkenler hakkında anahtar kavramlar olarak belirmektedir (Köknel, 2001, s. 71-76).

Toplumsal tercih teorisine göre benzer problemlere ve özelliklere sahip bireylerin yaşıtlarıyla yakınlaşarak grup oluşturma eğiliminde olduğu ileri sürülmektedir. Ergenlik döneminde madde kullanımı gibi tehlikeli bir alışkanlığın meydana gelmesinde, aynı dönemi ve benzer problemleri yaşayan bireylerin arkadaş seçimi ve bunlar arasındaki etkileşim ile akran grubunun model oluşturucu etkisi önemli bir rol oynamaktadır.

Görüşmeye katılanların, bir kaç istisna dışında, tamamı kentin varoş mahallelerinde yaşamaktadır. Yine tamamına yakınının ailesi Gaziantep'e göçle gelmiştir. Yaşadıkları mahalleler kentin en dezavantajlı mahalleleri olup kamu hizmetlerinden yararlanma düzeyi çok düşüktür. Ayrıca, bu mahalleler büyük oranda alt gelir grubuna mensup,eğitim seviyesi düşük nüfusu barındırmakta olup kent yoksulluğunun bariz bir şekilde görünür hâle geldiği mekânlardır. Kamu hizmetlerindeki yetersizlikler, kentin refah seviyesinden yeterli pay alamama, ekonomik ve sosyal imkânlara erişimdeki kısıtlılıklar gibi yoksunluklar varoş nüfusun kentle

bütünleşmesinin, diğer bir deyişle kentlileşememesinin en önemli nedenleridir. Çünkü yoksulluk ve yoksunluklar çöküntü alanlarında yaşayan insanların kentte üzerinde gelecekleriniinşa edebilecekleri temeli yıkabilmektedir.

Göçün neden olduğu bu sorunların yanında, kırdan getirilen geleneksel yaşamın norm ve değerleri ile modern kent yaşamının norm ve değerleri arasındaki çatışmanın neden olduğu yabancılaşma, gençleri aile ortamından uzaklaştırarak kimlik arayışına sürüklemektedir. Bu kimlik arayışı çoğu zaman kendileriyle benzer sorunları yaşayan aynı mahalleden yaşlarına uygun arkadaşlar edinmeleri ile başlamaktadır. Arkadaş grubu içerisinde, özellikle lider konumunda olan kişinin uyuşturucu kullanıcısı olması diğerlerinin de uyuşturucu kullanmaya başlamasında önemli bir rol oynamaktadır. Burada üzerinde durulması gereken husus uyuşturucu kullanımı gibi anormal bir davranışı meydana getiren şeyin arkadaş ortam mı yoksa normal dışı çevre unsurları mı? olduğudur.

Katılımcılardan DG 2, DG 4 ve DG 33'ün uyuşturucuya başlamasında akran grubunun herhangi bir baskısı yoktur. Ancak uyuşturucu kullanan akranlarının toplu hâlde uyuşturucu kullanmalarına tanık olduktan sonra içlerinde uyuşturucuya karşı bir merak uyanmıştır. Uyuşturucunun verdiği haz ya da bağımlıların jargonuyla "kafa güzelliği"ne tanık olan kişiler edindikleri bu deneyimle zihinlerinde uyuşturucuya ilişkin olumlu bir anlam oluşturmaktadırlar. Özellikle bağımlıların uyuşturucu deneyimi ile ilgili propagandaları zihinlerinde uyuşturucuya karşı oluşturdukları olumlu anlamı ve merakı pekiştirmektedir. Uyuşturucu kullanımının olduğu akran grubu içinde gruba dahil olan birey uyuşturucuya yönelik propaganda, telkin ve kullanıcı ortamında edindiği olumlu izlenim gibi pozitif pekiştiricilerle uyuşturucuya ilk önce "deneysel kullanım" ile başlar. Ancak bir süre sonra akran baskısı, gruptan dışlanmamak ve kabul görmek gibi nedenlerle "sosyal kullanım" olarak maddeye devam eder. Madde bağımlılığı tam da bu sosyal kullanım aşamasında oluşur.

Katılımcılardan; DG 2, DG 4 ve DG 33 içinde yer aldıkları arkadaş grubunun açık veya örtülü teklif ve teşvikleri sonucunda uyuşturucu kullanmaya başlamışlardır.

> *"Onların (arkadaşların) bana bir zararı yoktu ben de bana zararı olmayan adamla dolaşırım çünkü yok yani. Sonradan içmeye gideceklerdi yani, sende gel falan dediler tamam dedim. İçiyorlar teklif ettiler bir duman al yok demedim… samimi olduğum arkadaşlarımdı…(arkadaşlıktan) çıkartmayacaklarına emindim*

de tamamen meraktı aslında. Hani bunlar niyeiçiyor, ne varda böyle içiyorlar. Tamamen meraktan oldu. ..aslında onlara özendiren bir şey yok. Hani bunlar niye kullanıyor bunu acaba, ne var bunda? Ne varda bu kadar bağımlılar? Bende o merakla başladım, başlayış o başlayış... bir arkadaşım biraz övdü. Ben bunların kullanmaya başladığını öğrendim. Bana parkta baya bir övdü. Ne oluyor bunu içince dedim. Anlattı durdu yarım saat boyunca .Bir hevesbaşladı bendede zaten bir alt yapı oluştu. Bir nevi övdü yani aslında."(DG 2)

"Arkadaş...ben bilmiyordum yani sadece görmeye başlamıştım...merak ettim onlarda al ama bir daha isteme dediler. Hani görüyorum ben istedim ilk. Bunlar aslında eroin kullanıyordu. İçiyorlar işte çok güzel falan kafaları ağırlaşıyorbaya iyiymiş diyorlar… bir iki kere kullandım tadına bakmak istedim eroindi. Yani ondan sonra 2 kere kullandım beni çok rahatsız etti yani ilk kullandığımda kafanı ağırlaştırıyor ama çok rahatsız ediyor diye bir daha içmekistemedim…bu ikinci hani tekrardan bir canım istedi. Kullandım amaaynı etkiyi vermedi çok rahatsız etti. Sonra da bir daha kullanmak istemedim yani. Ondan sonra arkadaş çevresi genişlemeye başladı. İlk eroinle başladım eroini 2 sefer kullandım ondan sonra esrar içmeye başladım. Arada işte captagon atıyordum."(DG 4)

"Arkadaşlardan. Tabi parkta falan arkadaşlarla oturuyoruz işte gidiyorsun zaten bunlar şakalaşıyorlar bilmem ne yapıyorlar falan. Onların öyle şakalaşması falan hoşuna gidiyor. Gülüyorlar falan, onu çekme şekilleri, el şekilleri, ellerindeki tespihler bu tür şeyler hoşumuza gidiyordu. Ben kendi adıma konuşuyorum yani. En başta seni teşvik ederler bir iki duman çek derler, bir şey olmaz derler. Çekersin onun verdiği kafa hoşunuza gider.Ondan sonra ertesi gün ya da birkaç gün sonra yine gidiyorsun o kişilerin yanına. ... çeksene falan filan yine çektiriyor. Ondan sonra para istemeye başlıyor bunu içiyorsan işte bunu yanında taşıyacaksın diyor. İşte bende örnek veriyorum 20 milyon para veriyorum diyor. Abi 10 sen at 10 da ben atayım veriyorsan alalım geçelim. Vermiyorsan da bir iki duman falan vereyim bir şey olmaz diyor. Ondan sonra gün gün artıyor ben bu şekilde düştüm abi." (DG 33)

Katılımcıların büyük bir kısmı mahallelerindeki arkadaş ve akran grubunun etkisiyle uyuşturucu kullanmaya başlamıştır. Uyuşturucuya başlama nedenlerini ise bir kısmı arkadaş grubunun ısrarcı oluşuyla, bir kısmı ise "arkadaş ortamı", "ortama ayak uydurmak" ve "grup dışında kalmamak" gibi sözlerle ifade etmişlerdir.

"Arkadaş ortamına giriyorsun hani bir duman çek bir şey olmaz. Hani bundan sana bir zarar gelmez. Ondan sonra bir duman çekiyorsun sonra vücut istiyor. Devamlı istiyor...Orada o ortama ayak uydurabilmek için...hani normal arkadaş ortamı, benim çocukluk arkadaşım, onun yanında bir arkadaşı gelmiş. O onu kırmaması gerekiyor.Ben de onu kırmamam gerekiyor. Birde ortama ayak uyduramıyorum...onlar teklif etti.Ben bu zamana kadar hiç merak etmedim… maksat ortama ayak uydurmak...Yani ister istemez. Bir grup var sonuçta ortada gruba uyum sağlamak için içtim."(DG 42)

"Uyuşturucuya askere gitmeden bir sene filan önce başladım. 12-13 yıl oldu. Arkadaş çevresi.. ister istemez bende gidiyordum yani böyle böyle işte başladık."
(DG 6)

Bazı katılımcıların "bir kereden bir şey olmaz" telkininin etkisiyle ilk defa madde kullandıkları görülmektedir. Bir kereden bir şey olmaz telkininin kendini kabul ettirenyönü bireylerin bağımlı olmayacaklarına duydukları inançtır.Oysa ilk kullanımda bağımlı olmayacaklarına inansalar bile akran grubuyla ilişkilerinin devam etmesi izleyen kullanımları beraberinde getirmektedir. Çünkü, madde bir süre sonra bağımlılardan oluşan akran grubunu bir araya getiren önemli bir unsura dönüşerek gruba dahil olmanın önşartı ve grupta kalmanın da normu hâline gelmektedir. Katılımcılardan DG 5, "bir defadan bir şey oluyormuş" derken, DG 45 ise "bir kereden bir şey olmaz, iki kereden bir şey olmaz diye diye bu hâle geldik" sözleriyle bağımlı olma süreçlerini ifade etmişlerdir.

"Şöyle söyleyeyim 25 Aralık mahallesinde şuan daha hâlâ aynı.Çocukların bununla (uyuşturucuyla) tanışma yaşı 13 14 diyebilirim. Kullanıyorlar. Şuan mahallede bir araştırma yapılsa bana göre %90'ı kullanıyor.Orada büyüdüm…evet arkadaş çevrem. Yani yanımdaki çevrede ben uzun bir süre içmedim. Sonra bir arkadaşım çok ısrar etti. Çocuk aklı…şu şekilde 2 tanesi içiyor bir tanesi içmiyor. 5 gün birtakım şeyler yaşıyorlar. O sırada sende bir takım sıkıntı olabiliyor.Veya sen onu gidip birine filan söyleyeceğini düşünüyor.. Hani bir defadan bir şey olmaz, çok ısrar edince bir defadan bir şeyolmaz gibisinden ama oldu yani. Bir defadan bir şey oluyormuş." **(DG 5)**

"*Biz çocuktuk okula giderdik. Bir taraftaki arkadaşlar ... peşine giderdi. Biz de yani onlara baka baka öyle başladık.Bir arkadaşım tavsiye etti, o şimdi burada değil. Bir kereden bir şey olmaz, iki kereden bir şey olmaz diye diye bu hâle geldik."***(DG 45)**

Yetersiz sosyalleşme bireylerde geleneksel yapı, değer ve normlara karşı düşük düzeyde bir bağlılığa neden olmaktadır. Bu durum bireydeki toplumsal yeterlilik duygusu gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Yetersiz sosyalleşme nedeniyle toplumla sağlıklı bir ilişki kuramayan bireyler sapkın akran gruplarına daha kolay yönelebilmekte, toplumun geleneksel değer ve normlarından ziyade dahil oldukları sapkın akran grubunun normlarına uymaktadırlar. Nitekim madde kullanıcısı akran gruplarına giren katılımcılar, madde kullanımını grup içinde kalmanın, dışlanmamanın onlarla daha rahat ilişki kurmanın ve kabul görmenin bir normu olarak görmektedirler.

"Uyuşturucuya arkadaş çevresiyle başladım. O zaman arkadaşlarda böyleydi yani hocam içiyorduk..aynı mahalledeniz... bilmiyordum hocam. O ortama

girdim, baktım diğerleri de içiyor. Ne bu içtiğiniz dedim. Güzel abi dedi. Orada içirdiler işte..esrar içiyorlardı hocam, hap atıyorlardı, eroin içiyorlardı. O şekilde başladım yani."(DG 13)

"İlk başta arkadaşlarla tanıştım. Mahalleden arkadaşlarımdı. Biraz şöyle söyleyeyim size biraz gösterişli arkadaşlardı…yani lüks hayata ayak uyduran tipler. Bizi de zaten arkadaşlık kurarak aldılar içlerine. Yoksa hiçbir bağlantımız yoktu kendileriyle. Baktılar biraz paralıyız, para gelirimiz de iyi hemen bizi içlerine aldılar. Ben merak ettim çünkü kendileri içiyorlar. Ya bu ne diye kim olsa merak eder. İlk başta ot (esrar) falan içtim sonradan… daha sonra kademe kademe değişti. Hap falan kullanmaya başladım. haptan sonra bu metamfetamin dedikleri illet var ona bulaştım."(DG 17)

"Arkadaşım vardı o beni o ortama sürükledi…bilmiyordum. Aynı semtteydik. Öyle çocuğu tanıyordum ama fazla samimi değildim. Öbür arkadaşım da yani o da onun arkadaşıydı. O da onunyanına gelince biz samimi olduk. Sonra o bana dedi böyle bir şey var dedi...Ateş buzu. Enerji falan veriyor dedi. Baya bir gözümde büyüttü."(DG 19)

"Benim çevremde benim okuduğum okulda herkes içiyordu...tabi abi arkadaş çevresi hepsi...her sabah toplanırdık giderdik ondan sonra parka giderdik falan. O şekil öyle öyle yani esrardan hapa, haptan bilmem neye öyle yani.. arkadaşla her gün otur kalk yapmazsa bile yapar adam. O şekil düşünmüyordum ama onlar içiyor ya bende içeyim dedim, içiyorlardı neşeleri var falan bende içeyim dedim….arkadaş çevrem hep kullanıyordu. Zaten abi biz neye başladıysak hep beraber başladık."(DG 22)

Bu başlık altındaki bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların " mahalleden arkadaşlar" olarak ifade ettikleri grubun madde kullanıcısı sapkın akran grupları olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların bu gruplarla etkileşimleri neticesinde madde kullanmaya başladıkları, dolayısıyla madde kullanımının akran grupları içerisinde gerçekleşen bir öğrenme faaliyetinin sonucu olduğugörülmektedir. Bu bağlamda madde kullanımının sosyal öğrenme kuramı perspektifinde akran grubu içerisinde gerçekleşen bir öğrenme sonucunda meydana geldiği görülmektedir.

5.2.1.5. İlk Deneyimden Sonra Kullanmaya Devam Etme Sebepleri

İlk uyuşturucu kullanma deneyiminde merak ve arkadaş çevresinin en önemli faktörler olduğu konuyla ilgili yapılan araştırmaların vardığı ortak sonuçtur. İlk deneyim sürecinde kişi uyuşturucu kullanan arkadaş grubu içinde uyuşturucu maddenin keyif verici bir madde olduğunu kavramayı öğrenir. İlk deneyimin gerçekleşmesi için bu gereklidir. Bu öğrenme sürecinden sonra maddeyi kullanmayı öğrenir. Kullanım sonrasında maddenin keyif verici etkilerini algılar ve bu etkileri kullandığı madde ile ilişkilendirir.

İlk deneyim, genelde "bir kereden bir şey çıkmaz" gibi yaygın ve yanlış bir kanıyla gerçekleşmektedir. Esasen bu sözün altında kişinin uyuşturucu bağımlısı olmayacağına yönelik kendine duyduğu sahte bir güven duygusu yatmaktadır. Oysa ilk deneyim bağımlılığa giden kapıyı açmakta, kullanıcı uyuşturucunun verdiği ilk haz ve enerjiyi tekrar deneyimlemek istemektedir. Birkaç kez kullandıktan sonra ise kişi bir kereden bir şey olduğu, yani bağımlı olduğu gerçeği ile yüz yüze gelmektedir.

> "*Kullandım yani böyle çok hoşuma gitti. Böyle bir şey de görmedim hiç yani daha hiperaktif hissettim o da beni bağımlı yaptı…daha sonra bir iki derken hatta ben bağımlı olmam dedim.Ne olacak bir iki seferden derken öyle gitti."* (DG 48)
>
> *"Beyin olduğu zaman istiyor hocam. Bir iki sefer de bir şey olmaz 2-3 defa, 5-6 defadan sonra beyin istemeye başlar. Evle alakamı kestim eve gidip gelmiyordum. Dışarıda yatıp kalkıyordum."*(DG 45)
>
> *"Bilmiyorum çekti beni sanki uyuşturucu…biraz kendimi kaybetmişim... üniversitede falan tedavi gördüm, Adana'da falan tedavi gördüm. Ondan sonra da bıraktım. Yani ben ona bir daha da yanaşmam."*(DG 44)
>
> *"Bir kere kanına giriyor abi mesela vurduğunda eroin falan değil... Bonzai. Böyle sigaranın ucuna koyup içerdik...bağımlıydık bırakamadık bu sefer. Her akşam, ayda bir defa illaki...bu sefer eskisi gibi tadını almasak da daha çok içmeye başladık."* (DG 38)
>
> *" Akılsızlığımız diyelim. Akılsızlık, gençlik, insanı nereye götüreceğini bilmiyor. Bu şeyler bir seferden başlar. Bir sefer içtiğin zaman onun arkası gelir...hoşuma gidiyordu zaten 2-3. seferden sonra zaten ona bağımlı oluyorsun. İstesen de bırakamıyorsun. Dünyan oluyor o senin."*(DG 32)
>
> *"İlk içtiğimde bir elektriklenme geldi ondan sonra insanın hoşuna gidiyor kafamı böyle bir hoş etti.. öyle öyle şu anda da hiçbir şey olmuyor yani."*(DG 29)

İlk deneyimden sonra merakın yerini ilk kullanımda deneyimlenen keyfi yine ve yenidenyaşamak almaktadır. Ancak bazı katılımcıların, ilk deneyimden sonra uyuşturucu kullanan arkadaş ortamından uzak kalmamak için uyuşturucu kullanmaya devam ettikleri ve böylece uyuşturucu kullanımını kollektif bir etkinliğe dönüştürdükleri anlaşılmaktadır.Bağımlılar, madde kullanan arkadaş grubu içinde toplumsal denetimden uzak olmanın verdiği rahatlıkla maddeyi kullanmaktadırlar. Ayrıca dahil oldukları grup sayesinde istikrarlı bir madde kullanım örüntüsü geliştirmektedirler.

> *"Şöyle diyeyim her gün olmadı da ara sıklıklarla arkadaşlarım karşıma çıktı işte. O arkadaşlarla birlikte gel gidelim oturalım falan işte kıramayacağım*

arkadaşlarım için gittim oturdum devam ettim... eroin,ateş buzu da kullandım da o fazla ilgimi çekmedi." (DG 43)
"Benim arkadaş ortamımda hepimiz bir araya oturup içiyorduk.Sabaha kadar beraberdik yani…yani hepimiz beraber kalıyorduk.Normalde düşün 1-2 saat oturdun alkol içmeye gidersek bizim oradaBaşpınar köyü var. Başpınar köyüne gidince saat 12 olunca hepimiz evde olurduk. Ama bunda eve gelmek istemiyordum. Yani gitmekistemiyordum eve. Bir yerde oturuyorduk. Yani her zaman sabaha kadar oturuyordum yani canımız sıkılmıyordu."(DG 22)

5.2.1.6. Katılımcıların Madde Kullanma Sıklığı ve Tetikleyici Sebepler

İlk kullanımda haz veren ve bu hazzı tekrar deneyimlemek isteyen kullanıcı, bir kaç kullanımdan sonra maddeye karşı yoksunluk hissi duymaya başlamaktadır. Yoksunluk hissi kişide maddeye karşı bağımlılığın başladığının en güçlü göstergesidir.

Görüşmeye katılanların tamamı, bağımlı olduktan sonra ilk başlarda maddeden aldıkları keyfi alamadıklarını ve ilk başlardaki keyfi tekrar yaşamak için maddeyi daha sık ve daha yüksek dozda kullandıklarını (tolerans gelişimi) belirtmişlerdir. Kullanımın sıklaşması ile birlikte maddenin artık keyif verici, yani "kafa yapıcı" yönünün yok olduğunu ve sadece yoksunluktan kaynaklanan fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklarını dindirmek için kullanmaya devam ettiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla kullanım sıklığını tetikleyen, diğer bir deyişle tolerans gelişimine neden olan şey, hem maddenin keyif yapıcı özelliğinin ortaya çıkmasının bağımlılığın ilerleyen süreçlerinde daha fazla madde kullanımını gerektirmesi, hem de sıklaşan yoksunluk hissinin geçici de olsa ortadan kaldırılması isteğidir. Ayrıca,kullanılan maddelerin bağımlının vücudundaki etki düzeyi ve süresi kullanılan maddenin türüne göre de değişmektedir.

"Şöyle söyleyeyim Jamaika'yı kullandım. Dediğim gibi benim bünyem çok çabuk bağışıklık kazanıyor böyle pis şeylere. Ben başladıktan hani 1-2 gün sonra günde mesela 2 sefer günde 3 sefer. İki haftanın içinde ben saat başı içmeye başladım. Saat başı içmeye başladıktan sonra gece içiyorum tabi her almaya gittiğimde de bu son defa diye gidiyorum.Artık ben kendi kendimi kaybetmişi kontrolden çıkmışım.Şimdi düşünüyorsunuz mesela ben buradan kalkarım eve giderim, çocuklarıma şunu yaparım icabında tatilegiderim dediniz,şunu yaptım dediniz o zaman akıl gidiyor.Akıl devre dışı her şey devre dışı buradaki sana diyor ki gideceksin alacaksın ve içeceksin.Senin annen ölmüş, baban ölmüş, çocukların ölmüş, dünyan yıkılmış, Allah var şu var bu var senin hiçbir şey umurunda değil.Yani nasıl bir madde üretmişlerse mesela diyorum içtin yattın yarım saat sonra uykudan uyanıyorsun sende hiçbir şey yok sanki sen uyumamışsın.Tekrar içeceksin onu...zerresiyle yorgunluk yok, hiç bir his yok..he zaten kafası gitmiş tekrar normale dönmüş ya tekrar içiyorsun yatıyorsun,yarım saat sonra bir daha. Bitti ne olacak...tabi artık hani krizine giriyorsun yani…"(DG 1)

“ İlk başladığımda dünyası çok güzel, kafası çok güzeldi. Dediğim gibi bir insandan kendini daha üstün görüyorsun…o heyecan, o mutluluk dopamin hücresini arttırıyor zaten bu aşırı birmutlu oluyorsun. Hani o an en yakınınız bile ölse üzülmezsiniz öyle diyeyim. Bu dünyayı yaşamak için kullanıyorsunuz 1-2 ay ondan sonra vücut her zerrenize giriyor omadde. Ondan sonra vücut istiyor o zerreyi. Kimyanız istiyor yani. Ondan sonra o nedenle içiyorsunuz. Dünya için değil. Zamanla da o yaşadığın kafa gidiyor zaten. İlk başladığımda ayda 2-3 defa. Bir yıl boyunca böyle haftada bir kere diyebilirim yani. Sonradan şubat ayında yine başladım hazirana kadar her gün. Tek seferde en az yarım gram...Günde 1,5 gram içtiğimi de bilirim.”(DG 2)

“*En son dönemlerde sürekli. Yani normal olduğum ilk fırsatta hatta tamamen günde 3 veya 4 defa.Yani ilk başlarda az az daha sonlardakullanma sıklığım arttıkça arttı…etkisi genelde 2 saat 3 saat sonra geçiyor.Sonra tekrar yoksunluk hissisonra tekrar.”*(DG 3)

“Mesela Ateş- Buz’u günlük kullanmam lazım…sınırı yok. Sabah oturur akşama kadar içersin akşam oturur sabahakadar içersin. Ateş- Buz’un sınırı yoktur. Ateş- Buz’u öyle bir kimyasal ki, içiyorsun bitiyor bir tane daha yakıyorsun, içiyorsun bitiyor bir tanedaha yakıyorsun. Hani 10 tane içtim yok 20 tane içersin. Ta ki bitene kadar.”(DG 5)

“Devamlı içiyordum. Günde 5 gram içiyordum. O andan sonra ihtiyaç olmaktan çıktı artık kafa yapma şeyiçıktı her gün her saniye kullanabiliyordum...yani onu kullanmadığım sürece kendimi iyi hissetmiyordum. Kötü oluyordum.” (DG 26)

“Valla dayı ilk başladığımda 20 tane bir ampul bir folyo. O bizi tatmin ediyordu 7 sene boyunca falan. Şimdi 3 senedir tatmin eden ondan daha aşağısına indik. Ya bir folyo dediğin 5-10 cc geliyor. Ondan sonra grama çıktık 1 grama. Bir folyo birparmak uzunluğu kadar bir şey. Onu da bulmazsan onunparasını da bulmazsan kendi kendini yırtıyorsun yani illa bunun parasını bulup bir şekilde gidip alıp içeceksin. Öyle bir madde…ya kafası yoktu illa diyor içeceksin sakinleşmek için….eline o kadar para geçer misal günde eline 500-1000 lira geçer. Gidip de bir dürümcüye yemek yemezsin direkt onunpeşine gidersin öyle bir meret. Allah belasını versin çıkartanın.”(DG 32)

5.2.1.7. Madde Yoksunluğunun Fizyolojik ve Psikolojik Etkileri

Uyuşturucu madde yoksunluğunun neden olduğu fizyolojik ve psikolojik durumlar kullanılan maddenin türüne göre değişmektedir. Görüşülen katılımcıların madde yoksunluğu deneyimleri birbirine çok benzemektedir. Hemen hemen hepsi fizyolojik olarak benzer problemleri yaşamaktadırlar. Bu problemlerin başlıcaları; vücutta titreme ve ağrı, hâlsizlikten kaynaklanan hareketsizlik, baş dönmesi, terleme, iştahsızlık gibi sorunlardır. Psikolojik olarak ise; yalnızlık hissi, kendini kötü ve eksik hissetme, agresifleşme, çevresine karşı saldırgan bir tavır içinde olma ve hatta intihar düşüncesi gibi olumsuz duygu ve davranışlardır.

"Valla bulamadığım zaman yerimden kalkamıyordum yani. Hiçbir şey yapamıyordum. Ailemle dövüşüyordum. Sıkıntılar yaşıyordum. Yeri geliyordu hamallık yapıyordum ama kimsenin bir şeyini çalmadım Allah'a çok şükür." (DG 43)

"Yani şöyle çok asabileşiyordum. İstemeyerek ailemin kalbini kırıyordum. Kendimin olan bazı malzemelerim vardı, tabletim, bilgisayarım falan. Para bulamayınca kendi malzemelerimi sattım. Allah'a şükür hırsızlık falan hiç yapmadım. Hep kendime zarar verdim." (DG 47)

"Ekstazi falan içerken hiçbir şey hissetmiyordum aramıyordum da. Ama Ateş-Buz'u arattırıyor. Kullanmazsamçok sinirli olurdum normal sinirimden çok daha fazlası olurdu. Hiçbirşey yapmak istemezdim aklıma hep o gelirdi. 2-3 gün içmediğim zaman rüyalarıma gelirdi o şekil bir şey."(DG 22)

"Uyuşturucu bulamadığım zamanlarda oldu parasız kalıp da bulamadığımama kimsenin parasına göz dikip de hırsızlık yapmadım. Kullanmdığım zaman kötü hissediyorum, yalnız hissediyorum. Vücudum titriyor, uyuşuyor. Elim ayağım boşalıyordu. Başım dönüyordu, yemek yiyemiyordum kriz geçiriyordum, sıkıntıya giriyordum."(DG 14)

"Kötü hissediyordum çok kötü yani vücut istiyor sende istiyorsun hani artık nöronların yanmış beynin yanmış. Onu istiyorsun bir 3-5 saat daha düzelmek için. Agresiflik, sinirlilik, gördüğün yere çatma. Gözün dönüyor yani. Bunun baya bir ilerisi adam öldürmek. Para uyuşturucu almak için." (DG 2)

"Kötü hissediyordum hocam afedersin insan kendi canından vazgeçer mi? Ben ölmek istiyordum hocam. Bağımlı olduğum zaman ölmek istiyordum."(DG 24)

*"O günleri nasıl söyleyeyim sana kendimi çok kötü hissederdim. Her yerim ağrıyordu kemiklerim sızlıyordu. Krize giriyordum, terliyordum, yemek falan zaten hiç yemiyordum. Hatta banyo bile hiç yapamıyor*dum."(DG 25)

"Eksik hissediyordum kendimi. Mesela yatırıyor zaten onu almadığın zaman. Uyuyorsun, yataktan kalkamıyorsun hâlsizlik yani." (DG 27)

"Hâlsizlik falan oluyordu. İlla o parayı bulup gideceksin alacaksın. Evle dövüşüyorduk, çakışıyorduk. O parayı alıp gidip uyuşturucu alıp sakinleşiyorduk." (DG 32)

Yoksunluk hissinin neden olduğu kriz anındaki psikolojik dışavurumlar öncelikle madde bağımlısının ailesini etkilemektedir. Genel olarak bütün madde bağımlıları aileleri için her an patlamaya hazır birer bomba gibidirler. Özellikle tedavi olmak için bir sağlık kurumuna gitmeyi kabul etmeyen bağımlılar aileleri için büyük bir sorun kaynağı oluşturmaktadır. Hatta bazı aileler madde bağımlısı çocuklarının bir sağlık kuruluşunda tedavi olmasını sağlamak için mahalledeki polis karakoluna veya

Cumhuriyet Savcılığına "uyuşturucu bulundurma ve kullanma" suçundan işlem yapılması için ihbarda bile bulunmaktadırlar.

> *"Abi sanki etlerimi kemiklerimden ayırıyorlar böyle. Bir huzursuzluk, sıkıntı, stres, herkesle tartışma, ailemle tartışıyordum. Evdekilere sıkıntı veriyorum, eşime sıkıntı veriyorum. Uyuşturucunun abi pisliği kötü. En iyi ilaçları da verseler bunun şeyi yok."*(DG 33)

> *"Krize girerdim, her yerim ağrırdı. Hani duramazdım yerimde. Ölü gibiydim yani."*(DG 39)

> *"Ailemin benden yüzü düştü. Ailem benim sözüme inanmadı. Laflarıma inanmadılar.Hani komşun gelir hepsi işte İbrahim böyle böyle olmuş diyor. Bende usandım hocam 2 tane ev yaktım."* (DG 45)

> *"Hırsızlığa çıkıyordum. Evle alakam yoktu...uyuşuyordum hocam, beynim hiçbir şey görmüyor hocam. Ellerim ayaklarıma sızı geliyor. Beynime bir sızı geliyor. Hiç kimseyle...anti kişisel bozukluk var hocam bende uyum sağlayamıyorum. İşte onların şeyine hocam uyum sağlayamıyorum… içtiğim zaman rahatlıyordum."*(DG 45)

5.2.1.8. Madde Kullanımı Sonrası Fizyolojik ve Psikolojik Değişiklikler

Uyuşturucu maddenin bağımlılar üzerindeki fizyolojik ve psikolojik etkileri kullanılan maddenin türüne göre değişmektedir. Bağımlılar esrar maddesini genelde uyuşturucu kategorisinde görmemektedirler. Ancak, bağımlıların genelde ilk kullandıkları madde olan esrar diğer uyuşturucu maddelerin kullanımında bir nevi köprü işlevi görmektedir. Görüşülen bağımlıların tamamı esrar dışındaki madde bağımlılarıolupen çok kullandıkları maddeler ise, Ateş-Buz ve Bonzai (Jamaika)'dir. Bu maddelerden her biri bağımlılarda farklı fizyolojik ve psikolojik değişikliklere yol açmaktadır.

Bonzai (Jamaika)bağımlıyı hareketsiz ve baygın hâle getirerek ölümle sonuçlanabilecek ciddi sonuçlara yol açabilmektedir. Bu fizyolojik etkilerinin yanı sırabağımlıda depresyon, huzursuzluk ve şuur kaybı gibi psikolojik etkilere neden olmaktadır. Görüşülen bağımlılardan DG 1'in Bonzai kullandıktan sonra "tribe girmek" olarak ifade ettiği deneyim bu maddenin tehlike düzeyinin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

"Başka bir dünyaya gidiyordum. Zaten şimdi Jamaika içtiğin zaman Jamaika senibayıltıyor. Ateş-Buz'u içtiğin zaman tekrar seni diriltiyor.Mesela diyelim Ateş-Buz'unuz yok Jamaika içtiniz, Jamaika insanı belli bir süre sonradelirtiyor...içtin içtin, rakı,içtin, esrar içtin vs. içtin bu kafa güzelliği. Bu Jamaika'nın,Bonzai'ninki kafa güzelliği değil. Bunun bir tribi var. Tribi de ölüm tribi...Şimdi diyelim içtiniz, içtikten sonra ben onu ilk içtiğim zaman şöyle kafama bir şey girdi, vurdu kafama sonra ayak uç parmaklarıma doğru indi vurdu.Vurduktan sonra benböyle uzandım.Arkadaş geldi beni kaldırmaya ben konuşamıyorum sadece şu parmağımla git diyorum beni konuşturursan ben ölürüm konuşamam. Bitti bitti yani her şey bitti.İçtikten sonra sen öldüm diyorsun.Her şeybitti.Ölüyorsun, ölüm azabını yaşıyorsun.Her içmende ilk başladığın sıralar var ya öyle bir azap çekiyorsun var ya diyorsun Allah'ım beni uyandır.O içinden ettiğin tövbeleri.Bilincim kapanıyor. Ben ilk başladığım sıralarda bir kere içtim, işyerindeydim. Ayıptır söylemesi istiğfar etmişim. 5 saatte uyanamamışım. Makineler arasına düşmüşümkalmışım. İşi saat 6 buçuk da bırakıyorduk. Gözümü açtığımda ben yaşadığımı farkettim." **(DG 1)**

Bonzai'nin bağımlıyı hareketsiz ve baygın hâle getirdiği daha önce ifade edilmişti. Bonzai kullanıcısı bağımlılar, kullanım sonrası deneyimlerini; "mayışıp yerinde kalmak", "uyuşukluk", "pasif kalmak", "donup kalmak", "rahatlamak" ve "sakinleşmek" gibi ifadelerle dile getirmektedirler.

"Valla donuk bir hâlim oluyor sadece. Ondan sonra her şey güzel gözüküyordu. Kalkıp bir hevesin geliyor şunu yaparım bunu yaparım diyorsun kendi kafandan atıp tutuyorsun onu atıp tutuyorsun bunu atıp tutuyorsun. Sonra uyuşturucu bittiği zaman uyuşturucunun peşinde dolaşıyorsun. Bütün atıp tuttuklarının hepsi boşa düşüyor…Tek amacımız buydu."(DG 15)

"Mayışıyorum. Kalkamıyorum yerimden...Jamaika ve Bonzai kafası 15 dakika ama sana 15 saat gibi geliyor. Ama esrar öyledeğil. Hem içiyorsun hem kafan güzel hem kendindesinama Bonzai içtiğin zaman kalkamıyorsun."(DG 8)

Bonzai kullanıcısı bağımlılar, maddeyi kullandıktan sonraki sakinleşme ve mayışma hâlinde dış dünya ile ilgilerini tamamen keserek günlük sorunlarını unuttuklarını, hatta bir çoğu hayaller kurduğunu ifade etmiştir. Kurdukları bu hayallerin gerçek hayatta özlemini çektikleri, eksikliğini hissettikleri veya yaşamak isteyip de yaşayamadıkları hayatlarla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bağımlının gerçeklik algısını bozan bu maddenin psikoza veya şizofreniye neden olma tehlikesi de oldukça yüksektir.

"Sana sadece bir uyuşukluk veriyor böyle pasif oluyorsun... uyuşturucu kullandığın zaman duruyorsun böyle düşünüyorsun gidiyorsun hayallerde oluyorsun öyle yani... hocam biz 6 yaşındayken babam öldükten sonra annem de başka kocaya gittikten sonra bazen amcamgilde bakıyorum işte çocuklarına ''baba baba'' diyorlar. Hani bizde onu demek isterdik." (DG 10)

"Bir rahatlama oluyor tabi. Rahatlıyorsun...Tek yoksunluk hissi değil bütün sıkıntılar gidiyor. Yani yarın kaygısı yok. Ne bileyim bazı şeylerin hiçbir kaygısı yok. Bunu alıyorsun kafan rahatlıyor. ... Şöyle düşünüyorsun kafan iyi ya hallederiz. Sıkıntı değil şöyle yaparız böyle yaparız. O senin için bir sorunolmuyor… aslında büyük bir sorun. Halletmiyorsun da devamlı erteliyorsun gittikçebirikiyor. Bir gün de patlama yaşıyorsun işte. Öyle oluyordu." (DG 16)

"Rahatlıyorum abi, sakinleşiyorum. Sinirlerim gidiyor yani mutlu oluyorum yani insanları kimseyi düşünmüyorum. Maddi durumumu düşünmüyorum. Sıkıntılarımı düşünmüyorum...Böyle bir saat falan (sıkıntılardan) kurtuluyorum...valla hayal gördüğüm değil de duygusal bir insanım. Düşünüyorum abi ya nasıl olacak yolumu, çocuklarım olur mu? Evlenir miyim? Hayatım düzelir mi? Hep böyle mi gidecek. Yani bunları düşünüyorum. Annem ağlıyor mesela ona üzülüyorum. Ben desıkıldım abi ya uyuşturucu dalgasından."(DG 14)

"Deneyimim ilkin aldığın zamanlar değişik ... ilkin rahatlama keyif hâli, belli bir müddet sonra iş artık yoksunluk boyutuna geldikten sonra hatta alığımda çok daha fena.. hatta böyle içimde fırtınalar kopuyor.İntihar etme isteğine varana kadar bir çıkmaz karamsarlığa, beynimin içinde bir şeyler oluyor alınca maddeyi daha bir bunalıma girdim...Hocam ne demek tabi ki, (hayalimde) her şey olabiliyordum. Hocam bir ara meşrubat fabrikası varya içerisinde çok zengindim, işçilerim var böyle, köye arabayla gidiyordum, yani nebileyim kaç bin kişiye ekmek kapısı sağladım. Yük ağırlaşınca yada derler ya yeter la bu kadar hayalinde bir şeyi var abi.Aile baskısı ya da çevrede gördüğünüz yani derler ya hep o kafayı yaşayamıyorduk. Kafa bu defa tamamen çıkmaza sokuyordu. Sonradanöğreniyorsun bu iş iş değil.Hayal meyal ... daha doğrusu hocam dünyamı yıktılar." (DG3)

"İlk başladığım sıralar rahattım. Kimseyi umursamıyordum açıkçası arsızlaşıyor insan. Ayıkken bana bir kelime söylesen ben o kelimeyi bin defa düşünürüm bu adam bu kelimeyi niye söyledi. Uyuşturucu kullandıktan sonra o adam hakaret de etse, laf etse, bir ton kelime de söylese umursamıyorum. O dereceye gelmiştim."(DG 21)

Ateş-Buz ise bağımlıda, kan basıncının artmasına, hızlı ve düzensiz kalp atışına ve enerji artışına neden olarakonu hiperaktif hâle getirmektedir. Psikolojik ve ruhsal etkileri ise; cesaret, neşe, fiziksel aktivitede artış, işitsel ve görsel halüsinasyonlar, aşırı heyecan, şiddet ve kontrol dışı öfke durumlarıdır.

"İlk saniyeler kalpte aşırı bir hız, koşar koşar koşarsınız bir anda durursunuz kalbiniz patlayacak gibi atar ya. Aynı öyle. İlk aldığınız oturuyorsunuz inanılmaz bir kalp atışı. Direkt dediğim gibi hayali dünyaya geçmeye başlıyorsunuz. Hayali düşünceler olmayacak şeyler düşünmeler... mesela

dediğim gibi ilerde büyük bir adam olmak, çok zengin olmak. Böyle şeyler düşünüyordum. Biraz hani filimsi şeyleri düşünüyordum dizi film hayatlarını filan. Düşünüyordum öyle şeyler dizi film hayatı gibi zannediyordum hayatı. Öyle bir hayatım olacak zannediyordum. Hayal ediyordum olacağına da inanıyordum öyle bir şey yani... gerçeklerle yüzleşince zaten bir nevi yarı yarıya kaçmak için içiyorsun." (DG 2)

"Hırçın, özgür, mutlu. Zaten bunların çoğu mutsuzluktan dolayı kaynaklanıyor...ailevi mutsuzluk mesela evliyse eşinden rahatsızlıktan dolayı...benim ki sorun değildi. Fazla maddiyattı. Para çoktu nereye harcayacağımı bilmiyordum...heyecan eksikti, macera." (DG 17)

Kolayca bağımlılık yapan Ateş-Buz'un, ilk kullanımlarda verdiği neşe ve keyif (kafa yapma) hâli bağımlılığın ilerleyen aşamalarında sona ermektedir. Bu aşamadan sonra bağımlılar, Ateş-Buz'u yoksunluk hissinin neden olduğu vücut ağrılarını dindirmek ve kendilerini iyi hissetmek için deyim yerinde ise "ilaç" niyetine kullanmaya devam etmektedirler.

"Esrar nasıl diyeyim kafanı güzel ediyor ama Ateş- Buz öyle bir şey değil. Yani kafası yok bir şeyi yok sadece duman sadece kendini iyi hissediyorsun. Yani değişik bir madde uyanık tutuyor seni, hızlandırıyor."(DG 22)

"İlk zamanlar zevk alıyordum. Yani içiyordum mutlu oluyordum. Sonra belli bir zaman sonra bu zevki bıraktı bana sanki zorunlu bir ihtiyaç hâlini almaya başladı...eziyet değil de şeker hastası bir insan mesela insülin vurmadan kendine gelemez. Biz de onun gibi bir şeydik sanki tedavi oluyorduk onunla. O kıvama gelmiştik artık." (DG 23)

"Tam bağımlı olduğum dönemde hiçbir şeyi sevmiyordum o bana ilaç gibi geliyordu. İçmeyince her yerim ağrıyordu...iğne gibi aynı ağrı kesici gibi hasta olunca iğne vurdurursun geçer onun gibi. Beyni uyuşturmaymı, kafa güzelliğiymiş bunlar hiç yoktu tam bağımlı olduğum dönemde."(DG 24)

"Rahatlatıyordu, ağrılarım geçiyordu, kafamdaki boşluğu götürüyordu. Terlemeyi götürüyordu...Zevk yoktu kesinlikle kafası yoktur. Sadece benim vücudumdaki kemiklerde olan ağrıyı götürürdü. Yani her yerim ağrıyor, o an ağrı kesici almam lazım öyle düşünmek lazım."(DG 25)

"Yani mesela tansiyonun düşer, bir tansiyon hapı içer düzelirsin ya onun gibi bir şey. Normal bir insan gibi dinç oluyordum. Ama içmediğim zaman ağrılar, sızılar, yataktan kalkmayı canım istemiyordu o şekilde işi etkiliyor yani." (DG 43)

"Alır almaz alkolün 10-20 misli bir kafa yaşatıyor değişik bir şey... şu şekilde bir konu üzerinde sabit duramıyorsunuz. Mesela benim bugün birsıkıntım var, bir borcum var ben kullandığım zaman o borç üzerinde sabit düşünemiyorum. Kullanmadığım zaman sabit o borcu düşünüyorum. Ben bugün borcu yatırmam

lazım nasıl yatıracağım gibisinden. Kullanan bir insan ise konu üzerinde odaklanamıyor."(DG 28)

5.2.2. Katılımcıların Bağımlılık Sonrasında Hayatlarındaki Değişikliklerle İlgili Bulgular

Madde bağımlılığı, neden olduğu fizyolojik ve psikolojik etkileriyle bağımlıda önemli bir kişilik değişimine de neden olmaktadır. Bu kişilik değişiminin, bağımlının gerek kişisel yaşantısına gerekse de aile, arkadaş, iş ve sosyal çevresine olumsuz yansımaları olmaktadır. Bağımlı olduktan sonra varlığı ailesi için büyük bir soruna dönüşen kişi, yavaş yavaş sosyal, kültürel, ekonomik aktivitelerden kendini izole etmeye başlamaktadır. Maddeyi hayatının merkezine alarak onu yaşamının olmazsa olmazı hâline getiren bağımlıların neredeyse bütün mücadelesi maddeye ulaşmak ve kullanmak olmaktadır. Bağımlı olduklarını bir süre gizlemeye çalışsalar damadde kullanımının dış görünüşlerinde meydana getirdiği fiziksel değişiklikler, madde yoksunluğu ile karşılaştıklarında sergiledikleri tuhaf davranışlar ve girdikleri krizlerin çevrede fark edilmesi gibi onları normal insanlardan ayırt eden unsurların tezahürü güçlü bir toplumsal dışlanma ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.

Madde bağımlılığı bir sapkınlık türüdür. Sapkın kişi yerleşik toplumsal norm ve kurallara aykırı davranarak "yanlış" olarak kabul edilip yasaklanmış bir eylemi yapan ve toplumsal istikrarı bozan kişidir. Bu bağlamda sapkınlık, kişinin davranışlarına toplumun tepkisini içeren bir sürecin ürünüdür. Toplumun ilk tepkisi ise damgalama ve dışlamadır. Uyuşturucu bağımlılarının bağımlılıklarının çevre tarafından bilinir hâle gelmesiyle birlikte, bağımlı artık toplum tarafından yeni bir statüye yerleştirilir. Bağımlı bu aşamadan sonra bağımlı olmadan önceki kişiden çok farklı bir kişi olarak, örneğin; "esrarkeş", "eroinman", "balici", "tinerci" gibi nitelendirmelerle etiketlenir ve buna göre muamele görür. Madde bağımlısı olmanın diğer sapkınlık türleri gibi toplumda genelleştirilmiş bir sembolik değeri vardır. Bağımlı olan kişinin bu niteliğiyle ilişkili olduğu öne sürülen; hırsızlık, yalancılık, güvenilmezlik gibi niteliklere de sahip olduğu varsayılır. Dolayısıyla toplumun madde bağımlısına yönelik sapkınlık teşhisi bağımlı üzerinde bir denetim mekanizması hâline gelir. Bu denetim mekanizmasının etkisinden kurtulmaya çalışan bağımlı, hemdışlandığı toplumdan kendini soyutlamak, hem de

sapkınlığını rahatça icra edebileceği, uyuşturucu madde kullanma eylemi etrafında örgütlenmiş bir uyuşturucu alt kültürüne dahil olma ihtiyacı hisseder.Benzer sorunlara sahip olmak bağımlılarda ortak bir kaderi paylaştıkları hissini doğurur ve bu alt kültür içinde egemen kültürün dünyası ile başa çıkma stratejileri geliştirerek sapkın kimliklerini pekiştirirler (Becker, 2017, s.22-61).

5.2.2.1. Bağımlılığın Kişilikte Oluşturduğu Değişiklikler ve Sosyal Yansımaları

Madde bağımlılığı, maddenin neden olduğu psikolojik ve fizyolojik etkilerle bağımlının kişiliğinde önemli değişikliklere neden olmaktadır. Bağımlı olmanın meydana getirdiği değişiklikleri bazı katılımcılar bağımlılık öncesi ve sonrası kişilikleri ile ilgili farklılığa vurgu yaparak açıklarken, bazı katılımcılar ise tamamen bağımlı olduktan sonraki döneme odaklanarak açıklamışlardır. Her iki durumda da alınan cevaplar madde bağımlılığının kişilik özelliklerinde nasıl köklü değişikliklere yol açtığını göstermektedir.

Bambaşka kişilik kazandığını ifade eden DG 2, bağımlı olmazdan önce; yumuşak, narin ve kimseyi incitmeyen bir insan iken, bağımlı olduktan sonraki kişisel değişimini "gözü dönmüş bir zombi" olarak tarif etmektedir. Bağımlılık sonrasında sinirli ve agresif bir kişi hâline geldiğini ve bu nedenle arkadaş çevresinin kendisinden uzaklaştığını belirtmektedir.

> *"Bambaşka bir kişilik getirdi. Fiziksel olarak başlayayım, vücudumda yara bere sivilce sırtımda, bacağımda, kolumda, yüzümde işte göğsümde suratım işte baya bir zayıfladım. Yani ben şeyim yani yumuşak, narin, öyle bir kişiyim. Kimseyi inciten bir karakter değilim. Kimseyi incitemezdim. Ondan sonra gözü dönmüş bir zombiye döndüm yani gözlerim sürekli kırmızı, suratım asık, kemiksi artık. Kilo kalmamış bende zombi gibi geziyordum. Sürekli agresif, sürekli sinirli. Allah kimseye yaşatmasın böyle bir şeyi. Üniversiteden bazı arkadaşlarım araya bir mesafekoymaya başladı. Ne oluyor bu çocuğa onlarda anlam veremiyordu. Bir mesafe koydular yani eskisi kadar samimi olmadık yani. Onlar uzaklaşınca daha da kötüoluyorsun yani. Daha da kötüleşiyorsun kötüye gidiyorsun. Onlarda haklı. Ben şuan düşünüyorum sağlıklı bir akılla öyle bir değişim içindeydim ki. Başkası olsa bende bir mesafe koyardım."*(DG 2)

Bağımlı olmazdan önce neşeli, hiperaktif ve çevresine pozitif enerji veren bir kişiliğe sahip olduğunu anlatan DG 26, bağımlı olmanın daha önceki hayatı ile arasına adeta bir duvar ördüğünü ifade etmektedir. Bağımlı olduktan sonra eski hâlinden çok şeyi kaybettiğini, mutsuz ve çevresine negatif enerji veren bir kişi hâline geldiğini

belirten DG 26,kendi isteği dışında gerçekleşen bu durum karşısında çevresine daha fazla rahatsızlık vermemek için kendisini onlardan uzaklaştırmıştır.

> *"Çok neşeliydim, hiperaktiftim, etrafıma çok olumluydum. Uyuşturucu kullandıktan sonra hayatımda tamamen bir perde bir duvar örüldü sanki. Hiç mutlu olamıyordum gülemiyordum. Onun için etrafımdaki insanlara da negatif enerji veriyordum istemeyerek de olsa. Sen sıkıntılı oluyorsun o insanlara etkisi ister istemez bulaşıyor yani. Hayatını tamamen değiştiriyor insanın...aniden telefon numaralarını kapattım. Bana ulaşabilecekleri hiçbir şey bırakmadım...ilk başta bilmelerini istemedim."* (DG 26)

Bağımlı olmazdan önce iş peşinde koşan gayretli bir insan olduğunu söyleyen DG 16, bağımlı olduktan sonra psikolojik olarak bir altüst oluş yaşadığını belirterek işinden ve sosyal çevresinden ayağını çektiğini ifade etmektedir. Bağımlılık sonrası uyuşturucu maddeyi hayatının merkezi ve önceliği hâline getiren DG 16, uyuşturucu dışında hayatındaki her şeyin değersizleştiğini, sahip olduğu "iyi" ve "hızlı" olmak gibi kişilik özelliklerinin yerini umursamazlığın ve uyuşukluğun aldığını ifade etmektedir.

> *"Yani uyuşturucu kullanmazdan önce çok atik bir insandım. Yani iş peşinde koşuyordum yani yapmak istediğim şeylerle ilgileniyordum mesela. Uyuşturucuya başladıktan sonra iyice içine düştükten sonra zaten hepsinden ayağımı yavaş yavaş çekmeye başladım zaten. Soğudum zaten hiçbir şeyi umursamamaya başladım. Yani ilk başta her şeyden önce uyuşturucu geliyordu. O olmadan hiçbir şey olmuyordu. Önce onun peşinde koşuyordum onu aldıktan sonra biraz rahatladıktan sonra da diğerleri zaten artık değersizleşiyordu insanın gözünde umursamıyordu artık. Nasıl diyeyim önceden iyiydik, hızlıydık sonradan iyice uyuştuk yani abi öyle diyeyim sana. Yani mücadele edemiyorsun artık. Hayat mücadelesi edemiyorsun artık. Çünkü psikolojik olarak alt üst olmuşsun. Artık zaten bizimkilerde zamanla farkına vardı bir değişiklik olduğunun. Oğlum neyin var. Biz habire bir şeyimiz yok size öyle geliyor. Şöyledir böyledir falan. Hep yalanlarla onları kandırmaya çalıştık ama onlarda kanmış gibi yaptı ama kanmadılar. Biz de öyle kendimizi avuttuğumuz zamanlarda işte. İnsan çok değişiyor uyuşturucu kullandıktan sonra, bağımlı olduktan sonra." (DG 16)*

Madde bağımlılarında meydana gelen diğer bir kişilik değişimi ise çevresine karşı asabileşme ve yalnız kalma isteğidir. Asabileşme, bağımlının hem yoksunluk döneminde hem de bazı uyuşturucu maddelerin kullanımı sonucunda ortaya çıkan psikolojik etkilerdir. Yalnız kalma isteği ise genellikle bağımlının uyuşturucu kullanma arzu veya ihtiyacını gidermek için kimsenin olmadığı bir ortam arayışından kaynaklanmaktadır.

> *"%100 değişim geçirdim.İnsanlara davranışın tamamen değişiyor. Hani belli bir zamandan sonra, uyuşturucu kullandığında kimi zaman sakin davranırsın*

kimi zaman sinirli davranırsın o senin kişiliğine bağlı. Ama ailene karşı davranışların tamamen değişiyor yani. Çünkü uyuşturucu kullanırken sakin davranırsın etkisi gittikten sonra sanki karşıdakiyle konuşmak istemiyor gibisin. Annenle babanla aynı odada oturuyorsun mesela içmek istiyorsun kalk git diyemiyorsun, kendi kendini yiyorsun. O derece yani. Epey insanı değiştiriyor. %100 değiştiriyor yani. Daha önce kimseye sesimi çıkarmazdım işime gücüme giderdim. Yine işime gidip geliyorum hiçbir zaman işimi bırakmadım da. Daha önce şuraya gideyim derdim motorum vardı. Motora biner gider gezerdim. Şimdi uyuşturucuya başladığım zamanşuraya gidelim dedikleri zaman işim var diyorum. Çocuklar parka gidelim dediği zaman susun diyorum. ... Yani her zaman zamanımı uyuşturucuya ayırıyorum. Aileme vakit ayırmıyordum. Hep erteliyordum." (DG 15)

"Karşıdakini yanlış anlıyorsun yani sabır diye bir şey kalmıyor sende, normal bir arkadaşını yarım saat beklersin aklından belki bir şey geçmez buda iki dakika bekleasabileşiyorsun böyle tuhaf tuhaf sorular niye beni bekletiyor, bir cenazen olsa katılamıyorsun, bir hastan olsa gidemiyorsun insanların içine gidemiyorsun. Sosyal yaşantını etkiliyor yani ben bunlan bir odada baş başa kalayım...yani sen kendini dışlıyorsun." (DG 12)

"Madde bağımlısı olmazdan önce ben ailemle iç içeydim yani bir ton arkadaşım vardı. Maddeyi kullandıktan sonra ne ailem kaldı, ne param kaldı hiçbir şeyim kalmadı...yani ister istemez uzaklaştı. ... zaten aile."(DG 37)

"Abi önceden bir insan ters bir şey sorsa bile sinirlenmezdim. Şimdi bir şey söylediğinde gözüm dönüyor. Birini vurup paramparça edesim geliyor. Sinirleniyorum yani...Dışlamaz olurlar mı? eroin kullandım dışladılar. Kimisi dört kolla sarıldı kimisi dışladı... ikiyüzlü insan olmadığımızı, kendimizden başka kimseye zararımızın olmadığını biliyorlardı. Ama bazıları da öyle zannetmeyip bizi dışladılar."(DG 39)

Bağımlıların kişiliklerindeki önemli değişikliklerden birisi de bağımlı hâle geldikten sonra bağımlı olduklarını gizlemeleri veya "vaziyeti kurtarmak" adına sıklıkla yalan söylemeleridir. Bu durum yakın çevrelerinde onlara karşı ciddi bir güven kaybına yol açmaktadır. Bir süre sonra sözüne güvenilmeyen, söz ve davranışlarından emin olunamayan ve hatta uzak durulması gereken bireyler hâline gelmektedirler. Bağımlılık gibi ahlaki ve toplumsal reddi güçlü bir olgu karşısında toplumun bağımlıya gösterdiği en önemli tepki damgalama ve dışlamadır. Nitekim görüşülen bağımlıların büyük bir kısmı bağımlı olduktan sonra bu durumlarının toplumsal çevrelerine en önemli yansımasının dışlanmak olduğunu ifade etmişlerdir. Bir kısmı ise bağımlı olduklarının yakın çevreleri tarafından bilinir hâle gelmesinden sonra bu durumun verdiği utanç ve

ezikliğin etkisiyle yakın çevrelerinden uzaklaşmış, bir nevi kendi kendilerini onlardan dışlamıştır.

> *"Uyuşturucu kullandıktan sonra yalan konuşmaya başladım. Bazen böyle asabi olduğum için ailem çevremden böyle bir dışlanma, üzülme ha bire insanların benden uzaklaşması, çocuklarıyla bir yerde oturmamı istememeleri bir dışlanmışlık. Kaçıyordu insanlar etrafından uzaklaşıyor. Biraz çekiniyorlardı."* (DG 3)

> *"Ailemle böyle daha az ilişkiler kurmaya başladım. Uzaklaştım yani. Arkadaşlarımla da yine aynı şekilde. Uyuşturucuyu içen arkadaş dışında başka arkadaşım olmamayabaşladı. Yani giderek uyuşturucu kullanınca çevremden uzaklaştım. Asosyalleştim,kısmen asosyalleştim yani kendi dünyama kapandım."*(DG 4)

> *"Yani nasıl söyleyeyim hocam çevreni kaybediyorsun. Ailen senden uzak duruyor, akrabaların senden uzak duruyor. Cebinde 50 milyon paran varsa akşam paran kalmıyor. Sabah geri işe gidiyorsun."*(DG 13)

> *"Yani psikolojimi bozdu. Maddeyi bulamadığımda ayrı bulduğumda ayrı. Gidiyorsun giderken ben bu değilim diyorsun. Yani şu hâlime bak diyorsun. Ama gidiyorsun bir şekilde, seni sanki ayakların zorla götürüyor bir şekilde. Beynin hükmetmiş sana. Yani canın istese de istemese de sanki ona mecburmuşsun gibi. Sanki karnın açta gidip yemek yiyecekmişsin gibi. Araba bulamıyorsun otobüse biniyorsun. Otobüs yoksa yayan gidiyorsun uyuşturucuya ulaşmak için. Gecenin bir yarısı saat 3 te,5 te ben uyuşturucu almaya giderdim. Torbacının kapısını çalardım...Mahvetti beni abi ya. Ben böyle bir insan değildim. Ben namaz kılıyordum.Uyuşturucuyu bir ara bıraktım babam öldü. İçtim içtim hastaneye yatırdılar. Bıraktım hastaneye yattıktan sonra. Geri geldim 5 vakit namaz kılmaya başladım. 3 ay durdum. Ondan sonra işler tepetaklak gitti. Baktım amcamla uyuşmuyorum… Baktım amca dayı da şey yani. Paran olmayınca kimse hesaba almıyordu seni. Onun için dedim hepsinigeç. Amca dayı da boş hikaye yani. Bir annen bir bacın başka gerisi yalan yani."*(DG 14)

> *"Uyuşturucu kullanmak utanç verici bir şey olduğu için bunu aileden, akraba çevresinden, hemşeri çevresinden hep gizledim."*(DG 36)

Madde bağımlılığı kişilikte meydana getirdiği değişimle beraber sosyal çevre değişimine de yol açmaktadır. Bunun nedeni, bağımlının karşı karşıya kaldığı çifte dışlanmışlıktır. Çünkü bağımlı, hem toplum tarafından dışlanmakta hemde kendini toplumdan dışlamaktadır. Böylece çifte dışlanmışlığın etkisiyle, sosyal bir çevreden asosyal bir çevreye geçerek kendisi gibi madde bağımlılarıyla yeni ilişkiler ağı kurmaktadır. Madde bağımlılığının kişinin sadece maddi birikimini değil, aynı zamanda bağımlı olmazdan önce edindiği manevi birikimini de kaybetmesine yol açtığını belirten AMATEM çalışanı G. B., bu süreci şu sözlerle ifade etmiştir:

"Bağımlılık bireyleri depresif, öfkeli, stresli, üşengeç bir kişiliğe büründürür. Zamanla birey kendine benzeyen bireylerle birlikte vakit geçirmeye başlar. Süreç içerisinde böyle bireyler kentin belli bölgelerini kullanmaya ve daha önce yaşadığı sosyal çevreden izole olmaya başlar. Aile ile birlikte yapılan aktivitelere katılmaz. Eve misafir geldiğinde, onlarla birlikte vakit geçirmez. Yani bu bağımlılık süreci içerisinde birey sadece ekonomik birikimini değil, toplum içinde kazandığı veya oluşturduğu manevi birikimini de kaybeder." (G. B., 33, Psikolog)

4.2.2.2. Bağımlılığın Aile İçi İlişkilere Etkisi

Madde kullanımı ilk başlarda, uyuşturucunun kullanıldığı arkadaş ortamı dışında, kullanıcı tarafından titizlikle korunan bir gizlilik içerisinde gerçekleşmektedir. Ancak bağımlı hâle gelindikten sonra bu gizlilik daha fazla korunamamakta, bir şekilde ve öncelikle bağımlının ailesi tarafından fark edilmektedir. Ailelerin, bağımlı olduğunu öğrendiği aile bireyine karşı tavırları genellikle şaşırma, üzülme, kızma ve bağımlılıktan kurtulması için maddi ve manevi destek sunmak şeklinde bir sıra izlemektedir.

Katılımcılar uyuşturucu kullandıklarının aileleri tarafından öğrenilmesi üzerine aile içinde sıkıntı ve huzursuzlukların baş gösterdiğini belirtmişlerdir. Bazıları ailelerinin bu sorun karşısında sağduyulu bir şekilde hareket ederek bağımlılıkla mücadelelerinde kendilerine güçlü bir manevi destek sağladıklarını belirtirken, bazıları da suçlama ve güvensizlik gibi dışlayıcı tavırlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

"Ailem aslında uyuşturucu kullandığımı öğrendi abi. Bırakmam için hiç bana sırt dönmedi. Sürekli yanımda oldu. Kullandığımı öğrendikleri günlerden itibaren, ben de kendilerini hep mağdur ettim, hep perişan ettim yani. Hastaneye götürdüler abi bırakmam için yine bırakmadım...Her gün tartışmalar oluyordu. Yeter artık bırak diyerekten, niye uyuşturucu kullanıyorsun diyerekten tartışmalar oluyordu. Derdin ne, sıkıntın ne diyerek tartışma oluyordu." (DG 48)

"Annem bana hep destek çıktı. Dedi sana gidelim tedavini yaptıralım. Ben istemedim. Babam bana destek çıktı… Hep suçlu gözüyle baktı. Sen esrar satıyorsun sen şöylesin sen böylesin. Haklıydı ama o da biraz cahil kaldığı için böyle biraz farklı bakıyordu." (DG 23)

"Benim ailem sonlara doğru öğrendi onda da baya bir sıkıntı yaşadık. Evlatlıktan bile atacaklardı yani o dereceye gelmişti. Çünkü çok beter bir hâldeydim. Zaten ilk defa oldu böyle bir yakalanmam ondan sonra da bu aşamaya geldik...Tedavi olmam için beni götürdüler ondan önce benden idrar kan almak istediler. Hatta alamadılar yani veremedik. Keşke de verseymişim o zaman kurtulurdum."(DG 22)

"Tepkileri oldu tabi üzüldüler kızdılar bir şekilde yardım ettiler bana sağ olsunlar. Yani üzüldüler yani çok üzüldüler. Annem mesela psikoloğa falan götürmüştü. Yani destek oldular bana sağ olsunlar Allah razı olsun. Böyle tabi üzüldüler annem babam da kendi kendilerineüzülmüşlerdir. Ben de şahit oluyordum işte bu çocuğa sahip çıkamadık işte diye bir birleriyle konuşuyorlardı." (DG 18)

"Çok büyük tepkiler gösterdiler abi olmaması gereken bir durum. Yaşantım da zaten aileme yakışmıyor o şekilde davranmam annemin babamın.... yani düzelmem için ellerinden geleni yaptılar bir anne baba olarak...Amatem'e yatmadım yalan söylemeyeyim. Bundan dolayı denetim geldiğinde gittim idrar falan verdim seminere katıldım. Ama çok ısrar ettiler gidelim şey yapalım falan. Hani o anki kafayla gitmeyi hiç düşünmedim."(DG 40)

"Huzursuzluk verdi yani illa ki benim iyi olmamı istediler. İçme dediler ama bir kere bağımlısın onların dediği bu kulaktan girer diğerinden çıkar ama ta ki aklın başına gelene kadar...he elinden geleni yaptılar. Amatem'e götürdüler. Özel yerlere götürdüler. 4-5 milyara ilaç aldılar gene de bırakmadım." (DG 38)

Madde bağımlısı olduklarının anlaşılması üzerine bağımlıların davranışları ve gündelik yaşamları aileleri tarafından daha sıkı bir denetime tabi tutulmakta hatta elbiseleri ve kişisel eşyaları uyuşturucu kullandığı düşünce ve kaygısıyla sık sık kontrol edilmektedir. Madde kullandıklarının öğrenilmesi bağımlılar için aile içinde ciddi bir güven ve itibar kaybına neden olmaktadır. Bağımlı olduklarının ailelerince anlaşılması katılımcılarda mahcubiyet ve suçluluk duygusuna, aileleri için ise bağımlıya karşı korumacılığın eşlik ettiği endişe ve güvensizliğe yol açmaktadır. Bağımlı olduklarının anlaşılması üzerine ailelerinin kendilerine karşı düşünce ve tavır değişikliklerini DG 20 günlük üst araması, DG 42 ilgi artışı, DG 33 ise güven kaybı olarak ifade etmiştir.

"Çok kötü oldu. Annem babam öğrenince baya bir tepki verdiler. İşte üstümü aramaya başladılar her gün kontroller. Yani her gün aranmalar...ben de bu durumdan rahatsız oluyordum." **(DG 20)**

*"İster istemez sıkıntılar yaşadım. Evin içerisinde geçim sıkıntısı oldu. Hani agresif, sinirli oluyordum. İşten ayrıldım hani 1-2 ay kadar. Biraz sıkıntı yaşadım ondan sonra işime gittim...Her zamankine göre biraz daha nasıl desem üzerimde durdular. Gene eğiliyorlardı öğrendikten sonra ama biraz daha ilgilenmeye başladılar diyebilirim."***(DG 42)**

*"Ailem benden çekinirdi. Dediklerimi de harfiyen yerine getirirdim. Benim yanlış yapmayacağımı bilirlerdi ama şu anda ailemin bana hiç güveni kalmadı. Dediğim hiçbir şeyi yapmıyorlar tam tersine bir şey söylediğim zaman yine akıllarında soru işareti kalıyor. Hani ailemi de bitirdi saygınlığım kalmadı. Kalmadı işte hem kendi ailemde hem kaynanam kayınbabamgilde."***(DG 33)**

Evli olan madde bağımlıları, eş ve çocuklarıyla ilişkilerini ihmal etmeye başlamakta, hatta ailelerinden tamamen kopma noktasına gelebilmektedirler. Bu süreçte kimisi işini kaybetmekte, kimisi de kazancının neredeyse tamamını uyuşturucu temin etmeye harcayarak ailesini geçindiremez hâle gelmektedir. Madde bağımlılığı bekârlarda daha çok iş ve sosyal çevre kaybına yol açarken, evlilerde ise ayrıca aile dağılmasına yol açabilmektedir. Maddeyi hayatının temel odağı hâline getiren evli madde bağımlısıönce çalışma güç ve isteğini kaybetmektedir. Böylece ailesini hem ekonomik ihtiyaçlarlarından mahrum hâle getirmekte, hem de tüm ilgisini maddeye yönelterek enerjisini ona ulaşmaya harcamaktadır. Evli katılımcılarda bağımlılığın eş ve çocuklarına yönelik ilgisizliğe ve geçimsizliğe neden olduğu görülmektedir.

> *"Eş ve çocukları artık hemen hemen görmüyor gibiydik. Çocuk beni 2-3 günde bir görüyor yani. Soruyor gene gittin diyor. Gene mi gelmeyeceksin? Akşam bizle oturmayacak mısın?...bundan dolayı eşimle çok münakaşamız oldu. Çocuklar da işte ''baba bizle oturmayacak mısın? Baba biz bir yere gitmeyecek miyiz?'' diyor bu şekilde"*(DG 15)

> *"İster istemez toplumdan uzaklaşıyorsun. Sürekli kullanan arkadaşlarını görmek istiyorsun. Toplumdan ister istemez ailenden uzaklaşıyorsun. Kopuyorsun yani. İşte ailevi ortama giremiyorsun. Utanıyorsun. Kalabalık bir yere gidemem. Akrabalarla oturamam. 1 saat 2 saat geçiremem. En fazla 10 dakika sonra kalkar giderim. İster istemez insanların böyle bir 2. Sınıf muamelesi yaptığını hissediyorum. O yüzden de çıkıp gidiyorum."*(DG 7)

5.2.2.3. Bağımlılığın Arkadaş ve İş Çevresine Etkileri

Madde bağımlısının, bağımlılık sonrası arkadaş ve iş çevresinden gördüğü tepki ile ailesinden gördüğü tepkilerkısmen farklılık arz etmektedir. Bağımlının arkadaş ve iş çevresinden gördüğü tepki daha soğuk ve acımasız olmaktadır. Bunun sebebi ailedeki kan bağına dayalı duygusallığın ve korumacılığın daha etkin, arkadaşlık ve iş ilişkilerindeki bağlılığınise duygusal yönünün daha zayıf, buna karşılık mantığın ve çıkar ilişkilerinin daha ön planda olmasıdır. Uyuşturucu kullanmak gibi bireyin tüm yaşam alanlarını etkileyen ve toplumsal reddi güçlü olumsuz bir alışkanlığa sahip olan biriyle arkadaşlık ilişkilerini devam ettirmekte kararsız veya isteksizhâle gelenler genellikle durumu öğrendiklerinde onlara uyuşturucuyu bırakması için nasihat ve telkinde bulunmakta, telkinlerinin işe yaramadığını ve uyuşturucu kullanmaya devam ettiklerini görmeleri durumunda iseilişkilerini sınırlamakta, askıya almakta veya sonlandırmaktadırlar.

Bir süre sonra dışlama mekanizmalarının duygusal etkisini ruhunda yoğun bir şekilde hisseden bağımlı, hem bağımlılığın neden olduğu güçlü madde kullanma isteğinin periyodik baskısıyla, hem de madde kullanmayan arkadaş çevresine karşı kendisini yetersiz, ezik ve mahcup hissederek bizzat kendisini onlardan dışlar hâle gelmektedir. Bazı katılımcılar dışlanmış olmaktan şikâyet ederken, bazı katılımcılar ise kendilerini dışlayanları haklı görmektedirler. Dışlanmaktan şikâyet edenler kendilerinin topluma kazandırılması gereken, ellerinden tutulması gereken kişiler olarak görülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Dışlayanları haklı görenler ise kendilerini adeta bulaşıcı hastalık taşıyan biri gibi görerek "onlarda haklı, virüs gibi bir illet bu, ondan ona sıçrıyor" ve "kullanmayan kişi bizim yanımızda ne gezsin?" gibi sözlerle ifade etmişlerdir.

> *"Başladıktan sonra arkadaşlarım benden uzaklaştı. Kimisi bana selam bile vermek istemiyordu...iş vermek istemediler...Yani hep insanı hep boşluğa koyuyor. Düşün uyuşturucu kullanınca sen o ançalışıyorsun 3-4 saat sonra bir daha kullanmak istersin bir bakıyorsun 1 saat ortadayoksun. Tabi bu çalıştığın yere etki yapıyor. Tabi 1-2 kere yaparsın 3. de 4. de mutlaka fark ediliyor hani yüzüne vurmasa da farklıbir şekilde söylüyor yani."*(DG 25)

> *"İnsanlar dışlıyorlar abi. Hani benim görüşüm şu şekilde hani bir insanı dışlamak o insanı senden daha öte bataklığa sokmak demektir. Yani kendi görüşüm bu. Her ne olursa olsun o insanın elinden bir şekilde tutup çıkarmak lazım. Ama sen bu adam uyuşturucu kullanıyor bu adamı işe almayın dersen elinden tutmazsan, o adamı ortama sokmazsan o adam daha öteye gider o işi yine yapar. Benim görüşüm bu. Şu olsa mesela çoğu yerde çalıştım…söylerlerdi kızardım. Derim herkesi bu şekilde zannetmeyinderdim. Adam işte yatıyor derlerdi. Yatsın derdim. Ama sen istediği zaman iş ver, iş ver ki muhtaç olmasın. Çoğu insanlar bu düşüncede iş çevresinde. Çoğu zaman savunurdum adamlar bana derdi sana ne oluyor. İnsanlık öldü mü? derdim. Ama sana ne oluyor deyince iş değişiyor."*
> (DG 15)

> *"Alt üst etti. .. İşten uzaklaştım, bulunduğum çevreden uzaklaştım."* (DG 4)

> *"Toplum benim hiçbir ilişkimi kurmadı yani etkiledi. Hani bitirdi yani ilişkim kalmadı. Uzaklaştı çevrem hep uzaklaştı. Ya bunu içmeyenler hepsi uzaklaştı benden. Bunu içenlerle arkadaşlık ettim... Ben dışlandım. Onlarda haklı, bu hani virüs gibi illet gibi bir şey bu ondan ona sıçrıyor. Benle gezse o çocuğa da bulaşacak. Kesinlikle haklılar bende aynısını yapardım."* (DG 33)

> *"Sürekli uyuşturucu peşinde koşuyorduk. Sürekli paranın, uyuşturucunun peşinde koşuyorduk. Uyuşturucu parasını nereden bulabiliriz zaten kullanmayan*

bir kişi bizim yanımızda ne gezsin. Yani çevremiz sadece uyuşturucu kullananlarla doluydu. Satanlar,içenler işte."(DG 16)

"Tabi sürekli iş değiştiriyorsun. Sürekli çalışıyorsun iş olmuyor.Bir düzen kuramadım yani bir statü elde edemiyorsun.Yani artık uyuşturucu için yaşayan bir tip oluyor insan. Yani uyuşturucu için yaşıyorsun, iş kuramıyorsun."(DG 3)

Bağımlılar, maddenin merkezkaç etkisi ile yani maddeyi hayatlarının merkezine alarak ve onun çekim gücüne karşı koyamayarak tüm çabalarını madde elde etmeye ve kullanmaya harcamaktadırlar. Katılımcılar, madde bağımlısı olduktan sonra madde bağımlısı olmayan çevrelerinden uzaklaşarak, sadece bağımlı kişilerle ve madde aracılığıyla sınırlı bir sosyal ilişki içinde olduklarını ifade etmişlerdir.

Görüşülen madde bağımlıları, bağımlılık sonrasında çalışma performanslarında ciddi bir düşüşle karşılaştıklarını, özellikle işyerinde yakalandıkları yoksunluk nöbetlerinde patronlarına değişik mazeretler uydurarak madde kullanmak için işyerinden ara sıra ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu durumun sık sık tekrar etmesi üzerine veya kendilerinde gözlemlenen anormal fizyolojik ve psikolojik değişikliklerin patron veya işyeri çalışanları tarafından fark edilmesi üzerine işlerine son verildiğini ifade etmişlerdir. Bağımlı olmaları nedeniyle çalışma performanslarındaki düşüş ve çalışmaya karşı duyulan isteksizlik sık sık iş değiştirmelerine ve bir süre sonra da tamamen çalışamaz hâle gelmelerine neden olmaktadır.

"Çalışma hayatımda işe verdiğim önem, performans düşüyor, çünkü bir şey üzerine önceden odaklandığım zaman tam odaklanıyordum. Şu an bir şeyin üzerinde 5 dakikadan fazla durduğu zaman insan sıkılıyor. Arkadaş çevresi konusunda şahsen ben kullanmayan bir insan olsam kullanan insanla gezmek istemem...Deneyimlediğim şey şu, arkadaşlarımın yanında konuşmak istemiyordum… bir güvensizlik oluyordu." (DG 28)

"Valla çalışma performansım düştü. Çalışamaz hâle geldik,… Benim içmeyen arkadaşlarım bırakayım diye ağza alınmayacak sözler söylüyordu. Belki zoruma gider de bırakırım diye. Söyleyen de oldu söylemeyen de oldu. Söylemeden direkt aramızın bozulduğu da oldu.. Hani içtiğim için benle konuşan da var. Ben içtiğim için madde o kadar çok değiştirmedi yani. Konuşan da var konuşmayan da var konuşmayan gitsin kendi yoluna. Konuşmayan beni de başlatır diye düşünüyordur." (DG 29)

"Dediğim gibi hocam hiç çalışmak istemiyordum bir şey yapmak istemiyordum. Patron birden ne oldu sana falan dedi. Niye çalışmıyorsun diyordu. İşi sevmemeye başladım. Yani hiçbir şey yapmak istemiyordum sadece onu içmek istiyordum." (DG 19)

"Çok etkiledi hocam bunu içtiğimde işe gidesim gelmiyordu sadece oturasım geliyordu. Belli arkadaşlarımla görüşemiyordum...Ben istemiyordum çünkü içtiğim ortam haricindeki arkadaşlarımın hiçbirinin haberi yoktu kullandığımdan. Bunun sebebi de bendeki farklılığı fark etmemelerini istememdi…Utanma değil de hocam o insanların bu konuyla hiçbir alakası olmuyordu. O tür muhabbetler hiçbir şekilde söz konusu edilmiyordu. Ben de şekildeyken gidip *oinsanlarla görüşmek istemedim. Onlara da bir şekilde zararımın olacağını düşündüm kendime de zarar olacağını düşündüm...Bir süre kullandığımda etrafımda sadece o arkadaşlarımdı kullanıcı olanlar."* (DG 20)

"Gidip bir yere çalışamıyordum, çalışma isteğim kalmıyordu. Esrar içiyordum, uyuşuyordum yani. Öyle öyle derken toplumdan uzak bir insan oldum. Hayatımı böyle kıytı köşelerde geçirmeye başladım. Tanıdıklarım hep madde kullanan insanlar oldu. Öyle gitti.. Ama illa ki diyenler oluyordu ister istemez hakkımda. Şahıslar demese bile annesi babası diyordur, bu kötü çocuk uyuşturucu kullanıyor gitme yanına diyorlardır." (DG 23)

"Değişti yani evet. Önce sayarlardı içtiğimi falan bilmezlerdi. Kim olsa beni görünce selamını verirdi. Bana nasılsın iyi misin falan derdi. Ondan sonra benim içtiğimi duyunca 'g…t''lerini döner. Selam bile vermezlerdi. Bir süre sonra çevrem sadece uyuşturucu kullananlar oldu. Dükkânı da bıraktım zaten. 7/24 geziyordum. Yatmıyordum yani bir hafta boyunca yatmıyordum. Uyuşturucu çekiyorduk yatmıyorduk. Yatırmıyor zaten adamı." (DG 32)

"Çalışma yerime hiç yansıtmadım. Ben işime gücüme bakan bir insanım millet gibi üstüne çok düşüp de işimi gücümü evimi barkımı terk edecek bir insan değilim. Ben o karakterde değilim kendime sığdıramıyorum yani. İçiyordum yani dışarıda yakıyordum , fırına öyle geliyordum. Çalışma performansı desen bu madde zaten uyutmuyor, güçlendiriyor, iyi hissettiriyor. Uyuşturucu bulamadığım zaman 2-3 gün gelmiyordum işe. Mazeret uyduruyordum gözükmüyordum hani gözlerine."(DG 22)

Madde bağımlılarının işlerini kaybetmelerinin neden olduğu yaşam düzensizliği, kendini değersiz görme ve ekonomik çöküntü gibi stres yapıcı faktörlerin bağımlıların madde kullanmaya yönelimlerini arttırdığını belirten AMATEM çalışanı G. B., bağımlının sadece kendisine değil aynı zamanda ailesine, sosyal çevresine ve yaşadığı mekana da zarar verdiğini belirtmektedir.

"Bağımlı olan bu birey işini kaybeder. İş bireylerin yaşam döngüsünde önemli bir yeri vardır. İş bireyin yaşamını bir düzene sokar. İşle elde edeceği gelirle ailesine bakar ve kendini işe yarar hisseder. İşini kaybeden birey hem ekonomik olarak hem ruhsal hem de sosyal olarak kendini iyi hissetmez ve nihayetinde bağımlı olduğu maddeye daha fazla sarılır daha fazla kullanır. Kullanım oranı arttıkça cebinden çıkar para da artar. Zamanla yıllardır oluşturduğu ekonomik birikimini yitirir. Sonrasında borç bulmaya, borcunu ödememeye, evden bazı eşyaları satmaya başlar. Derken araba ve ev gider. Derken maddeye ulaşmak

için suça sürüklenir. Buradan bağımlılığın tam manasıyla bir hastalık olduğunu söylemek gayet mümkün. Öyle bir hastalık ki önce bireyin kendisine, sonra ailesine sonrasında akraba, komşu ve mahallesine ve de şehrine zarar vermeye başlar."(V. B., 33, Psikolog)

İşyeri sahibi olan bağımlılarla yapılan görüşmelerde, bağımlı olduktan sonra işlerini ihmal etmeye başladıklarını ve bu nedenle ciddi bir gelir kaybına uğradıklarını belirterek, günlük kazançlarını uyuşturucu temin etmeye harcadıkları için hem ekonomik hem de sosyal yönden çöküş yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

"Abi işyeri sahibi benim yanımda çalışan 14-15 insan var ben yapmam gereken ticareti sağlıklı yapamıyorum ben bir yere gitmem gerekiyor takas işine gitmem gerekiyor çok uygun fiyata mal düşmüş gidip onu almam gerekiyor gidip onu almam gerekiyor alacağıma da gözüm kesiyor ama bu illet yüzünden gidip alamıyorum acaba bir şey olur mu? Şundan biraz içim sonra gidim ben içip gidene kadar o malı başkası alıyor tek müşterisi ben değilim. İşyeri arkadaşlarım insandır ben daha fazla çalışmasını istiyorum ama ben uyuşturucunun etkisiyle istiyorum gücünün üstünde kaldıramaz ama ister işitmez onları da kırıyorum arkadaş çevremi de zaten doğru dürüst göremiyorsun arkadaşının yanına gidiyorsun içinde bir dürtü on dakika kalamıyorsun sanki içinde bir dürtü bir şeyler diyor kalk diyor şundan bir çek kendine gel halbuki vücudun istemiyor beyin olarak istiyorsun."(DG 12)

"Beni mahvetti. Buradan büyük dükkânım var. İçi mal doluydu ağzına kadar. İçeride yani şuanda toplasan 1000 tane ürün kalmamıştır. 600 700 tane kaldı. Param parça ettiler abi. Günlük 150-200 milyon uyuşturucuya para veriyorum. Mesela müşteri geliyor almayacaklar. Ne kadar diyor 30 diyorum mesela müşteri direkt 20 diyor. Al ya canın sağ olsun deyip gelişine verdiğim oluyor. Sırf paraya çevirip gitmek için. Başkalarına ağız eğmemek için malı zararına verdiğim bile oluyor."(DG 14)

"Zirveden en dibe indim. Son model arabayla gezdiğim yerden bu sefer sokaklarda yayan gezmeye başladım. Cebimde deste deste para varken, bu illete bulaştığım için son kuruşuma kadar buna veriyordum." (DG 17)

AMATEM'de yönetici pozisyonunda olan psikiyatrist A.Ö., kuruma müracaat eden madde bağımlılarının bağımlılık sonrası sosyal ve ekonomik durumlarını şöyle özetlemiştir:

"Çok iyi ailelerden gelen hastalar olduğu kadar dağılmış, ilgisiz aileler den gelenler de mevcut. Genelde öncesinde işi, normal bir aile yaşantısı olsa da bağımlılık sonrası ciddi maddi kayıplar, ailede dağılma ve adli süreçler, cezaevi yaşantıları oluyor." (A.Ö., 30, Psikiyatrist)

5.2.3. Uyuşturucu Madde – Mahalle İlişkisi İle İlgili Bulgular

Görüşülen katılımcıların neredeyse tamamı mahallelerinde uyuşturucu ticareti yapıldığını belirtmişlerdir. Mahallede uyuşturucunun varlığı madde bağımlılığı için en büyük riski oluşturmaktadır. Çünkü uyuşturucu maddenin varlığı ve erişim kolaylığı bulunduğu çevrede uyuşturucu madde kullanımının hızla yayılmasına neden olmaktadır. Uyuşturucu maddenin en çok girdiği mahalleler ise anormal çevre koşullarının hüküm sürdüğü kentin dezavantajlı konumdaki çöküntü mahalleleridir. Nitekim görüşülen katılımcıların tamamına yakını bu tür mahallelerde yaşamaktadır. Kentin daha modern mahallelerinde yaşayan katılımcıların ise uyuşturucu maddeyi kentin çöküntü mahallelerindeki torbacılardan temin ettiklerini ifade etmeleri uyuşturucu kullanımının yaygınlaşmasında varoş mahalleler diye tabir edilen bu çöküntü alanlarının merkezi bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Çöküntü mahalleleri sadece Türkiye'de değil, tüm dünya kentlerinde, toplumsal sorunların birikerek deyim yerinde ise iltihap topladığı, sosyal yaşamın kaotikliğinin illegaliteye kayışı tetiklediği, kamu hizmetlerinden ve refahından yeterli payı alamayan nüfusun yaşadığı mekânlardır. Korkunun, umutsuzluğun, yoksulluk ve terk edilmişliğin egemen olduğu bu mahalleler aynı zamanda toplumsal çözülmenin, suçun ve şiddetin yoğun olduğu mekanlardır. Wacquant'ın (2015, s.11), yeni yüzyılın *kent paryaları'*nın yaşadığı mekanlar olarak tasvir ettiği bu mahallelerde hayat; kaotik, çorak ve kabadır.

Wacquant (2015, s. 260-273), kentlerin çöküntü mahallelerinin marjinal konumunu temin eden kurumsal süreçleri Weber'in (1949, s.86-92), "ideal tip" kavramından esinlenerek ileri marjinalleşme *(advanced marginality)* tipolojisiyle açıklamaktadır. Altı boyut içeren bu tipolojiye göre ileri marjinalleşme, çöküntü mahallelerinde yaşayan ve çoğu işçi olan nüfusun ücretli emeğinin sosyal vasfını yitirmesi, kentin makroekonomisinden kopuş, mekânsal damgalanma, uzamsal yabancılaşma, hinterlandın (iç bölge) yok oluşu, toplumsal parçalanma ve simgesel yarılmanın bir sonucudur. Çöküntü mekânları ile suçluluk arasındaki tematik ilişkinin kurulmasında bu süreçlerin önemli bir payı olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle, ücretli emeğin sosyal vasfını yitirmesi yarınsız ve güvencesiz insanları suç işlemeye yöneltmekte ve suçu ekonomik getirisi olan bir faaliyete dönüştürmektedir. Suç ekonomisinin en kolay ve hızlı para kazandıran sektörü ise uyuşturucu ticaretidir.

Araştırma kapsamında Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi Başhekimliği İstatistik bürosunda veri incelemesi yapılmıştır. Bu incelemeler doğrultusunda Gaziantep'in merkez ilçeleri olan Şehitkamil ve Şahinbey ilçelerine bağlı kent merkezinde bulunan mahalle bazlı uyuşturucu vaka sayılarına ulaşılmıştır.

Tablo 14. Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi AMATEM 2016-2019

		2016	2017	2018	2019	2016-2019
Sıra	Mahalleler	Vaka Sayısı	Vaka Sayısı	Vaka Sayısı	Vaka Sayısı	Toplam Vaka Sayısı
1	Mevlana	136	260	295	304	995
2	Selimiye	141	231	190	191	753
3	Karacaoğlan	98	233	192	228	751
4	Şirinevler	166	206	173	195	740
5	Eyüpsultan	151	224	136	166	677
6	Vatan	104	143	151	260	658
7	Güneş	114	167	168	203	652
8	Konak	112	149	181	194	636
9	Dumlupınar	110	129	115	162	516
10	Onur	88	115	155	156	514
11	İstiklal	98	116	135	161	510
12	8 Şubat	68	138	146	145	497
13	Boyno	98	131	137	121	487
14	Yeditepe	92	118	107	150	467
15	Belkız	67	113	123	126	429
16	Ocaklar	56	111	109	150	426
17	Şahintepe	59	86	117	130	392
18	Karataş	40	77	156	112	385
19	Zeytinli	58	81	133	109	381
20	Beydilli	44	117	76	140	377
21	Göllüce	63	117	61	112	353
22	Özgürlük	82	107	60	100	349
23	Hacıbaba	54	87	70	135	346
24	Güzelvadi	25	86	70	101	282
25	Yeşilevler	45	53	69	112	279
26	Akkent	40	68	69	102	279
27	Perilikaya	22	47	59	111	239

Kaynak : Karmed, Hbys, 2016,2017,2018,2019

Hastaneye intikal eden uyuşturucu vakalarında 2016'dan 2019 yılına kadar olan ve sadece uyuşturucu madde kullanımından kaynaklanan başvurular Gaziantep kent merkezinde bulunan mahalleler esas alınarak yukarıda tablo hâlinde sunulmuştur (Tablo 14). Bu tablo oluşturulurken vaka sayısı 2019 yılı itibariyle 100 ve üzeri sayıya ulaşmış mahalleler listeye alınmıştır. Liste oluşturulurken 2016-2019 yılları toplam vaka sayısına göre sıralama yapılmıştır. Ancak vaka sayıları mahallelerin nüfuslarına

oranlandığında listedeki sıralamanın büyük oranda değiştiği görülmektedir. Listedeki mahallelerin 2019 yılı nüfusları ile bu yıla ait vaka sayıları orantılandırıldığında araştırma açısından daha anlamlı sonuçlar veren aşağıdaki tablo (Tablo 15) ortaya çıkmaktadır.

Tablo 15. Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi AMATEM 2019 Yılına Ait

Sıra	Mahalleler	2019 Yılı Toplam Nüfus	2019 Yılı Vaka Sayısı	Toplam Vaka Sayısının Mahalle Nüfusuna Oranı %
1	Şirinevler	16.913	195	2.18
2	Hacıbaba	6.916	135	1.95
3	Mevlana	19.313	304	1.57
4	Ocaklar	10.363	150	1.44
5	Karacaoğlan	15.847	228	1.43
6	Eyüpsultan	14.807	166	1.12
7	Vatan	23.852	260	1.09
8	Dumlupınar	14.977	162	1.08
9	Konak	19.227	194	1.00
10	Selimiye	19.312	191	0.98
11	Onur	16.411	156	0.95
12	Beydilli	15.802	140	0.88
13	Boyna	13.782	121	0.87
14	Güzelvadi	12.091	101	0.83
15	Perilikaya	13.349	111	0.83
16	8. Şubat	17.843	145	0.81
17	Özgürlük	12.466	100	0.80
18	Göllüce	14.980	112	0.74
19	Yeşilevler	15.268	112	0.73
20	İstiklal	22.222	161	0.72
21	Zeytinli	17.338	109	0.62
22	Belkız	20.784	126	0.60
23	Güneş	33.648	203	0.60
24	Yeditepe	41.666	150	0.36
25	Akkent	29.447	102	0.34
26	Şahintepe	39.921	130	0.32
27	Karataş	43.801	112	0.25

Kaynak : Karmed, Hbys, 2019,www.nufusu.com › ... › Gaziantep İlçeleri › Şahinbey, www.nufusu.com › ... › Gaziantep İlçeleri › Şehitkamil

Tablo 14'teki vaka sayıları sadece uyuşturucu madde bağımlılarını kapsamaktadır. Bu kapsamda oluşurulan tablolara 2020 yılı eklenmemiştir. Bunun nedeni daha öncede ifade edildiği üzere 2020 yılı mart ayından 2021 yılı şubat ayına

kadar olan dönemde acil hasta ve *Covid -19* vakası haricinde hasta kabulünün yapılmamış olmasıdır.

Her iki tablo incelendiğinde dört mahalle dışındaki tüm mahallelerin düzensiz kentleşmenin olduğu çöküntü alanlarında yer aldığı görülmektedir. Bu mahalleler göçe dayalı nüfusun yoğun olduğu ve bir çok kentsel hizmetlerden yeterince yararlanamayan alanlardır. Bu alanlardaki uyuşturucu kullanımının yoğun olmasındaki etkenleri anlamada ve yorumlamada; sosyal düzensizlik, sosyal kontrol, sosyal öğrenme ve yaşam seyri kuramları açıklayıcı bir model olarak alınmıştır.

Bu çöküntü alanlarının dışında kalan ve listenin son dört sırasında yer alan mahalleler (Yeditepe, Şahintepe, Akkent ve Karataş) ise, Gaziantep Üniversitesi karşısında yer almakta olup, düzenli kentleşmenin olduğu bir bölgede yer almaktadır. Anılan mahalleler apartların, stüdyo dairelerin ve kafelerin yoğun olarak bulunduğu, komşuluk ve akrabalık ilişkilerinden uzak bireysel yaşam tarzına sahip bireylerin yaşadığı mahallelerdir. Bu mahallelerde daha ziyade bekârlar ve üniversite öğrencileri yaşamaktadır. Bu mahallelerde düşük de olsa uyuşturucu vakalarında aile ve akrabadan uzak bekârların ve üniversiteli gençlerin sosyal kontrol eksikliği ve mekânsalaidiyet bağlarındaki zayıflık nedeniyle uyuşturucu kullanımına karşı daha zayıf bir dirence sahip olmalarının veuyuşturucu satıcıları için kolay ulaşılabilir bir hedef kitle olmalarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Uyuşturucu- mahalle ilişkisi ele alınırken uyuşturucu madde kullanımının yoğunluğu ve bir çok kentsel sorunu içinde barındırması gibi kentin çöküntü alanlarındaki mahallelerle ilgili genel kanının tesirinde kalınmadan olabildiğince nesnel olmaya riayet edilmiştir. Ancak diğer taraftan araştırmacı, kendi hayatındaki göç ve gecekondu hayatına ilişkin yaşam tecrübelerini katılımcıların yaşam koşullarına ve anlam dünyalarına nüfuz etmede fenomenolojik bir gözlem aracı olarak kullanmak suretiyle biraz da nesnellikten uzaklaşarak, onlara mahallelerinin fiziki, sosyal, kültürel, ekonomik ve kriminal durumu hakkında bir takım sorular sormak suretiyle uyuşturucu kullanmalarını tetikleyen unsurları tespit etmeye çalışmıştır.

5.2.3.1. Katılımcıların Mahalleleriyle İlgili Memnuniyet Durumları

İnsan sosyal bir varlık olması nedeniyle yaşadığı doğal mekanı da bir süre sonra sosyalleştirerek ihtiyaçlarına uygun bir hâle getirir. Bu bağlamda insan hem mekânı

etkiler hem de ondan etkilenir. İnsanın yaşadığı ev nasıl ki onun sosyal, ekonomik ve kültürel durum ve kimliği hakkında bir takım ipuçları veriyorsa, aynı şekilde yaşadığı mahalle de benzer ipuçlarını verir. Özellikle yoksulluk ve yoksunluk gibi yönleriyle ön plana çıkan varoş mahallelerine yönelik genel algının olumlu olduğu da pek söylenemez.1980'li yıllara kadar yoksulluk ve çarpık yapılaşma temelinde tanımlanan gecekondular, 1980'den itibaren uygulanan gecekondu afları ve neoliberal politikalarla beraber 1990'lı yılların başından itibaren yoksulluğa ilave olarak suç ve şiddet olaylarının yoğun olduğu bir mekâna yani varoşa dönüşmüştür.

Nitekim Satıroğlu (2011, s.353) varoşu, "kentlileşememiş göçmen nüfus, kent yağması ve kentsel şiddet ve çatışma" gibi olgular ekseninde olumsuz içerikli bir kavram olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla varoşlar yoksulluk, suç ve şiddet üzerinden mekânsal ayrışmaya ve toplumsal dışlanmaya konu olurken, varoşlular da bu süreçlerin ürettiği dışlanmışlar olarak görülmektedir. Varoş bölgelerde, hırsızlık, gasp, fuhuş ve uyuşturucu gibi suçların yaygınlaşması bu bölgelerde yaşayanlarda mekânsal aidiyet duygusunu zayıflatmakta hatta yok etmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde büyük bir kısmının yaşadığı mahalleden memnun olmadığı, dolayısıyla mahallesine aidiyet duygusunun zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Hatta bazı katılımcıların "imkânım olsa daha iyi bir yere taşınırım", "bu mahallede kendime bir şey katamam", "çocuklarım için endişeleniyorum" gibi ifadelerle memnuniyetsizliklerini dile getirdikleri görülmüştür.

Tablo 16. Katılımcıların Mahalleleriyle İle İlgili Memnuniyet Durumları

		Sayı
Memnun		15
Memnun Değil		33
Memnuniyetsizlik Sebepleri	Uyuşturucu Ticareti ve Kullanımı	37
	Anormal Fiziki ve Sosyal Çevre Koşulları	11

"Yaşadığınız mahalleden memnun musunuz?" sorusuna tablo-16'da katılımcıların 15'i "memnunum", 33'ü ise "memnun değilim" cevabını vermiştir. Memnun olmayanların %77'si memnun olmama nedenlerini mahallelerindeki

uyuşturucu satıcıları ve kullanıcılarının varlığına bağlamaktadır. Bir çoğu, mahallelerinde uyuşturucu satıcıları ve/veya kullanıcıları olmasaydı uyuşturucu kullanma alışkanlığı edinmeyeceklerini belirtmişlerdir.

> *"Aslında hocam memnun değildim. Memnuniyet tarafı tabi o zaman ki maddenin şeyi tabi o arkadaşlarla şey olduğu için. Yoksaimkânım olsa o arkadaşları bile görmezdim. Bir müddet sonra maddeye odaklanıyor ve insan artık arkadaşlıkta 2. plana düşüyor."*(DG 3)

> *"Mahallede nasıl söyleyeyim her türlü ''b…k'' var. Her türlü pislik var. Zaten Özel harekât bir aydan beri orada duruyor. Uyuşturucuya operasyon yapıyorlar zaten daha oradalar şimdi. Her mahallede 3'er tane polis var. Bir ay böyle sürecek."*(DG 34)

> *"Tabi mesela o mahallede olmasam belki de uyuşturucuyla hiç tanışmayacaktım. Ama o mahallede büyüdüğüm için orda içtik. Sonra taşınınca oradan… Gidince oranın bize ne kadar zarar verdiğini anladım...Şuan İbrahimlideyim."*(DG 5)

> *"Yok, hocam değilim. Her taraf uyuşturucu hocam. Çocuğun da büyüdüğü zaman o da pisliğe girebilir. Babamızdan gene Allah razı olsun bize bir ev almış. Onu da yaptık ettik. Şimdi de pişmanım satsak başka yerden de ev almayacağım. Dediğin gibi zenginlerin mahallesine gitsem bir ev alabilir miyim 100 milyara 80 milyara, yok. Burayı da satsak şimdi rezil oluruz. Ne yapacağım bilmiyorum."* (DG 13)

> *"Hayır değilim mahalle temiz değil. Her türlü pislik var. Esrar var, bonzai var, jamaikası var. Mahallede satılıyor ama bu satanların birkaç tanesini aldılar. Hatta bir tanesine iyi bir gün verdiler 18 sene gibi...ticaretten çocuğun evini 4-5 kere bastılar akıllanmadı. Aslında onlar bir uyarıydı en son bastıklarında aldılar bir daha da çıkamadı."*(DG 33)

> *"Yok değilim. %70'i madde kullanan bir kesim. Her evde hiç yoksa 2-3 tane içicisi var. Tefecilik var aklınıza gelebilecek her türlü şey var orada. Yani biz de memnun değiliz ama mecbursun."* (DG 17)

> *" Şu şekil memnunum yani çocukluğumdan beri oradayım. Ama memnun olmadığım yönü de uyuşturucuya çok yakın. O yönden memnun değilim. Uyuşturucu ticareti yapılıyor bir de yani bulmam çok rahat. Rahatlıkla ulaşabileceğim bir yerde. Uyuşturucu kullanımı çoğaldı. Yani eskiden askere gidip geldikten sonra içiyorsa gençler, şimdi liseye başlamadan uyuşturucuya başlıyorlar meyilli olanlar."*(DG 43)

Bazı katılımcılar uyuşturucu madde kullanmayı bırakmış olmalarına rağmen mahalledeki arkadaş çevrelerinden dolayı yeniden uyuşturucu madde kullanmaya başlama risklerinin olduğunu ifade etmektedirler. Katılımcılardan DG 19, " oçevreden uzak durmak istiyorum" derken, DG 48 ise "evimden dışarı çıkamıyorum", "bir arkadaşımı görsem tekrar içebilirim" gibi sözlerle uyuşturucu maddeye tekrar başlama

endişelerini ve korkularını dile getirerek bundan dolayı mahallelerinden memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir.

> *"Memnun değilim hocam yaşadığım yerden. Dediğim gibi ben şuan uyuşturucu kullanmıyorum ama çıkmak istiyorum o mahalleden. Çünkü burada uyuşturucu var ben de bunu biliyorum. Mesela ben tekrar sıkıntılı bir duruma geldim mi tekrar ona giderim…onlarla bağlantımı kestim. Sonuçta o mahallede uyuşturucu kullanılıyor o çevreden uzak durmak istiyorum."* (DG 19)

> *"Valla abi açıkçası fazla da memnun değilim… sebepler hani semtimiz biraz bozuk yani. Ben şimdi maddeyi bırakmışım evimden dışarı çıkamıyorum. Aklımdan silinmemiş çünkü, bir arkadaşımı görsem tekrardan içebilirim yani. Kendime güvenmiyorum…yaygın bir şekilde kullanılıyor abi."*(DG 48)

DG 21, uyuşturucuyu maddeyi bıraktıktan sonra daha önce beraber madde kullandığı arkadaşlarından uzaklaşarak çevresini değiştirdiğini, yine uyuşturucu maddeyi bıraktığını söyleyen DG 30 ise mahallesinde eskiye nazaran uyuşturucu kullananların azaldığını belirterek "onları görsem dövüşürüm" diyerek mahalledeki uyuşturucu madde kullanıcılarından rahatsızlığını dile getirmektedir.

> *"Duruma göre değişiyor. Çevremden dolayı memnun değilim. Ama komşuluk ilişkilerimden dolayı memnundum. Çünkü herkese sahip çıkardım.Evet, onlardan (uyuşturucu satıcı ve kullanıcıları) dolayı memnun değildim. Ondan sonra çevremi değiştirdim ben. Hapsoldum ben hapsolduktan sonra herkesi bıraktım, çevremi bıraktım."*(DG 23)

> *"Hiç memnun değildim...Eee, adam mahallenin içinde yakıp içiyor. Elinde ampul buz çekiyor. Yani o dönemlerçok kötü. Şimdi devletten Allah razı olsun kimseyi koymamış. Yine var birkaç tanesi onları da mahallede gördüm mü dövüşürüm kendileriyle çünkü ben bıraktım çok şükür içmiyorum."* (DG 30)

> *"Yok, dayı ya ben böyle bir mahalle görmedim...ya dayı çünkü bir türlü düzene girmedi insanları olsun. Yani genellikle uyuşturucu satıcıları, mahallede daha döndüren var işleri. Yapan çok yani ben yaşadığım mahalleden hiç memnun değilim…uyuşturucu kullanımı, oradaki insanlar. Ben kuşçuyum diye gelmiş kapıma senin kuşunun bir tane tüyü benim evime gelmiş diyor. La oğlum ben senin namusuna mı baktım yok, şeyine mi baktım yok, ben napayım kuşun şeyine don mu bağlayayım."* (DG 38)

Gecekondu mahallelerinde suç ve şiddet gibi kural dışı davranış ve eğilimlerin yaygınlık kazanması sosyal çevre bozukluğunun en önemli işareti olarak görülmektedir. Çeşitli etnik köken (Türk, Kürt, Suriyeli Arap vs.), dil, kültür ve değer farklılıklarıyla ortak bir yaşam tarzına sahip olmayan/olamayan varoş insanları sadece dışarısı tarafından dışlanmış kalabalıklar olarak görülmemekte, aynı zamanda kendi içinde de etnik ve kültürel ayrışma nedeniyle dışlama mekanizmalarını işletmektedir. Dolayısıyla kentsel alandaki mekansal ayrışmanın önemli bir dinamiği olan varoşlar, kendi içinde

de sosyokültürel ayrışmadan kaynaklanan bir takım sorunlar yaşamaktadır.Varoşlardaki sosyokültürel farklılıklar ortak bir yaşam tarzının oluşmasını engellerken uyuşturucu, suç ve şiddet gibi kural dışılıkların yoğunluğu insan ilişkilerinde ciddi bir güvensizlik, korku ve endişeye neden olmaktadır.

Tüm bunların yanısıra bir kısım katılımcılar uyuşturucu suçlarının (ticaret ve kullanım) dışında ayrıca mahallelerindeki anormal fiziki ve sosyal çevreden kaynaklanan bazı olumsuzluklardan dolayı da mahallelerinden memnun olmadıklarını ifade etmektedirler.

> *"Memnun değilim…varoş kesimi diyeyim yani orada kendime bir şey katamam yani o ortamda o çevredekendime hiçbir şey katamam."*(DG 4)

> *"Pek memnun değildim abi. Sebepleri şunlar abi tabiri caizse pislik doluydu geçiyordun eli kolu kesikler dövmeliler, abi bakıyorsun çocuğun boyu elli santim belindeki bıçak yetmiş santim sıkıntılardan dolayı yaşamak zorunda kalıyorsun…mesela birkaç tane kahve vardı ben gittim iki defa o kahveyi kapatmaya çalıştım üstüne ifade de verdim ama devlet programında da akıllı oluyorlar abi biliyorsun. Adam orada torba tutuyor belli bir yerden sonra sen utanıyorsun bu maddeyi kullanmaya. Artık sen kendin çeki düzen vermeğe çalışıyorsun işte sen de biliyorsun sorumlulukların var sorumlulukların artıyorve ben çocuğumun benim gördüklerimi görsün istemem...abi ya normal fabrikada çalışan da torbacı olmuş abi yani adam kendi uyuşturucusunu temin edebilmek için fabrikada çalışıyor."* (DG 12)

> *"Gerçekten memnun değilim. İmkânım olsa zaten çıkarım mahalleden. Artık bıktım ya ben mahalleden. Yani ben kendi adıma söyleyeyim bıktım artık. Hep aynı şeyler değişen bir şey yok. İnsanları hep aynı. Bir değişiklik olsun diyorum bir de nasıldiyeyim sana. Eğitim şartları falan çok kötü. Çocuklar sabahtan akşama kadar sokakta.İlerde bir çocuğun olursa kesinlikle orada büyütmeyeceksin. Çocuk büyüse bile bir şey anlamaz. Sabahtan akşama kadar sokakta küfürler işte çocuğa düzgün bir eğitim veremezsin yani orada zor. Evde istediğin kadar eğitim ver sokağa çıktığı anda biter."*(DG 16)

> *"Hayır, memnun değilim çünkü genelde zaten oralar kırsal kesim olduğu için her şey olabiliyor… yüksek düzeyde uyuşturucu var."*(DG 26)

> *"Yani çok özür dilerim ben insanı ayırtmak gibi değil de mahalle güzel ama yani Suriyeliler ... Şöyle bir şey var rahat durmuyorlar, bize çatıyorlar. Onlar yüzündenAntep'te iş bulma sıkıntısı da var, geçim sıkıntısı. Yani başka bir şey yok rahatdurmuyorlar...Bizim mahallede kullanıcı çok ama satıcı yok. Zaten onun yüzünden rahatsızım. Olmasa daha iyi olur bunlar."*(DG 47)

> *"Memnun değilim. Çünkü ilişkiydi yani nasıl ben sana diyeyim. İnsanların ağzı bozuk, terbiyesizdi. Mahallede uyuşturucu ticareti vardı baya. Örneğin bizimle arasında 4-5 ev vardı. Bir gece polis bastı. O evin 2 tane çocuğunu aldı. Ben*

orada kaldığım sürece mahpusdaydılar daha mahkemeye çıkmıyorlardı. Satıcılardı." (DG 35)

"Hayır, pislik bir mahalleydi.Zamanımın çoğunu orada öldürürdüm mesela. Yani bundan iğrenirdim.Uyuşturucu kullanıcıları çok vardı. Şu anda yoktur onu biliyorum. Ama o zaman aşırı derecede vardı..."(DG 37)

"Memnun değilim hocam. Diyorlar bu evi satalım gidelim. Anam babam da diyor bu saatten sonra evi satıp nereye gidelim…çevre kötü hocam. En ufak şeyde yani hepimiz tanınmışız. Kimin ne iş yaptığı belli mahallede, onun yüzünden iyi olmuyor hocam. Uyuşturucu satıcısı çok mahallede."(DG 45)

"Aslında memnun değilim. Mahallemiz olarak güzel ama insanları biraz sıkıntılı…Normal derecede değil hani nasıl diyeyim biraz diğer mahallelere göre varoş. Bu tarafta uyuşturucu kullanımı daha çok...mahallemde hala içen insanlar var." (DG 47)

Araştırma konusuyla benzerlik arz eden bir çalışmayı Oktik (2016a, s.12-13) 2015 yılında İstanbul'un Sultangazi ilçesinde yürütmüştür. "Gençlerde Suça Eğilim ve Bağımlılık" konulu bu araştırmada, araştırmaya katılan gençlerin büyük bir kısmı yoksulluk, güvenlik ve olumsuz sosyal ve fiziki çevre koşulları nedeniyle yaşadıkları mahalleden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Gerekçe olarak, katılımcıların %71'i yaşadıkları mekânda kültürel aktivitelerin olmadığını belirtirken, suç oranının yüksekliği ve yoğun uyuşturucu satışı gibi olumsuz koşullar nedeniyle birçok arkadaşlarının illegaliteye kaydığını ve madde bağımlısı olduklarını ifade etmişlerdir.

Anormal fiziki ve sosyal çevre koşulları bağlamında katılımcıların mahalleleriyle ilgili olumsuz düşünceleri kendilerini çevreleyen mekâna karşı takındıkları tavırların da olumsuz olduğu yönünde bir takım ipuçları vermektedir. Şüphesiz ki, katılımcıların mekânlarına yönelik olumsuz düşüncelerini destekleyen bir çok sorun mevcuttur. Bu algının oluşumuna kent yoksunluğu ve adaletsiz kentleşme gibi bir takım yapısal sorunların da kaynaklık ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü, bazı katılımcıların mahallelerinden taşınarak kentin daha iyi şartlara sahip başka bir mahallesine yerleşme düşüncesinde olmakla birlikte bunu maddi bir imkân meselesi olarak görmelerini adaletsiz kentleşme sorunuyla ilişkilendirmek mümkündür.

Adaletsiz kentleşmenin en görünür hâlini yansıtan ve katılımcıların kahir ekseriyetinin yaşadığı bu çöküntü mahallelerindeki sosyal ve fiziki çevre düzensizliklerinin suç ve uyuşturucu madde kullanımı gibi anormal davranışların

artmasında önemli bir etken olduğu görülmektedir. Elde edilen bulguların suç ve suçluluk olgusunu ortaya çıktığı fiziki ve sosyal çevre koşullarıyla birlikte ele alan sosyal düzensizlik kuramıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

5.2.3.2. Katılımcıların Gözüyle Mahallelerinin Sorunları

Katılımcıların neredeyse tamamı mahallelerindeki uyuşturucu satıcılarının varlığından yakınmaktadır. Madde bağımlısı olmalarının nedenini mahalledeki uyuşturucu satıcılarına ve arkadaş ortamınabağlamaktadırlar. Uyuşturucu maddenin sadece torbacılar tarafından değil, mahallelerindeki bazı esnaflar tarafından da satıldığını belirtmektedirler. Uyuşturucu ile mücadelede güvenlik güçlerinin yeterli çabayı göstermediğini ve mahallelerinde bu konuda yeterli denetimin sağlanmadığını ileri sürmektedirler.Mahallelerindeki alt yapı hizmetlerinin yetersizliğinden ve çevre temizliğine gerekli özenin gösterilmemesinden yakınan katılımcılar, ayrıca boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirebilecekleri sosyal hizmet kurumlarının yokluğundan da şikâyet etmektedirler. Mahallelerindeki parkların uyuşturucu satıcı ve içicilerinin buluşma mekânı olmasından yakınan katılımcılar, mahalle sakinlerinin bu mekânlara güvenlik kaygısıyla gidemediklerini ifade etmişlerdir.

> *"Yolları berbat. Yol yok ki evleri yıktılar bıraktılar...evimin yanında kumarhane var. Gece oldu mu misal devletimiz var…denetlenmiyor serbest. Her şey serbest ya.Benim annem inanmadı bu kadar serbest olur mu dedi. Ben annemi mahalleye götürdüm (uyuşturucu) satıldığı yere, herkes satıyor, herkes açıktan satıyor. Kimse gizli satmıyor kibunu. Açıkta adam oturduğu yerde satıyor. Biri bayılmış biri ayıptır söylemesi istiğfar etmiş görmeniz lazım. O kadar kötü durumdayız ki biz… hiçbir denetim yok. Her şey serbest kesinlikle en ufak bir şey yok. Geçen gün beni polis durdurdu. Oda çocuk benim ehliyeti cüzdanımdan düşürmüş. Bana terörist muamelesi yaptı. O teröristler nerdesiniz?... İşi olmayan adamları alakasız adamları ancak arabada ufak bir eksiği var ceza yazar bunu yapar saçma sapan şeylerden... Adam geliyor her gün 3-4 tane bizim evin az ilerisinde taziye evi var. Taziye evinin köşesinde oturuyor. Taziye evi ya adam ölmüş orada. Buda oturmuş orada bayılmış 3-4 tane… Her gün bayılmış orada. Şimdi gelin gene vardır."*
> **(DG 1)**

> *"Şimdi hocam mahallede uyuşturucu diyelim mesela başta bunu satan olmasaydı bizde bunu içmezdik. Bu seviyeye de düşmezdik yani. Sağın solun, kendi çevrenindedikodusuna düşmezdik."* **(DG 10)**

*"Abi uyuşturucu, her sokak başında içkiye uyuşturucuya bulaşmış abi uyuşturucunun gramı iki yüz lira, abi uyuşturucuya bulaşmış ama fabrikada çalışıyor bu uyuşturucuyu alabilmek için. Geçiyor bir paket mal alıyor onu da torbacılık yapıyor onu da götürüp iki kişiye satıyor abi şuan bu had safhada abi."***(DG 12)**

*"Genelde işte bu torbacılar. Evinde veren var parkta veren var. Ayağına getiren var…valla ben orada kaldırım görmedim. Kışı zaten ayrı bir rezillik. Her şeyi yani çöpü, çöpçüsü vurdumduymaz yani."***(DG 22)**

Katılımcılar mahallelerinde uyuşturucu ticaretinin sadece torbacılar tarafından değil, aynı zamanda bazı mahalle esnafı tarafından da yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu durum, mahalledeki uyuşturucu trafiğinin yoğunluğunu ve uyuşturucu maddeye erişimin ne kadar kolay olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu mahallelerde uyuşturucu madde varlığının ve erişim kolaylığınınen önemli nedenlerinin, mahallede özellikle gençler arasında işsizliğin yoğun olması ve birçok bağımlının aynı zamanda uyuşturucu ihtiyacını karşılamak için satıcı rolünü de üstlenmek zorunda kalması olduğu düşünülmektedir.

" Olmaması gereken şeyler var. Bizim alt köşede matbaacı vardı. Matbaacı da hap satarlardı. Üst köşemizde cadde vardı. Caddenin köşe başında kulüp vardı. Esrar satarlardı. Eğer bunlar olmasaydı gençler çoğu zaman özenmezlerdi." (DG 23)

" Mesela bir internet kafe var bizim mahallemizde. Kahve var mesela ne geliyorsa o kahveden geliyor…orada dönüyor ve kullanım çok oluyor. Uyuşturucu satılıyor internet kafe adı, ama herşey dönüyor."(DG 29)

"Uyuşturucuyu kullanan arkadaşım olmasaydı ben uyuşturucuya başlamazdım. Ama Vatan mahallesinde de baya yaygın durumda. PKK'lısı da var. Uyuşturucu getireni de var. Bilgili uğraşanlarda var. Ben hiç birini umursamıyordum kendi işime gücüme bakıyordum. Ama arkadaş çevremden dolayı başladım."(DG 32)

Uyuşturucu madde ticaret ve kullanım yaygınlığı dışında bazı katılımcıların, mahallelerinde kumarcı kahvelerinin olduğunu, bazı kapalı mekânların uyuşturucu kullanımına tahsis edildiğini, sık sık silahlı ve silahsız şiddet olaylarına ve sokaklarda çocukların ve gençlerin küfürlü konuşmalarına tanık olduklarını ifade etmeleri mahallelerindeki illegaliteye kayışın neden olduğu normatif çöküntünün boyutlarını göstermektedir. Mahallelerdeki bu olumsuz tablonun oluşmasında kent yoksulluğunun bir dereceye kadar etkisi olmakla beraber, ileriki bölümde katılımcıların yaşadıkları mahallelerin sosyokültürel özelliklerine ilişkin bulgular analiz edilirken de izah

edileceği üzere, bu mahallelerin değişik yerlerden, kültürlerden, etnik köken ve mezheplerden gelen heterojen ve kırılgan bir nüfus yapısına sahip olması ve bununla bağlantılı olarak paylaşılan ortak değer ve norm eksikliğinin de illegaliteye kayışta önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

> *"Var abi evimin arkası, sağı solu bir sürü kulüp var… kumarcı kahvesi. Adamlar çatır çatır kumar oynatıyor…uyuşturucu satılıyor abi çatır çatır satılıyor. Hatta haberlere bile çıktı. Ateş buzun yuvası ora abi "* (DG 33)

> *"İyi değil mahalle kötü. Yani hem fiziki olarak yollar, parklar, insan ilişkileri çok zayıf. Hep göçmen yani doğudan gelen, şehirden gelen. Bu sefer burada büyüyen çocuk ne olacak hocam."*(DG 35)

> *"Bizim mahallenin sokak ortamı çok güzel. Mesela bizim mahallede bizim sokak çok güzeldir.Diğer sokaklar biraz daha kötü. Parka akşamları rahatlıkla gidemiyoruz…fakir bir kesim olduğu için hem de mesela gereksizlerin hepsi o bölgede olduğu için mesela bir polis arabası buradan gelince ya da sivil polisler... Bir araba görüyorlar (uyuşturucu kullanıcıları ve satıcılarından bahsediyor) mesela şüpheleniyorlar bakıyorlar diyorlar bu sivil polis. O onu arıyor, o onu arıyor hani hepsi haberleşiyorlar. O araba oradan geçene kadar kayboluyorlar."*(DG 36)

> *"Yukarıbayır'ı yıkmaları lazım. Bizim yakınımızda Kanlı Park vardı. Orada çok suç işleniyordu... örnek vereyim havalar kararduğında bir Allah'ın kulu gidemezdi."*(DG 37)

> *"Öyle abi hep bir olay, hep bir ticaret (uyuşturucu ticareti) içerisinde adamlar…problem olarak insanlar şuan saygıyı yitirmiş bir durumda. Yani büyüğünü küçüğünü saymıyor yani atıyorum önce bir parkta otururken esrar yakıp içmezdik. İçemezdik yani, küfürlü konuşulmazdı. Ama şimdi gençler Allah esirgesin hangi kafaya göre hizmet ediyorlar yani o kalmadı abi. Öyle biryerede götürüp aileni oturtamazsın. Çocuklarını öyle bir ortamda oyun alanına bırakamazsın. Sorun, problem bunlar yani."* (DG 40)

> *"Yani uyuşturucu satılmasa, vukuat, çatışma olmasa illa ki güvende olur orası, için rahat eder ama bakıyorum günde bir silah sesi bir adam yaralı, bir adam ölü, şurada uyuşturucu yakalandı. Benim bir tane arkadaşım her gün cezaevine girip girip çıkıyor… dayı sonu gelmiyor. Onun gardaşını yakalıyor cezaevine koyuyor çıkıyor gene içiyor. Adamın mesleği olmuş yani."* (DG 38)

Katılımcıların anlatımıyla, kumarcı kahveleri ve aleni uyuşturucu ticareti yapan sokak satıcılarının (DG 33), yaralama ve cinayet olaylarıyla tanınan "kanlı park"ın (DG 23), akşamları gidilemeyen parkların ve polislerin sık sık devriye gezdiği sokakların (DG 36), sokakta küfürleşen gençlerin, saygı ve sevginin olmadığı (DG 40), her gün vukuatların olduğu ve cezaevi yaşantıları olan insanların yaşadığı bu alanlardaki

normatif çöküntünün sebeplerinden birisi de bölgesel yabancılaşma olgusudur. Wacquant (2015, s.268)'ın ileri marjinallik tipolojisinde "uzamsal yabancılaşma" *(territorial alienation)* olarak kavramsallaştırdığı olgu, bu mekânlarda yaşayan insanlar arasında anlam ve duygu ortaklığının olmadığı ve insanların birbirlerine karşı kayıtsızlık içinde olduğu bir durumu betimlemektedir.

Katılımcıların mahalleleriyle ilgili sorunlarının anlatımından elde edilen bulgular sosyal düzensizlik kuramının varsayımlarıyla örtüşmektedir. Kentin sosyal ve mekânsal hiyerarşisinin en alt katmanında yer alan bu çöküntü alanlarının adeta suç üreten "sosyal bataklık" lara dönüştüğü anlaşılmaktadır. Bu alanlardaki sosyal düzensizliği besleyen en önemli etken refah devletinin küçülmesi, işsizlik, ücretli emeğin sosyal vasfını yitirmesi gibi sorunların neden olduğu kent yoksulluğudur. Kent yoksulluğundaki derinleşme bu mekânlarda suçu gelir getirici ekonomik bir faaliyete dönüştürmektedir. Çünkü işsizlik veya emek karşılığı elde edilen gelirin çok düşük oluşu yarınsız mahalle gençleri için torbacılığı cazip hâle getirmektedir. Ayrıca çöküntü alanlarındaki bazı mahallelerin suç ile özdeş hâle gelerek mekânsal bir damgalanmaya maruz kalması bu mahalleleri kent içinde bir iç-kente *(inner- city)* dönüştürmüştür.

5.2.3.4. Katılımcıların Mahallelerinin Sosyoekonomik ve Kültürel Durumu

Gaziantep, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi şehirleri içerisinde sanayi ve ticaret alanında gelişmişliğiyle ön plana çıkan illerden biridir. Özellikle gıda, tekstil ve makine imalatı alanında önemli bir ağırlığı olan Gaziantep, bu özelliğiyle Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda yoğun bir şekilde göç almaktadır. Gelişmiş sanayisiyle göçle gelen emeği emme kapasitesinin yanı sıra anılan bölgelerin elit kesimini de üretim ve yatırım yapmak amacıyla kendine çeken bir ildir. Bu bağlamda, göçle gelen elitler kentin görece daha modern ve elit mahallerine yerleşirken, göçle gelen nüfusun asıl gövdesini oluşturan ve daha çok emek piyasasında kendine yer edinmeye çalışan alt gelir grubuna mensup büyük bir kesim ise kentin çeperlerindeki gecekondularda yaşamaktadır.

Tüm Türkiye'de olduğu gibi 1950'lerde başlayan ilk göç dalgasıyla göç almaya başlayan Gaziantep, terör olaylarının yoğunlaştığı 1990'lı yıllardan itibaren de yoğun bir Kürt göçü ile karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca Gaziantep, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte ve Suriye'ye sınır olmasının da etkisiyle bu ülkedeki iç

savaşın başlarından bu yana yoğun bir şekilde sığınmacı akınına maruz kalmaktadır. Savaş nedeniyle mallarını ve maddi birikimlerini canlarını kurtarma pahasına Suriye'de bırakarak Gaziantep'e gelen Suriyelilerin büyük bir kısmı kentin varoşlarında yaşamaktadır. Dolayısıyla bugün Gaziantep'in varoşları Türk, Kürt ve Arap nüfusunu barındıran değişik etnik ve kültürel çeşitliliğe sahip kozmopolit bir nüfus yapısına sahiptir.

Katılımcılar yaşadıkları mahallelerdeki nüfusun büyük bir kısmının Gaziantep'e Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki illerden göçle gelen ailelerden oluştuğunu ifade etmişlerdir.

> *" %99'u göçle gelen Antep'te oturmuyor zaten Göllüce mahallesinin. %90'ı falan Kürt, Türk çok az. Genellikle mesela Urfa Birecik tarafından gelen var mesela bizim az ilerde Şırnak var, Bingöl var, Siirt var, Van var, Muş var. Genellikle bunlar bu saydığım yerler."* (DG 1)

> *" %70 i göçmen. Türk, Kürt karışık ama ağırlığı Kürt. Eğitim düzeyi düşük."* (DG 5)

> *"Van'dan gelen, Muş'tan gelen, Siirt'ten gelen, Urfa'dan gelen. ..Türk de var ama Kürt daha fazla."*(DG 45)

> "*Orta seviyede yani genelde fakir kesim…göçtür başka nereden gelebilir abi..valla abi bizden çok var. Kürt abi hepsi... Alevi -Sünniher iki kesimden de var abi."*
> (DG 6)

> *"Bizim o taraf genellikle Malatya, Sivas, Adıyaman tarafının insanları. Göçle gelen insanlar. Ne kadar süredir buradalar bilmiyorum ama...karışık, Alevi çok genellikle."*(DG 40)

> *"Bizim sokak karışık şuan çoğu Suriyeli 3-4 ev, Türk böyle yani o şekil… karışık."*(DG 11)

> *"Şimdi yan tarafında oturan bir arkadaş Adıyaman Besnili, karşıdaki daire yine aynı Adıyamanlı yan taraf…diğerlerinin hepsi köyden gelme. Kirada oturan var ev sahibi olan var."*(DG 15)

> *"En çok göçebe gelenler. Urfa, Van, Diyarbakır, Şırnak…%50'si tefeci işte, uyuşturucu satıcısı yani haksız kazanç elde eden kişiler. ...çoğu ilkokul mezunu. Öyle okumuş insan yok fazla."*(DG 17)

> *"Mahallemizde… Kürt de var, Suriyeli de var, Türk de var. …ben yukarıda 3 sene oturdum mesela, 3 senedir aynı yerdeyiz ama nereden geldiklerini bilmem.*

İyi insanlar ama. Karışık yani Suriyelide var, Türk de var, Kürt de var. İyi insanlar ama." (DG 29)

"Evet, abi bizim Siirt'te ve de birçok kültüre göre tam bilmiyorum ama bizim Siirtliler…Belli bir kısım kaç semt var Antep'te öyle içi içeler. Bizde geldik dayımgil falan buradaydı dayımgilin çocukları buıradaydı onlarda hamallık yaparlardı. Yani bizim olduğumuz birkaç ev Siirtliydi, Vanlıydı, Şırnaklıydı biz onlardananlaşabiliyorduk dilimiz kültürümüz aynıydı abi..." (DG 12)

"Antep'in yerlileri de var, göçle gelen, çevre köylerden, illerden gelenler de var. Genellikle bizim olduğumuz taraflar Türk, aşağı taraflarda Alevi ve Kürt çok…genelde işçi kesim."(DG 37)

Yaşadıkları mahallelerin sakinlerinin genel ekonomik düzeyi hakkında sorulan sorulara katılımcıların büyük bir kısmı kötü, az bir kısmı ise normal cevabını vermiştir. Mahallelerinde işçi kesimin yoğun olduğunu ve çok az bir kesimin ise küçük esnaftan oluştuğunu ifade etmişlerdir.

"Zayıf olan da var, güzel olan insan da var. Genellikle işçi kesimi. Ama bizim mahallede oturup da petrolü olan da var."(DG 1)

"İşçi çoğu. Sigortasız benim gibi. Adam çalışıyor zaten ekmeğini zor kazanıyor, çoğu borç harç içerisinde… eğitim düzeyi aynı benim gibi taş çatlasın liseyi bitirmişlerdir yani." (DG 15)

"En çok işçi var. Alt gelir grubuna ait insanlar genelde. Türk, Kürt ve Arap. En çok Suriyeliler. Daha çok göçle gelmiş olanlar. Şanlıurfa'dan gelen daha çok mesela Suruç var. Ama bizim semt en çok Arap." (DG 19)

"Çoğu işçi, memur olanlarda var ama. …Türk de var Kürt de var, Antep'in yerlisi de var. %70'i falan Urfalı… öyle yani."(DG 21)

"Çoğu esnaf yani bakıyorum adamın evinin altında kendi dükkânı var yani. Kimisi inşaatta, kimisi fabrikada işçi. Mağaza dükkânı var. Daha ziyade Kürt nüfus var…mesela hep Urfalı, Urfa'dan gelmiş bizim mahalleye yerleşmiş."(DG 38)

Gaziantep'te Suriyeli sığınmacı nüfusun yaygın bir şekilde ucuz iş gücü olarak kullanılması kentteki emek piyasasının daralmasına neden olmuştur. Diğer yandan, Suriyeli sığınmacılara devlet tarafından maddi destek sağlanması ayrımcılıkyapıldığı yönünde yaygın bir kanaatin oluşmasına neden olmuştur. Nitekim bazı katılımcılar, devletin Suriyeli sığınmacılara yaptığı maddi desteğin kendilerine yapılmadığını, ayrıca sigortasız ve ucuz işgücü olarak kullanılmaları nedeniyle işyerlerinde genellikle Suriyelilerin tercih edildiğinden bahisle bu durumun hem kendilerini hem de genel

olarak işçi nüfusun yoğun olduğu mahallelerindeki yerli işçileri işsiz bıraktığını belirtmişlerdir. Bu durum özelde Gaziantep'te, genelde ise Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bir çok kentte büyük oranda işçi nüfusunu barındıran varoş mahallelerinde yoksulluğun daha da derinleşmesine neden olmaktadır.

> *"Sanayiye gidiyorum ben bakıyorum bizim Türk tamirci hemen hemen yoktur. Suriyeliler hep çalışıyor. Bu Suriyelilerin abi affedersin ''s..r'' olup gitmesi bizim için çok iyi olur. Bunlar geldikten sonra ne olduysa oldu zaten. Suriyelilerden de bu işi çok yapan var. Yani resmen adamlar eski garaj olsun, Ünaldı'da olsun ben oralara girdiğim zaman hayret ediyorum abi. Kendi insanımıza gösterilmeyen ilgi, yardım bunlara gösteriliyor…daraltıyor abi Türk vatandaşlarının alanını."*
> (DG 40)

> *"Aklıma gelen mesela Suriyelilerle Türkler mesela çok karışık iç içeler. Bu Suriyeliler gelmezden önce zaten mesela kirada olan insanlar vardı. Çalışıp da o kirayı zorla veren insanlar vardı. İşte şimdi Suriyeliler geldi adam bırak geçinmeyi buranın halkını söylüyorum eski fakirleri onlar geldi o iş bulamıyor… Yerli iş bulamıyor ve rezil yani. Bir ekmek bulamıyor."*(DG 9)

Katılımcıların yaşadıkları mahallelerin belediye hizmetlerinden yeterince yararlanamamasının, sosyal ve kültürel (kütüphane, gençlik merkezi, spor salonları vs.) hizmet kurumlarının hiç ya da yetersiz olmasının bu mahallelerdeki kültürel düzeyin düşük olmasında önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Bu mahallelerdeki ekonomik ve kültürel gelişmemişliğin yukarıda belirtildiği üzere yerel ve merkezi yönetimin hizmet sunumunda yetersiz kalması gibi dışsal nedenleri dışında işsizlik, yoksulluk, uyuşturucu, suç ve şiddet gibi sosyal yapıdan kaynaklanan içsel nedenleri de vardır.

> *"Yani bir parka gidip de kadınlar, kızlar çocuklarını oynatacağı rahat bir yer değil yani. Suriye'den gelenler genellikle onlar var. Urfa'dan gelenler var, Mardin'den gelenler var. Bir de Urfa'nın köylerinden gelenler var Suruç, Akbudak...İşçi kısmıyla, esnaf çoğunlukta…tahsilli insan el parmağıyla sayılacak kadar az yani."* (DG 43)

> *"İşte daha çok soysal aktiviteler olacak şekilde spor salonları, kütüphaneler, meslek kursları daha çok iş imkânı sağlayacak yerler olmalı. Gençler daha çok iş yok, güç yok. Çalışacak yer yok. Adam ne yapıyor takılıyor arkadaşlarıyla birlikte. Ondan sonra ya uyuşturucu ya sigara ya alkol ya hırsızlık bir şekilde kopup gidiyor. İstihdam alanı oluşturulması lazım, bir de mahallede sosyal hizmet kurumlarının olması lazım."*(DG 46)

Diğer taraftan katılımcıların büyük bir kısmının ilkokula kadar eğitim aldığı, bazılarının ise ortaokul ve lise eğitimini yarıda bıraktığı görülmektedir. Her ne kadar katılımcıların bir kısmı ekonomik nedenlerle, bir kısmı ise bağımlı olduktan sonra okuyamadıklarını belirtseler de genel olarak mahallelerinde eğitim seviyesinin düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

> *"Hepsi Köyden gelen…iş durumu… genelde fabrika işçisi vardı...eğitim düzeyi o zaman o kadar şey değildi. Yok, pek ders okumuyorlardı onun için fabrikaya giriyorlardı."*(DG 10)

> *"Urfalı, Suruçlu, Siirtli…tabi okuyan var işte hamallık eden var. Etçilik (kasap) eden var her işte çalışan var. Demircilik yapan var. Genel ekonomik seviye düşük."*(DG 13)

> *"En çok esnaf, işçi kesimi var abi...eğitim durumu çok yok abi, çoğu ortaokul mezunu. En babası lise yani üniversite mezunu zor yani çıkmaz. Şimdi tabi var çocukları. Göçle gelen çok Urfa'dan gelenler çok mesela Suruç'tan."*(DG 16)

> *" Toplama gibi bir şey... Kürt nüfusumuz yok Türk nüfusumuz var onlarda toplama gibi…değişik yerlerden gelen insanlar. Ekonomik durum da zayıf, genelde işçi."* (DG 26)

> *"Bizim semtte adam akıllı okuyan olmadı genellikle ilkokul mezunudur. İlkokuldan sonra okuyanı görmedim. Ara sıra böyle lise mezunu falan çıkıyor."* (DG 38)

> *"Genelde göçle gelen insanlar.Urfa, Suruç, o taraflardan insanlar yani genelde doğudan gelenler… genelde işçi. Memur olan yok bence. Bazılarının okuma yazması yok."*(DG 39)

> *"Yaşadığım mahallede doğudan gelenler var abi, Antep'in yerlisi de var, karışık yani. ...abi esnaflar çalışıyorlar, fabrika işçisi falan yani kendi hâllerindeler…mahallemizde eğitim durumu fazla yok abi hepsi çalışıyor yani fabrikada, şurada burada."*(DG 48)

Bu başlık altındaki bulgular genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, katılımcıların yaşadığı mahallelerin değişik yerlerden göçle gelen ve farklı dil ve kültüre mensup heterojen bir nüfusu barındırdığı görülmektedir. Suriye'den gelen sığınmacılarla birlikte bu heterojen yapının daha da pekiştiği ve sosyokültürel parçalanmanın da arttığı görülmektedir. Bu parçalanmışlığın,katılımcıların yaşadığı mahallelerdeki insanların ortak değer ve normlar etrafında birleşmelerini ve ortak bir dil ve aidiyet geliştirmelerini zorlaştırdığı anlaşılmaktadır. Bütün bu husuların, göçmen yoğunluğuyla dikkati çeken bu mahallelerdeinsanlar arasında anlam ve duygu

ortaklığının olmadığı, insanların birbirlerine karşı kayıtsızlık içinde olduğu kaotik bir duruma neden olduğu anlaşılmaktadır.

5.2.3.5. Katılımcıların Madde Kullandığı Mekânlar ve Sosyal Ortamlar

Katılımcılara mahallelerinde terk edilmiş bina, ev, işyeri veya boş arsa olup olmadığı ve akabinde de uyuşturucu maddeyi hangi mekânlarda kullandıkları hakkında sorular sorulmuştur. Böylece hem mahallelerindeki fiziki düzensizliğin varlığı, hem de uyuşturucu madde kullandıkları ortamlar hakkında bigi edinmeye çalışılmıştır.

Terk edilmiş mülklerin özellikle yoksulluk ve suç oranının yüksek olduğu mahallelerdeki suç oranının artmasında tetikleyici bir etken olduğu araştırmanın literatür kısmında kentleşme ve suç ilişkisinin ele alındığı sosyal düzensizlik kuramı bahsinde ele alınmıştı. Bu bağlamda, terk edilmiş ve korumasız bırakılmış ev, bina veya işyerlerinin bir süre sonra hırsızlık, uyuşturucu ve fuhuş gibi suçların işlendiği mekânlar hâline geldiği bilinmektedir.

Katılımcıların, büyük bir kısmı mahallerinde terk edilmiş ev, bina veya işyerlerinin olmadığını belirtirken, var olduğunu belirtenler ise bu mülklerde bağımlıların uyuşturucu kullandıklarını ifade etmişlerdir. Mahallelerine yakın mesafede kentsel dönüşüm projesi kapsamında bazı evlerin yıkıldığını belirten DG 1, yıkılmış evlerin madde bağımlılarının merkezi hâline geldiğini belirtmektedir.

> *"Öyle elini kolunu sallayarak gideceğin yer yok ama karşı mahallede Aydınlar mahallesinde hep var. Hep uyuşturucu yuvası. Üst geçicin diğer tarafı. Kentsel dönüşüme girdi de mesela kulak asmıyorlar. Çünkü evlerin yarısı yıkık dökük tam uyuştucu içenlerin merkezi oldu ora. Ev var… Adamlar sabaha kadar kafasında, neşesindeler."*(DG 1)

Terk edilmiş özel mülkiyete tabi ev ve bina dışında, bazı mahallelerdeki okul bahçelerinin akşam ve hafta sonu gibi eğitim ve öğretim zamanı dışında, bina güvenliğinin olmamasının da etkisiyle, torbacılar ve madde bağımlıları tarafından kullanıldığı görülmektedir.

> *"Çok yer var abi... eski tren hattının olduğu yer. Oralar olsun bir zamanlar. Okulun kendi içi mesela akşam 5'ten sonra giren çıkan bellisiz. Kim girip ne yapıyorsa yapıp çıkıyor. Bizde öyleydik yapacağımızı yapıp çıkıyorduk… Evet, terk edilmiş binalarda, hatta okulda kullanıyorlardı."*(DG 22)

> *"He abi o arsalardan vardı bir mahallenin içinde mesela 3-4 tane ev ve boş arsa vardı. Abi saat altıdan sonra karanlık çöktüğü gibi parklar bomboş kalırdı ya*

orayagiderlerdi ya da okulların içine girerlerdi. Valla bazen şaşırıyorsun gündüz o kadar öğrenci okula girmiyor. Bir de abi aydınlatma fazla yoktu sen bir sokak içine girip rahatlıkla elini çevirebiliyordu"(DG 12)

Mahallesinde terk edilmiş tarihi "Antep Evleri" nin olduğunu ifade eden DG 47, belediyenin bu evleri, tarihi yapıları koruma kapsamında restore edip turistik mekânlar hâline getirdiği zamana kadar sokak çocukları ve uyuşturucu bağımlıları tarafından kullanıldığını ifade etmiştir.

"Bir iki ay öncesinde vardı. İşte onları da belediye restorasyon yaptı...bu binalarda uyuşturucu kullanımı vardı. Şöyle diyeyim uyuyanlar bile vardı…evet sokak çocukları"(DG 47)

Mahallelerinde terk edilmiş buğday Dehlibi'nin (buğdayın kaynatılıp açık alanda kurutulduğu işyeri) olduğunu belirten DG 9, mahalledeki bağımlıların terk edilmiş bu işyerinde uyuşturucu kullandığını belirtmektedir.

"Şey vardı bir tane dehlip (buğdayın kaynatılıp daha sonra açık alanda kurutularak bulgura dönüştürüldüğü tesis) onu kurutuyorlar ya terk ediyorlar. Şimdi terk edilmiş yani.. oraya uyuşturucu kullanmak için giden var ama ben gitmiyorum."(DG 9)

Bir zamanlar küçükbaş hayvan ağılı olarak kullanılan ama daha sonra çevreye yaydığı pis koku nedeniyle belediye tarafından kullanımına izin verilmeyen mağaraların olduğu bir mahallede DG 40'ın anlatımına göre bu mağaralar terk edildikten sonra torbacıların ve kullanıcılarının buluştuğu bir mekân hâline gelmiştir.

"Terk edilmiş ev veya bina yok ama evlerimizin altında mağaralar var...ben gitmedim de abi hâlâ daha kullanılıyor… kullanıcılar genelde orada…satıcı gelir işini görür gider. Torbacı misal malını verir gider oradan." (DG 40)

Bazı katılımcılar ise mahallelerinde güvenliği olmayan inşaat hâlindeki ev veya binaların mahalledeki bağımlıları tarafından uyuşturucu almak için kullanıldığını ifade etmektedirler.

"Terk edilmiş ev pek nadirdi…tabiki inşaat hâlinde olan yerlerde kullanıyorlardı." (DG 10)

"Vardı. Çoğu zamanda orada içerlerdi. Arsa işte inşaat hâlindeki bir binada içerlerdi."(DG 16)

"Çok yer var abi. Eski tren hattının olduğu yer. Oralar olsun bir zamanlar. Okulun kendi içi mesela akşam 5'ten sonra giren çıkan bellisiz. Kim girip ne

yapıyorsa yapıp çıkıyor. Bizde öyleydik yapacağımızı yapıp çıkıyorduk… Evet, terk edilmiş binalarda, hatta okulda kullanıyorlardı."(DG 22)

"Yok, ama Hacıbaba'nın kadınları da içiyor çocukları da içiyor evlerinde zaten bütün evler uyuşturucu içiyor. Hacıbaba'nın bütün mahallelerinde uyuşturucu dönüyor. Yani orada sokakta da içebilirsin. Her yerde de içebilirsin. Öyle terk edilmiş ev bulup da gitmene gerek yok yani."(DG 14)

"Hayır, ama hobi evlerini biliyor musunuz?...uyuşturucu kullananlar genelde oralarda çok takılıyorlar. Buralar olmasa oralar daha güvenli hâle gelir."
(DG 36)

"Var…insanlar orada uyuşturucu kullanıyor…hani mahallemizin içerisinde değil. Semt içerisinde var ama mahallemizde yok."(DG 42)

Madde bağımlılarının hangi mekânlarda uyuşturucu madde kullandıkları araştırma için önemli olmakla beraber bu mekânlarda sadece uyuşturucu suçları (kullanım ve ticaret) değil, fuhuş, yasadışı kumar, cinayet ve işkence gibi suçların da işlendiği bazı katılımcılarca ifade edilmiştir. Nitekim, metruk yapılar kentsel düzensizliğin mekânsal göstergeleri olup, suçu ve suçluyu kendine çekebilme özelliğine sahiptir.

Değişik nedenlerle terk edilmek suretiyle kimliksiz hâle gelen konut ve işyerleri bir süre sonra uyuşturucu, fuhuş, cinayet, işkence gibi suçların mekânı hâline gelebilmektedir. Sıradan bir insanın içine girmeyi aklından bile geçirmediği, hatta yanından geçerken bile ürktüğü bu yapılar, gözetlemenin iktidarından uzak ve dış dünyadan yalıtılmış olmaları nedeniyle bazı suçların işlenmesini kolaylaştırmak suretiyle kentlerdeki sosyal düzensizliğin artmasına neden olmaktadır. Araştırma konusu açısından kentsel düzensizliğin mekânsal göstergesi olan bu mekânların, katılımcıların anlatımlarına göre uyuşturucu ticaretinin ve kullanımının kolektif bir etkinliğe dönüştürüldüğü yerler olduğu anlaşılmaktadır.

Uyuşturucu ile mücadele amacıyla Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde görevli narkotik timlerin uyuşturucu madde aramak, satıcı ve bağımlıları bulmak için yaptıkları rutin denetimlerde öncelikle uyuşturucu madde kullanımının yoğun olduğu mahallelerde yer alan metruk ve harabe binalar denetlenmektedir. Özellikle eğitim ve öğretim sezonlarının başlamasına yakın zamanlarda artan bu denetimlerle öğrencilerin madde kullanımına karşı korunması amaçlanmaktadır.

Uyuşturucu madde kullanılan fiziki mekânlar ve sosyal ortamlar kullanılan uyuşturucunun türüne ve kullanımının bireysel veya kolektif olmasına göre değişmektedir. Sigara gibi kullanılan uyuşturucular ve haplar sosyal çevrede pek dikkat çekmediği için her türlü mekânda ve sosyal ortamda rahatlıkla kullanılabilmektedir.

Bonzai (Jamaika) kullanıcısı DG 1 ve DG 8, sigaralarının ucunu boşaltıp yerine Bonzai maddesi doldurmak suretiyle uyuşturucuyu her ortamda kullandıklarını, hap kullanan DG 9 ise gezdiği yerde hap kullandığını belirtmiştir.

> *"Onu (Jamaika) ilk başta sigaranın ucunda kullanıyordum. Kesmiyordu sonra…hemen çıkıyorum ya hemen paketin içinde ya alıyorum sigaranın ucuna koy çek. Geri kalanı tekrar. Normal sigara kullanıyorsun…"*(DG 1)
>
> *"Genellikle parkta oluyor abi. Çarşıda. Fark etmiyor abi istediğim yerde kullanıyorum...abi dikkat çekmiyordum. Abi mesela bonzai sigaranın ucunu boşaltıp koyuyorum. Tekli de yapabilirsin…beraber uyuşturucu kullandığım 5 arkadaşım var."*(DG 8)
>
> *"Hap kullanırdım…gezdiğim yerde atardım. Çevredekiler fark etse de fark etmez abi ben o zaman ne yaptığımı bilmiyordum kimseyi görmüyordum…Beraber uyuşturucu kullandığım arkadaşlarım var abi… en kötüsü 5 kişi.*"(DG 9)

Uyuşturucu kullanmak için genelde ıssız mekânlar tercih edilmektedir. Bağımlılar, bağımlı olduklarının çevrelerince bilinmediği dönemde madde kullanma konusunda gizliliğe titizlikle riayet ederken, durumlarının çevrede bilinmesi üzerine görece daha rahat hareket edebilmektedirler. Katılımcılar uyuşturucu kullandıkları yerlerin; inşaat hâlindeki binalar, parklar, arsalar, metruk binalar, mezarlıklar, camlarına siyah film çektikleri arabalar, bağımlı arkadaşlarıyla ayarladıkları bekâr evleri, bağımlı arkadaşlarına veya kendilerine ait dükkânlar, ambarlar, evlerinin çatı katı, tuvalet, banyo gibi mekânlar olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcıların tamamının birlikte uyuşturucu kullandığı bağımlı arkadaşları var ve genelde uyuşturucu madde kullanımını kolektif bir etkinliğe dönüştürmüş durumdalar.

> *"İlk böyle kapalı alanlarda binalarda daha sonra park gibi yerlerde.Yani böyle bulduğumuz inşaat, dükkân bulduğumuz böyle sakin yerler arkadaşın dükkânıatıyorum anahtar ondaysa gibi..zaten hep arkadaşlarla beraber kullanıyorduk."*(DG 3)
>
> *"Genelde bir bekâr evimiz vardı orada kullanıyorduk. Alıp oraya götürüyorduk…iki tane arkadaşım vardı biri vefat etti. Zaten ondan sonra*

soğumaya başladım. Biri kullanıp gitti kaza yaptı öldü. Bir nevi bizde vesile olduk Allah affetsin. Onun şokunuyaşadım. Birkaç ay onu düşündüm… İşte biri vefat etti diğeri yaşıyor çok şükür o da uyuşturucuyu bıraktı. İkimiz de bıraktık çok şükür. Onla birlikte yakalanmıştık zaten esrar maddesiyle." (DG 7)

"Hayır, yoktu ama şöyle bir şey oluyor, şahsın kendine ait ambarı oluyor. Orayı işte kendi çapında ufak tefek şey yapmış masa sandalye anahtarı oluyor öyle yerler var. Hem kendisi içiyor, hem kiraya veriyor, hem de satıyor. Aynı zamanda içicilerde gelip orada içiyor." (DG 5)

"Genelde abi biz arsalarda içerdik bir arkadaşımızın evi o esnada evde değilse ya da arabası varsa arabasıyla bir yerlere giderdik oraları da bulamazsak cami tuvaletlerine de giderdik"(DG 12)

"O zamanlar işte metruk binalarda, parklarda, arabanın içinde mesela bir yere giderken kenarı çekersin arabanın içinde içersin. Ormanlık alanlarda falan içerdik…beraber uyuşturucu kullandığım arkadaşlarımvardı tek kullanmıyordum."(DG 16)

"İnşaat ortamları, arabada kullandım. Kendi evimde kullandığım olmadı. Arkadaşımın evinde kullandım... folyoyla kullanıyordum…sürekli arkadaşlarımla birlikteydim."(DG 19)

"Ben dükkânda kullanıyordum evin altında dükkân var. Kapıyı kilitliyordum... normalde tek kullanıyordum bazen almaya giderken yolda denk geliyordum arabayla giderken. İşte bizi de götür gibisinden o şekilde arada bir 5-10 dakika falan oturuyorduk." (DG 21)

"İnşaatlarda, bekâr evinde…ben genelde arkadaşlarımla içerdim ben tek içmeyi sevmezdim."(DG 23)

"Ben en çok arabamda kullanırdım. Arabamda içmeyi severdim. Siyah film çektirdim arabama dışarıda polis falan geçiyor görmesinler diye abi. Bir de abi hanımı kaynanamgile bırakırdım evi boşaltırdım evde içmeyi severdim tek başıma…beraber uyuşturucu kullandığın arkadaşların vardı abi. Beraber kullanıyorduk ama bazı durumlarda her zaman değil. Niye bazı zamanlarda çünkü ortak çıkıyor, içeceğimi götürüyor. O yüzden abi yoksa başka bir şeyden değil yani." (DG 33)

Uyuşturucuyu bağımlı açısından değerli kılan şey maddi değeri değil, ona duyduğu ihtiyaç ve arzudur. Bu arzu, bağımlılarda aynılık üreten tektipleştirici bir arzudur. Çünkü madde bağımlıları yaşamlarını maddeye özgülemiş ve tam da bu nedenle benzer davranış ve eğilimlere sahip kişilerdir. Katılımcıların maddeyi genelde arkadaş ortamında kullanmalarının nedeninin hem bireysel kullanımdan kaynaklanan yakalanma korkusunu ve suçluluk duygusunu bastırmak, hem de kendileri gibi bağımlı

arkadaşlarının içinde kendilerini daha rahat ve güvende hissetmeleri olduğu düşünülmektedir.

Bazı katılımcılar ise beraber uyuşturucu kullandıkları arkadaşlarından bir süre sonra ayrılarak uyuşturucuyu tek başlarına kullanmaya devam ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bencilleşmede, maddeye duyulan ihtiyaç artışına bağlı olarak ortaya çıkan parasal kaygıların ve sıkıntıların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bağımlılık düzeyi arttıkça tolerans gelişimine bağlı olarak madde için harcanan para da artmaktadır. Bu nedenle bağımlılarda parasız kalmak demek maddesiz kalmak demektir. Dolayısıyla tolerans gelişimine bağlı olarak madde bağımlılarının bencilleştiğini söylemek mümkündür. Maddi imkanlarını maddeye harcayarak tüketen bağımlıların önünde iki seçenek kalmaktadır. Ya madde parası temin etmek için suça karışmak veya AMATEM gibi kurumlara başvuruda bulunarak tedavi olmayı kabul etmek.

Katılımcılardan DG 6, DG 1 ve DG 25 ilk başlarda arkadaşlarıyla beraber madde kullanırken, bağımlılık düzeylerinin artmasıyla beraber artan parasal kaygıların neden olduğu bağımlı bencilliğinin örnekliğini sunmaktadırlar.

> *"Kuşların yanında, damda kullanıyordum ben kendi kendime. Arkadaşlarım baktım cebimden alıyor en iyisi ben bunu kullanıyorsam da tek başıma yaparım."*(DG 6)

> *"Beraber kullandığım arkadaşlarım vardı sonradan hepsini bıraktım. Çünkü bencilleşiyorsun ya para bulamıyor sürekli sana bir yanaşma peşinde ama sen bir yolunu buluyorsun kafanı kullanıyorsun mesela tedarik ediyorsun. Hepsini kendimkullanayım, bencillik."*(DG 1)

> *"Bekâr evinde ya da dışarıda bir köşede veya ne bileyim kimsesi olmayan tenhalarda bir Yerde...yani ilk kullandığım vakitlerde beraber kullandığım arkadaşlarım vardı. Bağımlı olduktan sonra zaten insan arkadaş falan takmıyor kendi derdine düşüyorsun."* (DG 25)

Katılımcıların uyuşturucu maddeyi genelde kendileri gibi bağımlı olan arkadaşlarıyla beraber kullandıkları görülmektedir. Uyuşturucu kullandıkları mekânların ise genelde metruk binalar, arsalar veya sosyal izolasyonunu bizzat kendilerinin sağladıkları mekânlar (camfilm çekilmiş araba, ambar, kapısını içeriden kilitledikleri dükkân vs.) olduğu dikkati çekmektedir.

Bu alt başlık altındaki bulgular değerlendirildiğinde düzensizliği, sosyal düzensizlik ve fiziksel düzensizlik olarak ikiye ayıran sosyal düzensizlik kuramının

suçla ilşkilendirdiği; terk edilmiş binalar, arsalar, yetersiz aydınlarma ve çevre kirliliği gibi fiziksel düzensizlik örneklerinin katılımcıların yaşadığı mahallelerde bulunduğu ve uyuşturucu maddeyi bu mekânlarda arkadaşlarıyla beraber kullandıkları görülmektedir. Dikkat çeken diğer bir husus ise, metruk yapıların maddenin bireysel değil, toplu kullanım alanı olmasıdır. Çünkü hiç bir katılımcı bu alanlarda maddeyi tek başına kullandığını ifade etmemiştir.

5.2.3.6. Katılımcıların Mahallelerinde Uyuşturucu Ticareti ve Uyuşturucu Satıcıları

Katılımcıların büyük bir kısmı mahallelerinde torbacı diye tabir edilen ayaküstü küçük çaplı uyuşturucu satıcılarının olduğunu belirtmişlerdir. Mahallelerinde uyuşturucu ticaret yapılıp yapılmadığına ilişkin sorulan soruya 40+8 katılımcıdan 30'u, "yapılıyor", 18'i ise "yapılmıyor" cevabını vermiştir.

Tablo 17. Katılımcıların Yaşadığı Mahallelerde Uyuşturucu Ticareti

		Sayı
Mahallede Uyuşturucu Ticareti	Yapılıyor	30
	Yapılmıyor	18

Katılımcıların anlatımlarından uyuşturucu madde ticaretinin en yoğun olduğu iki mahalle dikkati çekmektedir. Bunlar: Şehitkâmil ilçesi sınırları içerisindeki Hacıbaba mahallesi ile Şahinbey ilçesi sınırları içerisinde bulunan Vatan mahalleleridir. Görüşülen madde bağımlılarının büyük bir kısmı uyuşturucu maddeyi bu mahallelerden temin ettiklerini söylemişlerdir.

> *"Valla o Hacıbaba olmasa daha iyi olur diye düşünüyorum. Yani sadece bizim semtten değil bütün Antep uyuşturucu teminine oraya geliyor. İster istemez karışıklık oluyor.Yani hiç tanımadığın insanlar gelip geçiyor. Gelip aynı oturduğumuz parkta oturuyorlar. İster istemez dövüş çıkıyor, kavga çıkıyor. Yabancı insanlar oturuyor. Şimdi mahallenin bir kızına laf atıldığında duramıyorsun ister istemez dövüş çıkıyor.Uyuşturucunun etkisiyle yapıyorlar. Bir de onların içtiği farklı bir şey var. Hacıbaba'da da satılan jamaika, bonzai diye. Kendinden geçenler mi dersin, yoldabayılanlar mı dersin, ağzından köpük gelen mi dersin. Çok gördüm her gün görebiliyorum. Yollara düşüyorlar mesela Hacıbaba'dan aşağı inerken parka gelip oturup oradabayılıyorlar. Yani resmen kendinden geçiyor, bayılıyor yani."*(DG 43)

"Bizim yukarı taraf Hacıbaba zaten Ankara'yı biliyorsunuz. Ankara'nın Çinçin'i gibi Hacıbaba, Vatan mahallesi zaten ondan daha beter. Polisin gözünün önünde satıyorlar.Bizim mahallede kullanıcı çok ama satıcı yok. Zaten onun yüzünden rahatsızım. Olmasa daha iyi olur bunlar."(DG 47)

"Mahallede yok da göbekte var…nasıl diyeyim cadde üstü ya burası göbek diyelim bunun üstündeki ilk mahalle bizim mahalle. Göbek dediğim yerde yapılıyor. Yakınlarda satılıyor yani." (DG 21)

"Tabi canım her yerde yapılıyor. Ararsın gelir abi şuradayım gel diye her yerde oluyorlar abi."(DG 22)

"Evet, daha çok parkta, kahvelerde, internet kafelerde uyuşturucu ticareti yapılıyor."(DG 24)

"Satılıyordu abi yakaladılar zaten cezaevindeler…abi daha genç torbacıydı. 2016-2017'den beri yapıyordu…ondan alırdık, Vatan mahallesine çıkarlardı abi. Orada alırdık genellikle." (DG 39)

"Bizim biraz altlarda var. Ama yani bizim mahallede içici çok…uyuşturucuları Vatan mahallesi ve Hacıbaba mahallesi'nden alıyorduk." (DG 47)

Hacıbaba ve Vatan mahalleleri Gaziantep'te uyuşturucu satıcıları ve kullanıcıları için mekânsal bir üst hâline gelmiştir. Toplumsal dışlanmanın en etkili iki grubu olan uyuşturucu satıcıları ve kullanıcılarının bu mahallelerdeki varlığı her iki mahallenin de mekânsal olarak damgalanmasına neden olmuştur. Bundan dolayı da polis gözetim ve denetiminin en yoğun olduğu bu mahallelere belirli aralıklarla geniş çaplı operasyonlar düzenlenmektedir. Konuyu örneklendirmek açısından bu araştırmanın yapıldığı dönemde bahse konu mahallelerde 02 Kasım 2019 tarihinde Gaziantep Emniyet Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Müdürlüğü ekipleri tarafından 850 kişilik polisle helikopterli ve drone'li dev bir operasyon yapılmıştır.Bu operasyonda yapılan aramalarda, 240 gram metamfetamin, 12.650 kilogram esrar, 422 gram eroin, 15 gram bonzai ve 1 adet hassas terazi ele geçirilmiştir (https://www.gazikent27).

Uyuşturucu madde bu mahallelere bir çoğu da aynı zamanda madde bağımlısı olan torbacılar vasıtasıyla girmektedir. Torbacılarla veya uyuşturucu tacirleriyle uyuşturucu ticareti ve dağıtımı ile ilgili bilgi almak amacıyla görüşmek, görüşmeci açısından hayati risk taşıdığı gibi, uyuşturucu satıcıları açısından da bir tür "kendini ihbar" anlamı taşıması ve cezai risk içermesi bu konuda bilgi alınmasını engellemektedir. Bu nedenlerden dolayı uyuşturucu satıcılarıyla görüşmek yerine bu

konuda bilgi toplamak amacıyla Gaziantep Barosu'na kayıtlı olan ve uyuşturucu davalarına yoğunlaşmış üç avukatla görüşülmesi tercih edilmiştir.

Uyuşturucu ticaretininin illegal kurumsal yapısını; baronlar (toptancılar), paketçiler ve torbacılardan oluşan üç basamaklı bir piramide benzeten avukat A.S. bu piramitteki her basamağın diğer basamaklarla işbölümü içerisinde farklı görevlerinin olduğunu belirtmektedir.

> *"Uyuşturucu baronları genelde 40 yaş ve üzeri insanlardır. Yurdışı ortakları vardır. Kendilerine genelde iş adamı görüntüsü vermektedirler. Ayrıca bu baronlar gerektiğinde yurtdışına mal (uyuşturucu) sevkiyatı karşılığında kentteki güvendikleri ihracatçılara belirli bir pay vererek mal ihracatı görüntüsü altında yurtdışına uyuşturucunun çıkışını sağlarlar. İran, Lübnan, Hollanda, İngiltere ve Almanya arasında dağıtımı sağlarlar. Türkiye'ye doğu ülkelerinden gelen uyuşturucunun hem Türkiye içine hem de Avrupa ülkelerine dağıtımında aracılık ederler. Mesela, eroin ve ateş-buz hammadde olarak İran'dan Van'a veya Hakkari'ye gelir. Bu illerde mutfaklarda değişik işlemlerden geçirilerek kullanılacak hâle getirilerek dağıtıma hazır hâle getirilir. Mesela, kokain Güney Amerika'dan (Kolombia'dan) tabaka hâlinde saf olarak Lübnan'a getirilir. Bu maddenin Lübnan ayağı maddeyi işleyerek (içine değişik maddeler katarak) %40-60 oranında saflığını giderir. Bu maddenin Lübnan'dan Suriye veya Irak üzerinden Türkiye'ye girişi sağlanır. Captagon ve ecstasy gibi haplar savaştan önce Suriye'de imal edilir ve Türkiye'ye sınır illerden girişi sağlanarak bu illerden ülke geneline dağıtımı yapılırdı. Suriye'deki iç savaşa rağmen uyuşturucu ticareti hâlen devam etmekte hatta savaş öncesine göre daha da artmış durumdadır. Bunun sebebi ise savaş nedeniyle Suriye'deki otorite boşluğu, ekonomik çöküntü ve sınır güvenliğinin savaş öncesine göre daha zayıf olmasıdır. Paketçiler, torbacılara malı veren kişilerdir. Genelde 40 ve üzeri yaşlardadırlar. Bunlar ekonomik olarak orta sınıfa mensup kişilerdir. Genelde doğu illerinden Gaziantep'e göçle gelmiş kişilerdir. Baronlardan aldıkları malı evde paketleyerek her zaman çalıştıkları torbacılara dağıtırlar. Paketçiler paketleme işini güvenlik gerekçesiyle genelde evlerinde aileleri içinde yaparlar. Torbacılar ise, genelde Gaziantep'in kenar semtlerinde yaşayan, ekonomik nedenlerden dolayı kendilerini bu işi yapmak zorunda olduklarına inandırmış, 15-30 yaş aralığında ilk veya ortaokul mezunu, hatta okuma yazma bilmeyen ve daha ziyade Gaziantep'e göçle gelmiş kişilerden oluşmaktadır."* (A. S, 40, Avukat)

Uyuşturucu satıcı şemasını avukat A.S.'ye benzer şekilde açıklayan avukat H. S., Ortadoğu ülkelerinden Türkiye'ye gelen uyuşturucu trafiğinde Gaziantep'in Türkiye'nin merkez şehirlerden bir olduğunun altını çizerek Gaziantep'te uyuşturucunun daha çok çarpık kentleşmenin yoğun olduğu çöküntü mahallelerinde satıldığını belirtmektedir.

*"Genel itibariyle uyuşturucu madde ticaretinde; imal eden, genel dağıtımı sağlayan baronlar, bu baronların adamı olan maddeyi dağıtılacak ülkeye, şehire nakledenler ve nakledenlerden teslim alan bölgesel satıcılar ve torbacılar olmak üzere bir şematik ticaret tablosundan bahsetmek mümkündür. Gaziantep iline uyuşturucu ticaretinde Türkiye'de merkezi oluşturan şehirlerdendir. İthal edilen uyuşturucu maddeler Irak ve Afganistan üzerinden Türkiye'ye Gaziantep'den dağıtılmak üzere getirilmekte, şehir içindeki bazı çarpık kentleşmenin ve göç alan mahallelerin olduğu yerlere (Vatan, Düztepe, Yukarıbayır mahallesi gibi) ve diğer şehirlere dağıtımı yapılmaktadır."***(H. S., 31, Avukat)**

Madde bağımlılarının torbacı olma sürecini anlatan avukat M.Ş, TCK'ya göre satıcı olmanın ağır yaptırımlarından kurtulmak için bir çok satıcının emniyet ifadelerinde kullanıcı olduklarını söylediğinibelirtirken ayrıca torbacıların müşteri ağını nasıl genişlettiği konusunda da ilginç bilgiler vermektedir:

*Şöyle anlatayım; bunlar içerken maddenin ne kadar iyi veya kötü olduğunu anlayabiliyorlar. Malın kalitesini anlayınca işi öğreniyorlar ve o şekilde satıcı oluyorlar. Ayrıca kendileri de madde bağımlısı oldukları için başkalarının da bağımlı olup olmadığını biliyorlar. Diğer taraftan satıcılar aynı zamanda işleri gereği içici oluyorlar. Çünkü yakalandıkları zaman içici olduklarını söyleyip daha az ceza almak hatta DS'ye (Denetimli Serbestlik) tabi olmak için kendilerini içici hâle getiriyorlar. Böylece satıcı olduklarını gizleyerek satıcı olmanın daha ağır cezai müeyyidesinden kendilerini koruyorlar. Satıcılar, uyuşturucu madde satışı için kendilerine önce bir içici ağı oluşturuyorlar. Bunun için maddeyi ya ilk önce bedava dağıtıyorlar ya da ucuz fiyata satıyorlar. Öyle ki, ilk veya ortaokul seviyesindeki çocuklara varıncaya kadar sırf uyuşturucunun zevkine varsın diye uyuşturucuyu düşük fiyata veya bedava dağıtıyorlar. Bu şekilde uyuşturucuya alıştırdıkları kişilerdenuyuşturucu alacak maddi durumu olmayanları uyuşturucu verme karşılığında torbacı yapıyorlar. Bu davalarda karşılaştığım en ilginç şey 'alıcılar(bağımlılar) satıcıları her zaman tanır' çünkü bağımlılar zorda kalmadığı sürece satıcısını değiştirmez. Bunun sebebi ise satıcının, bağımlının kullandığı maddenin saflığını bilmesidir."***(M. Ş., 44, Avukat)**

İçici –torbacıları öğrenciler ve yoksul aile çocukları olarak ikiye ayıran avukat A.S., uyuşturucu satılan bölgeye göre torbacı profilinin de değiştiğini belirterek, torbacıların uyuşturucu satışı dışında başka yasa dışı işler için de kullanıldığını ifade etmiştir.

"İçici-torbacıları iki gruba ayırmak mümkündür. Öğrenciler ve yoksul kenar semt çocukları. Öğrenciler , özellikle de üniversite öğrencileri ailesi ile sorunlar yaşayan, ailesi dağılmış, ekonomik olarak alt ve orta sınıfa mensup, 19-24 yaş aralığındaki kişilerden oluşmaktadır. Üniversite öğrencisi torbacıları özellikle kız öğrenciler arasında seçmektedirler. Bu öğrencilere başlangıçta bedava uyuşturucu vererek bağımlı hâle getirmektedirler. Bağımlı olduktan sonra da hem müşteri ağlarını genişletmek hem de fuhuş yaptırmak için

kullanmaktadırlar. Yoksul aile çocuklarını ise aynı yollarla bağımlı hâle getirdikten sonra torbacı yapmaktadırlar. Torbacı erkekler paketçilerden aldıkları uyuşturucuyu satarak hem kullandıkları uyuşturucunun parasını çıkarıyor hem de ekonomik olarak geçimlerini sağlıyorlar. Ayrıca uyuşturucu satıcılığında torbacıların uyuşturucu sattıkları semtlere göre profilleri de değişmektedir. Orta ve üst sınıfların yaşadığı lüks semtlerde üniversite öğrencisi torbacılar kullanılırken, kenar semtlerde ise o semtte yaşayan kişiler veya onlarla aynı ekonomik ve sosyal duruma sahip torbacılar kullanılmaktadır. Kenar semt torbacılarını zaman zaman başka suçlar için de kullanmaktadırllar." **(A. S, 40, Avukat)**

Kenar mahallelerde genelde göçmen aile çocukları olan içici-torbacılar, bu yolla para kazanmayı dışlanmışlık ve kente uyum sorunlarını aşmada bir strateji olarak benimsemektedirler. Kısa yoldan en kolay şekilde para kazanmanın peşinde olan torbacılar kazandıkları parayla daha önce deneyimledikleri kent yoksulluğundan kurtulmaya ve yoksunluklarını bir an önce telafi etmeye çalışmaktadırlar. "Paranın gücü"ne duydukları inançla marka kıyafetler almak, kentin lüks mekânlarında takılmak, otomobil almak veya hâlihazırdaki otomobilllerine modifiye yapmak gibi sosyal imaj değiştirme yoluna gittikleri görülmektedir.

"Ailevi sorunları çok fazla, genelde doğudan Gaziantep'e göçle gelmiş müvekkillerle karşılaşıyorum. Hatta son yıllarda Suriye'den gelenlerle de karşılaşıyorum. Göçle gelmişler toplumsal olarak buraya ayak uyduramıyorlar. Biraz hızlı para kazanayım güdüsüyle hareket ediyorlar. Yani para kazanayım, paranın gücü beni bir yerlere götürür inancındalar. Bunlar genelde torbacılığa içicilikle başlıyorlar daha sonra satıcılığa geçiyorlar. Ben bunlarda şöyle bir değişim gördüm: para kazanınca hemen kendilerine araba alırlar veya arabaları varsa daha yüksek bir modele geçerler. Arabalarına modifiye yapıp camlarına film takarak daha lüks bir duruma getirirler. Ve hemen seninle boy ölçüşmeye kalkıyorlar. Mesela ' avukatım bak benim arabam da senin arabanın modelinde' falan demeye başlıyorlar. Çünkü, o kadar aşağılık komleksine kapılmışlar ki, bu komplekslerini yenmeye ve eksikliklerini gidermeye çalışıyorlar. Ben birini gördüm 5 bin liraya ayakkabı almış ve ayakkabısını çevresindekilere göstererek hava atıyordu." **(M. Ş., 44, Avukat)**

Uyuşturucu ticaretinin çöküntü alanlarında yoğunlaşması bu alanlardaki mahallelerin sosyal ve ekonomik koşullarından bağımsız düşünülemez. Bu mahallelerdeki uyuşturucu ticareti yoğunluğu, Wacquant (2015, 262)'ın ileri marjinallik tipolojisinde kentin makroekonomik sürecinden kopuş olarak belirttiği duruma tekabül etmektedir. İşsizlik, ücretli emeğin parçalanması ve düşük geliri nedeniyle çekiciliğini yitirmesi, enformel emek piyasasının güvencesizliği gibi nedenler "yarınsız" insanları kriminal faaliyetlere yöneltebilmektedir. Bu durum ise

çöküntü mahallelerinde uyuşturucu ticareti başta olmak üzere suçu gelir getirici iktisadi bir faaliyete dönüştürmektedir.

Katılımcıların anlatımlarından elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, mahallelerindeki ekonomik yaşam koşullarının sosyal düzensizliği beslediği ve bu düzensizliğin uyuşturucu ticaretini cazip bir faaliyete dönüştürdüğü görülmektedir. Ekonomik ve sosyal eşitsizliğin şiddeti, çöküntü alanlarındaki gençlerin kısa yoldan bu eşitsizliği aşmada suçu ekonomik getirisi olan bir faaliyete dönüştürmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla elde edilen bulguların suç-mekân ilişkisine yönelik sosyal düzensizlik kuramının temel varsayımlarıyla örtüştüğü görülmektedir.

5.2.3.7. Katılımcıların Mahallelerinde Uyuşturucu Kaynaklı Sosyal Düzensizlikler

Uyuşturucu maddenin neden olduğu sosyal düzensizliklerin başında suç, şiddet ve parçalanmış aile gelmektedir. Kentsel yoksulluk, yoksunluk ve dışlanmışlık çöküntü alanlarında uyuşturucu satıcılığını ekonomik bir sektöre dönüştürmektedir. Yaşam hedeflerine legal yollardan erişme fırsatlarından yoksun olanlar için torbacılık riskli olduğu kadar çekiciliği de olan kriminal bir faaliyet alanıdır. Ücretli emekle elde edilemeyecek kârı kısa sürede elde etme, orta ve hatta üst sınıfın yaşam koşullarına erişme tutkusunun torbacılığın en önemli motivasyon kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Torbacı-kullanıcılar açısından bu motivasyonlara uyuşturucunun kendisini de eklemek gerekmektedir.

Uyuşturucu satıcılarının ve madde bağımlılarının yaşadıkları mahallede asayişi büyük ölçüde bozdukları ve mahalle güvenliğine karşı önemli bir tehdit oluşturdukları anlaşılmaktadır. Mahallede, gerek uyuşturucu satıcıları ile bağımlılar arasında alacak verecek meselesinden kaynaklanan kavga ve yaralama olayları, gerekse de bağımlılar tarafından madde temini için işlenen hırsızlık ve gasp suçlarının yoğunluğu dikkat çekmektedir.

> *"Mesela adam madde kullanıyor, para bulamadığı zaman hırsızlık yapıyor. Adam çıkıyor sokağın ortasında ana avrat kime küfrettiği belirsiz. Polisi kaç sefer aradım. Diyorum bu adam kendini kaybetmiş milletin anası var bacısı var. Polis diyor konuşur konuşur gider...uyuşturucu dışında başka hırsızlık, uyuşturucu satışı, gasp suçları...."*(DG 1)

> *"Çok fazla, şu an şey meşhur. Dün yine olmuş mesela kurusıkı silahı alıyorlar, ağzını namlusunu açıyorlar, biri diğerinin ayağına sıkıyor. Meşhur yani*

bu…atıyorum Hasan uyuşturucusatıyor. İçici tutarlar Hasan'ın parasını elinden alırlar. Uyuşturucusunu telefonunu elinden alırlar."(DG 5)

" Oluyor hocam hırsızlık, gasp, uyuşturucu ticareti uyuşturucu çevresinde oluyor."(DG 13)

" Oluyordu. Mesela adam mal satıyordu parasını alamıyordu. Gidiyordu gelmiyordu. Sonra işte torbacı bunu yakaladı. Götürdü inşaatta işkence yaptı saatlerce. Dövdü, vurdu. Ticareti yapanla küçük ticareti yapan arasında oluyordu genellikle…büyük tüccar küçük tüccara mal veriyor bunu al sat diye küçük tüccarda bunu satmak yerine daha çok içiyor. Parayı veremiyor. Büyük tüccarda tutup dövüyordu." (DG 23)

"Tabi hocam bizim mahalle çok gürültülü bir mahalle. Her gün polis gelir. Kavgası, dövüşü, hırsızlığı… uyuşturucu kullanımıyla alakalı oluyordu. Benim ilk başladığım tarihte oluyordu. Bizim mahallede curcuna kopuyordu parkta. Birbirlerini vurdukları bile oldu hocam." (DG 24)

"Aile içinde kavgalar, uyuşturucu, birbirini vurup satmalar. Mesela ateş-buz mu ne mahallede geceleri yatmazlar oradan o bağırır şuradan şu bağırır. Vurup öldürsen beş para etmez adam için cezaevinde yatacaksın. O yüzden sesimi çıkarmıyorum yani bulunduğum mahalle pek iyi bir mahalle değil." (DG 38)

"Oluyor hocam. Dövüş oluyor, kavga oluyor. Bazen... . evler basılıyor. Hırsızlık çok, uyuşturucu çok. Cinayet bile geçen gün olmuştu." (DG 44)

Gaziantep'te yayın yapan Olay Medya yayın kuruluşunun 26.06.2020 tarihli haberinde; uyuşturucu satıcıları ve kullanıcılarından huzuru bozulan Selahattin Eyyubi Mahallesi sakinlerinin defalarca şikâyetçi olmalarına rağmen yeterli güvenlik önlemleri alınmadığı için kendi aralarında aldıkları karar gereğince her gece bir ailenin gece nöbeti tuttuğunu, üstelik bu huzursuzluğun sadece kendi mahallelerinde yaşanmadığını, aynı zamanda uyuşturucu satıcılarının vekullanıcılarının yoğun olduğu Hacıbaba ve Çıksorut gibi Gaziantep'in diğer çöküntü mahallelerinde de yaşandığını belirtmişlerdir (https://www.olaymedya.com).

Bağımlılar, uyuşturucu madde temin etmek maksadıyla işledikleri suçların dışında ayrıca, kullandıkları uyuşturucunun etkisiyle mahallelerindeki işyerlerine zarar vermek, sokakta geçen mahallelinin yolunu kesmek, sarkıntılık etmek, hakaret ve küfürler etmek gibi can, ırz ve mal güvenliğine karşı suçlar da işlemektedirler. Mahalleli, bağımlıların mahallelerindeki sosyal düzeni bozan bu kuraldışı davranışlarını tolere etmemekle birlikte "belaya bulaşmamak" düşüncesiyle onlardan uzak durmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise uyuşturucu kullanma suçundan dolayı adli makamların bağımlılar hakkında dava açmak ve tutuklama kararı vermek yerine, haklarında denetimli serbestlik kararı vererek onları

salıvermeleri ve bağımlıların işledikleri bu tür suçlardan dolayı tutuklanmayacaklarına inanmalarıdır. Bu sebeplerle mahalleli şikâyetleri üzerine serbest kalacaklarını bildikleri bu kişilerin ileride kendilerine daha büyük zararlar verebilecekleri düşünce ve korkusuyla bağımlılar hakkında şikâyet yoluna başvurmamaktadır.

> *"Çok, haddinden fazla. Adam gece içiyor içiyor para lazım gidiyor bakkalı patlatıyor, gidiyor telefoncuyu patlatıyor…genelde gasp, hırsızlık suçlar işleniyor?"*(DG 17)

> *"Evet fazlasıyla. Abi mesela adam hap atıyordu yolda gelenlere sarkıntılık yapıyordu yolda gelirken o kendi kendine profesyonel bir hırsız zannediyor karşıdakinin cebine bilinçli giriyor adam karşıdakinin cebine bilinçli adam gözünün içine bakıyor o hâlâ kendinde değil işte uyuşturucuyu temin edebilmek için yaralama ve gasp suçları çok fazla ."*(DG 12)

> *"Uyuşturucu parası olmayıp da bana para vereceksin diyeni. Hatta başıma bile geldi.*
> *Orada arkadaşlarımız olmasaydı yani oturup kalktığımız adamlar olmasaydı yani ya bana sokardı ya başka arkadaşıma sokardı bıçağı… eroin içiyordu onlar. Eroin de çok pis bir madde Allah kimseyi düşürmesin."*(DG 22)

Madde bağımlılarının sorunlarını ilk yansıttıkları sosyal yapı aileleridir.Aileler, madde bağımlısı olan aile bireyinin bağımlılık kaynaklı psikolojik ve fizyolojik sorunlarıyla ilgilenmek veya en azından bu durumlarına katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Diğer bir sorun ise madde almak için sürekli paraya ihtiyaç duymalarıdır. Ekonomik sıkıntılar yaşayan madde bağımlıları madde temin etmek için genellikle ilkhırsızlıklarını anne, baba veya kardeşlerinin para veya değerli eşyalarını çalarak yapmaktadırlar. Aile bireyinin uyuşturucu bağımlısı olmasının üzüntü ve kaygısını yaşayan aileler, bir yandan da evde çıkardığı kavga ve neden olduğu şiddetin huzursuzluğunu yaşamaktadırlar. Aynı zamanda mahalledeki yakın komşuların da sık sık tanık olduğu bu aile içi şiddet ve kavgalar mahallelinin huzurunu bozmaktadır.

> *"Ben çok görmüşüm tabi orada kimse kimseye uyuşturucuyu borç vermiyordu asla ama adam giderdi. Ben yapmadım hayatımda ama adam giderdi altın çalardı kendi ailesinin bir şeyini çalardı ya da başka bir şey yapardı bunu mutlaka temin ederdi yani. Ama ben öyle bir şey yaşamadım her zaman yani o an kendimde olduğum vakit çalışırdım. 3-5 saatlik işler bulur kendime çalışırdım. Çünkü sürekli uzun süreli işler bulamıyordum."*(DG 25)

> *"Ailesel şiddet uygulayan bir tanesi vardı. Uyuşturucu kullanıyordu ve ailesel şiddet uyguluyordu. Dövüyordu eşini, bir şey diyemiyorsun abi ne diyeceksin. Onun da öyle bir sıkıntısı var. İçmediği zaman geri gidiyor sıkıntı verdiği zaman dövüyordu yani."* (DG 15)

"Oluyordu aile içi sıkıntılar oluyordu genelde. Bu sıkıntılar uyuşturucu kaynaklı zaten temelinde o yatıyor zaten. Mesela hırsızlığın çoğunun temelinde o yatıyor. Yoksa 50-100 liralık bir şey çalsan ne olacak ki. Ama adam ne yapıyor işte adam krize girmiş ya da…Yapayımda diyor ufak bir parça alayımda rahatlayayım diyor. Onun hesabında yani. Odur yani. Hepsinin temelinde yatıyor uyuşturucu. Suçların %80'nin temelinde uyuşturucu yatıyor diyebilirim gerçekten yani. Mahallede uyuşturucuya bağlı birçok suç işleniyor." (DG 16)

"Karşımızda oturan misal bir aile var o çocuk da aynı madde bağımlısı. Çocuk bir türlü düzelemiyor evinden, eşinden falan ayrıldı. Sürekli yani onların bir kavgası, şiddeti oluyor. Yani onun haricinde... Oluyor abi illa ki. Ben cezaevinden daha yeni çıktım 2 hafta oluyor.Yani koğuşa gelen 10 kişiden 8'i uyuşturucu yüzünden hırsızlık veya gasp o yüzden geliyor." (DG 40)

"Aileye karşı oluyor. Bizim karşımızda oturan bir tane genç var. Onlar genelde sıkıntılı bir şekilde tartışıyor, dövüşüyor. Ondan sonra yukarıda oturanlar var onlar dövüşüyor. Hani genelde hırsızlık falan değil de uyuşturucu ticaretine bağlı içenler başka yerden getirip biz satalım düşüncesine giriyorlar. Hani zaten içen içiyor. Ondan alacağına benden alsınlar. Hani böyle gençler var. Ben çalışmıyor olsaydım belki bende hırsızlık yapacaktım, belki bende satacaktım, belki bende fuhuş yapanların yanında olacaktım."(DG 46)

Mahallede uyuşturucu satışı madde bağımlısı sayısının artmasına, madde bağımlısı sayısındaki artış ise suç artışına neden olmaktadır. Kriminal vakaların çokluğu "dışarıdakiler" açısından bu mahallelerin tehlikeli ve girilemez mekânlar olduğu algısına yol açarak kamusal damgalanmanın da yolunu açmaktadır.

Her insanın fiziksel ve toplumsal varlığı ile yaşamda edindiği bir yeri vardır. Birey, içinde doğduğu toplumun düzenliliklerini yaşamak için onun maddi ve kültürel koşullarıyla uyumlu olmak zorundadır. Sosyalleşme denilen bu olgunun en önemli sonuçlardan birisi de toplumsal statü ve rollerdir. Her toplumsal statü ona karşılık gelen toplumsal bir role sahiptir. Toplumsal roller, toplumsal statünün bizlere yüklediği ödevlerdir. Örneğin, evlenmekle karı-koca, çocuk sahibi olmakla da anne- baba statüsünün kazanılması bu statülere karşılık gelen toplumsal rollere uygun davranış ödevlerini de beraberinde gerektirmektedir. Madde bağımlıları, genelde bağımlı oldukları sürece sahip oldukları toplumsal rollerinden uzaklaşmakta, deyim yerindeyse sosyal yaşamdan ellerini çekmektedirler. Sosyal yaşama katılımın iki önemli aracı olan toplumsal statü ve rollerden kopma veya el çekme süreci öncelikle bağımlının mesleğinde kendini göstermektedir. İş yaşamından kopan bağımlılar, geçindirmek zorunda oldukları ailelerine bakamaz hâle geldiklerinde ve üstelik bağımlılıktan kurtulmak için herhangi bir çaba sarf etmediklerinde aile içinde çok ciddi anlaşmazlıkların, kavgaların ve şiddet eylemlerinin baş aktörü

olabilmektedirler. Madde bağımlısı eşin, bağımlılıktan kurtulamayıp normal yaşama dönememesi durumunda evlilik çoğu zaman ayrılık ve boşanma gibi nedenlerle dağılmaktadır.

Bazı katılımcılar, mahallelerinde uyuşturucu kullanımına bağlı nedenlerle dağılan ailelere ilişkin görgü ve bilgilerini anlatmış, bazıları ise bu durumu bizzat yaşamıştır.

> *"Evet, çok oldu abi. Adam işte uyuşturucu kullanıyor. İlgilenemiyor hiç. Adam işi gücü bırakıyor. Eviyle ailesiyle ilgilenemiyor artık. Eve ekmek getiremiyor, babalık, kocalık görevini yapamıyor. Kendisi de bunun farkına varıyor ama elinden bir şey gelmiyor artık. Düşmüş bir kere bağımlı ya zamanla olmuyor işte artık her gün kavga. Ne bileyim işte bir yere kadar idare ediliyor ondan sonra yeter artık bir yere kadar deyip boşanıyor. Bunun yanında şiddet beraberinde geliyor abi. Yani normalde karısına elini kaldırmayan bir adam uyuşturucu kullandığı zamanlarda iyice değişiyor artık karısını dövmeye başlıyor artık her şey oluyor. Para bulamıyor adam gidiyor evin içindeki eşyaları satıyor."*(DG 16)

> *"Benim en yakın arkadaşım, çocukluk arkadaşım, 2 tane çocuğu vardı kendisinin yuvası dağıldı. Hâlâ da kullanıyor.Hanımı terk etmek istemedi. Baya bir çabaladılar baya bir çabaladılar. Ablamgilin kiracıları da evlendiler 2 ay sonra oda boşandı. Benim diğer halamın oğlu hanımından boşanmak üzere. Hani bir son şans verdiler ama boşa dediler. Yuvasının dağılmasını istemiyorlar diye izin verdiler getirdiler ama boşuna getirdiler. Çünkü bunu içen söz verir, Kuran' a el basar… İçiyor zaten o. 2-3 gün sadece kendi kendini tutar. Eve belli etmemeye çalışır o yattıktan sonra, bunu içen adam o kadar uyanıklaşıyor ki, adam bekler. Gider lavaboda filan çok hafif çeker. O içindeki ateşi kızgınlığı söndürmek için,onu söndürür gelir sonra gelir oturur normalmiş gibi. Hafif bi içen adam bilir zaten içtiğini. İçmeyen adam bir bahane uydurur. Başım ağrıyor filan oturur bekler herkes uyusun sonra oturur içer."*(DG 1)

> *"Çok oluyor. Mesela örnek vereyim. Uyuşturucu içiyor tabi evi dağıldı. Kızının biri intihar etti biri evden kaçtı. İki çocuğu ceza evine girdi. Biri cinayetten biri gasptan girdi. Bu şahıs şu anda 60'ında 70'inde var. 45'inden 50'sinden sonra başlamış yanılmıyorsam"*(DG 5)

> *" Oldu. Arkadaşım vardı onun eşi de bıraktı mesela…uyuşturucu kullanıyordu…o dönemde de daha çoktu şimdi bir tane arkadaşım geçen gün boşandı. Hatta ondan sonra abisi de boşandı. Abisi kullanmıyordu sonradan kullanmaya başlamış. Onu anında öğrendi bıraktı. Şimdi ikisi de bir evde oturuyor. O içiyor o içiyor. İkisi de içiyor yani."*(DG 9)

> *"Haddinden fazla. Eşi evi bırakıp gidiyor. Çoluk çocuk yurda gidiyor. Ama bu madde kullananların %80'ninin yuvası yıkılıyor ki."* (DG 17)

"Benim ablamın alt komşusu kiracıydı. Yeni evli kiracılar ayrıldı daha 2-3 aylık evliler adam uyuşturucu kullanıyor. Yani huzursuzluk olduğu için ayrılıyorlar. İş yok güç yok evine bakmıyor. Kendi altınlarını tutup satıp uyuşturucu alanı, evin içindeki halıyı alıp getireni gördüm."(DG 22)

"Şimdi yalan söylemeyeyim bizim bir arkadaşımızda oldu. O da yeni evliydi. İşte o zamanlar uyuşturucu içiyordu. Bir yıl falan sürmedi işte ayrıldılar. Detayını bilmiyorum ama uyuşturucuya dayalı ayrıldılar." (DG 23)

"Çok. En başta kendi ailem dağıldı. Bitti ne aile kaldı, ne anne kaldı, ne baba kaldı, ne çocuk kaldı. Ben eşimden ayrıldım abi. Tekrardan ben onları bıraktım kurtuldum ondan. Kendimi ispatladım, kanıtladım. Kendimi düze çıkardım şuan Allah'a şükür 3-4 ay falan oldu geri tekrardan gittim karımı, çocuğumu aldım abi."(DG 33)

*"Tabi tabi çok fazla. Mesela benim arkadaşımın abisi ateş-*buz *kullanıyordu sonra evin içindeki bütün eşyaları sattı. Yerdeki halıdan tutun koltuk takımına kadar her şeyi sattı. Yuvası dağıldı. Anne babasıyla arası açıldı. Anne babası sürekli bunun borcunu ödemekten onlarla arası açıldı. Ondan sonra mesela yine tanıdığım bir kişi var. Adam 40-45 yaşında uyuşturucu kullanıyor. Arkadaşlarını topluyor. Kendi evine götürüyor sürekli, arkadaşları da uyuşturucu satıcısı. Adam onları kendi evine götürüyor bunlar hani bana da içirsin, oturacak bir yer varmış gibi. Karısına şiddet gösteriyor. Bildiğim kadarıyla karısı şuan kadın sığınma evinde. Yani çok."*(DG 36)

Bazı ailelerin ise çocuklarının madde bağımlısı olmasından kaynaklanan sorunlar nedeniyle dağıldığıanlaşılmaktadır. Aileiçinde madde bağımlısı aile üyesinin varlığı her an patlamaya hazır bir bomba etkisi yaratmaktadır. Madde bağımlısının anne, baba veya kardeşlerinden uyuşturucu madde almak için sürekli para istemesi, para alamadığı takdirdecüzdanlarından para aşırması, evdeki eşyaları satması, yoksunluk krizine girerek aile üyelerine fiziki şiddet uygulaması gibi durumlarla sık sık karşılaşan aileler, bir süre sonra aile içinde can ve mal güvenliklerinin ortadan kalması üzerine dağılabilmektedir. Hatta bazı ebeveynlerin tedaviye yanaşmayan çocuklarının tedavi olmalarını sağlamak için uyuşturucu madde bulundurmak, kullanmak veya uyuşturucu madde ticareti yapmak gibi suçlamalarla çocukları hakkında mahalle karakoluna veya Cumhuriyet Savcılıklarına şikâyette bulundukları görülmektedir.

*"Evet, komple aile çöktü gitti bir tanesi o da arkadaşımdı benim. Ailesi dağıldı annesi babası yok. Yani çocuğun içmesi ta ailesine kadar yansımıştı. Para istemesi ayrı, anasına, babasına şiddet uyguluyordu. Bu durum aile içi ilişkileri bozdu ve ayrıldılar."***(DG 37)**

"Evet, benim arkadaşımın oldu. Uyuşturucuyu sürekli kullanıyordu. Babasıyla annesi sürekli tartışıyordu. O diyordu senin yüzünden, o diyordu senin yüzünden ayrıldılar bu yüzden…bekârdı ama mesela gece geç saatte dışarı çıkıyordu

*babası fazla ilgilenemiyordu. Busefer bağımlı olunca yani annesi ile babası baya bir tartıştı ondan sonra aile dağıldı."***(DG 19)**

*"Bir aile oldu. Normal, yani geçinip gidiyorlardı ilk abisi bulaştı ondan sonra kardeşi bulaştı uyuşturucuya. Ondan sonra da zaten bu çocuklar evlerinden bir şey çalıp, yan taraftan bir şey çalıp satınca bir komşu da şikâyetçi olunca iki kardeş de cezaevine gitti. Annesi de şimdi galiba babasıyla ayrılmıştı. Annesi akrabaların yanına gitmişti."***(DG 47)**

Bu başlık altındaki bulguların genel bir değerlendirmesi yapıldığında; sosyal düzensizlik kuramı bağlamında uyuşturucu maddenin sosyal düzensizliğin hem sebebi hem de sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı sosyal düzensizliğin sonuçlarından biri olmakla birlikte aynı zamanda neden olduğu suç ve şiddet olaylarıyla birlikte kendini yeniden üretmektedir. Dolayısıyla uyuşturucu maddenin varlığı sosyal düzensizliğin hakim olduğu çöküntü alanlarında sadece madde bağımlılığı için bir risk oluşturmamakta, aynı zamanda suç, şiddet ve aile düzeninini bozmak gibi artçı etkileriyle de sosyal düzensizliği beslemektedir.

5.2.4. Uyuşturucu Madde – Kentleşme İlişkisine Dair Bulgular

Gaziantep 2020 yılı Türkiye Uyuşturucu Raporuna göre 2019 yılında yatarak tedavi gören uyuşturucu bağımlılarının ikamet ettikleri iller sıralamasında; İstanbul, Adana, Antalya ve Ankara'dan sonra 551 bağımlı sayısı ve ile 5. sırada yer almıştır(http://www.narkotik.pol.tr).

Gaziantep içgöç bağlamında Türkiye'nin batısına yönelik göçlerin bir kısmını emen bir kent olmanın yanında on yıldır yoğun bir şekilde Suriyeli sığınmacı göçüyle de karşı karşıya kalmıştır. Bu hızlı göç dalgası Gaziantep'in kentleşme sorunlarının daha da artmasına neden olmuştur. Zira kentin imkânları göçle gelenlerin eğitim, sağlık, konut ve istihdam gibi ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır. Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmı hâlihazırda kentleşme sorunlarının en derin yaşandığı Gaziantep'in çöküntü alanlarına yerleşmişlerdir. Sığınmacıların, savaş nedeniyle yaşadıkları psikolojik travma sonrası stres bozuklukları, ekonomik çöküntü ve göçle geldikleri kente uyum sağlayamama gibi nedenler yerleştikleri çöküntü alanlarındaki suçlu davranışların artmasına da neden olmaktadır.

Diğer taraftan, Suriye iç savaşı bu ülkede ciddi manada bir otorite boşluğuna ve asayiş krizine neden olmuştur. Bu durum, Suriyeli uyuşturucu satıcılarının sınır

güvenliğindeki zaafiyetin de etkisiyle Gaziantep'e savaç öncesine göre daha kolay ve daha çok uyuşturucu sokmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla, Suriye iç savaşıyla birlikte Gaziantep'teki uyuşturucu madde arzında öncesine göre bir artış meydana gelmiştir. Uyuşturucu arzındaki bu artışınkentteki uyuşturucu satışında ve madde bağımlılığında da göreli bir artışa neden olduğu düşünülmektedir. Nitekim tablo 18'de hem yerli hem de yabancı uyruklu madde bağımlısı hasta sayısındaki görünür artış bunun bir kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Tablo 18. Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi AMATEM Hizmet Verileri

	2016	2017	2018	2019
Klinik Muayene Sayısı	10950	15726	17351	21032
Başvuran Hasta Sayısı	4485	6033	8328	9417
Yatan Hasta Sayısı	735	708	808	747
Başvur Cinsiyet Dağılımı	4360 E/125K	5819E/219K	7960E/278K	9194E/223/K
Uyruğu	4453/TC/32 Diğer	5936TC/97 Diğer	7915TC/323 Diğer	9100TC/198 Diğer
Yatan Hasta Sayısı	735	708	808	747

Kaynak: Karmed, Hbys, 2016, 2017, 2018, 2019

Tablo 18'deki Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesine bağlı AMATEM hizmet verileri incelendiğinde gerek klinik muayene, gerekse de yatarak tedavi gören alkol ve madde bağımlısı hasta sayısının yıldan yıla arttığı görülmektedir. Bu verilere 2020 yılı verileri eklenmemiştir. Çünkü *Covid-19* salgını tedbirleri kapsamında ve salgından kaynaklanan hasta yoğunluğu nedeniyle Sağlık Bakanlığı'ınca alınan karar gereğince Türkiye genelindeki tüm hastanelerde 2020 yılı mart ayından 2021 yılı şubat ayına kadar olan dönemde acil hasta ve *Covid -19* vakası haricinde hasta kabulü yapılmamıştır. Tablo 18'deki veriler il dışından gelen hastaları da kapsamaktadır. Ayrıca sadece uyuşturucu madde bağımlılarını değil, aynı zamanada alkol ve uyarıcı madde bağımlılarını da içermektedir. Ancak hastaların büyük bir kısmı uyuşturucu madde bağımlılarından oluşmaktadır.

Uyuşturucu madde kullanımının yaygınlaşmasında göçün ve sağlıksız kentleşmenin neden olduğu sorunların önemli birer risk faktörü olduğu daha önce ifade edilmişti. Göçle gelenlerin kente uyum sorunları, anne-baba statüsündeki çözülme, aile içi sosyal kontrolün zayıflaması ve kent yoksulluğuna yol açan ekonomik sorunlar sosyal düzensizliğin hüküm sürdüğü çöküntü alanlarındaki göçmen aile çocukları ve gençlerini madde kullanımına karşı dirençsiz hâle getirebilmektedir.

AMATEM'de sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan V.B.A'nın kuruma tedavi amacıyla başvuran bağımlı hastalar hakkında verdiği bilgiler göç ve kentleşmeyle madde bağımlılığı arasındaki ilişkiyi adeta özetler niteliktedir.

> *"Bağımlı profiline bakıldığında ekonomik olarak alt gelir grubunun fazla olduğu görülmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri gecekondulaşma ve göç sonrası bir araya gelen alkültürün etkisidir. Özellikle kırdan kente göçen ailelerin aynı noktalara toplanması, sonrasında oluşan yığılma ile işsizlik ve hızlı kentleşmeyle eksik kalan sosyal alan/aktivelerin azlığı yanlış sosyalleşme modeli olarak keyif verici madde kullanımı artırmaktadır. Kentın belirli gettolarında oluşan bu sıkı ilişki ağı olumlu yönleri kadar olumsuz yönleri de beslemiştir. Özellikle suç ve suça sürüklenilecek eylemlerde birliktelik olarak göze çarpmaktadır. Bağımlılık da bir sosyalleşme aracı olarak, göç sonrası oluşan kent dışı yığınlarda görece daha fazla olmaktadır. Aynı zamanda sosyaekonomik durumu zayıf olan bireylerin madde temin etmek için suça bulaşmasına neden olmakta ve böylece suçun niteliği ve de sıklığı artarak modern kentleşmenin içinde sorunlu alanlar oluşmaktadır."* (V.B.A., 34, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Diğer bir kurum çalışanı olan G. B. ise, "aynı kaderin çocukları" olarak nitelediği çöküntü alanlarındaki göçmen aile çocuklarının kent yaşamına uyumlarını sağlayacak sosyalleşme araçlarından yoksun olduklarını ve bu eksikliklerini kendileriyle aynı kaderi paylaşan akranlarıyla madde kullanımını bir sosyalleşme aracına dönüştürerek gidermeye çalıştıklarını belirtmektedir.

> *"Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda madde bağımlılığında Gaziantep ilindeki gecekondulaşmanın ciddi etkisinin olduğu söylenebilir. Aynı zamanda son dönemlerde gerçekleşen göç ile aynı kültürdeki bireylerin, ailelerin bir arada toplanması ve bunun sonucunda oluşan köy-kent kültürünün oluşmasının da azımsanmayacak bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bu göçlerin nihayetinde Gaziantep ilinin doğal olarak buna hazır olmaması, gecekonduların oluşması ile ciddi bir yığılmanın gerçekleşmesi, çarpık kentleşme ve işsizlik sorunlarının bireylerde ciddi bir strese sebep olduğu söylenebilir. Bu denli süratle şehirleşmeye giderken bireylerin streslerini atacakları, rahatlayacakları sosyal alanlarının olmaması, kültürel aktivitelerini gerçekleştirecek alanlar bulamaması ve de bunları gerçekleştirecek ekonomiye de sahip olmamaları sebebiyle maalesef sağlıklı bir sosyalleşme alanı bulamadıklarından*

rahatlamayı veya sosyalleşmeyi madde kullanımında buldukları söylenebilir. Şehrin belirli yerlerinde zamanla meydana gelen blokların-gettoların aynı sosyo kültürden gelen aileleri barındırması bir yandan pozitif tarafının olması ile birlikte diğer yandan negatif taraflarının olduğunu da söylemek mümkün. Madde bağımlılığını bir sosyal aktivite olarak gören kişilerin daha çok göç sonrası meydana gelen bu bloklarda olduğu, bu bloklarda daha fazla kullanıcının olduğu söylenebilir. Suçun işlenmesinin daha kolay, suçlunun ortaya çıkartılmasının ise daha zorlaşmakta olduğu söylenebilir. Hatta suçu beraber işledikleri söylenebilir. Çünkü birbirlerini aynı 'kaderin çocukları' olarak gördükleri gözlemlenmektedir. Bağımlı oldukları maddeyi bulabilmek için paraya ihtiyaçları var, lakin gecekondu kültüründeki bu kişilerin işsizlik gibi acı bir gerçekleri olduğundan ekonomik düzeyleri çok düşük. Bu da onları suça itmektedir. Zamanla artan suç ile birlikte çağdaş şehirleşmede "sıkıntılı bölgenin çocukları" olarak etiketlendikleri söylenebilir." (G.B., 33, Psikolog)

4.2.4.1. Göçmen Olmanın Dezavantajları ve Kentle Bütünleşme Deneyimler

Kentte "göçmen" ve "yerli" ayrımına neden olan şey yerlilik algısıdır. Göçmen bilinmeyen değildir. Aslında o, tanınmaktadır. Kırsal bölgeden veya başka bir şehirden göç etmiş olmakla tanınmaktadır. Bir mekana yerleşen ve birbirini tanımayan iki kişi o mekana sonradan gelen kişi veya kişilere karşı sebebini kendilerinin de açıklayamadıkları bir nedenle ortak tavır almak şeklinde bir "işbirliği" içine girerler. Toplumsal ayrımı başlatan ve sebebi bilinmeyen bu ötekilik içgüdüsü göçle gelenlerin kent yaşamına alışmalarında ve kentle bütünleşmelerinde önemli bir engeldir. Göçle gelenler kendi kültürleriyle birlikte gelmektedirler. Bir süre geldikleri yerin kültür ve yaşam koşullarıyla yerleştikleri kentin kültür ve yaşam koşulları arasında bocalama dönemi yaşayan göçmenlerde bu kaotik bir duruma yol açmaktadır.

"Göçle gelenler, kendi kültürlerini de getirmiştir. Şehir, heterojen bir kültürel çeşitliliğin arenası olmuştur. Aynı zamanda, gelenler, geldikleri yerin yaşam koşullarını olduğu gibi bulamadıkları için kendilerince bir kaos durumu yaşayabilmektedirler. Gaziantep'e göçle gelenler, bir süre, ne tam olarak Antepli, ne de tam olarak geldikleri şehirden olmaktadırlar. Dolayısıyla kaotik bir durum yaşanabilmektedir. Son kırk yılda yaşanan kriminal vakaların çoğunun göçün yan etkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ayrıca, göç, şehrin siyasi arenasını da geri dönülmez biçimde değiştirmiştir. Ancak şehirde göçten kaynaklı kaotik durumun zamanla aşılacağı, göç edenlerin şehirdeki ortak yaşam kültürünün gelişmesiyle aşılacağını tahmin etmek mümkündür." (Y.K. 43, Akademisyen)

Özellikle ekonomik nedenlerle kentin çöküntü alanlarında yaşamak zorunda kalan göçmenler için kentlileşme süreci, içinde bir çok zorluğu barındırmaktadır. Çünkü, çöküntü alanlarında yaşamak göçmen olmanın dışında mekansal

damgalanmanın ve dışlanmanın da nedeni olabilmektedir. Diğer yandan kentsel üretim ve dağıtımdan yeterli pay alamayan bu alanlardaki insanlar dışlayıcı kapatmaya[1] maruz kalmaktadırlar.

Tüik'in 01 Şubat 2019 tarihli verilerine göre 2018 yılı itibariyle Türkiye'de kentte yaşayanların oranı %92,3 iken kırda yaşayanların oranı %7,7 seviyesine çıkmıştır**(**www.tuik.gov.tr). Diğer taraftan ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler kentsel dokunun bir takım parçalarını kırsal bölgelere taşımıştır. Dolayısıyla günümüzde kır-kent ayrımın silikleştiğini görmekteyiz. Ancak kentsel adaletsizlik yeniden üretim ve kaynakların dağıtımında mekansal eşitsizliklerle varlığını hâlen devam ettirmektedir.

Kır- kent ayrımının daha net gözüktüğü dönemlerde Gaziantep'e göçle gelen ve özellikle yaşları 30 ve üzeri olan bazı katılımcılar, göçmen olmanın dezavantajlarını daha derinden yaşamışlardır. Yaşadıkları mahallelerdeki alt yapı hizmetlerinin yetersizliği, su ve elektrik hizmetlerindeki aksaklıklar, Türkçe bilmemenin neden olduğu zorluklar ve hepsinden önemlisi uyuşturucuya başlamalarına neden olan anormal fiziki çevre koşullarının karşılaştıkları en önemli dezavantajlar olduğu görülmektedir.

> "*Abi oturduğumuz ev tek katlı bir yerdi 11 kardeşiz anne babamla beraber hepimiz üç odada kalıyorduk abimgil de evlendi evlenince ayrı odada kalmaya başladı biz iki odada kalmaya başladık. Ev güneş görmüyordu, nemliydi.Abi eğitim kısıtlıydı yoktu, onun için benim yaşımdaki gençler uyuşturucuya giderlerdi, bir iki tane sonradan banka müdürü olan arkadaşım var onlarbulaşmazlardı çünkü babaları daha iyi eğitim almıştı.Benim babamın da okuma yazması yoktu…bizim için ilgi çekiciydi. Abi yani o dönemde ilgi çekiciydi. Esrara yeni başlamıştık sigaraya başlamıştık…biraz çekiyorduk hep heves arkadaşlıktan.…Ama genelde abi insanların çoğu iyi davrandı. Bazıları bu Kürttür deyip hakaret etti ama bu düşüncelerimizi değiştirmedi. Başka bir yere gidip hayat kurmaya çalışıyorsun aksilikler çıkıyor,burada da çıktı. Ben Kürt olduğum için konuşamadığımdan o iş yerinden, lokmacıdan, çıktım…Bizim Karayılan'da oturanlar genelde belli bir maddi durumları pek iyi olmayan insanlardı… Abi parklarda hep içki içenler olurdu, zaten akşam saat 5'ten sonra parka gitmek cesaret isterdi, yani temizlik konusunda çöpçüler üç günde bir gelirdi, sular da hep kesilirdi abi. 500-600 metre ötede cami vardı, kardeşlerle gider su getiririrdik. Yer karataştı zaten pek asfaltta yoktu, mahalleye bakıyordun, sokağa bakıyordun mahallede beş tane ev varsa beş tane arsa vardı. Arsa çoktu açık alan çoktu abi. Zaten Antep'in çöpünü de burada Düztepe'ye dökerlerdi işte o zamanlar Cergibozanlar (market) daha*

[1] Dışlayıcı Kapatma, Max Weber'in (1864-1920) tanımına göre; bir topluluğun belirli bir mekandaki sosyal ve ekonomik imkânlara erişiminin kısıtlanması sürecidir.

yapılmamıştı. İşte içine giderdik oyun zannederdik abi. Abim kahvecilik yapardı, kahvede bira içerlerdi 1-2 tane eroin alıp satanlar vardı. Büyük de bir yerdi, oraya giren çıkan çoktu. Bir ara belediye orayı yıktı, enkaz kaldı gene de gidip gelmeye devam ederlerdi....o dönemde satıyorlar mıydı bilmiyorum abi, ama genel de içiyorlar ben o kahvede garsonluk yaptım o dönemde. Bunlar eroinci diyorlardı, satıyorlar mıydı,içiyorlar mıydı bilmiyorum." (DG 12)

"Uyum sağlama açısından baya bir zorlandım ilk başta. Okuldan dolayı da zorlandım. Yanımda ablamda geliyordu. Tercüme ediyordu. Hiç Türkçem yoktu. İşte ablam geliyordu o şekilde biraz zorluk çektim. Açıkçası okula da tam ısınamamamın tek sebebi dildi."(DG 20)

"O zamanlar biz çocuktuk. mahallemiz güzeldi. Komşuluk ilişkileri kuvvetliydi. Belediyenin çöp arabası çok geç gelirdi abi bizim oralara. Bizim mahallede su patlardı 2-3 gün susuz kalırdık. Camilerden su toplardık. Bizim sosyal bir faaliyetimiz yoktu sokaklarda top oynardık...Parkımız uzaktı abi. Nereden baksan 6-7 sokak aşağıdaydı, bizim mahalle değildi, yani park yoktu. Çöpler haftada 2 gün toplanırdı. Ama çöpler genelde toplanırdı. Çok birikmezdi...Şu şekilde ben göçmen olmanın bir dezavantajını aslında yaşamadım. Bir de ilkokul çağlarında bir söz vardı ' gitme Maraş'a şerefinle yaşa' bunu kullanırlardı. Zaten ben doğma büyüme burada olduğum için şivem de Antep yöresine benziyor. Kimse beni Maraşlı olarak bilmez yani.Evet bu söz beni etkiledi. Ben düşünüyordum niye böyle söylüyorlar, kalksam mı?, dövüşsem mi dövüşmesem mi? İlişkilerimde sorun oldu yani ister istemez şey vardı yani onun parası vardı benim param yoktu. Onlar hep bir adım öndeydi ben gerideydim...Yani şöyle bir şey olurdu. Okulda etkinlik olurdu. Ben çoğu zaman katılırdım, annem sağ olsun hiç bizi mağdur etmedi, ama onlar ilk gün katılırdı ben son gün katılırdım. Onların yaşantısı benim ilgimi çekti. Yani hep onların yaşadıklarını yaşamak isterdim. Olmadı yaşayamadık. Bizim durumumuz yoktu. Zengin çocukların giymediği eski elbiseleri bize verirlerdi biz giyerdik. Yani onların eski elbiseleri bile çok hoşuma giderdi olmadığı için."(DG 23)

" Burada 7 senedir çalışıyorum, alçı işi yapıyorum, bir Diyarbakırlının yanında çalışıyorum... hoşuma gitmiyordu hocam. Şehir yani bana sanki dar geliyordu. Şehirde boş kaldığım zaman şuan köyde olsam başka bir iş yapardım. İki tavuğumu besler buğday atardım önüne…Boş zamanımda çocuklarımı alıp parka gidiyorum, çarşıya gidiyoruz. Bu sefer kazandığımız para bitiyor ondan dolayı o ruha sıkıntı oluyor. Dar gelirliyim mala para yetmiyor...illaki hocam ben istiyorum ben çalışıyorum hocam. İşte ben görevimi yapıyorum şu kadar çalışıyorum ama adam benim 5-10 katım kazanıyor. İşte onun olması sıkıntı, örnek 8 saat çalışıyorum ben diyorum ya paramızı aylık versen bir de bize mesai versen bupara bize yetmiyor bizi kurtarmıyor. Diyor işte bizde kazanamıyoruz. Biz de şey yapamıyoruz. Yani insan kendi çapında kendi ustalarını çalıştırıyor. Onlara mesai veriyor onlara iş veriyor bize vermiyor. Vermediği zaman kıskançlık oluyordu... Ben de buna tahammül etmiyorum...Hayalim çoluk çocuğumu kimseye muhtaç etmeyeyim, başka kapıya ben muhtaç olmayayım. Bir de evim olsun örnek şuan aracım olsun ben fazla bir şey istemiyorum. Fazla bir şey de istemiyorum bu da olmadığı zaman olur olmaz sıkıntı oluyor. Geliyorum

işte ev sahibi diyor kiran 2 gündür geçiyor para alamadım ben. Ya diyorum kaçan mı var. Örnek bu ay veremesem diğer ay parayı alınca 2 ayın kirasını veririm. Bizim de ihtiyacımız var çocuklar okula gidiyor bilmem şöyle böyle. Olur olmaz ben sıkıntılı oluyorum hocam." (DG 35)

DG 44'ün,kentin merkezi alanlarını yaşadığı mahalleye göre "farklı bir dünya" olarak ifade etmesi mekansal farklılaşmanın ve sınıfsal kutuplaşmanın veciz bir ifadesi olarak anlaşılabilir. Kentsel yaşamın sosyal ve ekonomik imkanlarından mahrumiyet bölgesel yabancılaşmayı doğurarak, bu alanlarda yaşayanların kent kamusallığından geri düşmelerine neden olmaktadır. DG 17'nin anlatımı ise hemşerilik ilişkilerinin, göçmenlerin dezavantajlı konumlarını aşmada ve kentte tutunmada önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

"Biz kendi semtimizde olduğumuz için fazla açılmıyoruz mahallelere. Bir de Karşıyaka gibi bir yer büyük olduğu için. Zengin mahallelerle fazla işim olmuyor...İmreniyorum tabiki bende isterim böyle dairede kaloriferli yerde oturmayı soba yakmadan. Bir insan sobalı evde çıkıp afedersin lavaboya gidecek elini soğukta yıkayacak, niye o sıcak odada ama daire gibi yerde her yerde gezebilirsin odaların. Salonun, lavabonun, banyonun. ...Biz nasıl garibansak semtimizde o şekilde gariban. Tünelden ötesi nasıl farklıysa oradan ötesi de öyle farklı. Tünelden ötesi farklı bir dünya. Farklı bir şehir gibi. Ora farklı ora farklı...yaşam şartlarından, gelişmişliğinden. O taraf farklı yani bu taraf daha farklı... mesela altyapı sorunlarınıza hemen müdahale ediliyor. Ancak belediyede çalışan bir komşumuz olurona rica ederiz o da gider ona rica ederse öyle yapılır. Kış geldi ya abi 2-3 günde bir bizim elektrikler gider 5-6 saat, 12 saat. Yaşamamız bu. Bu taraftan ötesinin de daha ben elektriğinin gittiğini görmedim."(DG 44)

"Hayır yok. Aynı semtte oturuyoruz zaten. Zaten Vatan Mahallesi genelde hep Urfa'dan gelme doğu kökenli Kürt kökenli insanlar o açıdan sorun olmadı."
(DG 17)

Bu başlık altındaki bulgular genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların kentteki sosyal, kültürel, sanatsal ve eğitsel etkinliklerden hiç ya da yeterince faydalanamadıkları görülmektedir. Bu yoksunluklar katılımcıların kentsel yaşam kalitelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Yaşam kalitesi Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre bireyin sağlığı, psikolojik durumu, özgürlük seviyesi, sosyal ilişkileri ile yaşadığı çevrenin fiziksel ve sosyal özellikleriyle etkileşimini içeren karmaşık ve geniş bir kavramdır (Bıçkı, 2015, s161). Katılımcıların kentsel yaşam kalitelerinin düşük oluşu aynı zamanda onların sosyal ve ekonomik dışlanma algılarını da güçlendirmektedir.

5.2.4.2. Katılımcıların Kentteki Sosyal ve Kültürel Aktivitelerden FaydalanmaDurumu

Kentin sunduğu kaynaklar sisteminden yararlanmak herşeyden önce ondan yararlanacak kişilerin bazı bilişsel becerilere sahip olmasını gerektirmektedir. Örneğin, kentin sosyal ve kültürel kaynaklarından faydalanmak belirli bir bilişsel düzeyi vekişiyi bu kaynakları kullanmaya yöneltecek değer sistemine sahip olmayı gerektirmektedir.Kırsal bölgelerden gelmiş göçmenler diğer kentsel kaynaklarda olduğu gibi, genellikle bu kaynaklardan yararlanmalarını sağlayacak bilişsel yetenekten de yoksundurlar. Ekonomik ve kültürel sermaye[2] yoksunluğu bir anlamda onları mekanın esiri hâline getirmekte ve birçok kaynağa erişimlerini kısıtlamaktadır (Harvey, 2013, s.80-81).

Katılımcıların tamamına yakını Gaziantep'in çöküntü alanlarında yaşamakta ve büyük bir kısmının yaşadığı mahallede sosyal hizmet kurumları (kütüphane, beceri kursları, spor salonları vs.) bulunmamaktadır. Şehir merkezinde bulunan ve herkese hizmet veren sosyal ve kültürel etkinliklerin icra edildiği kurumlardan faydalanıp faydalanamadıklarını öğrenmek amacıyla sorulan sorulara, bazıları yoğun çalışma koşullarının buna engel olduğunu, bazıları "ekmek" derdinden bu tür aktivitelerden faydalanmayı düşünemediklerini, bazıları da uyuşturucu bağımlısı olmazdan önce faydalandıklarınıancak bağımlı olduktan sonra hiçbir sosyal ve kültürel aktiviteye katılamadıklarını ifade etmiştir.

> *"Hayır, abi ben gidemiyordum ben burada 1-2 defa müzeye gitmeğe kalktım benim üstüm müsait değildi abi onun için müzeye de almadılar yani böyle bir çok yere gittik almıyorlardı."*(DG 12)

> *"Valla bir ara tiyatrodayken böyle şeylere çok gidiyorduk da abi yalan söylemeyeyim. Şuan daha karnımızı doyuramıyoruz. Yani karnımızı doyurabilsek belki düşünürüz onu."*(DG 14)

> *"Benim fırıncılık hayatımda hiçbir şekilde sosyal aktivitem yok. Beni sabah 5 buçukta gelip alıyorlar evden, akşam saat 9 da bırakıyorlar. Şuan bile kemiklerim sızlıyor böyle. Dün pazar günü biraz yoğun çalıştığımdan dolayı. Fırında pişiriciyim. Bugün buraya geleceğim için izin istedim mesela. Şu an kemiklerim sızlıyor. O derece yani. Ben buradan çıkıp sosyal aktivite gibi, spor yapma gibi sinemaya gitme gibi vaktimiz olmuyor yani."* (DG 15)

[2] Pierre Bourdieu tarafından sosyal bilimler literatürüne giren kültürel sermaye, bireyin aldığı eğitim sonucunda elde ettiği bilgi ve becerilerin ona toplumsal yaşamda sağladığı avantajlardır.

Madde bağımlısı olmazdan önce maça, sinemaya, tiyatroya veya kütüphaneye gitmek gibi birtakım sosyal ve kültürel etinliklerde bulunduklarını belirten bazı katılımcılar, bağımlı olduktan sonra tüm bu etkinliklerden uzaklaşarak kendilerini hayattan soyutladıklarını ifade etmişlerdir.

> *"Kentteki sosyal ve kültürel aktivitelerden faydalanamıyorum. Yok, abi bizimkisi sadece uyuşturucuydu. Ortamımız sadece uyuşturucuydu. Maça gitmek falan istemiyorduk. Uyuşturucu kullanmadan önce tabi yapıyorduk. Maça gidiyorduk halı sahaya. Beraber bilardo oynamaya giderdik günümüzü iyi geçirirdik ya. İşte uyuşturucu kullandıktan sonra değişti."*(DG 16)

> *"Uyuşturucu kullanmadan önce mesela bir sinemaya, konsere gidebiliyordum. Kullandıktan sonra hiç biri aklımda kalmadı. O tür etkinlikleri bıraktım. Bir şekilde kendimihayattan soyutladım yani..."(*DG 17)

> *"Ben ateş buzu içtim içeli hiçbir yere gitmedim. Yani hep olduğum semtteydim. Hep onun için çabaladım yani."*(DG 22)

> *"Hiçbir şeyden zevk almıyordum. Sıfır yani. Sadece uyuşturucuya giderdim. Hiç bir şey aklımıza gelmezdi abi. Uyuşturucu içenin aklına hiçbir şey gelmez abi. Uyuşturucu kullanmazdan önce ben her tarafa giderdim, gezerdim. Her tarafa fuar falan hep eğlence merkezlerine giderdim. Uyuşturucuya düştük hiç çıkmıyoruz. Hep uyuşturucu peşindeyiz başka bir şey yok. Sabah kalkıyoruz uyuşturucuya, akşama kadar kafaya çalışıyoruz, başka hiçbir şey yok. Sonra sıkılıyorsun artık. Kafan hep maddede. Hep çekip kafayı güzel ediyorduk başka hiçbir şey yok."*
> (DG 32)

> *"Sinemaya giderdim, tiyatroyu çok severdim. Halk oyunlarında zaten kaydım var. Halk oyunlarına giderdim oyun oynardım. İstanbul'a, Antalya'ya yarışmalara giderdik. Ama kullandıktan sonra hiç biri kalmadı."* (DG 33)

> *"Halı saha maçına giderdim, kütüphaneye giderdim. Gezer dolaşırdım. Uyuşturucuya başladıktan sonra böyle bir düşüncemiz olmadı."* (DG 39)

Kentin sosyal ve kültürel kaynaklarından faydalanmak, bireylerin kentsel değerleri ve kentli yaşam tarzını benimseyerek kentlileşmelerinde önemli bir etkendir. Katılımcıların bu kaynaklara erişimine, içinde bulundukları emek yoğun çalışma koşullarının, ekonomik sorunlarının ve dışlanmışlık algılarının engel olduğu anlaşılmaktadır.

5.2.4.3. Katılımcıların Kent Yaşamından Dışlanmışlık His ve Deneyimleri

Çöküntü alanları ve kent içindeki yoksul mahalleler sosyal dışlanmaya karşı en savunmasız bölgelerdir. Türkiye'nin birçok kentinden farklı olarak Gaziantep, gerek 1990'lardan itibaren "terör" nedeniyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu kırsallarından aldığı yoğun göç, gerekse de 2011 yılından itibaren Suriye iç savaşıyla gelen ve büyük bir şehrin nüfusu büyüklüğündeki Suriyeli sığınmacı sayısıyla yoksulluğa dayalı sosyal dışlanmanın en fazla olduğu kentlerden biri hâline gelmiştir. Hızlı nüfus artışı kent kaynaklarının artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması kent yoksulluğunu derinleştirmektedir. İşsizlik, düşük ücretli işler, sosyal güvencesiz çalışma koşulları, düzensiz çalışma ve düzensiz gelir gibi sorunlar çoğunluğu yoksullardan oluşan bu bölgelerdeki insanların en temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlanmalarına neden olmaktadır. Neoliberal kapitalizmin yarattığı zenginlik ile bu zenginliğin etrafını sarmaşık gibi sarmış yoksulluğun birlikte, fakat ayrı mekanlardaki varlığının patlayıcı etkisini kentin çöküntü alanlarında görmek mümkündür.

Katılımcılardan bazıları yoksulluğa dayalı dışlanmışlıktan bahsederken bazıları ise hem yoksulluktan hem de madde bağımlısı olmanın getirdiği çifte dışlanmışlıktan bahsetmişlerdir.

> *"Evet, abi öyle durumlarda hissettim abi mesela bir lokantaya giderdik abi meselalokantacı dilenci muamelesi yapardı hâlbuki biz de parasını vereceğiz o insanlar, oraya gelen insanlar bizden kültür olarak biraz daha yüksek şeye giderdik mesela öğretmenin yanına giderdik bilmediğimiz için biz geçer kapıda bir saat dururduk öğretmen gazetesine bakardı. Biz o kapıyı çalmaya üşenirdik biz demezdik ki onun görevi, o bize bakmak zorunda bilinçsizler de vardı yani… Evet, abi işte mesela biri geliyordu, kapıya vuruyordu, evrağını veriyordu. Biz ise bizi çağırmasını bekliyorduk acaba bir şey der mi? yani bunun gibi şeyler oluyordu."*(DG 12)

> *"Hissediyorum abi sen olsan hissetmez misin? Bak hele yanımıza bile gelmiyor ''b..k''gibi parayı bulan kayıp gidiyor. Kimse sahip çıkmıyor parasız olunca."*(DG 14)

> *"Yani yok aşırı şekilde değil… Yok, hayır aşırı bir şey olmuyordu. Tabi insanın bir*
> *ilgisini çekiyor, ama öyle orada saplanıp kalmıyordum."* (DG 18)

> *"Hissediyordum. Lisede onu hissetmişsin. İlkokul da da hissettim. Çünkü okulda bir şey oluyordu, herkes alıyordu ama biz alamıyorduk. Yani 3 sene kullanacaksın kıskançlık geliyordu. Ne bileyim onu çalma isteği duyabiliyordum."*(DG 23)

"Şu an hissediyorum. O zaman (uyuşturucu kullanmazdan önce) hissetmiyordum. O zaman ben onları dışlıyordum… Önce para varken kendimi kullanıcı olarak
görmüyordum. Kimse dışlamıyordu. Madde kullandığımızı biliyorlardı ama para vardı. O ayıbımızı örtüyordu. Para tükendikçe bütün ayıplar çıkmaya başladı. Hani popüler biriyken işe yaramaz biri olduk. Dolayısıyla bir dışlanmışlık hissettim." (DG 17)

"Tabi ki tabi ki. Şimdi mesela Allah daha çok versin. Adam koskoca altın dükkânı açmış sende sigara satıyorsun ondan 200-300 lira kazanamıyor. Ama bende isterim koca dükkânım olsun, altın dükkânım olsun o seviyede olayım bende onu isterim tabi ki. Yoksa gidip sigara satayım da bundan bana 200 milyon kalsın, 200 tane simit satayım da bundan bana yüz bin lira kalsın, onu ister miyim ben?"
(DG 10)

Bazı katılımcılar yoksulluklarını "çalışsaydım benim de olurdu" gibi makul bir gerekçeyle izah ederken, bazıları da "olsa daha iyi olurdu" gibi bir kabullenmişlik veya "şükretmek" gibi inançsal bir öğretiyle izah etmişlerdir. Katılımcıların içinde bulundukları durumla ilgili öznel yorumlar geliştirerek davranışlarını bu yorumlara uygun hâle getirdikleri ve bu yolla dışlanmışlık hisleriyle başa çıkmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

"Yok, hayır hocam. Benden daha iyi ekonomik durumda olanlarla ilişkim oldu da fazla hissetmedim hocam sonuçta o da çalışıp kazandı ama tanımıyorum öyle birarkadaşlığım da fazla olmadı." (DG 24)

"Dışlanmışlık hissi değil de olsa daha iyi olurdu dediğim oluyordu. Sonuçta yaratılış gereği hiçbir insan diğerinden üstün değildir. Yani mesela arkadaşım çok zengin hafta sonu bir yerlere gidecek çağırır mesela, hani gitmem çünkü niye, çünkü durumu yüksek, gidecekleri yer yüksektir. Böyle şeyler oldu abi."(DG 36)

"Yani açıkça ondan bir şeyim yok. Maddi durumum olsa iyi olurdu, ama çok şükür Çalışsaydım belki olurdu kendim yaptığım için üzülmüyorum."(DG 48)

"Dışlanmış değil de kendi kendimi küçük görüyorum. Özeniyorum öyle olanlara. Keşke bende okusaydım da böyle olsaydım diyorum yani. Zoruma gidiyor yani, gitmiyor değil." (DG 43)

DG 47 ve DG 29'un karşı karşıya kaldığı durum mekansal dışlanmanın belirgin örneklerini sunmaktadır. DG 47'nin yaşadığı Suayabatmaz mahallesi tarihi Antep Evleri'nin yoğun olduğu bir mahalledir. Bu mahallede okul, park ve sosyal tesis bulunmamaktadır. Sokaklarında yeterli aydınlatma yoktur ve sık sık su kesintisi

yaşanmaktadır. Sokakları genelde siyah taşlarla döşenmiş olup birçok sokak araç trafiğine imkân vermeyecek derecede dardır. Yerel bir yayın organının mahalle muhtarıyla 06.04.2015 tarihinde yapmış olduğu bir röportajda, mahalle muhtarı yukarıda sayılan sorunların dışında mahallelerinde 2.500 kişinin yaşadığını ve bu nüfusun büyük bir kısmını şehir dışında göçle gelenlerin oluşturduğunu ve hâlihazırda mahalelerinde 700 civarında Suriyeli sığınmacının yaşadığını ifade etmiştir (www.hakimiyetgazetesi.com).

Kamusal hizmetlerden nitelik ve nicelik olarak faydalanma düzeyi çok düşük olan bu mahallelerde yaşayan insanlar, mahallenin sorunları göz önüne alındığında adeta "unutulmuş" gibidirler. DG 47, yaşadığı mahalle nedeniyle dışlanma korkusu yaşadığı için mahallesini soran üçüncü kişilere başka bir mahallenin ismini vererek vaziyeti idare etmeye çalışmaktadır.

> *"Yani tabi hissediyorum. Mahallemi soran olunca Elmacı Pazarı var bize yakın orada oturuyordum diyordum. Saklıyorum...biraz dışlanma kaygısı hocam."* (DG 47)

> *"Oluyor ya... valla o mahallede oturduğumuz için bile yanımıza fazla yaklaşmıyorlardı. Yukarıbayır deyince millet ne bileyim uzaklaşıyor...Ben bir bilsem ama insanları çok iyi yani. O kadar da kötü insan yok yani. Ama madde satıcılarını demiyorum. İnsanları güzel yani, çoğu o zenginlerden iyi benim gözümde."* (DG 29)

Madde bağımlısı hem kendisinin hem de ailesinin saygınlığını zedeler. Gündelik hayat rutinlerinde ve duygusal yaşantısında saygı ve toplumsal kabul beklediği sosyal çevresi tarafından genellikle reddedilir veya açık bir redle karşılaşmasa bile toplum tarafından reddedildiği düşüncesini sürekli olarak içinde taşır. Dolayısıyla dışlanma mekanizması, bağımlı açısından çift yönlü işler; toplum tarafından dışlanma ve sosyal dışlanma düşüncesinin baskısıyla kendini toplumdan dışlama.

Bazı katılımcıların açıklamaları madde bağımlısı olmanın olumsuz benlik algısı gelişimine yol açtığına ilişkin örnekler sunmaktadır.

> *"Evet, işte dedim ya bir ortama girince ister istemez kasılıyorsun. Sana bir soru soracak diye korkuyorsun. Nasıl cevap veririm diye. Ne tepkisi olur."*(DG 7)

> *"İstiyordum yani hep onların durumunda olmak istiyordum keşke içmesem keşke yapmasam...eziklik değil abi, yani karakter olarak düşük hissediyordum. Niye dersen, abi çünkü adam ne yapıyorsa kendine yapıyor, ama ben kafama yapıyordum. Sabah kalkıyordum gene aynı şeyi yapıyordum. O adam en azından*

elbisesini alıyor gidip yiyip içiyor. Biz ağzımıza yemek koymuyorduk. Tüm paramızı gidip ona yatırıyorduk."(DG 22)

"Yani öyle hissetmez misin hocam sen benim yerimde olsan? O insanlardan kendini dışlanmış hissetmez misin? Ezik hissedersin." (DG 31)

"Oluyor abi hissediyorum az çok. Mesela onlar istedikleri yere gidebiliyor ama biz bunu içtiğimiz için gidemiyoruz. İstesek de gidemiyoruz çünkü aramızdaki her şeyi açmışız, yani ona yönelmişiz. İçmeden önce de gitmiyordum. Onların yaşadığı, gittiği yerlere yine gidemem. Ekonomik nedenlerden dolayı..." (DG 29)

"Evet hocam. Dışlanmışlık kötü bir duygu, kendimi değersiz hissediyorum. Sokaklarda yattığım oldu. Yalan söylemenin lüzumu yok hocam."(DG 45)

"Ben kendimi dışlanmış hissetmiyorum. Beni dışlıyor mesela beni yargılıyor örneğin ben yargılamam bir insanı yani. Ama dışladığı için o günahı yaptığı için ben üzülüyorum. Ben dışlamıyorum yani...Dışlanmak beni etkiliyor tabi etkilemez mi? Bir insan olarak hissediyorum yani. O da Allah'tan olan his yani."(DG 9)

Sosyal dışlanma, toplumdaki bazı kesimlerin değişik nedenlerle toplumsal yaşama aktif katılamamalarını; sağlık, eğitim, barınma istihdam, tüketim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya imkân tanıyacak olanaklardan yoksun kalışlarını ifade etmektedir (Bıçkı, 2015, s.143). Katılımcıların genel olarak derin bir sosyal dışlanmışlık algısına sahip oldukları görülmektedir. Katılımcılar değişik dışlanmışlık türünün örneklerini deneyimlemişlerdir:DG 47 ve 29 mekânsal ayrışmadan kaynaklanan dışlanma, DG 12 eğitimden ve tüketimden dışlanma, DG 10, 14,17, 23, 36 ve 43 ekonomik dışlanma,DG 7, 9, 19, 22, 29, 31 ve 45 ise madde bağımlısı olmalarından kaynaklanan dışlanma deneyimlerinden bahsetmişlerdir.

5.2.4.4.Kentsel Yoksunluk ve Dışlanmışlığın Madde Kullanımına Etkileri

Neoliberal kapitalizmin neden olduğu zengin ile yoksul kesim arasında giderek büyüyen uçurum, fırsat eşitliğinin fırsatlara erişme koşullarındaki eşitliği sağlayamaması, kentsel kaynakların dağıtımındaki eşitsizlik gibi faktörler düşük gelirli insanların çöküntü mahallelerinde kümelenmesine ve böylece şehir içi sosyal ve mekansal kutuplaşmaların doğumuna neden olmaktadır. Kentin nezih semtlerine göre;"istenmeyen", "unutulmuş" birer "sürgün" mekanı olarak yaftalanmış bu alanlar marjinalleşmiş kent nüfusunu barındırmaktadır. Dezavantajlı konumları nedeniyle kentin sosyal ve ekonomik imkânlarından yararlanamamak, işsizlik ve kentteki tüketim

çemberine dahil olamamak gibi dışlayıcı etkenler bu bölgelerdeki bir çok gençte öfke ve isyan duygusuna yol açmaktadır. Kentsel düzensizliğin belirgin olduğu bu alanlarda yaşayan insanlar kentin daha iyi bölgelerinde yaşayan insanlarla ilişkilerinde genelde özgüven bunalımı ve yetersizlik hissi yaşamakta, öğrenim gördükleri okullardaki ve çalıştıkları işyerlerindeki fırsatlardan ise yeterince yararlanamamaktadırlar. İyi bir yaşama sahip olmak için gerekli olan meşru araçlara erişememek veya sahip olmamak bazı gençleri illegaliteye kaydırmaktadır. İllegaliteye kayma bağlamında bazı gençler için torbacılık olarak tabir edilen ufak çaplı uyuşturucu ticareti bir iş kaynağı hâline gelebilmektedir. Torbacılar vasıtasıyla arz edilen uyuşturucu hâlihazırda bu mahallelerde varolan sosyal düzensizliğin de etkisiyle talep görebilmektedir.

Kentin sosyal, kültürel ve ekonomik kaynaklarından yeterince faydalanamamak, işsizlik ve dışlanmışlık bireylerde kalıcı bir yabancılaşmaya ve huzursuzluğa neden olmaktadır. Ayrıca çöküntü alanlarına hakim olan sosyal düzensizlik ile aile içi eğitim ve sosyal kontrol yetersizliği gençleri uyuşturucu kullanımına karşı dirençsiz hâle getirmektedir. Tüm bu dezavantajlı durumlar uyuşturucu kullanımını tetikleyen stres yapıcı faktörlerdir. Görüşülen katılımcıların büyük bir kısmı, kullandıkları uyuşturucuyla kent yoksulluğunun ve yoksunluğunun neden olduğu kronik huzursuzluklarından geçici bir süre de olsa uzaklaştıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılardan DG 33, 23, 28, 16 ve 38 iş yaşamından dışlanmaktan bahsetmişlerdir. İş yaşamından dışlanmak aynı zamanda kentteki tüketim çemberine dahil olamamak ve yeterince tüketememek demektir. Bu durum, katılımcıların kentsel yaşam kalitelerinin düşmesine, kendilerini değersiz ve işe yaramaz görmelerine neden olmakta ve dışlanmışlık algılarını güçlendirmektedir. Katılımcılar kullandıkları maddeyle dışlanmışlık duygularını kısmen de olsa bastırdıklarını ve içinden çıkamadıkları sorunlarını geçici bir süre unuttuklarını ifade etmişlerdir.

> *"(İsyan duygusu) Oluşturuyor abi. Bu konuda benim biraz devletimize şeyim var. Yani trilyonlarca, katrilyonlarca paralar harcanıyor, yani yine Suriye göçmeninden örnek veriyorum. Bir Suriyelinin çalışsa da çalışmasa da aylık gidiyor belirli sosyal yardımı bilmem neyi, belli bir şeyi aylığı var. Kendi vatandaşımıza bizim hükümetin hiçbir şeyi yok abi… Haberlerde belki görmüşsünüz 4 tane kardeş siyanür içiyorlar. Acı bir olay abi bu, çok acı bir olay. Ama Suriyelilerde öyle bir şey yok. Yani yok ben bedava bana para versin demiyorum devlet. Ben evde oturayım bana para versin ben buna karşıyım.Ya her yeri özelleştireceğine aç fabrikalar kur, işyerleri kur. Çalıştır bizi*

emeğimizin karşılığını ver. Bize dilenci gibi para vermesin bize emeğimizin karşılığını ver. Hemdevletimiz kazansın, hem ülkemiz kazansın, hem de biz kazanalım. Yokluk, sefalet çekmeyelimabi. Benim sıkıntım bu abi. Benim başka diyeceğim bir şey yok abi. Bu konuda şeyim devletime....Bu tür olumsuz duygu ve düşüncelerimi bastırıyor abi, uyuşturucu içince ben hiç böyle şeyleri düşünmüyorum. Aman ha 'a'almış, ha 'b' almış, ha 'c' almış. Hiç umurumda değil yani. Şuanda farkındayım çünküartık baba oldum. Çocuklarıma bazı durumlarda yetemiyorum yetersiz kalıyorum abi."(DG 33)

"Evet oldu. Yani şu şekilde esnafı görüyorum. Esnaf para kazanıyor. Ben iş arıyorum beni işe kimse almıyor. Yani işçi ihtiyacı olmadığı için beni işe almıyordu. Sonra ben bu adama karşı kin hissediyordum ya da bunun neyi var neyi yoksa çalacağım. Yapmaya da çalışıyordum yani yalan söylemeyelim...Annem bana dedi git bu çevreden uzaklaş kendine yeni bir çevre edin. Yani hayatını kurtar git oku. O amaçla gittik oraya ama farklı bir amaca dönüştü...bu dışlanmışlık hissini kullandığım uyuşturucu unutturmuyordu aslında, daha çok hırslanıyordum. Beni böyle etkileşime geçmemi sağlıyordu. Onları içtikten sonra daha farklı, mesela düşündüklerimi yapmaya çalışıyordum. Yani diyelim seni dövmeye kalkacağım ama sana bir fırsat bulamıyorum.Onu içtikten sonra planlama yapıp uyguluyordum." (DG 23)

"Evet ya bu normalde Türkiye'nin genelinde var. Neşat Ertaş'ın dediği gibi ''Ankara'da dayın varsa senden iyisi yok.'' Şu an Adıyaman'da bile, Gaziantep'te bile eğer bir tanıdığın yoksa iş konusunda bir şeyler başarmazsınız. Ben Adıyaman'da bunun sıkıntısını da çektim. Dediğim gibi iş makinesi operatörüyüm. Adıyaman'da bulunmak istedim ailemle zaman geçirmek gibisinden akraban yoksa işte yok. Hiçbir yerde yok. Bir tekstile bile referans olarak bir akrabanı, bir tanıdığını yazmadan giremezsin. Ve bu zaten benim girdiğim ortamlardan dolayı insanların ağzından çıkan cümlelerden dolayı bu Türkiye genelinde böyle olduğu sürece uyuşturucu da artacaktır. Tamamen işsizlik uyuşturucu kullanımının %99 nedeni işsizlik. "(DG 28)

"Sorunuzda bahsettiğiniz şeyler (imkânsızlıklar ve yoksulluk) olduğunda insan diyor ki, benim talihim yok, şansım yok. Hiçbir şey olmuyor. Bir şeyin peşinde koşuyoruz olmuyor. Böyle yapıyoruz olmuyor. Artık gerçekten isyana giriyorsun. Kapılar bana niye kapanıyor. Aile içinde ilişkiler gittikçe kötüleşiyor, çevrenle ilişkiler gittikçe kötüleşiyor. Yani uyuşturucu kullandığında kimsenin sana güveni itimadı, saygısı kalmıyor, çevrenin de öyle. Yani her şey gittikçe kötüleşiyor. Az önce dediğiniz gibi kapılar neden devamlı benim için kapanıyor. Niye kimse şu şekilde yaklaşmıyor. İsyankâr oluyorsun. O tarz şeyler uyuşturucu kullanınca tekrar gidiyor."(DG 16)

"Yani abi illa ki oluyor. Ya abi gidiyoruz iş bulamayınca ya arkadaş bu Antep'in hepsinde iş var bize mi yok? Gidiyoruz ya o fabrikanın ipi bitiyor, şeyi bitiyor o fabrika kapanıyor. E bu sefer eve bir şey diyemiyoruz. Eve diyorum fabrika kapandı. Diyorlar sen işten çıktın yalan söylüyorsun. Bu sefer kafam gene bozuluyor. Yaşamak istemiyorum abi...insanın uğraşacak bir şeyi olmalı. Boş

boş gezersen illa ki gelir uyuşturucu vurursun. İllaki uğraşacak bir şey olmalı. Zaman geçirecek bir şey olmalı."(DG 38)

"Oluyor da abi kullandığım uyuşturucu dediğiniz gibi bastırıyor, çünkü kendisinden başka bir şey gördürmüyor. İnsanın gözü ondan başka bir şey görmüyor. Dediğim gibi içmezsen yataktan kalkamazsın sabahleyin. Veyahut da akşamleyin o yoksa uyuyamazsın. Uyku uyuyamıyorsun, yemek yiyemiyorsun, su içemiyorsun. Sudan kopuyorsun yani kişisel bakımını yapamıyorsun kullandığın zaman. Ama kullanmadığın zaman normalde şimdi bir ilacı çıkmış. O ilaç çok faydalı şuan ben onu kullanıyorum. 5-6 aydan beri tedavi görüyorum. Aynen onu (isyan duygusu) yaşıyorum o sıkıntıyı. Normal benim gibi sivil insanlara karşı değil de böyle devlete karşı, belediyeye karşı sinirleniyorum ister istemez. Destek çıkmıyorlar yani bir yardım eli uzatılmıyor. Bir hastaneye yatıyorsun çıkıyorsun yani şöyle bir avuç içine alsalar yani uyuşturucu bağımlılarını kapalı bir yerde bir iş imkânı sunsalar misal daha iyi olur diye düşünüyorum." (DG 43)

DG 26, madde kullanmasında yaşamındaki olumsuzlukların etkisinin olduğunu ve bu olumsuzluklara karşı oluşan isyan duygusununkendisini daha yüksek dozda madde kullanmaya sevk ettiğini belirtmiştir. Kullandığı maddenin isyan duygusunu bastırmaktan ziyade kendi kendine kapanmasını sağladığını ifade eden DG 31, aynı durumu "bu dünyadan yok olmak", DG 3 "hayattan soyutlanmak", DG 14 ise "aklın başka yerlere gitmesi" olarak ifade etmiştir.

"İsyan duygusu oldu yani nasıl insanların içerisindeyim diyebiliyorsun. Uyuşturucu kullanmamda bu olumsuzlukların etkisi var tabi, daha yüksek dozda kullanabiliyorsun yani bu isyan duygusu uyuşturucukullanmanı tetikliyor... uyuşturucu, içindeki bu isyan duygusunu bastırma değil de onu içtiğin zaman kendi kendine kapanabiliyorsun." (DG 26)

"Bunalıma sokuyordu tabi ki. Bir çıkar yol bulamıyordum. Unutturuyordu, manyak ediyordu, aklın fikrin başka şey oluyordu. Uyuşturucu seni alıp götürüyor. Bu dünyada yok oluyorsun." (DG 31)

"Tabi ki oluşturuyordu... uyuşturucu kısmen de olsa bu duygularımı bastırıyordu biraz hayattan soyutladığı için o an onu pek şey yapmıyordum yani. O hâldeyken önemsemiyordum diyeyim." (DG 3)

"Bastırıyor abi en azından bir saat de olsa sakinleştiriyor beni. Aklım başka yerlere gidiyor. Kötü şeyler düşünmüyorum."(DG 14)

DG 22, kentin ekonomik,sosyal ve kültürel imkânlarından faydalanamamanın kendisinde isyan duyguları oluşturduğunu ifade etmiştir. Yaşadığı çöküntü mahallesinde gittiği okuldaki eğitimcilerin sigara ve uyuşturucu kullandıkları için kendisini ve

arkadaşlarını dışladıklarını ifade ederken,eğitimcilerin yapıcı değil, yıkıcı olmalarından, sorunlarını dinlemek yerine cezalandırma yoluna gitmelerinden yakınmıştır.

> *"Esrar öyle yapıyor unutturuyor tamam nasıl öyle yapıyor oturduğun yerden dalganı tutuyorsun tamam falan. Veya kafanı daha çok oyalıyorsun. Ama ateş buzu hep düşündürüyor hiç unutmuyorsun. O ateş buzu hep düşündürüyor unuttuğumu daha ben bilmiyorum. Yani nasıl çözerim nasıl ederim hep o şekilde. Kentin ekonomik, sosyal ve kültürel imkânlarından faydalanamıyorum. Bu imkânlardan yoksun olmak bende isyan duygusu oluşturdu, ama nasıl diyeyim, hocalarım olsun düşmediler üstüme, yani niye tamam dik kafalı olabilirim sen de benim suyumdan git tutup da bana çık dışarı diyeceğine oturtup sakinleştir. Ya da ne bileyim anlatmaya çalış yaptırmaya çalış. Çıksoruttaki hocalarım o şekilde müdürü dahi bizi sevmezdi yani 2-3 arkadaşımla beni sigara içtiğimizi, esrar içtiğimizi görüp bizi dışlıyordu. O kadar kişinin içerisinde ezik duruma düştüğümüz için biz de kendilerine saygısızlık yapıyorduk. Niye ben o duruma düşecek bir insan değilim, ben o karakterde de değilim. Sen bana öğretsen ben öğrenirim. Yani kaldırıp vurmak yerine oturtup anlatayım deme yeri farklı. O şekilde yani benim sorunlarımı dinlemediler."*(DG 22)

Madde bağımlısı olan katılımcıların anlatımlarından elde edilen bulgular sosyal dışlanmanın günlük yaşamdaki değişik pratiklerine maruz kaldıklarını ve bağımlı olmalarının onları kentin potansiyel dezavantajlı grubu hâline getirdiğini göstermektedir. Maruz kaldıkları dışlanmanın katılımcılar üzerinde çoğu zaman birbiriyle bağlantılı olumsuz sonuçlar ürettiği ve bu sonuçların maddeye olan tutsaklıklarını daha da attırdığı görülmektedir. Diğer yandan kullandıkları maddelerin dışlanmışlık duygularını geçici de olsa bastırdığını ifade etmişlerdir.

5.2.5. Madde Bağımlılığı – Suç İlişkisi İle İlgili Bulgular

Madde bağımlılığıyla suç arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir çok araştırma yapılmıştır. Dolayısıyla madde bağımlılığıyla suç arasındaki ilişkinin varlığı konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır.

Madde bağımlılığıyla suç arasındaki ilişkiyi iki yönlü ele almak mükündür: Birincisi, kullanılan uyuşturucu maddenin bağımlıda neden olduğu, enerji artışı, saldırganlık ve hiperaktiflik gibi fizyolojik etkenler ile cesaret ve algı bozuklukları gibi psikolojik rahatsızlıkların sosyal çevreye yansımasıyla işlenen ve daha çok şahsa ve mala zarar verme niteliğindeki suçlardır. İkincisi ise, bağımlının maddeye karşı güçlü bir yoksunluk hissi duyması ve uyuşturucu alacak parasının olmaması durumunda madde temin etmek için işlediği, başta hırsızlık ve gasp olmak üzere yaralama ve cinayete kadar varan suçlardır.

Araştırmada madde bağımlılarına bağımlı olmazdan önce ve sonra herhangi bir suça karışıp karışmadıklarına ilişkin sorular yöneltilerek bu iki dönemin karşılaştırması yapılmıştır. Böylece madde bağımlısı olmadan önce ve sonra suça karışanlarla sadece madde bağımlısı olduktan sonra suça karışanlar arasında bir ayrım yapılmıştır. Yapılan bu ayrım sonucu araştırmada elde edilen verilere göre suça karışan madde bağımlılarından; madde bağımlısı olmazdan önce suça karışanların madde bağımlısı olduktan sonra daha çok suç işledikleri, dolayısıyla bu kişilerde madde bağımlılığının suç eğilimini güçlendirdiği, sadece bağımlı olduktan sonra suça karışanlarınisesuça eğilim göstermelerine neden olduğu anlaşılmıştır.

5.2.5.1. Katılımcıların Bağımlılık Öncesi ve Sonrası Suça Karışma Durumu

Kullanılan bazı uyuşturucu madde türleri kullanıcıda enerji artışına, saldırgan davranışlarlara ve şiddet eylemlerinde bulunmasına yol açmaktadır. Ayrıca bağımlı, yoksunluk nöbetine girdiğinde de aynı davranışları sergileyebilmekte ve çevresine karşı tehlikeli hâle gelebilmektedir. Diğer taraftan madde temin etmek için hırsızlık, gasp ve yaralama başta olmak üzere bir çok suça karışabilmektedir.

Katılımcılara madde bağımlısı olmadan önce ve/veya sonra herhangi bir suça (uyuşturucu madde kullanma ve bulundurma hariç) karışıp karışmadıklarına ilişkin sorular sorularak madde bağımlılığıyla suç ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre, tablo 19'da görüldüğü üzere madde bağımlısı katılımcıların 31'i hayatlarında en az bir kez suça karışmışlardır. Katılımcıların 17'si bağımlı olmazdan önce ve sonra herhangi bir suça karışmadıklarını, 4'ü bağımlı olmadan önce suça karıştıklarını, 27'si ise bağımlı olduktan sonra suça karıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu sayılar katılımcılarda madde bağımlılığının suç ve suçlu davranışların meydana gelmesinde önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Tablo 19. Katılımcıların Bağımlılılk Öncesinde ve Sonrasında Suça Karışma

	Sayı
Madde Bağımlısı Olmazdan Önce Suç İşledim	4
Madde Bağımlısı Olduktan Sonra Suç İşledim	27
Madde Bağımlısı Olmazdan Önce ve Sonra Suç İşlemedim	17

AMATEM görevlisi olan sosyal hizmet uzmanı V.B.A. ve psikolog G. B.'nin verdiği bilgiler araştırmadaki katılımcıların büyük bir çoğunluğunun madde bağımlısı olduktan sonra suça karışma durumuyla uygunluk göstermektedir. V.B.A. ve G. B. araştırmadaki katılımcılardan elde edilen bulgularla uyumlu bir şekilde, kuruma başvuran madde bağımlılarının suça karışma sebeplerini madde etkisi ve madde yoksunluğu gibi iki önemli etkenle açıklamaktadır.

> *"Hastanemize başvuran kişilerin yapılan görüşmeler ve gözlemlerde çoğunluğunun kullanım öncesinde bir suça bulaşmadığı görülmüştür. Sonrasında ise suça karışma oranı neredeyse yüzde yetmişleri bulmaktadır. Özellikle madde etkisi veya madde yoksunluğu çekilmesinin suça bulaşmayı artırdığı gözlemleniyor. Burada belirli suçlara yöneldiği söylenebilir. Özellikle mal varlığına yönelik suçun oranı ve madde temin/satmanın da arttığı görülmüştür*." (V.B.A., 34, Sosyal Hizmet Uzmanı)

> *"Bağımlı bireyler ile yapılan görüşmeler ve gözlemlerde çoğunluğunun kullanım öncesinde bir suça bulaşmadığı gözlemlenmektedir. Sonrasında ise suça karışma oranı neredeyse yüzde atmışbeşleri bulmaktadır. Özellikle madde etkisi veya madde yoksunluğu çekilmesinin suça bulaşmayı artırdığı gözlemleniyor. Madde bağımlılarının belirli suçlara yöneldiği görülmektedir. Bunlar hırsızlık ve gasp gibi mal varlığına yönelik suçlar ve madde satıcılığıdır.*" (G. B., 33, Psikolog)

Uyuşturucu bağımlılığı, suçun oluşumuna yol açan çeşitli faktörleri içerir. Zaten kendisi bir suç oluşturan bu eylem, uyuşturucu trafiği de dahil olmak üzere, tek tek kişilerin uyuşturucu elde etmeye yönelik tüm eylemlerini kapsar.Her bağımlı hiç şüphesiz bir suç potansiyeli değildir. Ancak, kullandıkları maddeyi bulamadıklarında suç işleme yoluna gitmektedirler. Ayrıca, ben tinerciyim, ortalığı yakar-yıkarım diye korku salarak insanlardan para alabilmektedirler (http://aile.gov.tr). Emniyet Genel Müdürlüğünün tespitlerine göre uyuşturucu kullanımı suç işlemeyi kolaylaştırmaktadır. Psikolojik ve fizyolojik açıdan sağlığı bozan uyuşturucular, hırsızlık ve yaralama olaylarının artmasına sebep olmaktadır(http://arsiv.hürriyetim.coratr).

Madde bağımlılığı-suç ilişkisi hakkında görüşlerine başvurulan ve AMATEM'de sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan V.B.A, görüştüğü hastalardan edindiği mesleki tecrübeler ışığında, madde bağımlılığının bağımlılarda yol açtığı psikolojik bozuklukların ve neden olduğu külfetli süreçlerin bağımlıyı suça ittiğini ifade etmiştir.

> *"Dünya Sağlık örgütü sağlığı; sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik hâli olarak tanımlamaktadır. Buradan hareketle bağımlılık kişileri piskolojik yönden depresif, tembel, öfkeli ve stresli bir yapıya itmektedir. Özellikle madde yoksunluğu döneminde aşırı öfkeli olmaları hem kendilerine hem de başkalarına zarar verecek eylemlere neden olmaktadır. Öfkeli tepki sonucunda suça bulaşma riskide artmaktadır. Madde kullanmın külfetli bir süreci vardır. Az önce ifade ettiğimiz gibi tembellik hissi oluşturmaktadır. Yani kişi demotivasyon sendromu dediğimiz süreci yaşar, hiçbir şey yapmak istemez. Doğal olarak işe gitmek istemez ve gelir kaybı yaşar . Ayrıca madde temini içinde para gereksinimi vardır. Bu döngüyü aşmak için önce elde olan varlığını kaybeder, sonra en yakın çevresi olan ailesinden almaya başlar ve borçlanır, akabilinde madde satma veya suça bulaşarak gelir elde etme yollarına başvurur. Bu süreçte bağımlı olan kişi dar bir çevreyle temasa başlar, toplumdam izole olur. Kentin belli bir çevresinde madde kullanan arkadaşlarıyla belirli bir döngü içinde yaşamaya başlar."* (V.B.A., 34, Sosyal Hizmet Uzmanı)

5.2.5.2. Katılımcıların Bağımlılık Sonrası İşlediği Suçlar ve Sebepleri

Madde bağımlılıları insanlar tarafından toplum düzenine aykırı davranan sapkınlar olarak etiketlenmiş kişilerdir. Onlarla kolay kolay arkadaşlık edilmez, görüldüğünde uzaklaşılır, sözlerine güvenilmez, bir şey emanet edilmez ve gündelik yaşamın olağan rutinlerini yerine getirme araçları onlardan esirgenir. Bütün bunların dışında, madde bağımlılarına atfedilen ikincil bir nitelik daha vardır ki, o da her an suç işleme ihtimali olan kimseler olarak tasavvur edilmeleridir. Nitekim tablo 19'da da görüldüğü üzere madde bağımlılığı sonrası suça karışma durumunun katılımcılarda yüksek oluşu bu çağrışımın yersiz olmadığının mikro ölçekli bir göstergesidir.

Uyuşturucunun verdiği hazza karşı koyamayan veya yoksunluğun verdiği fizyolojik rahatsızlıklarla baş edemeyen madde bağımlısı, eğer uyuşturucu temin edecek mali kaynaklara sahip değilse, başta hırsızlık ve gasp olmak üzere bir çok suçu işlemeye yeltenebilmektedir. Dolayısıyla bir sapkınlık türü olan madde bağımlılığı diğer bir sapkınlık türü olan suçu üretebilmektedir. Bu durumda madde bağımlısı, uyuşturucu temin etmek için uyuşturucu piyasasının yer altı dünyasına inerek satıcı olabileceği gibi hırsızlık, gasp, yaralama gibi suçları işleyebilecek bir "suç makinesi"ne de dönüşebilmektedir.

Madde bağımlılarının bağımlı olduktan sonra karıştıkları suçları uyuşturucu temin etmek için işlenen ve uyuşturucunun etkisiyle işlenen suçlar olarak ikiye ayırmak mümkündür. İşledikleri suçların büyük bir kısmı uyuşturucu temin etmeye yönelik suçlar olmakla birlikte bir kısmı da uyuşturucunun etkisiyle işledikleri suçlardır. Ama her iki hâlde de suç ve suçlu davranışının temelinde uyuşturucu madde bulunmaktadır.

Madde bağımlılarının uyuşturucu temin etmeye yönelik işledikleri suçların başında "uyuşturucu madde satmak" suçu gelmektedir. Bu olgu "her içici aynı zamanda satıcıdır" genel yargısını güçlendirmektedir. Ancak her satıcı içici değildir. Hem satıcı hem de içicilik daha ziyade torbacı diye tabir dedilen sokak satıcılarında görülen bir durumdur.

> *" Bugüne kadar aldığım uyuşturucu ticareti davalarında torbacıların uyuşturucu kullanıcısı olmadığına şahit olmadım. Hepsi kullanıyor. Torbacılara uyuşturucu veren paketçilerden uyuşturucu kullanan pek nadirdir. Kullananlarda genelde pahalı madde olan kokain kullanırlar. Kokain aynı zamanda kullanıcılar arasında bir prestij kaynağıdır. Baronlar uyuşturucu kullanmazlar. Hatta bunların bir çoğu uyuşturucu maddeyi un veya şekerden ayırt edecek bilgi ve beceriye dahi sahip değillerdir."* (A. S., 40, Avukat)

Torbacıların, hâlihazırda katkı maddeleriyle saflığı bozulmuş hâlde paketçilerden aldıkları uyuşturucuyu, daha fazla kâr elde etmek ve yakalanmaları durumunda da daha az ceza almak gibi saiklerle ikinci bir işlemden geçirerek, katkı maddeleriyle gramajını daha da arttırdıklarını söyleyen avukat M.Ş. bu durumu,"benimtorbacı müvekkillerim akıllandılar" sözüyle ifade etmektedir. Uyuşturucunun miktarını arttırarak hem daha fazla para kazanmaları, hem de saflık derecesini düşürerek daha az ceza almaları satıcıların ceza kanunundaki boşluktan yararlandıklarını göstermektedir.

> *"Son yıllarda benim torbacı müvekkillerim 'akıllandılar'. Şöyle ki, maddenin saflığını sürekli düşürüyorlar. Çünkü yakalandıklarında mahkeme maddeyi Adli Tıp Kurumu'na göndererek saflık incelemesi yaptırıyor. Maddenin saflık düzeyi düşük olunca verilen cezadan belirli bir oranda indirim oluyor. Ayrıca hani bir yoğurda ne kadar su katarsan o kadar ayran elde edersin ya aynen bu şekilde de maddenin saflığı ne kadar azalırsa maddenin o kadar da gramajı artıyor. Bu durum torbacıların daha çok uyuşturucu satıp daha fazla gelir elde etmelerini sağlıyor. Zaten bir maddeyi Gaziantep'te saf hâlde satamazsın çünkü saf madde içicinin kalbini durdurarak ölümüne yol açabilir."* (M. Ş., 44, Avukat)

Bazı katılımcılar, özellikle de madde bağımlısı olmadan önce herhangi bir suça karışmamış olanlar, "hayatta yapamayacağım" bir şey dedikleri hırsızlık ve gasp gibi suçlara sadece uyuşturucu parası temin etmek için karıştıklarını pişmanlıkla ifade etmişlerdir.

> *"Hırsızlık yaptım hocam yalan söylemem. Ne bileyim işte 3 tane dosyam var hocam biri uyuşturucu ikisi hırsızlık... hırsızlıklarıuyuşturucu almak için yaptım."*(DG 13)

> *"Satıcıyla kavga olmuyor da gasp olayları falan oluyor. Ben uyuşturucu illetine düştüğümde parayı bulamadığımda ben bunu yaptım. Gittim 5,5 ay cezaevinde hapis yattım. Kızın telefonunu aldım abi. Aldığım kız telefonum telefonum! diye bağırmaya başladı. Benim de kız çocuğum daha yeni doğmuştu kırkı çıkmamıştı daha. 10 adım, 15 adım gittim geri dayanamadım kendi kızım geldi gözümün önüne. Tekrardan döndüm kızın telefonunu verdim eline geri. Ondan sonra kaçtım devam ettim yoluma. Şikâyetçi oldu, ben gittim kendim teslim oldum. Ben dedim böyle böyle bir olay yaptım. Ondan dolayı iyi hâlden falan bir sürü hafifletici ceza aldım. Çıkarttılar beni abi."* (DG 33)

"Benden örnek vereyim, işten çıktıktan sonra para bulamadım. Yani benim hayatta yapmayacağım hırsızlığı ilk defa yaptım, ceza aldım. İyi ki de almışım abi. İyi ki de cezaevine girmişim. Kurtuldum en azından. Hastanede yatmakla olmuyor abi. Cezaevinde kendimi tedavi ettim abi, soğuk suyla krize girdim şekerli su içerdim. Şekerli bir şeyler yerdim. Kışın günü soğuk suyla duş alırdım. Ağrımı kesmezdi ama bir nebze de olsa rahatlatırdı beni. 5 dakika sonra geri başlasa yine girerdim abi. Bir ay boyunca uykusuzluk, yemek yememe, mide bulantısı, ishal şudur budur o olaylar şöyle böyle hiç doktor imkânı olmadan, belki de cezaevinde zile basıp beni revire gönderselerdi hani hiç yapacak bir şeyler yoktu. Hiçbir imkân olmadan bıraktım abi. İyi ki de girmişim yani. Ceza evine hırsızlıktan dolayı girdim. Uyuşturucu parası bulmak için hırsızlık yaptmıştım. Mahallemde gasp ve şiddet yoktu ama hırsızlık vardı. "
(DG 39)

> *"Uyuşturucu yakalattım, uyuşturucu parası için gasp suçu işledim 3,5 sene ceza aldım"* DG 32)

> *"Gasp ve uyuşturucu kullanma suçlarna karıştım... işte gittim örnek veriyorum, Hacıbaba mahallesinden 10 gram jamaika maddesi aldım abi. Onu getirdim kendi mahallemde hani çevremde içiyor ya işte ben 10 gramı 100 liraya aldım, geldim onu burada 200 lira yaptım. Özendim bir daha gittim aldım yolda yürürken yakalandım abi."*DG 33)

Bazı katılımcıların madde kullanma alışkanlıklarını devam ettirebilmek için yasadışılığı bir rutin hâline dönüştürerek bir çok suça karıştıkları ve adeta "suç makinesi"ne dönüştükleri anlaşılmaktadır.

"Abi ben 11 defa cezaevine düştüm adam yaralama, cinayet, çete kurma, örgüt kurma gibi suçlardan...organize suçlardan işte ev basma, polise mukavemet, adam yaralama, cinayet gibi suçlardan girdim. Abi gözün kararıyor yani vücut istiyor tek hedefin sanki uyuşturucu oluyor. Ekmeği suyu aramazsın onları aradığın kadar, öyle ki uyuşturucu parası için hırsızlık yaptım."(DG 12)

"Evet, hocam çok suça karıştım. Hırsızlık olsun, ondan sonra silah olsun, ondan hariç. ...uyuşturucu parası için hocam. Bulamıyorsan ne yapacaksın hocam mecbur."(DG 45)

"Tam 15 tane suçtan dosyam var...Değişik suçlar...uyuşturucu var içinde, yaralama var, bir tane hırsızlık dosyam var. Arkadaşların şeyine."(DG 5)

"Çok…9 tane...Polise mukavemet, ambulans görevlisine mukavemet. Uyuşturucu yakalattım. "(DG 17)

"Çok suça karıştım abi.Cezaevinde yattım basit yaralamadan sabıkam var. Gasp yapmadığım hâlde ben yapmışım gibi iftira attılar boştan yere. Ondan var sabıkam... 5 tane sabıkam var. Ben abi hepsinden yattım. Ama abi suçsuz yere yattım."(DG 9)

Bir kısım katılımcılar ise kullandıkları uyuşturucunun fizyolojik ve ruhsal yapılarında neden olduğu etkinin bir neticesi olarak değişik suçlara karışmışlardır. Bunlardan; DG 25, uyuşturucu parası alabilmek için üzerine paravan şirket kurulmasına izin vermiş, DG 39, uyuşturucunun etkisiyle adam yaralamış, DG 22 ise, "kafa güzelliği"nin etkisiyle okulun camını kırmıştır.

"Tabi uyuşturucudan dolayı işte bu tür boşluklara düştüm ve üstümde şirket bulundu buradan ceza geldi bana. Hâlâ da devam ediyor hâlâ da ceza gelebilir bana... bir takım evraklar imzalıyorum. Sonra fark ediyorum çok sonra. Fark ettikten sonra da iş işten geçmiş oluyor... adıma paravan bir şirket kurmuşlar...O an uyuşturucu krizindeydim tek istediğim şey vardı o an onlardan biraz para alıp o an gidip uyuşturucu temin etmek."(DG 25)

"Karıştım abi. Yaralama, hırsızlık... hırsızlığı uyuşturucu parası için, yaralamayı da işte bu uyuşturucu yüzünden yaptım abi."(DG 39)

"Karıştım yani devlet malına zarar, okul camı kırdım. Birde yakalanmam işte. Uyuşturucu bulundurma suçu. Devlet malına zarar... okulun camını kırdım...nasıl diyeyim kafa güzel oldu. Ne bileyim taş attık eğlendik. Uyuşturucu aldıktan sonra yaptık." (DG 22**)**

5.2.5.3. Katılımcıların Mahallelerinde En Çok İşlenen Suçlar

Kentlerin varoş mahallelerindeki suç oranlarının kentin diğer mahallelerine göre daha fazla olması, hatta bazı mahallelerin fuhuş, uyuşturucu gibi suçlar açısından üst hâline gelmiş olması bu mahallelerde yaşayan normal insanların yaşamlarında ciddi bir belirsizliğe ve güvensizliğe neden olmaktadır. Mahallede suç çetelerinin, uyuşturucu satıcılarının ve madde bağımlılarının varlığı, mahalle sakinlerinin ötekilik ve tehlikelilik algısını güçlendirmektedir. Özellikle de halk arasında "balici" veya "tinerci" olarak adlandırılan ve damgalanan madde bağımlılarının, kendilerini sokak ortasında taciz edebileceği, yolunu kesebileceği, mali veya cismani birtakım zararlar verebileceği düşüncesi ciddi bir suç korkusuna neden olmaktadır. Suç ve suçlunun yoğun olduğu yerleşim bölgelerindeki insanların suç mağduru olma riski diğer bölgelere göre daha yüksek olduğu için bu bölgelerdeki insanların diğer insanlarla olan güven ilişkilerinde de ciddi kırılmalar meydana gelmektedir. Bu güven krizi, bireyde yalıtılmışlık duygusuna neden olmakta ve onu yalnızlaştırarak güçsüzleştirmektedir.

Örneklemi oluşturan 40+8 katılımcıya yaşadıkları mahallede en çok işlenen suçları çoktan aza sıralamaları istenmiştir. 8 katılımcı "bilgim yoktur" derken, 40 katılımcı bu konuda bilgi vermiştir.

"Mahallenizde uyuşturucu ticareti yapılıyor mu?" şeklindeki soruya bilgi veren 40 katılımcıdan 30'u "evet yapılıyor" cevabını vermiştir. Mahallelerinde uyuşturucu ticareti yapılmadığını belirten katılımcılar ise uyuşturucuyu başka mahallelerden, özellikle de Hacıbaba ve Vatan Mahallelerinden temin ettiklerini ifade etmişlerdir. "Mahallenizde başka en çok hangi suçlar işleniyor?" sorusuna ise 8 katılımcı "bilgim yok" cevabını verirken, 25 katılımcı hırsızlık ve gasp, 15 katılımcı ise kavga, kasten yaralama ve cinayet gibi şahsa karşı suçların işlendiğini söylemişlerdir. Bu sayılardan da anlaşılacağı üzere katılımcıların yaşadığı mahallelerde en çok uyuşturucu madde ticareti suçu ve daha sonra da sırasıyla mala karşı suçlar (hırsızlık, gasp) ve şahsa karşı suçların (kavga, kasten yaralama ve cinayet) işlendiği görülmektedir.

> *"Uyuşturucu ön plandaydı. Yaralama, hırsızlık falanonlar daha geri plandaydı."*(DG 23)

> *"Uyuşturucu satıcılığı var en çok...hırsızlık uyuşturucuya göre çok az."*(DG 19)

"Uyuşturucu kullanımı birinci sırada, uyuşturucunun teşviki, yaralamalar, hırsızlık, yağma, darp.." (DG 5)

"Uyuşturucu kullanımı, satımı, hırsızlık, gasp, fuhuş." (DG 25)

"Uyuşturucu ticareti, adam vurma falan çok şey var yani..fuhuş falan var, fuhuş yeri bize yakın değil de uzakta."(DG 29)

"Hocam genellikle hırsızlık diyelim. Uyuşturucu kullanan tabi ki var...satıcı da var."(DG 10)

"Uyuşturucu, hırsızlık, gasp çoktu. Yaralama da çoktu, genelde o bostan arasında, genelde mafya hesaplaşmaları orada bitiyordu Gaziantep'teki." (DG 36)

"Hırsızlık, uyuşturucu ticareti, cinayet."(DG 17)

"Hırsızlık, gasp, yaralama, uyuşturucu."(DG 30)

"Hırsızlık, uyuşturucu ticareti, kullanımı. Hacıbaba bir, Düztepe iki, Vatan üç. Bunlar en sık uyuşturucu kullanıldığı yerler." (DG 45)

"Kavga oluyor, kumarcı kavgası falan. Bıçaklama yaralama falan da oluyor silah da oluyor."(DG 8)

"Gasp, yaralama çoktu, hırsızlık olayı çoktu."(DG 9)

Katılımcıların yaşadığı mahallelerde hırsızlık, gasp ve yaralama suçlarının genelde madde bağımlıları tarafından işlendiği ve bu suçların da ya uyuşturucu madde parası temin etmek için ya da kullanılan uyuşturucu maddenin etkisiyle işlendiği anlaşılmaktadır.

"Suç işlenmiyor, yani benim gördüğüm birkaç grup var kendi aralarında esrar içiyorlar.Dışarı taraftan biri gelirse tehlikeliler, ama mahallesinin içinde zararsızlar. Ama yinede rahatsız oluyorum."(DG 4)

"Evet, hırsızlık yaptım, çünkü bir gelirim yoktu, çalışmıyordum da. Uyuşturucu sattım, işte para karşılığı adam dövdüm, yaraladım, elektrik verdim, başka bir suça karışmadım. Uyuşturucu kullanan adam gasp da yapar, hırsızlık da yapar, uyuşturucu da satar. Hırsızlık suçunu uyuşturucu parası bulak için yaptım."
(DG 23)

" En çok hırsızlık ve yaralama oluyordu. Sebebi uyuşturucu tabi ki...uyuşturucu içmesem ben burada altın olsa almam. Ben uyuşturucu içiyorsam mecbur onu alacağım." (DG 30)

Mahallelerdeki bazı hırsızların daha "ilkeli" davranarak hırsızlık suçunu yaşadıkları mahalle dışında, insanların yoğun olduğu çarşı ve pazar gibi yerlerde işledikleri anlaşılmaktadır. Bunun en önemli sebebinin ise göç sonucu gelenlerin genelde akrabalık ve hemşerilik gibi yakınlaştırıcı ve sosyal mesafeyi azaltıcı etkenlerle aynı mahallede "sosyal kümelenmeler" oluşturmalarıdır. Bu tür sosyal kümelenmeler mahalledeki sosyal kontrolün görece daha fazla olmasını sağlayarak, mahalle sakini olan suçluların kendini gizleme imkânının zayıflatmaktadır. Diğer bir nedenin ise hırsızlık ve gasp gibi mala karşı suçlarda hırsızların kendileriyle aynı sosyoekonomik duruma sahip kişilere karşı suç işleme konusunda duydukları isteksizlik olduğu düşünülmektedir. Ancak, mahallede yaşayan bağımlıların uyuşturucu temin etmek için bu tür "hassasiyet"leri gözetmedikleri görülmektedir. Bazı hırsızların yaşadıkları mahalle dışında hırsızlık yapmaları, varoş mahallelerin kentin diğer bölgelerinesuçlu ihraç ettiğini göstermektedir.

> *"Nadir suç işlenirdi çünkü kafalar (madde bağımlıları) hariçmesela giderlerdi çarşıya, hırsızlık yapan hırsızlığını yapardı, giderlerdi parayı vurulardı ne bileyim, gelirlerdi akşam onu tartışmaya başlarlardı, sadece kavga sorunu çok olurdu. Mahallede suç yoktu abi, ama uyuşturucu adı altında çok torbacı vardı. İşte birbirlerini çok vururlardı, ama yolda yürüyenin bazen cebine girmeğe çalışırlardı, ama şunun evine gireyim diye pek yoktu abi."* (DG 12)

> *"Genelde daha çok yaralama olur. Şimdi hırsızlık çok yaygın, o zaman hırsızlık çok yaygın değildi. Genelde orada uyuşturucu ticareti olur. Bizim orada yine fazla satan yoktu, içen çoktu. Giderler kafaları da başka yerlerde içerlerdi. Satan yoktu yani. Uyuşturuyu Hacıbaba'dan eskiden oradan alırdık. Bir de yakındı zaten. 2-3 sokak arka tarafı."*(DG 16)

Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nün 23.05.2020 ve 30.05.2020 tarihlerinde toplam 54 adreste uyuşturucu tacirlerine yönelik eş zamanlı olarak düzenlediği operasyonlarda Vatan, Hacıbaba, Mithatpaşa, Beydilli, Güzelvadi, Akdere, Ulaş, Aydıntepe, Bekirbey ve Özgürlük gibi çöküntü mahallelerin dışında Yeditepe ve Güneykent gibi Gaziantep Üniversitesi'nin karşısında yer alan ve stüdyo dairelerin çokluğuyla üniversite öğrencilerinin yoğun olarak ikamet ettiği modern mahallelerin de yer alması anlamlı ve dikkat çekici bulunmuştur (www.megahaber27.com).Bu durum, uyuşturucu tacirlerinin varoş gençliği dışında üniversite gençliğini de hedef kitle hâline getirerek ticaret ağlarını genişlettiklerini göstermektedir. Bununla birlikte,madde bağımlılığında sadece düzensiz fiziki ve sosyal çevre koşullarının, kentsel adaletsizlik,

yoksulluk, yoksunluk, dışlanmışlık, eğitimsizlik ve yabancılaşma gibi olguların değil, aynı zamanda uyuşturucu madde algısındaki değişimin ve aile içi sosyal kontrol yetersizliğinin de önemli birer etken olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların anlatımlarından elde edilen bulgular değerlendirildiğinde suç ve sapma davranışlarının meydana gelmesinde suç-mekân ilişkisini merkeze alan sosyal düzensizlik kuramıyla, birey-sosyal çevre ilişkisini merkeze alan sosyal kontrol kuramlarının varsayımlarıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

5.2.6. Katılımcıların Kent Yönetiminden Beklentileri İle İlgili Bulgular

Sosyobiyolojik bir analojiyle kenti yaşayan bir organizmaya benzetebiliriz. Bu organizmanın beynini yerel ve merkezi idareler oluşturmaktadır. Yerel ve merkezi yönetim, çıkardığı imar yasaları ve uygulamalarıyla kentin bedenini şekillendirmektedir. Kent organizmasının bedeninde; ana caddeler (arterler) bu bedenin atar damarlarını, cadde ve sokaklar ise kılcal damarlarını oluşturmaktadır. Kentin midesini oluşturan ticaret ve sanayi merkezleri bütünorganizmaya gıdataşımaktadır. Eğitim ve kültür kurumları ise kente temiz hava ve oksijen dağıtmaktadır. Ancak kentin bazı bölgelerine yeterince gıda ve oksijen gitmediği için o bölgeler yeterince gelişememektedir. Kentin yeterince gelişmeyen bölgeleri sosyal hastalıklara karşı "bağışıklık sistemi" güçlü olmadığı için fazla direnç gösterememektedir. Dolayısıyla kentin refah seviyesinden eşit pay alamayan, yoksulluğun, işsizliğin, eğitimsizliğin yoğun olduğu ve kamusal hizmetlerden yeterince faydalanamayan bu dezavantajlı bölgeler (çöküntü alanları) dışlanma, yabancılaşma, uyumsuzluk ve yoksulluk kaynaklı damgalanma gibi psiko-sosyal faktörlerin de pekiştirici etkisiyle suç, şiddet ve uyuşturucu gibi sosyal hastalıklara karşı diğer bölgelere göre daha savunmasız kalmaktadır. Çöküntü bölgelerinin en çok suç işlenen ve uyuşturucunun kolayca girerek talep bulduğu mekânlar olmasında yukarıda bahsedilen olumsuzlukların önemli etkileri bulunmaktadır.

İhtiyaçlarının hem üreticisi hem de tüketicisi olan insan,yaşadığı çevrenin imkânlarından ve imkânsızlıklarından etkilenmektedir. Yeterli imkânlara sahip bir çevrede yetişen bireyler toplumsal değerlerle barışık, insani ilişkileri daha düzgün ve kuraldışı yaşam tarzına karşı oldukça mesafeli dururken; imkânların olmadığı ya da kısıtlı olduğu bir çevrede yetişen bireyler ise çoğunlukla toplumsal değerlere olan

bağlılığı zayıf ve kent kaynaklarından insan onuruna yaraşır bir yaşam sürecek payı alamamanın neden olduğu sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.Bu imkânların yetersiz olduğu çöküntü alanları, burada yaşayan insanların yaşam tarzını olumsuz yönde etkiyerek sosyal düzensizliğe neden olabilmektedir. Sosyal düzensizlik ise beraberinde illegaliteye yönelişe ve marjinal etkinliklere neden olmaktadır. Bu etkinliklerden biri de uyuşturucu madde ticareti ve kullanımıdır.

Chicago Okulu'nun "İnsan yaşadığı çevrenin çocuğudur" önermesi, çevre koşullarının bireyin gerek kişiliğinin, gerekse de yaşam tarzının oluşmasında önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Çevre koşullarının iyi veya kötü oluşunu belirleyen şey ise, sunulan kamu hizmetlerinin niteliği ve niceliği ile yakından ilişkilidir. Bu düşünceden hareketle madde bağımlısı katılımcılara son olarak kent yönetiminden beklentileri sorulmuştur. Madde bağımlılarının bu beklentileri aynı zamanda onların yoksun kaldıkları imkânlardır. Bu soruya verilen cevaplar, uyuşturucu kullanımı gibi marjinal bir davranışın altında bu beklentilerin karşılanmamış olmasının etkileri konusunda fikir sahibi olunmasını sağlayacak bir öneme sahiptir.

5.2.6.1.Ekonomik Beklentiler

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun alt gelir grubuna mensup bireyler olduğu (Tablo 12) ve yine büyük bir kısmının uyuşturucuya başlama yaşının 29 yaş ve altı olduğu (Tablo 13) yukarıda belirtilmişti. Yine yukarıda değinilen altkültür kuramına göre ekonomik ihtiyaç ve arzuların tatmin edilmemesi bireylerde hem genel bir engellenme duygusuna, hem de düşük benlik hissine neden olmaktadır. Alt gelir grubuna mensup ailelerin çocuklarının meşru hedeflere ulaşmak için gerekli olan ekonomik imkânlara sahip olmamaları ulaşmak istedikleri hedefleri bloke etmektedir.Kendileri ile aynı şartlarda ve benzer sorunlar yaşanlarla geri çekilmeci bir alt kültüre dahil olan bireyler yerleşik toplumsal değer ve normlardan uzaklaşmaktadırlar. Geri çekilmeci alt kültür kuramına göre ise toplumdan uzaklaşan bireyler meşru hedeflere ulaşma çabalarında karşılaştıkları başarısızlıknedeniyle ümitsizlik ve özgüven kaybı yaşayarak uyuşturucu maddeye teslim olabilmektedirler. Her iki kuram da sosyal ve ekonomik durumun suç işleme ve uyuşturucu kullanmada önemli faktörler olduğunun altını çizmektedir.

İşsizlik ve yoksulluk, insanların hareket alanını da daraltmaktadır. Çünkü ekonomik imkânların kısıtlı olması kentin imkânlarından faydalanmak için örneğin, alışveriş merkezlerine (AVM), kafe ve sinema gibi eğlence merkezlerine gitmeyi de dolaylı olarak engellemektedir. Bu koşullarda yoksul insanlar mahallenin dışına fazla çıkamayarak kendilerini diğer insanlardan ve imkânlardan izole etmektedir.

Görüşülen katılımcıların kent yönetiminden en önemli ekonomik beklentilerinin kendilerine iş imkânı sağlanması yönünde olduğu anlaşılmaktadır. İş sahibi olanlar ise ücret düşüklüğünden ve geçim sıkıntısından şikâyet ederek ücretlerinin iyileştirilmesini talep etmektedir.

> *"İş imkânı sunmalarını isterdim. Çoğu zaten işsiz olduğu için bulaşıyor. İşi olan adamın maddeyle işi olmaz. Boş zamanı yok çünkü. İşi olmayan adamda akşama kadar ne yapayım? Neyle uğraşayım? Der illa gider bu hapa bulaşır. İş imkânı sunması lazım."*(DG 17)

> *"Hocam ben maddi durumu zayıf bir insanım. Benim gelirim yok. Yardım olursa iyi olur..maddi olsun, iş anlamında olsun bunlardan faydalanmak isterim yani…İş imkânı olursa daha iyi olur."*(DG 10)

> *"İşte daha çok soysal aktiviteler olacak şekilde spor salonları, kütüphaneler, meslek kursları daha çok iş imkânı sağlayacak yerler olmalı. Gençler daha çok iş yok, güç yok. Çalışacak yer yok. Adam ne yapıyor takılıyor arkadaşlarıyla birlikte. Ondan sonra ya uyuşturucu, ya sigara, ya alkol ya hırsızlık, bir şekilde kopup gidiyor. İstihdam alanı oluşturulması lazım, bir de mahallede sosyal hizmet kurumlarının olması lazım."*(DG 46)

> *"Kimse çalışmıyor abi iş yok, güç yok, para yok. Adam elektrik faturasını yatıramamış, elektriği kapanmış. Su öylesine, dolabında yiyecek bir şeyi yok abi. Çocuğu var süt alacak parası yok. Yani o adam ne yapacağını şaşırıyor…İş olsa iyi olur, mesela ben de vinç operatörü olmama rağmen iş bulamadım. Lazımdı, iş yok."*(DG 39)

> " *Ekonomik. Biraz daha insanların nasıl diyeyim, asgari ücretin biraz daha yükselmesini isterim. Maaş çok az Türkiye'de. Çünkü gerçekten az Türkiye'de. Her şeye zam geliyor. Asgari ücrete bakıyorsun 1500-1600 lira. Adam ev kirası veriyor, elektrik, su veriyor. Geriye ne kaldı ki bu adam ne yiyecek bir ay boyunca. Hâliyle bu durumda çocuklara da bir şey yapamıyorlar. Çocuklarda dışarıda diğerlerini görüyor. Özeniyor, biraz daha varlıklı ailelerin çocuklarını görüyor. Çocuk da işte onun var benim niye yok gibi bazı şeylerin peşinde koşuyor. Doğru yanlış işte. Her şeyin başı yine maddiyat, para, geçim sıkıntısı yani. Zaten parası durumu iyi olan adam böyle bir şey yaptı mı psikopattır. Neyin peşinde yani. Ya zevk alıyordur birisine zarar vermekten, ya da geçim sıkıntısından başka bir şey değil."* (DG 16)

Uyuşturucu suçlarından dolayı cezaevinde bir süre yattıktan sonra çıkanlar veya uyuşturucu kullanmaktan dolayı denetimli serbestliğe tabi olan ve madde

bağımlılığından kurtulma mücadelesi veren katılımcılar, devletten sosyal ve ekonomik destek beklemektedirler. Bu bağlamda sosyal yardım kurumlarından mali destek ile işyerlerindeki mahkum ve özürlü işçi çalıştırma yasal yükümlülüğünün oransal olarak arttırılmasını talep etmektedirler. Bazı katılımcılar, sabıkalı olmalarının, özellikle de uyuşturucu suçlarında sabıkalarının olmasının, iş bulmada büyük bir engel teşkil ettiğini ifade etmişlerdir.

> *"Tabi ki var beklentimiz, yani maddi durumumuz zaten iyi değil. Ben ceza evinden çıktıktan sonra eşyam her şeyim gitmişti...ya almışlardı veya çalmışlardı. Çocukları zaten yuvaya vermişler. Birisi 12, birisi 8 yaşında bir tane de küçük bebek vardı, zaten o da benle geldi. Çıktığımda evimde hiçbir şey bulamadım hiçbir şey. Zaten dört gün sokakta kaldım, yalan söylemiyorum. Arkadaşımın yanına gittim, sonra bir arkadaştan borç para istedim, bir ev tuttum eve çıktım. Ama millet cezaevinden çıktığına sevinir, ben oturdum ağladı, niye dediler. Ya en azından benim bir yatağım vardı yattığım. Şuan o da yok işte. İş yok,ev yok aynen ben o duruma devam ediyorum. Yani şu an evim oturacak şekilde değil… Ya en azından destek çıkmasını istiyoruz yani ev olsun, iş olsun, eşya olsun."*(DG 11)

> *"Yani şu anda şehrimizde biliyorsunuz ki işsizlik oranı oldukça fazla. Ben eski bir hükümlüyüm...Devletimizin bize artık mahkûm kadrosu mu olur, artık bir ek yer mi oluşturur, biz iş olanağı istiyoruz. Bir insan hayatını devam ettirebilmesi için bir yerinin olması lazım. Bir yaşantısı olması lazım değil mi? Bir adamın geliri olduktan sonra zaten sosyal faaliyeti de oluyor. Hobilerini de yapabiliyor."*
> (DG 23)

> *"Ben valinin yanına da gittim. Fatma Şahin'in (Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı) yanına da gittim. Mesela bir yere gönderiyorlar, sabıka kaydına bakıyor adam, sabıkalı olunca tamam diyor, biz sana haber veririz....İş var sabıkadan dolayı almıyorlar...Önümüzü açsınlar yani. Sabıkamız var diye bir daha o suça meyilli olmayacağız ki. Ya da meyilli olmayacağım ki, ben kendi adıma söyleyeyim. İş var yoksa."*(DG 27)

> *"İşte bizim de karnımız doysun yetiyor. İş istiyorum ekonomik olarak. Birde sabıka kaydı istediklerinde götürüyorum bakıyorlar neydenmiş gasp. Diyorlar işe yaramaz."* (DG 37)

> *"Bana bir yardım etmesini isterdim, yani hocam askere gitmişim, bana çürük vermişler. İş yapamıyorum, ayağımda platin var. Burada heyete girdim uyuşturucu bağımlısıyım hocam dedim. Yani devletim bana tepik vurursa ben nereye gideyim ne ''b…k'' olursa yerim...hiçbir yardım yok hocam. Biz ne yapacağımızı bilmiyoruz hocam. İş vermiyorlar. İş vermiyorsan bir maaşa bağla... hocam ayağımda uyuşturucunun şeyi var, ters damara iğne vurmuşum o da patlamış ek damar attılar, platin attılar."* (DG 13)

"Valla destek çıkmalarını istiyoruz ama biz de bilmiyoruz. Utanıyoruz işin açığı. Hani bir destekçimiz yok. İlerde bir destekçi çıkar. Millet söylüyor git başvur falan da...yani hani bu sosyal hizmetlere falan başvur. Baban ölmüş falan git belki para yardımı alırsın, bir şey alırsın. İstemiyorum abi ya. Allah'tan gelsin kulundan gelmesin. Gerek yok. Öyle millet gibi yok kömürün odunun peşine düşüp de bulgurun, suyun peşine düşmüyorum. Gerek yok abi. Olursa yerim, olmazsa da aç kalırım. Kimsenin cebine de göz dikmem."(DG 14)

Bir kısım katılımcılar ise Gaziantep'teki Suriyeli sığınmacı nüfusun kentteki istihdam alanını daralttığını ve Suriyelilerin bir an önce ülkelerine gönderilmesigerektiğini belirtmişlerdir. Suriyeli sığınmacıların yoğun olduğu tüm illerde maalesef yerli işgücü aynı sorunlarla karşılaşmaktadır. Sosyal güvencesiz ve ucuz iş gücünün işverenler açısından çekiciliğinden kaynaklanan bu sorun,acilen kamu otoriteleri tarafından çözülmesi gereken yerli iş gücünün çıkmazlarından biri hâline gelmiştir.

"Devletten beklentim şu Suriye'deki güvenli bölgeyi hızlı bir şekilde oluştursunlar. Ülkemizdeki Suriyeli kardeşlerimizin tamamını oraya gönderelim. Suriyeli kardeşlerimizin vatandaşlıklarını iptal edelim. Onları da gönderelim. Çünkü malum ülkemiz ekonomisi yüksek olan bir ülke değil, ekonomik olarak düşük bir ülke. Zaten kendi insanımız aç. Başka bir ülkenin şeyini yapacak hâlimiz yok. Hani en başı Suriyeliler...sadece istihdam değil, sokaklardaki güvenlik de daha yüksek olur. Adam savaştan kaçmış gelmiş. Hani burada kimi kimsesi yok. Sığınabileceği bir yeri yok. Kötü niyetli, art niyetli insanlar onları yanına alıyor. İşte güven veriyor kendisine. Güven verdikten sonra hırsızlığa yolluyorlar, cinayet işletiyorlar. Adam vurduruyorlar, uyuşturucu taşıtıyorlar. Silah taşıtıyorlar veya adam kaçırtıyorlar."(DG 36)

5.2.6.2. Eğitim ve Kültürel Hizmetlere Yönelik Beklentiler

Eğitim, bireylerin hem bilinç düzeyini arttıran hem de onlara belirli bir meslek formasyonu sağlayarak ekonomik yaşama katan bir etkinliktir. Eğitimli bireylerin, eğitimsiz bireylere göre iş bulma imkânı daha fazladır. Ayrıca eğitim, bireylere belirli bir statü kazandırarak toplumda saygınlık kazanmalarını sağlar. Kazandığı saygınlığı korumak zorunda hisseden eğitimli bireyin, toplum tarafından kınanacak ya da suç oluşturacak herhangi bir davranışta bulunma olasılığı daha azdır. Hakeza,eğitim bireylere hem kentsel değer ve normlara uyum sağlayacakları hem de kentin sosyal ve kültürel kaynaklarından yararlanma ihtiyacı duyacakları bilişsel bir değer sistemi aşılamaktadır.

Görüşülen madde bağımlılarının 24'ü ilkokul, 10'u ortaokul, 4'ü lise, 2'si ise yüksek okul mezunudur (Tablo 12). Bu sayılar, araştırma kapsamındakikatılımcıların

eğitim düzeyi düştükçe uyuşturucu madde kullanımına yönelişlerinin arttığını göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı ekonomik nedenlerden, bir kısmı ise öğrencilik yıllarında kullanmaya başladıkları uyuşturucu madde nedeniyle okullarına devam edemediklerini belirtmişlerdir.

Yaş itibariyle tamamı ilk ve orta öğrenim çağını geçirmiş olan katılımcılar, bir yönüyle kendi çocukluk ve ergenlik dönemlerine dönerek yeni yetişen neslin kendileri ile aynı süreci yaşamamaları için eğitim ve sosyal hizmet kurumlarından çocuklara ve gençlere sahip çıkılmasını istemektedirler. Ayrıca yetkili kurumlardan, kendilerini geliştirmek vetopluma yeniden kazandırılmaları yönünde mesleki beceriler elde etmelerini sağlayacak tesisler inşa etmelerini ve madde bağımlılığından kurtulduktan sonra "boşluğa düşmemek" için elde ettikleri becerilere uygun iş imkânları sunulmasını talep etmektedirler. Özellikle madde bağımlılığından tedavi yoluyla kurtulan katılımcıların en büyük korkularının "boşluğa düşmek" ve toplum tarafından "dışlanmak" olduğu anlaşılmaktadır. Boşluğa düşmekten kastettikleri şey, hem işsizlik hem de toplumdan dışlanmak suretiyle madde bağımlısı arkadaşlarının içine girerek tekrar madde bağımlısı olma korkusudur.

> *"Valla bizim orada çocuklarını okula göndermeyenler var. Yani bunla kim ilgileniyorsa denetlemiyorlar. Ailesi salmıyor çocuğu. Okuyup ne yapacak diyor. Yani şimdi bu cahillikten kaynaklanıyor abi. Devletin takip edip de bu çocukları ailelerinin mecburi bir şekilde okula göndermeleri gerekiyor. Yoksa akşama kadar sokakta ağızlarında küfür başka bir şey yok. 6-7 yaşında çocuk elinde sigara ben bu kadar söyleyeyim sana."*(DG 16)

> *"Valla ekonomik hizmetler beklerim, yardım edilmesini isterim yoksullara karşı, okuyamayanlara karşı, bizim gibi okumayı isteyip de okuyamayanlara karşı yardım edilmesini isterim. Şuan iki tane oğlum var.Biri lise 3 terk, diğeri ortaokul 2 terk. Bunları niye okutamadık, yokluktan dolayı. Kime el avuç açabilirdim? Hiç kimseye.Valiye mi gitsem elimi açsam? Belediye başkanına mı gitsem? Ya ben çocuklarımı okutamıyorum, bana yardım edin desem. Anlarlar mı acaba beni? ...Yokluk içinde olanlara yardım edilmeli başka bir şey yok."* (DG 31)

> *"Misal şimdi Amatem yapmışlar onun yanına fabrika gibi bir tesis, işletme kurup orada yapılabilecek işler, misal kaynak ustası belgesi verebilir. Bir eğitim, sanat okulu gibi bir şeye yönlendirebilirler. Çalışmaya yönlendirseler. Sosyal faaliyetlere zorunlu gibi götürmelerini beklerdim. Hastaneden çıktıktan sonra bırakıyorlar. İster istemez boşluğa düşüyorsun...Kullanmayan insanlar senden çekindiği için onlarla konuşamıyorsun, tekrar madde kullananlarla birlikte olduğun için, tekrar kısır döngü gibi başa dönüyor yani. Geri tekrar başlıyorsun,*

geri tekrar maddeye kendini teslim ediyorsun. Aynen geri sonratekrar tedavi, kısır döngüye giriyorsun yani."(DG 43)

"Ya bu tür işlerde ben kendimde olduğum için gençlerin elinden tutmak, onları yalnız bırakmamak isterim, çünkü boşlukta kaldığın zaman, yalnız hissettiğin zaman farklı şeylere, faklı insanlara katılmış oluyorsun. Farklı şeyler kullanmış oluyorsun. Her şeyden önce boş kaldığın zaman bu tür şeyler olmaya başlıyor... Güzel olur insan mesela oraya (sosyal hizmet kurumlarına) gittiği zaman kafasında her şeyi bitirecek, diyecek ki buraya geldiğim zaman ben yaşadığım sıkıntıları burada atlatabilirim. Öyle bir güvence oradan aldığı zaman o insan onu bırakır. Ben bıraktım, ben nasıl bıraktım ? 2,5-3 sene ceza evinde kaldım ve 4 ay boyunca bunun etkisini yaşadım. 4 ay boyunca yemek yemedim. Aç kaldım, günde 3-4 kere soğuk suyla duş aldım bu şekil atlattım onu" (DG 25)

"İnsanlara böyle daha farklı bir yaklaşım, farklı bir sosyal tesis açabilir. Uyuşturucu kullanan insanları dışlamayarak daha böyle içten, zaten onların eksiklik duyguları var. Böyle sevgiyle ilgili tesis kurabilir. İnsanları bu şekilde tamamını kurtaramasa da bir bölümünü kurtarabilir. Şimdi devletimiz de bu şekilde uyuşturucu kullananlarıdışlıyor. Televizyonda gözüktüğü gibi olmuyor hiçbir şey. Mesela örnek vereyim uyuşturucu kullanan insanlara şu açılmış bu açılmış güzel bir şekilde gösteriyor. Hâlbuki öyle bir şey yok. Yok yani. Kendi misal olarak o bölgede görev yapan polislerini uyarabilirler...operasyonların dışında kullananların hepsini polisler biliyor zaten, yani onlara yaklaşımları daha farklı olabilir polislerin. Yani onları bir suçlu gibi değil de, yardım amaçlı yaklaşabilselerdi bu kadar çoğalmazdı hiçbir şey." (DG 26)

"Gençlere sahip çıksınlar hocam, gençler kıymetli...kınamasın kimse yani, bu buna düşmüş diye elinin tersiyle itmesinler. Bak hocam siz nasıl güzel konuşuyorsunuz hocam. Ben bazı yerlere gidiyorum elinin tersiyle itiyorlar hocam. Düztepe'de oturabiliriz, biz de insanız hocam. Tek sizden istediğim odur yani."(DG 45)

5.2.6.3. Çevresel Hizmetlere Yönelik Beklentiler

Çevre denilince iki tür çevre anlaşılmaktadır: Sosyal çevre ve fiziki çevre. Herkes yaşadığı yerin sosyal ve fiziki çevresinin düzenli olmasını ister ve bu herkesin haklı beklentisidir. Düzenli sosyal çevre; düzgün arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinin olduğu, insanların birbirlerine sevgi ve saygı çerçevesinde davrandığı, suç ve şiddet olaylarının hiç veya en az olduğu çevre olarak anlaşılmaktadır. Düzensiz sosyal çevre ise bunların tam tersine; sorunlu komşuluk ilişkilerinin olduğu, suç ve şiddetin yoğun olduğu, sokak serserilerinin ve çetelerin çevreyi rahatsız eden davranışlarına maruz kalma ihtimalinin yüksek olduğu çevre olarak görülmektedir. Düzenli fizikiçevre ise konutların ve binaların nizami, yolların ve sokakların yaya ve araç trafiği açısından rahat ve güvenli olduğu, çevrenin temiz ve aydınlatma sisteminin yeterli olduğu, park,

bahçe ve sosyal tesis gibi kamu hizmetlerinin olduğu çevredir.Düzensiz fiziki çevre ise yukarıda sayılan düzenli çevre imkânlarının en az olduğu alanlardır.

Kentlerdeki çöküntü alanlarının en önemli göstergesi düzensiz fiziki çevre koşullarıdır. Düzensiz fiziki çevre koşulları, düzensiz sosyal çevrenin oluşmasına neden olabilmektedir. Zira, fiziksel çevre düzensizlikleri insanlarınyaşadıkları yere olan aidiyet duygularını zayıflatmakta, hatta yaşadıkları yeri yeterli maddi imkâna sahip olunca“kaçılması” gereken yerler olarak görmelerine neden olmaktadır. Diğer taraftan, yol ve kaldırımlardaki bozukluklar, etrafa dökülmüş çöpler, aydınlatma sistemi olmayan yada bozuk olan mekanlar, metruk binalar, boş arsalar, çürümeye terkedilmiş hurda arabalar vs. gibi düzensiz fiziki çevre koşulları insanların düzenli olma ve kurallara uyma motivasyonlarını olumsuz yönde etkileyerek illegaliteye kayma eğilimlerini besleyebilmektedir. Dolayısıyla bireylerindavranışları, yaşadıkları fiziki ve sosyal çevreden etkilenmektedir.Bu bağlamda, suç ve uyuşturucu kullanımı gibi marjinal bir eylemibireylerin yaşadığı sosyal ve fiziki çevreden bağımsız ele almak mümkün gözükmemektedir.

> *“Valla abi kahve yerine kafe olabilir. İnternet yerlerine daha güzel şeyler olabilir. Ondan sonra okullar daha iyi olabilir. Çevre derseniz, gece kondular kalmasın. Böyle müstakil ev kalmasın. Müstakil ev oldukça her şey olur. Niye derseniz? O ev gidiyor başkası geliyor. Hırsızlık oluyor. Dairelerde öyle bir şey yok. İnsanlar birbirine saygı gösteriyor en azından. Sende öyle bir şey yok, evden çıkıyorsun selamünaleyküm başka bir şey yok. Ama o orada asansöre binince denk düşüyorsun. Nasılsın iyi misin? diye. Bir yöneticisi var, temizleyeni var aylık verdiğin belli bir para var. Ses yapamıyorsun, altlı üstlü oturuyorsun yabancı diye. Ama müstakil evde kimse sana bir şey demez senin malın. Orada senin malın ama altında oturan bir kişi daha var.”*(DG 22)

> *“Bu gibi şehirlerde sosyal aktiviteler artırılmalı. Bu günü göz önünde bulunduralım Hacıbaba mahallesi, Vatan mahallesi Gaziantep’te uyuşturucu olan ve satılan yerler. Fuhşun olduğu yer dediğim gibi, Vatan ve Hacıbaba Mahallesi. Buraları gezin bir tane park bulamazsınız. Bir tane sinema bulamazsınız. Bir tane market bulamazsınız bunun gibi yerlerde. Bu gibi yerlerin ıslah edilmesi gerekir. İnsan beynine uyuşturucu yerine oksijen gitmeli yeşil alan olmalı.”* (DG 28)

> *“Abi en başta adamakıllı bir park yapılmasını isterim. Adamakıllı bir aydınlatmasistemi isterim parklara. İbrahimli’de ya da Değirmiçem’de olduğu gibi aklı başında oyuncakların falan kurulmasını isteriz. Bizim öyle bir parkımız var, bir tane salıncak var. O salıncağın altı İbrahimlide falan plastik, çocuk düşse bile yaralanmaz. Bizimkininaltı kilit taşı. Düşse bir yerini kıracak. Biz bu tür şeyler isteriz abi. Dediğimiz gibi bir kurs olsun bir dikiş nakış kursu olsun*

yani bir vakit geçirebilecekleri şeyleri olsun, ama yok abi. Örnek veriyorum sobayı yasaklayın abi. İbrahimli'de, Değirmiçem'de nasıl yasaksa Yukarıbayır'da oturanda insan. Orada da yasaklayın. Çoğunun zaten %50 sinin var…benim hemen karşı komşum, yanım falan çoğu doğalgazı çekti. Tesisat var. Yalnız abi şuan eve doğalgaz çektirmeye çalışıyorum. 3. katta abi kafadan 20-22 bin tesisat parası. Şuan buna gücüm yok. Bunu da belediyenin yapması lazım. Biz yine parasını verelim abi, ama şimdi bir şirketle anlaşıyorsun abi 20-22 bin tutuyor ya bunun sana yapacağı en kral taksit 4-5'tir. Belediye bunu yapsa elektrik, su parası gibi ödeyelim abi."(DG 33)

Gaziantep'in ana caddeleri üzerindeki bazı çöküntü alanlarındaki yapılar Büyükşehir Belediyesi ve TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) işbirliğiyle kentsel dönüşüm projesi kapsamında kamulaştırılarak yıkılmaktadır. Her ne kadar amaççarpık kentleşmeyi ortadan kaldırarak modern ve nezih yerleşim alanları oluşturmak ise de, evleri kamulaştırılarak yıkılan mahalle sakinlerine evleri için ödenen kamulaştırma bedelleri küçük bir daire sahibi olmalarına dahi yetmemektedir. Bu durumda zorunlu olarak yerinden edilen birçok mahalle sakini başka bir çöküntü alanında ev satın alarak bir ölçüde yoksulluğunu yeni yerleştiği yere taşımaktadır.

Yukarıda ifade edilen ve DG 1'in de anlattığı bu mağduriyeti aynı koşullardaki mahalle sakinleri de yaşamaktadır.Diğer taraftan kamulaştırma işlemlerinin uzun sürmesi örneğin, bazılarının yargı yoluna giderek aldığı yürütmeyi durdurma kararıyla evinin yıkımını engellemesi, bazı mülkiyet sahiplerinin ise belediye ile anlaşarak evinin yıkılması mahallede oturulan evlerin yanında yıkılmış harabe evlerin bir arada varolduğu düzensiz bir fiziksel çevreye neden olmaktadır. Yıkılmış harabe evler maalesef madde bağımlılarının ve uyuşturucu satıcılarının üst olarak kullandığı mekanlar hâline gelebilmektedir.

"Bizim ne güzel parkımız vardı, baştan başa yıktılar. 3-4 yıldan beri tramvay yolu üzerinde çalışıyorlar. Evlerin yarısını yıktılar. Yol yıkık. Her çukur bir teker büyüklüğünde…şu an küçük parkımız var, o da allak bullak, darmadağın… Onu da köşeye eklediler parkıkaldıracaklar. Yeşil ortam vardı, ağaçlar vardı, mahvettiler. Bizi de oradan çıkarmak istiyorlar. Çünkü lüks yapmaya başladılar ya apartman dikecekler. Evimiz tapulu, 2 katlı evimiz var, biz iyi kötü evimizde kalıyoruz zaten. Geldiler bizim 150 bin 100 bin lirayaalamayacağımız arsayı bizim komple eve 75 bin lira verip gittiler. Şimdi de mahkemelikolduk. 75 bin liraya bu arsayı bana alın üstüne evi ben dikeyim. Aynı böyle bir konumdaolan tramvay olan, hastane olan, böyle güzel bir konumda alın evde bizden olsun, briketi hariç yok ki öyle bir arsa. Sizin karşınızda keriz mi var! Ayıp yav! bu kadar da olmaz yani. Ben evimdeyim en azından, evim 2 katlı değil mi benim? Evim gibi güzel bir yerde olmalı, kötü bir de 2 katlı ev verin. O da yok. Sen

zorbasın benim evimi gaspediyon. Oturduğum ev 2 katlı… Üst kat güneş alıyor , alt kat da güneş alıyor ama çok değil. Normal yani, çünkü mahallenin içi yani köşe başı. Yani yan evi yıktılar biz vermedik evimizi…normal hani böyle lüks değil, ama normal kendi hâlimizde…Ben normalde arkadaşlarımı eve davet etmem…yav şimdiki insanlar mesela güven olmuyor. Arkadaş eve davet edilmez. Dost eve davet edilir. Dostumu eve davet ediyordum."(DG 1)

5.2.6.4. Uyuşturucu İle Mücadeleye Yönelik Beklentiler

Uyuşturucu ile mücadele sadece emniyet teşkilatının kolluk hizmetleriyle sürdüreceği bir mücadele değildir. Kolluk hizmetleri daha ziyade uyuşturucu ticaretinin engellenmesi, yurt dışından yurt içine uyuşturucu girişinin ve yurt içinde uyuşturucu dağıtımının engellenmesine yönelik hizmetleri yürütmektedir. Şüphesiz ki, uyuşturucu arzının tamamen olmasa da en az düzeye düşürülmesi uyuşturucu madde kullanımını ve maddeye yönelimi azaltacaktır.Ancak uyuşturucu madde kullanımını sadece arz ve talep ilişkisine indirgemek sorunun çözümünü birçok yönden eksik bırakmaktadır. Bu nedenle başta ailelerin ve gençlerin eğitimine öncelik verilmesi, kentlerdeki düzensiz fiziksel çevre koşullarının iyileştirilmesi ve kent kaynaklarının adaletli bir şekilde dağıtımının yapılarak maâleler arasındaki sosyo-ekonomik dengesizliklerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Katılımcılar uyuşturucuyla mücadelenin daha ziyade güvenlik boyutuna değinerek güvenlik güçlerinin daha etkin olmasını ve denetimlerin daha da sıkılaştırılmasını istemektedirler. Özellikle uyuşturucu satıcılarının yoğun olduğu bazı mahallelerde denetimlerin daha da arttırılmasını talep etmektedirler.

"Gaziantep'te uyuşturucu üzerine baya bir durulmasını istiyorum. Nasıl diyeyim, az önce dediğiniz ateş buzu şuan çok yaygın. Ve kullanan yaş Aralığı 18 ile 25 yaş arası ve kullananların %80'i kız. Ona müdahale edilmesi gerekiyor... Onlar haricinde birçok kişiden bilgileniyorlar. Ama kristal dediğimiz ateş buzuna biraz daha destek çıkarlarsa… Yani uyuşturucu ile mücadele konusunda daha etkili olması gerekiyor, denetimlerin daha sık yapılması gerekiyor. Arkadaşım o şekilde vefat etti...o kafadayken babası ceza evinde, benim babam niye ceza evinde deyip kendisini balkondan aşağı attı. Yazık oldu kıza." (DG 20)

"Mesela Jamaika ve Bonzai diye bir madde var. Hacıbaba'da çok kişiyi yakalattım ondan. Tabi polisler beni bilir. Yani bunu sattırmamaları lazım. Önüne geçmeleri lazım, ki geçmeye çalışıyorlar… güvenlik tedbiri mesela, Hacıbaba dediğim semtte almıyor. Her yerde mobese varken Hacıbaba'da yok. Ben sorarım her yerde bekçiler gezerken Hacı baba semtinde bekçiler gezmiyor.

Neden gezmiyorlar? Devlet bunlardan büyük değil mi? Korkuyorlar. Oraya girmeye korkuyorlar. Hacıbaba'ya Vatan mahallesine bekçi girmiyor.. Hacıbaba ve Vatan mahallesinde kesinlikle (denetim) yapılmıyor. Hacıbaba yaklaşık 5 km alanıniçinde, bir tane mobese yok. Bir tane mobese koysa, bu bonzai denilen maddenin önüne geçmiş olacak…parklarda mobese yok. O semtte park yok gerçi. Hepsi dip dibe evler, satıcılar da zatenakrabası, anası, babası. Mesela polis bastığı zaman bile adam tık tık başka bir yerden gidebiliyor."(DG 7)

Aile içi eğitimin önemine vurgu yapan DG 18, anne ve babaları uyuşturucu konusunda bilinçlendirecek eğitim programları düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Ebeveynlerin, özellikle de annelerin eğitim düzeyi çocukların psikolojik ve ruhsal gelişiminde çok önemli bir faktördür. Hatta ebeveynlerin eğitim düzeyi ile aile içi sosyal kontrol arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde çoğu katılımcının aile içi sosyal kontrol yetersizliği nedeniyle rahat bir şekilde evden çıkıp, geç vakitlerde eve döndükleri ve dışarıda uygunsuz arkadaşlar edinerek uyuşturucu kullanmaya başladıkları görülmektedir.

"Yani daha çok bu ailede bitiyor. Mesela aile içerisinde insan eğitilmeli. Annenin babanın bu konuda bilinçli olması gerek. En çok anneye babaya kalıyor bu konu. Devletimizin de oluyor muhakkak böyle çalışmaları engel olmak için böyle programlar falan. Yani hepsini bilmiyorum ama gördüğüm kadarıyla iyi ama daha çok aile içi eğitime önem verilmelisini isterim ben uyuşturucu konusunda. Annenin babanın bilinçlendirilmesi, bilmesi, tanıması bu uyuşturucunun ne olduğunu, nasıl kullanıldığını falan bunların hepsini çok iyi bilmesi lazım. Aile içindeki eğitimin iyi olması lazım."(DG 18)

DG 14, Gaziantep'te uyuşturucu ticaretinin en yoğun olduğu iki mahalleye duyduğu kin ve nefreti bu mahalleleri "yaksınlar", "yıksınlar" "öldürsünler" diyerek ifade etmektedir. DG 14'e göre, bu mahalleler başta kendisi olmak üzere Gaziantep'teki bir çok gencin uyuşturucu ile tanışmasının ve bağımlı hâle gelmesinin en büyük nedenidir. DG 14, bu iki mahallede uyuşturucu satıcılığının meslek hâline geldiğini belirtmektedir. Nitekim, Gaziantep Emniyet Müdürlüğü 23.05.2020 ve 30.05.2020 tarihlerinde toplam 54 adreste uyuşturucu tacirlerine yönelik eş zamanlı olarak düzenlediği operasyonlarda Vatan ve Hacıbaba mahallerinde birçok uyuşturucu satıcısını gözaltına alarak yüklü miktardaki uyuşturucu maddeye elkoymuştur (www.megahaber27.com).

"Uyuşturucuda abi, Vatan mahallesi olsun, Hacıbaba olsun ben örnek veriyorum bunları belli noktaları yıksınlar abi. Oraların ismi bile kalmasın abi.

Eski Vatan mahallesi demesinler, ya da eski Hacıbaba demesinler. Oraya yeni konutlar yapsınlar. Yeni insanlar gelsin...o insanları öldürsünler abi. O insanlar adam değiller. Vallaha adam değiller. Kimsebizi anlamıyor. ''o…çocuğu'' onlar. Ağzımı bozuyorum özür dilerim. Karıları ayrı şerfsiz, erkekleri ayrı şerefsiz. Biz bazen şey yapardık abi, böyle 3-5 arkadaş uyuz olduğumuz adama ya evine gider harbi harbi sıkıntı verirdik, döverdik çıkardık. Ya bir köşede yakalayıp döverdik. Döverdik temiz. Hacıbaba'da dövdüğümüz çok adam oldu.Uyuz oluyorum abi ben Hacıbaba'ya, Vatan mahallesindekiler niye uyuşturucudan parakazanıyorlar ya. Bizde çıkıp kazanalım. Ben iyisini yaparım uyuşturucunun. Eniyi hırsızlığı yaparım, en iyi malı satarım. Ben niye yapmıyorum abi. Ben helali kovalıyorsam onlar da helali kovalasın. Devlet buna izin vermeyecek. Yaz abi bunu bir kâğıda. Ben istemiyorum abi bu mahalleleri. Gerek yok abi. Hayırdır biz de normal yaşıyorsak, onlar da normal yaşayacak abi. Hacıbaba'nın ne özelliği var devlet niye karışmıyor? Ben onu da anlamadım. Acaba insanlara yazık falan mı diyor. Yazıksa abi hepsinin altında Mercedes, Passat, Audi'yle geziyorlar. Biz otobüs parası bulamıyoruz abi. Biz günlük 50 milyon kazanıyoruz abi. Günlükleri 6 milyar 5 miyar abi. Biz 300 -500 milyon haftalık para kazanamıyoruz vallahi billahi, ben şu ara haftalık 500 milyon para kazanamıyorum abi. Toplasan gelirim haftalık 200-300 milyon. Dükkânım kapalı abi. Her yeri kâr olsa 300 milyon."(DG 14)

BÖLÜM 6. SONUÇ

6.1. Özet

Göç, insanlık tarihiyle eşzamanlı bir olgudur. İnsanlar bireysel veya toplu hâlde gerek doğal şartların zorlamasıyla (hayatta kalmak, yiyecek temin etmek, iklim şartları vs.) gerekse de beşeri etkenlerin (savaşlar, fetihler, keşifler vs.) tesiriyle sürekli hareket hâlinde olmuşlardır. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte önce köyler ve kasabalar,daha sonra ise kentler oluşmaya başlamıştır. Bu nedenle köylerin kentlerin atası olduğu söylenebilir. Kentler, içinde yer alan mabetleri, güvenlik, yargı ve idari birimleri, mal ve hizmet sağlayançarşı ve pazarlarıyla kırsal nüfus için çekici özelliklere sahip olması nedeniyle her zaman göç alan yerler olmuştur. Kentler sadece insanlara mal ve hizmet sağlayan yerler değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve külürel ilişkilerin ve bu ilişkileri düzenleyen değer ve normların birlikte yaşamayı mümkün kılan standartlarının oluştuğu sosyal bir mekân sistemidir. Kentler zamanla nüfus yoğunlukları, farklı etnik, dini ve kültürel kimlik unsurlarını içinde barındırmasıyla çok katmanlı ve çok boyutlu birhâle gelerek belirli bir yönde değişime uğramıştır. Kentleşme denilen bu olgu bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Kentleşme göçten, göç ise kenleşmeden bağımsız olarak ele alınamaz. Bu nedenle kentleşme ve göç kent sosyolojisinin iki önemli kavramıdır.Özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte kentleşmenin ve buna kaynaklık eden göçün neden olduğu toplumsal sorunlar sosyolojinin bir bilim olarak kendini kabul ettirmesinde etkili olmuştur.Kentleşmenin neden olduğu ve sosyolojinin de ilgisiz kalmadığı bu sorunlardan biri de suçtur. Kentleri dolduran, farklı etnik, dini, sosyal ve kültürel kimliklere sahip nüfusun kontrolünün ve ortak değerler etrafında birleştirmenin güçlüğü, yosulluk, dışlanma ve yabancılaşma gibi sorunlar suç olgusunu kentleşmenin önemli problem alanlarından birihâline getirmiştir.Bu suçlardan biri de “Uyuşturucu Madde Kullanma” suçudur.

“Uyuşturucu Madde Kullanma” suçuceza hukuku açısından ele alındığında, bu suçun hukuk sisteminde mağdursuz suç kategorisinde değerlendirildiği görülmektedir. Çünkü, suçun maddi unsurlarından biri olan “hareket”in üçüncü kişilere yönelik haksız ve zarar verici fiiller olması gerekmektedir. Oysa uyuşturucu kullanma eyleminde zarar doğuran hareket üçüncü kişilere değil, bizzat uyuşturucu kullanan kişinin kendisine yöneliktir. Yani suçun faili ve mağduru aynı kişidir.Bu nedenle ve nitekim “Uyuşturucu Kullanma” suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu’nun 191. maddesinin gerekçesi incelendiğinde, uyuşturucu madde kullanmanın doğrudan bir suç olarak değerlendirilmediği, sadece failini tedavi ve denetimli serbestlik uygulamasına tabi kılan bir davranış olduğu görülmektedir.Uyuşturucu kullanma suçunun ceza hukukundaki dar anlamıyla mağduru bulunmamaktadır. Ancak, mağdur kavramı geniş anlamda ele alındığında,gerek uyuşturucu kullanımının toplumda giderek yaygınlaşması ve gerekse de uyuşturucu bağımlılarının işlediği suçlar göz önüne alındığında bu suçun mağdurunun toplum olduğu görülmektedir. Çünkü uyuşturucu kullanımı kullanıcının kendisine verdiği zarar dışındakamu sağlığı ve güvenliği açısından da ciddi bir tehditkaynağıdır.

Bu tez çalışması kentleşme, göç ve suç ilişkisi bağlamında mağdursuz bir suç türü olan uyuşturucu kullanımının kentleşme ve onun sorunlarıyla olan ilişkisine odaklanmıştır.Araştırma alanı olarak Gaziantep kent merkezi seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini ise Gaziantep kent merkezinde ikamet eden,büyük ölçüde kendisi veya ailesi göçle gelen ve haklarında savcılık tarafından “uyuşturucu kullanmak”suçundan dolayı denetimli serbestlik tedbirine başvurulan kişiler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif İşleri Genel Müdürlüğü’nden alınan resmi izinle 23 Eylül 2019 – 23 Aralık 2019 tarihleri arasında Gaziantep Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nde şahsıma ayrılan bir odada gerçekleştirilmiştir. Madde bağımlılarıyla yapılan bu görüşmelerden sonra araştırma verilerini zenginleştirmek ve araştırma konusuyla ilgili verilerin yorumlarını uzman görüşleriyle güçlendirmek amacıyla ayrıca Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü müdür yardımcısı bir sosyolog akademisyen, Gaziantep Barosu’na kayıtlı uyuşturucu davalarına yoğunlaşmış 3 serbest avukat ve Gaziantep AMATEM’de görevli bir psikolog, bir psikiyatrist ve bir de sosyal hizmetler uzmanı olmak üzere toplam 7 uzmanla mülakat gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın *Covid-19* küresel salgın dönemine denk gelmiş olması saha çalışmasını kısmen sınırlandırmıştır. Her ne kadar Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde yapılan görüşmeler salgın dönemine denk gelmemiş ise de salgın dönemine denk gelen araştırmanın diğer aşamaları kamu sağlığı nedeniyle getirilen kısıtlamalardan olumsuz yönden etkilenmiştir. Ayrıca uyuşturucu ticaret yapanlarla görüşmenin güvenlik nedeniyle mümkün olmaması ve Gaziantep'te uyuşturucu suçlarıyla ilgili mahalle bazlı istatistiki verilere ulaşmak amacıyla İl Emniyet Müdürlüğü'nden istenen iznin alınamamış olması da araştırmanın çok yönlülüğünü kısıtlamıştır.

Araştırmada niteliksel araştırma deseni kullanılmıştır. Bilindiği üzere niteliksel araştırma sonucunda elde edilen bulgular genellenemez ve tekrarlanamaz niteliktedir. Bu bağlamda, tez konusuyla ilgili yapılan niteliksel araştırma her ne kadar Gaziantep kentinde yaşayan katılımcıların duygu, düşünce ve deneyimlerini yansıtmakta ise de Türkiye'de kentleşme, göç ve bunun neden olduğu sorunların ortak karakteri ile uyuşturucu madde kullanma sebeplerinin ve tetikleyici risk faktörlerinin benzerliği dikkate alındığında araştırma konusunun Türkiye geneline de ışık tuttuğu düşünülmektedir.

"Kentleşme, Göç ve Suç İlişkisi Bağlamında Madde Bağımlılığı: Gaziantep Örneği" adlı bu tez çalışması başlıktan da anlaşılacağı üzere kentleşme, göç, suç ve madde bağımlılığı olmak üzere dört ana temadan oluşmaktadır. Göç olgusu kentleşmeyle ilişkisi bağlamında kentleşme ile birlikte ele alınmıştır. Türkiye'de kentleşme ve göçün Tanzimat Döneminden günümüze kadar olan seyri dönemselleştirilmek suretiyle göçün nedenleri ve kentleşmenin nitelikleri üzerinde durulmuştur. Göçe dayalı kentleşmenin baskın olduğu Türkiye'de bu durumun kentleşme sürecine etkileri ve neden olduğu; yalnızlık, dışlanma ve yabancılaşma gibi psikolojik, işsizlik ve kent yoksulluğu gibi ekonomikve kentle bütünleşme gibi sosyokültürel sorunlar üzerinde ayrı ayrı durulmuştur. İlerleyen bölümde suç ve suçluluk kavramları açıklandıktan sonra kentleşme ve suç ilişkisine yönelik teorik yaklaşımlar ele alınarak mağdursuz bir suç türü olan uyuşturucu kullanımının Türk ceza hukukundaki yeri ve bu suçun faili için alınan yasal tedbirler üzerinde kısaca durulmuştur. Esasen araştırmanın temel problemi deuyuşturucu kullanma suçu değil, toplumsal bir sorun olan madde bağımlılığının kentleşme sorunlarıyla olan ilişkisidir.

Araştırma konusunun temel problemi olan ‘göç ve kentleşmenin neden olduğu sorunlar madde bağımlılığında ne gibi etkilere sahiptir? sorusuna kentleşme ve suç ilişkisine yönelik teorik yaklaşımlardan sosyal düzensizlik, sosyal öğrenme ve sosyal kontrol kuramını merkeze alarak uyuşturucu madde kullanımının geniş çerçeveli bir açıklamasını yapma amacı taşıyan yaşam seyri kuramlarının varsayımları ile adaletsiz kentleşme kavramı perspektifinde yaklaşılmıştır.

Madde bağımlılığı, içinde birçok sosyal problemi barındıran bir yumak gibidir. Bireyi madde bağımlısı olmaya götüren bu problemler yumağını “çözmek” ve bu yumağı oluşturan ipliklerin ne ölçüde kentleşmeyle ilişkili olduğunu anlamak amacıyla katılımcılara tanımlayıcı ve araştırmanın amacına yönelik önceden hazırlanmış ve derinlemesine görüşme çerçevesi formuna yerleştirilmişbirtakım sorular sorulmuştur. Bu mülakatlar neticesinde elde edilen bilgi ve bulgular ile ilgili literatür birlikte değerlendirildiğinde araştırmada ulaşılan temel bulgular şunlardır:

Hepsi madde bağımlısı olan ve denetimli serbestlik tedbirleri kapsamında bağımlılıkla mücadele eden katılımcıların tanımlayıcı sorulara verdikleri cevaplar aynı zamanda madde bağımlılarının profilleri hakkında birtakım bulgular elde edilmesine imkân sağlamıştır. Buna göre; madde bağımlısı katılımcıların 47’si erkek, 1’i ise kadındır. Bu sayı araştırma kapsamında uyuşturucu madde kullanımının kadınlara oranla erkeklerde çok yüksek olduğunu göstermekte ve Türkiye Uyuşturucu Raporu’ndaki 2018 yılı verileriyle de büyük oranda uyum arzetmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı 15-30 yaş aralığında olup bu yaş aralığı uyuşturucu kullanımının en yüksek olduğu yaş aralığına tekabül etmekte olup bu alanda yapılan bir çok araştırmayı teyit etmektedir.Diğer taraftan 30 yaşından sonra madde kulanımının giderek ve hızlı bir şekilde düştüğü görülmektedir.Yaşa bağlı genel olgunlaşma düzeyi ile madde kullanımı arasında ters bir orantının olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların çoğunluğu bekârdır. Evli madde kullanıcılarının bekârlara göre az olmasındaki en önemli etkenin evliliğin bireye yüklediği sorumluluğun neden olduğu olgunlaşma ve bunun madde kullanma eğilimini azaltması olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı ilkokul, az bir kısmı ortaokul, çok az bir kısmı ise lise ve yüksek okul mezunudur. Eğitim düzeyi düştükçe madde kullanma oranının da

düştüğü görülmektedir. Eğitimin bireylere bilinç, meslek, statü ve saygınlık kazandırıcı rolünün bireylerde eğitim düzeyi yükseldikçe madde kullanmak gibi saygınlığı zedeleyici ve toplumsal reddi güçlü davranışlara yönelişleri azalttığını göstermektedir. Eğitimle elde ettiği saygınlığı korumak zorunda hisseden bireylerin norm dışı davranışlardan mümkün olduğu kadar uzak durdukları suç ve suçluluk alanında yapılan araştırmalarla da kanıtlanmıştır.

Katılımcıların tamamına yakını ailesi veya kendisi Gaziantep kentine göçle gelmiş ve çoğunluğu asgari ücret veya daha az aylık geliri olan alt gelir grubuna mensup kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların aile içi ilişkilerinin sağlıklı yürümediği ve aile içi sosyal kontrolün yetersiz olduğu görülmektedir. Aile içi sosyal kontrol yetersizliğinde, göçle gelen ailelerde gözlemlenen kentsel yoksulluğun yanında ebeveynlerin daha önceki statüsel konumlarını kentte sürdürememelerinden kaynaklanan statüsel çöküşün ve bunun neden olduğu aile içi duygusal bağ zayıflığının da etkili olduğu görülmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı anne ve babası ile birlikte yaşamaktadır. Yine büyük bir kısmının ailesinde geçimsizlik ve şiddet olayları yok iken az bir kısmındavar olduğu görülmektedir. Bu durumkatılımcıların büyük bir kısmının parçalanmış aileye mensup olmadıklarını ve aile içi geçimsizlik ve şiddet olgusunun ailelerinde çok da yüksek olmadığını göstermektedir. Ancak bu durum katılımcıların ailelerinde duygusal bağlılığın ve sosyal kontrolün yeterli olduğu anlamına gelmemektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde madde bağımlısı olmazdan önce ailelerinde aile içi sosyal kontrol ve denetimin zayıf ve yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.Aile içi sosyal kontrol zayıflığı aynı zamanda her bireyin sosyalleşme evresinin önemli ve doğal bir parçası olan, bireyin kısmen ailesinden bağımsızlaşarak dahil olduğu akran grubunun duygusal desteğine aşırı ihtiyaç duymasına ve grubun hayat felsefesini kolaylıkla benimsemesine neden olmaktadır. Katılımcıların madde bağımlısı olmalarında aile içi sosyal kontrolün zayıf olmasının önemli bir etken olduğu sonucuna varılmıştır. Yine aile içi sosyal kontrol zayıflığının katılımcıların sapkın akran gruplarına dahil olmalarında ve grup içinde kendilerine ilk defa teklif ve telkin edilen uyuşturucuyu reddetme direnci göstermemelerinde de etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların büyük bir kısmı ilkokul ve ortaokuldan sonra eğitimlerine devam etmeyerek sokak kültürüne yönelmişlerdir. Yoksulluk ve neden olduğu aile içi sosyal kontrol yetersizliğinin katılımcıların sapkın akran gruplarına yönelmelerinde önemli etkenler olduğu görülmektedir. Güçlü aile yapısı bireyin toplumsal norm ve değerlere uyumcu bir kişiliğe sahip olmasında enformel bir sosyal destek işlevi görmektedir. Zayıf aile yapısında ise aile içi ilişkilerin ve duygusal bağların zayıflığının neden olduğu düşük sosyal sermaye, bireyin topluma katılarak uyumcu ve normal sosyal kişilik özellikleri kazanmasını engellemektedir. Yaşam seyri teorisinin varsayımlarına göre katılımcıların yaşam seyirlerindeki bu olumsuz deneyimler madde bağımlısı olmalarında önemli roller oynamaktadır.

Katılımcıların büyük bir kısmının uyuşturucuya başlama yaşının 19 ve alt yaşlara tekabül etmesive tamamına yakınının arkadaş etkisiyle madde kullanmaya başlaması dikkate alındığında, madde bağımlılığında akran grubunun önemli bir etken olduğu görülmektedir. Katılımcıların bu gruplarla etkileşimleri neticesinde önce madde kullanan arkadaşlarını gözlemledikleri, bu süreçte arkadaşlarının madde kullanırkenki söz, tavır ve neşe hâllerinden etkilenerek maddeye karşı pozitif bir anlam geliştirdikleri ve nihayetinde "bir kereden bir şey olmaz" telkin ve düşüncesiyle madde kullanmaya başladıkları görülmektedir. Katılımcıların bu ve buna benzer ilk deneyim hikayeleri madde kullanımının sosyal öğrenme kuramı perspektifinde akran grupları içerisinde gerçekleşen bir öğrenme faaliyetinin sonucu olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların yarıdan fazlası Gaziantep'te doğmuş ve büyümüştür. Gaziantep dışında doğmuş olanların ise büyük bir kısmı 10 yılı aşkın bir süredir Gaziantep'te yaşamaktadır. Göç edenlerin kentte kalış süreleri ile kente uyum sağlamaları arasında olumlu bir ilişkinin olduğu genel kabul gören bir görüş olmakla birlikte kentte kalış süresini kente uyum açısından değişmez bir veri olarak almak yanıltıcı olabilmektedir. Çünkü, kente uyum sağlamada göçle gelenlere meslek edindirme, temel eğitim, sağlık ve sosyal yardımlar gibi kente entegre olmalarını sağlayıcı birtakım hizmet sunumlarının rolü yadsınamaz. Bu imkânlardan gerektiği şekilde yararlanamamak kentsel yoksulluğa ve yoksunluğa neden olduğu için kentte kalış süresinden bağımsız olarak uyum sorununun devam etmesine neden olabilmektedir. Nitekim katılımcıların bir çok kentsel hizmetten yararlanamadıkları ve dışlanmışlık algılarının devam ettiği görülmüştür.

Katılımcıların tamamına yakınının varoş diye tabir edilen kentin çöküntü alanlarında yaşadığı görülmektedir.Katılımcılara yaşadıkları mahallelerinfiziki ve sosyal koşullarını anlamak amacıyla bir takım sorular sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların büyük bir kısmının yaşadığı mahallede sosyal hizmet kurumlarının olmadığı, sadece az bir kısmının mahallesinde park, gençlik merkezi veya taziye evi gibi kurumların bir veya birkaçının olduğu anlaşılmıştır. Mahallesinde bu kurumlardan bir veya birkaçı bulunan katılımcıların ise genelde park içine inşa edilen taziye evi dışında ailece temiz hava almak, dinlenmek ve çocukların oynaması için parka ailesi ile birlikte güvenlik gerekçesi ile gidemediği, özellikle akşamın belirli bir saatinden sonra torbacıların ve madde bağımlılarının parkta olmalarının buna neden olduğu ifade edilmiştir. Katılımcıların mahallelerinde en çok işlenen suçların sırasıyla; uyuşturucu ticareti, hırsızlık, gasp, kasten yaralama ve cinayet suçları olduğu belirtilmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmı yaşadıkları mahalleden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Memnun olmayanların büyük bir kısmı gerekçe olarak mahallelerindeki uyuşturucu ticareti ve kullanımını ileri sürerken, kalan kısmı ise kötü ve yetersiz sosyal ve fiziki çevre koşullarını ileri sürmüşlerdir. Esasında memnuniyetsizlik gerekçesi olarak gösterilen uyuşturucu satıcıları ve kullanıcıları mahalledeki sosyal çevre düzensizliğinin hem nedeni hem de sonucudur. Nitekim katılımcılar, mahallede madde bağımlılarının çevreye rahatsızlık verdiğini, mahalledeki parkların, metruk binaların ve arsaların torbacılarla madde bağımlılarının buluşma mekanları hâline geldiğini, uyuşturucu madde kaynaklı kavga ve dövüşlerin yaşandığını belirtmişlerdir. Diğer taraftan, çoğunluğunu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile 2011 yılından beri Suriyeli sığınmacıların toplu göçleriyle gelenlerin oluşturduğu bu çöküntü alanlarıfarklı etnik, mezhepselve kültürel aidiyetlere sahip nüfusun ortak bir yaşam tarzı oluşturmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum karşılıklı güven ve komşuluk ilişkilerini olumsuz yönde etkileyerek yerini korku, endişe ve güvensizliğe bırakmaktadır. Bazı katılımcılar, çocuklarını rahatça sokağa salamadıklarını, çünkü sokakta gençlerin birbirlerine küfürler ettiğini, eli kolu çizilmiş, vücudunda dövmeler olan bu gençlerin çocuklarına kötü örnek oluşturduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar mahallelerinde tefecilik yapıldığını, internet kafe ve kahvehanelerde uyuşturucu ticareti yapıldığını ve bazı kahvehanelerde ise yasadışı kumar oynatıldığını belirtmişlerdir.

Fiziki çevre ile ilgili şikâyetlerini de dile getiren katılımcılar, mahallelerindeki yol ve kaldırımların bozuk olduğunu, özellikle kış aylarında ulaşım sıkıntıları yaşadıklarını, sokaklarda yeterli aydınlatma sisteminin olmadığını, belediyenin çöpleri zamanında toplamaması nedeniyle yoğun bir çevre kirliliğinin olduğunu belirtmişlerdir. Mahalleleri kentsel dönüşüm projesi kapsamında olan bazı katılımcılar ise mahallelerindebelediye tarafından yıkılan harabe binalarda uyuşturucu ticareti, madde kullanımı ve fuhuş gibi kirli işlerin yapıldığını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların madde bağımlısı olmazdan önce ve sonra herhangi bir suça karışma (uyuşturucu madde kullanmak ve bulundurmak suçları hariç) durumları ile ilgili soruya verdikleri cevaplar araştıma konusu ile ilgili literatür ve benzer saha çalışmalarındaki bilgi ve bulgularla örtüşmektedir. Buna göre, katılımcıların az bir kısmı bağımlı olmazdan önce, büyük bir kısmı ise bağımlı olduktan sonra suça karışmışlardır.Madde bağımlısı olduktan sonrakarıştıkları suçlarınbüyük bir kısmının uyuşturucu madde ticareti (torbacılık), hırsızlık ve gasp gibi mala karşı işlenen suçlar olduğu, bu suçların genel sebebinin ise uyuşturucu madde parası temin etmeye yönelik olduğu bildirilmiştir. Bir kısmının ise kasten yaralama ve kavga gibi şahşa karşı işlenen suçlara karıştığı, bu suçların ise genel olarak kullanılan uyuşturucu maddenin kullanım öncesi (yoksunluk nöbeti) ve sonrası etkilerinden kaynaklandığı bildirilmiştir.

Görüşülen kişilerin yaşadıkları mahallelerin fiziksel, sosyal ve ekonomik özellikleri ile mahallelerindeki uyuşturucu varlığına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar, mahallelerindeki normal dışı çevre unsurlarının uyuşturucu kullanmalarında teşvik edici bir rol oynadığını göstermektedir. Dolayısıyla, gençleri ilk etapta bir araya getiren şeyin madde kullanımı olmadığı, arkadaş gruplarında madde kullanımını tetikleyen şeyin, sosyal ve ekonomik yönden dezavantajlı olan ve normatif çöküntünün (uyuşturucu ticareti, hırsızlık, gasp vs.) yaygın olduğu mahalledeki anormal çevre koşulları olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında AMATEM'in bağlı olduğu Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi'nde 2016-2019 yılları arasında kent merkezindeki tüm mahalleri kapsar şekilde hastaneye intikal eden uyuşturucu vaka taraması yapılmıştır. Yapılan taramada vaka sayısı her yıl 100 ve üzeri sayıya ulaşmış mahalleler esas alınarak bir liste oluşturulmuştur. Liste oluşturulurken mahallelerin nufusu ile vaka sayısı orantılanarak

en çok vaka sayısından en az vaka sayısına göre mahalleler sıralanmıştır. 27 mahalleden oluşan listede son 4 mahalle dışındaki mahallelerin fiziki ve sosyal çevre düzensizliklerinin olduğu çöküntü alanlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Son 4 mahalle ise üniversiteler bölgesinde ve düzenli kentleşmenin olduğu bir bölgede yer almaktadır. Bu mahalleler apartların, stüdyo dairelerin ve kafelerin kentin diğer bölgelerine göre daha fazla olduğu, komşuluk ve akrabalık ilişkilerinden uzak bireysel yaşam tarzına sahip bireylerin yoğunlukta olduğu mahallelerdir. Bu mahallelerde bekârlar ve üniversite öğrencilerinin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bu mekânlarda düşük de olsa uyuşturucu vakalarına rastlanmasında iki faktörün etkili olduğu düşünülmektedir. Birincisi, aile ve akrabadan uzak bekârların ve üniversiteli gençlerin mekânsal aidiyet duygusunun ve sosyal kontrol yetersizliğinin etkisiyle madde kullanımına karşı daha zayıf bir direnç göstermelerinin, ikincisi ise uyuşturucu satıcıları için kolay ulaşılabilir hedef kitle olmalarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Madde bağımlılığında sosyal ve fiziki çevre düzensizliğinin etkili olmadığı ancak sosyal kontrol kuramının varsayımlarıyla açıklanabilecek son 4 mahalledışında genel olarak içinde yaşanılan sosyal ortamın bireylerin sosyal ve kültürel kimliklerinin oluşumunda ve şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu bağlamda , göç sonrası kente uyum sağlayamama, kentin ekonomik ve sosyal imkânlarından yeterince veya hiç faydalanamama gibi kentleşme sorunları, anormal çevre koşullarının hakim olduğu kentin çöküntü alanlarında yaşayan gençleri uyuşturucu madde kullanmama konusunda dirençsiz hâle getirerek madde bağımlısı olma risklerini arttırabilmektedir. Her ne kadar akran grubunun uyuşturucu kullanmaya başlamada önemli bir etken olduğu genel olarak kabul görmekte ise de, araştırmadaki madde bağımlısı katılımcıların büyük bir çoğunluğunun mahallelerinde uyuşturucu ticareti yapıldığını ifade etmeleri ve uyuşturucu ticaretinde hedef kitlenin gençler olduğu gerçeği de dikkate alındığında, madde bağımlılığında öncelikli etkenin uyuşturucunun varlığı olduğu anlaşılmaktadır. Meseleyi sosyobiyolojik bir analoji ile izah etmek gerekirse; dünya geneline hızla yayılan *Covid-19* virüsünün kronik hastalıkları olan nüfus kitlesini daha fazla etkilemesi gibi uyuşturucu maddenin de kentleşme sorunlarının kronik hâle geldiği çöküntü alanlarındaki kitleyi etkilediği görülmektedir. Kentlerin deyim yerindeyse bağışıklık sisteminin en zayıf olduğu bu bölgelerinin sosyal hastalıklara (uyuşturucu, hırsızlık, gasp vs. suçlar) karşı daha zayıf bir dirence sahip

olduğu görülmektedir. Bu bağlamda sosyal düzensizlik *(social disorganization)* kuramının araştırma konusuna kısmi bir açıklama sunduğu görülmektedir.

Sosyal düzensizlik kuramı, suç ve suçluluk olgusunu fiziki ve sosyal çevre koşullarıyla birlikte değerlendirmektedir. İki tür düzensizlik yaklaşımından hareket eden kuram, fiziki düzensizliği; çevre kirliliği, metruk binalar, görüntü kirliliğine neden olan estetikten yoksun ve bakımsız yapılar, boş arsalar, yetersiz aydınlatmagibi düzensizlikler olarak görmekte, sosyal düzensizliği ise anılan fiziki çevre koşullarında meydana gelen hırsızlık, suç çeteleri, serseriler, saygısız komşular, uyuşturucu madde satıcıları ve madde bağımlılarının sosyal çevreyi rahatsız edici davranışları olarak nitelemektedir. Bu açıdan sosyal düzensizlik kuramı bireyin davranışlarının ve alışkanlıklarının fiziki ve sosyal çevre koşullarından etkilendiği düşüncesinden hareketle suç ve suçluluk olgusuna açıklık getirmektedir.

Diğer yandan yukarıda kısaca anlatılan fiziki ve sosyal düzensizlikler nedeniyle katılımcıların büyük bir kısmının yaşadıkları mahalleden memnun olmadıkları görülmüştür. Bazı katılımcılar bu memnuniyetsizliklerini "imkânım olsa buradan giderim", "burada kendime bir şey katamam" ve "çocuklarımın burada yetişmesini istemem" gibi ifadelerle dile getirerek,daha iyi fiziki ve sosyal koşullara sahip kentin başka mahallelerinde yaşamayı istemektedirler. Kentin fiziki koşulları ve sosyal imkânları daha iyi olan bir mahallesinde yaşamanın bir "imkân" meselesi olması, katılımcıların kentin ürettiği kaynaklara bireysel veya kollektif düzeydeki erişim hakklarının kısıtlı olduğunu gösterdiği gibi kentsel kaynakların dağıtımındaki mekansal eşitsizliklere de işaret etmektedir.David Harvey'nin "kentsel adaletsizlik" olarak kavramsallaştırdığı bu olguya göre, kentlerde gelir düzeyine göre orta ve üst sınıfa mensup insanlar gelir düzeylerine en uygun yerlerde yaşamayı seçerken, alt gelir grubuna mensup yoksullar ise ekonomik zorunluluklardan dolayı çöküntü mahallelerinde yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Kentlerin eşitsiz ve kutuplaşmış mekanlar üretmesini kapitalist sermaye birikim süreçlerine bağlayan Harvey (2015a, s.58), "yaratıcı yıkım" olarak nitelendirdiği kentsel dönüşüm süreçlerinin sınıfsal boyutuna dikkat çekerek, bu süreçlerde en çok zarar görenlerin kentin yoksul ve yoksunları olduğunu, çünkü bu kesimin yaşadığı evlerin yıkılarak yerine kurulan yeni kentsel dünyada onlara yer verilmediğini belirtmektedir.

Katılımcıların, tamamına yakınının alt gelir grubuna mensup olması, Gaziantep'in çöküntü alanlarında yaşamaları, çoğunun yaşadığı mahallede sosyal hizmet kurumlarının olmaması, belediyecilik hizmetlerinden yeterince faydalanamamaları ve mahalleleri kentsel dönüşüm kapsamında olan katılımcıların mağduriyeti gibi olumsuz etkenlerin ilişkiselaraştırmadaadaletsizkentleşmeninde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

6.2. Yargı

Araştırma kapsamında katılımcıların madde bağımlısı olmalarında kentsel yoksulluk ve yoksunluğun, yoksulluğun neden olduğu zayıf aile yapısının ve aile içi sosyal kontrol yetersizliğininönemli faktörler olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra yaşadıkları çöküntü mahallelerindeki sosyal ve fiziki çevre düzensizliklerinin, kentsel hizmetlerden hiç ya da yeterince faydalanamamak gibi olumsuzlukların madde bağımlısı olmalarında önemli çevresel faktörler olduğu kanaatine varılmıştır.

6.3. Öneriler

Katılımcıların büyük bir kısmının güçlü aile yapısına ve ebeveyn denetimine sahip olmadığı görülmektedir. Katılımcıların tamamına yakınının kentin çöküntü alanlarında alt gelir grubuna mensup göçmen aile bireyleri oldukları dikkate alındığında kentsel yoksulluk ve eğitimsizlikle zayıf aile yapısı arasında önemli bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Katılımcıların bir çoğunun zorunlu eğitimlerini tamamlayamadıkları, aile içi ilişki ve iletişimlerinin zayıf olduğu, boş zaman etkinlikleri üzerinde ebeveyn denetiminin yetersiz olduğu ve bu durumun duygusal yaşantılarını ve benlik algılarını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.Dolayısıyla kent yoksulluğuyla mücadelenin yanı sıra aile eğitiminin de önemli bir ihtiyaç alanı olduğu anlaşılmaktadır. Bu eğitimin, aile içi sosyal kontrolün sağlanmasında ve böylece aile bireylerinin yanlış davranış ve eğilimlere sapmasının önüne geçilmek üzerebilişsel ve iletişimsel beceriler kazandırmada önemli bir rol oynayacağı muhakkaktır. Aile eğitimi aynı zamanda aile içi dayanışmanın ve duygusal bağlılığın gelişmesinde de önemli bir role sahiptir. Aile içi duygusal bağlılığın güçlü oluşunun katılımcıların akran gruplarına olan duygusal bağlılık ve sadakatlerini sınırlandırmada önemli bir etken olacağı düşünülmektedir.

Aile eğitiminde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına ve belediyelere büyük görevler düşmektedir. Her ne kadar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde her ilde Aile Eğitim Programları (AEP) çerçevesinde paydaş kurumlarla birlikte eğitimler verilmekte ise de bu eğitimlerinmahalleler düzeyinde yaygınlaştırılması gerekmekte olup, bu amaçla her mahallede bu yönde faaliyetgösteren bir sosyal hizmet kurumunun olması gerekmektedir.

Katılımcıların tamamına yakınının uyuşturucu madde kullanmaya arkadaş etkisiyle başlamış olması akran grubunun ailelerce kontrol edilmesinin gerekliliğini ve zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Bu da ancak, ailelerin çocuklarının kimlerle arkadaşlık ettiğini öğrenmeleri, gün içinde arkadaşlarıyla neler yaptıklarını düzenli olarak sorarak takip etmeleri ve çocuklarının arkadaşlarını eve misafir olarak çağırmalarını isteyerek onları tanımaya çalışmaları ile mümkün olabilir. Böylece çocuklarının arkadaşlarını tanıma imkânına kavuşan aileler onların kötü arkadaşlar edinmelerini engelleme imkânına sahip olurlar. Ayrıca okullardaki rehber öğretmenler de rehberlik ettiği öğrencilere ailelerin yaptığı veya yapması gerektiği takip ve kontrolü benzer yöntemlerle yapmalıdır.

Katılımcıların tamamına yakını varoş olarak tabir edilen çöküntü alanlarında yaşadıklarını belirterek mahallelerinin fiziki ve sosyal çevre düzensizliklerinden bahsetmiştir. Madde bağımlılığının insan, çevre ve uyuşturucu faktörlerinden oluşan bir üçgen içinde meydana geldiğiaraştırmanın kuram ve bulgular kısmında belirtmiş idi. Bu üçgenin insandan sonraki en önemli faktörü çevredir. Çevrenin fiziken düzgün veya düzensiz olması o çevredeki insan davranışlarını da önemli ölçüde etkilemektedir. Sokaklarda çöp birikintilerinin olması, sokak aydınlatma sisteminin olmaması veya arızalı olması, yol ve kaldırımların bozuk olması, metruk binaların varlığı gibi olumsuzluklar insanlarda kuralsızlık eğiliminin gelişmesine neden olabilmektedir. Örneğin çöplerin düzenli bir şekilde toplanmadığı bir sokakta insanlar ufak tefek çöplerini yere atmaktan imtina etmeyebilirler. Veya akşam sokak lambalarının yanmadığı bir sokakta kapı önüne bırakılmış olan bir şeyi görünmemenin verdiği "güvenle" alabilirler. Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. Dolayısıyla düzensiz çevre koşulları insanlarda suç işleme eğilimini güçlendirmekte, bu ise güvensizliğin, korku ve endişenin hakim olduğu olumsuz bir sosyal çevrenin oluşmasına neden

olmaktadır. Olumsuz sosyal çevre ise fuhuş, hırsızlık,yaralama uyuşturucu ticareti ve kullanımı gibi birçok suçun kolaylıkla işlenmesine neden olmaktadır.

Bazı katılımcıların uyuşturucuyu belirli mahallelerde temin ettiklerini ifade etmiş olmaları belirttikleri mahallelerin uyuşturucu ticareti ile özdeşleşen mahalleler olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcılar mahallelerinde ençok işlenen suçun torbacılık olarak nitelendirilen uyuşturucu madde ticareti olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların mahallelerinde öncelikle fiziki çevre koşullarının düzeltilmesi yönünde ıslah çalışmaları yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların büyük bir kısmı yaşadığı mahallede sosyal hizmet kurumunun olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle sosyal çevrenin ıslah edilmesi amacıyla mahallelinin veözellikle de gençlerin içinde faydalı aktivitelerle bedenen ve zihnen (spor salonları, mesleki beceri kursları, kütüphaneler, aile eğitim kursları vs.) meşgul olacakları sosyal hizmet kurumlarının önemli bir ihtiyacı karşılayacağı düşünülmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı uyuşturucu maddeyi mahallelerindeki torbacılardan temin ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum uyuşturucu maddenin varlığına, satışına ve dağıtımına yönelik bir mücadeleyi gerektirmekte olup bu mücadele hâlihazırda genel olarak güvenlik güçleri tarafından yapılmaktadır. Ancak daha önemlisi madde kendisine ulaşan bireyin maddeyi reddetmesi ve kendisini maddeden korumasıdır. Çünkü maddeye olan talep azaldıkça arz da azalacaktır. Talebin azaltılması noktasında madde bağımlılığına yönelik farkındalığın arttırılmasında sadece resmi kurumlara değil,sivil toplum kuruluşlarınada bu önemli görevler düşmektedir. Diğer yandan, gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyokültürel aktivite merkezlerinin sayısının arttırılması, uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili gerek emniyet müdürlüğü vaka verilerinden hareketle, gerekse de nicel ve nitel yöntemli saha araştırmalarıyla elde edilen bilgi ve bulgular doğrultusunda kentin riskli bölgeleri tespit edilerek önleme tabanlı çalışmalar yapılmalıdır.Ayrıca madde kulanmaktan dolayı denetimli serbestliğe tabi tutulan kişilere bu sürecin zorunlu ve salt ceza almaktan kurtulmak için katlanılması gereken bir durum olarak görülmemesini sağlamak için denetimli serbestlik uzmanlarına daha özverili çalışma koşulları sağlanmalıdır.

EKLER

Ek 1 . Görüşülen Kişiler Hakkında Bilgiler

DG NO:	İlçe/Mahalle	Yaş	Sınıf	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Medeni Durum	Gaziantep'te Yaşama Süresi	Göçmen Olma Durumu(Kendisi ve/veya Ailesi)
1	Şehitkamil Göllüce	27	Alt	İlkokul	Tekstil İşçisi	Evli	Doğma Büyüme	Göçmen Şanlıurfa
2	Şehitkamil Fatih	22	Alt	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Siirt
3	Şehitkamil Göllüce	30	Alt	Ortaokul	Oto Yıkamacı	Evli	5 Yıl	Göçmen Elazığ
4	Şehitkamil Karşıyaka	26	Alt	Ortaokul	Berber	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Şanlıurfa
5	Şahinbey 25 Aralık	30	Orta	Lise Terk	Tekstilci	Evli	29 Yıl	Göçmen Gaziantep/Nizip Kırsalı
6	Şahinbey Düztepe	39	Alt	İlkokul	İnşaat İşçisi	Evli	Doğma Büyüme	Göçmen Gaziantep/Oğuzeli Kırsalı
7	Şehitkamil İbrahimli	36	Alt	Üniversite	PVC İşçisi	Evli	Doğma Büyüme	Gaziantep'in Yerlisi
8	Şahinbey Esentepe	18	Alt	Lise Terk	İşçi	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Kilis
9	Şahinbey Düztepe	37	Alt	İlkokul Terk	İşçi	Dul	35 Yıl	Göçmen Şanlıurfa
10	Şahinbey Yukarıbayır	51	Alt	İlkokul Terk	Kepçe Operatörü	Dul	45 Yıl	Göçmen Gaziantep/Araban Kırsalı
11	Şahinbey Perilikaya	38	Alt	İlkokul	İşsiz	Dul	18 Yıl	Göçmen Adıyaman
12	Şahinbey Karayılan	38	Üst	Eğitimsiz	Tekstilci	Evli	25 Yıl	Göçmen Siirt
13	Şahinbey Vatan	26	Alt	Eğitimsiz	Hurdacı	Evli	Doğma Büyüme	Göçmen Gaziantep/Oğuzeli Kırsalı
14	Şehitkamil Merveşehir	28	Alt	Lise	Tekstil İşçisi	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Adıyaman
15	Şahinbey Mimar Sinan	32	Alt	İlkokul	Fırında İşçi	Evli	Doğma Büyüme	Göçmen Gaziantep/Şahinbey Kırsalı
16	Şehitkamil Hürriyet	46	Alt	Lise	Otelde Çalışıyor	Dul	Doğma Büyüme	Gaziantep'in Yerlisi
17	Şahinbey Vatan	30	Üst	Lise	Emlakçı	Evli	25 Yıl	Göçmen Şanlıurfa

Ek 2. Görüşülen Kişiler Hakkında Bilgiler (Devam)

DG NO:	İlçe/Mahalle	Yaş	Sınıf	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Medeni Durum	Gaziantep'te Yaşama Süresi	Göçmen Olma Durumu(Kendisi ve/veya Ailesi)
18	Şahinbey Yeditepe	31	Alt	Üniversite Öğrtencisi	Müzisyen	Bekâr	10 Yıl	Göçmen Elazığ
19	Şehitkamil Selimiye	17	Alt	İlkokul	Reklamcı	Bekâr	7 Yıl	Göçmen Şanlıurfa
20	Şahinbey Güneykent	29	Alt	Ortaokul Terk	Garson	Dul	6 Yıl	Göçmen Almanya
21	Şahinbey Mevlana	25	Alt	Ortaokul	Aşçı	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Şanlıurfa
22	Şehitkamil Karaoğlan	21	Alt	Ortaokul Terk	Fırında İşçi	Bekâr	Doğma Büyüme	Gaziantep/Yavuzeli Kırsalı
23	Şehitkamil Yeşilova	21	Alt	Ortaokul	Simitçi	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Kahramanmaraş
24	Şahinbey Akdere	24	Alt	Ortaokul Terk	Tekstil İşçisi	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Bingöl
25	Şehitkamil Gazikent	32	Alt	İlkokul Terk	İnşaat İşçisi	Evli	1,5 Ay	Göçmen Şırnak
26	Şahinbey Güneykent	31	Orta	Ortaokul Terk	Galerici	Evli	Doğma Büyüme	Göçmen Kilis
27	Şahinbey Konak	28	Alt	Ortaokul	İşçi	Evli	Doğma Büyüme	Gaziantep/Nizip
28	Şehitkamil Beylerbeyi	24	Orta	Ortaokul	Kepçe Operatörü	Bekâr	7 Yıl	Göçmen Adıyaman
29	Şahinbey Yukarıbayır	19	Alt	İlkokul	İşçi	Bekâr	15 Yıl	Göçmen Adıyaman
30	Şehitkamil Karacaoğlan	21	Alt	İlkokul	İşçi	Evli	Doğma Büyüme	Göçmen Adıyaman
31	Şahinbey Beyazlar	45	Alt	Ortaokul Terk	Tekstil İşçisi	Evli	35 Yıl	Gaziantep/Nizip
32	Şehitkamil Göllüce	26	Orta	İlkokul	Marketçi	Bekâr	Doğma Büyüme	Gaziantep/Nizip
33	Şahinbey Yukarıbayır	29	Alt	Lise	Biletçi	Evli	Doğma Büyüme	Göçmen Kahramanmaraş
34	Şehitkami Hacıbaba	21	Alt	Ortaokul	Makine Operatörü	Bekâr	Doğma Büyüme	Gaziantep'in Yerlisi
35	Şehitkamil Şirinevler	35	Alt	İlkokul Terk	İnşaat İşçisi	Evli	8 Yıl	Gaziantep/Araban Kırsalı
36	Şehitkamil Seyrantepe	21	Alt	Ortaokul	İşçi	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Adıyaman
37	Şahinbey Güneş	23	Alt	Ortaokul Terk	Tornacı	Evli	Doğma Büyüme	Göçmen Muş

Ek 2. Görüşülen Kişiler Hakkında Bilgiler (Devam)

DG NO :	İlçe/Mahalle	Yaş	Sınıf	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Medeni Durum	Gaziantep'te Yaşama Süresi	Göçmen Olma Durumu (Kendisi ve/veya Ailesi
38	Şahinbey Vatan	21	Alt	İlkokul	Dokumacı	Bekâr	15 Yıl	Göçmen Şanlıurfa
39	Şahinbey Onat Kutlar	23	Alt	Ortaokul Terk	Vinç Operatörü	Evli	Doğma Büyüme	Gaziantep/Araban Kırsalı
40	Şahinbey Düztepe	25	Orta	Ortaokul	Fırıncı	Bekâr	Doğma Büyüme	Gaziantep/Kargamış
41	Şahinbey Hacıbaba	27	Alt	Lise Terk	Çiftçi	Bekâr	2 Yıl	Gaziante/Araban Kırsalı
42	Şahinbey Yeşilevler	22	Alt	Ortaokul	İşçi	Bekâr	Doğma Büyüme	Gaziantep/Şahinbey Kırsalı
43	Şehitkamil Hasırcıoğlu	29	Alt	Ortaokul Terk	İşçi	Bekâr	Doğma Büyüme	Gaziantep/Oğuzeli Kırsalı
44	Şehitkamil Karşıyaka	30	Orta	Ortaokul	Tekstilci	Evli	Doğma Büyüme	Gaziantep/Şehitkamil Kırsalı
45	Şahinbey Güzelvadi	24	Alt	İlkokul	Terzi	Evli	Doğma Büyüme	Gaziantep/Oğuzeli Kırsalı
46	Şahinbey Düztepe	27	Alt	Ortaokul	Garson	Bekâr	Doğma Büyüme	Gaziantep/Nurdağı
47	Şahinbey Suyabatmaz	23	Alt	Lise Terk	Otelcilik	Bekâr	Doğma Büyüme	Göçmen Kahramanmaraş
48	Şahinbey Perilikaya	25	Alt	Ortaokul	Klimacı	Bekâr	Doğma Büyüme	Gaziantep/Oğuzeli Kırsalı

Ek-2. Derinlemesine Görüşme Çerçevesi Formu

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ, SBE, SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KENTLEŞME, GÖÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA MADDE BAĞIMLILIĞI: Gaziantep Örneği

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ FORMU

"Kentleşme, Göç ve Suç İlişkisi Bağlamında Madde Bağımlılığı: Gaziantep Örneği" başlıklı bu çalışma Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Görüşme formunda elde edilen veriler değerlendirilecek ve elde edilen bu bulgular tez için kullanılacaktır. Vereceğiniz bilgiler kesinlikle gizli kalacaktır. Samimi bir şekilde cevapladığınız ve gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ederiz.
Hüseyin KURŞUN

DG Kodu: (Çalışma planındaki kodlar kullanılacaktır. Ekstra DG yapıldığı takdirde, sonradan bunlara BTA tarafından kod verilecektir.)
DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ
Moderatörün Adı ve Soyadı:
Görşmecinin Adı ve Soyadı:
TANITIM:
(Öncelikle kendilerini kabul ettikler için teşekkür edilecek ve hangi kurumdan geldikleri, kim oldukları, ne yapmak istedikleri konusunda açıklama yapılacak ve görüşmenin yaklaşık süresi hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca, isimlerinin değil, fikirlerinin çok önemli olduğu, onlardan öğrenmeye gelindiği, söyledikleri hiçbir şeyin atlanmak istenmediği vurgulanacak ve görüşmeler yazıyla not alma şeklinde kayıt altına alınacaktır.
Görüşmenin Yapıldığı yer:
Görüşmenin Tarihi:
Görüşmenin Saati ve Süresi:
BİLGİ VEREN KİŞİNİN
I. SOSYO DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

1. **Cinsiyeti:**
2. **Yaşı:**
3. **Eğitim durumu:**
4. **Medeni durumu:**

II. AİLE ÖZELLİKLERİ VE AİLE İÇİ İLİŞKİLER

5. **Ailenin Gaziantep'e göçle gelip gelmediği**
6. **Anne-babanın sağ olup olmadığı ve birlikte yaşayıp yaşamadığı**
7. **Aile hakkında bilgi ve içi tutum ve davranışlar (varsa aile içi şiddet ve tartışma sebepleri)**

III. SOSYAL VE EKONOMİK DURUM

8. **Gaziantep'te yaşama süresi:**
9. **Önceden ve varsa şimdi yaptığı işi/meslek:**
10. **Aylık ortalama geliri:**
11. **Sağlık sigortasının olup olmadığı:**
12. **Ekonomik koşulları, ev sahibi olma durumu:**
13. **Yaşadığı evin fiziki koşulları:**
14. **Nerede ve kimlerle yaşadığı:**

IV. SOSYAL, KÜLTÜREL VE YAPISAL FAKTÖRLER

15. Gaziantep'te, göçmen olma veya göçmen bir ailenin çocuğu olmanın herhangi bir dezavantajını gördünüz mü?

16. Göçmen bir aileye mensup olmanız sizden daha iyi sosyal ve ekonomik şartlarda yaşayan kentin yerleşik sakinleri ile ilişkilerinizde bir sorun oldu mu/oluyor mu?

17. Sizden daha iyi eğitim almış, sosyal ve ekonomik durumu iyi olan insanlara karşı neler hissediyorsunuz?

18. Hayatta olmak istediğiniz ama olamadığınız şeyler var mı?

19. Olmak istediğiniz şey için mücadele ettiniz mi? Yoksa başaramayacağınızı düşündüğünüz için mücadele etmek istemediniz mi?

V. YAŞADIĞI MAHALLENİN ÖZELLİKLERİ

20. Halen yaşadığı mahalle:

21. Yaşadığı mahallenin fiziki koşulları:

22. Mahalledeki varsa sosyal hizmet kurumları:

VI. UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMI İLE İLGİLİ SORULAR

23. Uyuşturucu Madde

a. Ne zaman başladınız?
b. Uyuşturucuya kolayca erişebileceğiniz bir ortamın içine nasıl girdiniz
c. Uyuşturucu maddeyi denemeye neden heves ettiniz?
d. Uyuşturucu maddeyi denedikten sonra neden kullanmaya devam ettiniz?
e. Uyuşturucu maddeyi ne sıklıkla, ne kadar ve ne durumda iken kullanıyorsunuz?
f. Uyuşturucu temin edemediğiniz zaman neler hissediyorsunuz?
g. Arkadaş çevreniz hakkında biraz bilgi verir misiniz?
h. Ailenizde sizden başka uyuşturucu kullanan var mı?

24. Uyuşturucu Madde Kullanımına Başladıktan Sonra Hayatındaki Değişiklikler

a. Madde bağımlısı olmak kişiliğinizde bir değişiklik meydana getirdi mi? Değişiklik meydana getirdiyse bu değişikliklerin toplumsal çevrenize ne tür yansımaları oldu?
b. Uyuşturucu kullanmaya başladıktan sonra bu durum aile içindeki ilişkilerinizi (özel alan) nasıl etkiledi?
c. Uyuşturucu kullanmanız arkadaş ve iş çevreniz başta olmak üzere toplumla ilişkilerinizi nasıl etkiledi?
d. Uyuşturcu aldıktan sonra kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

25. Uyuşturucu- Mahalle İlişkisi

a. Yaşadığınız mahallede bulunmaktan memnun musunuz? Memnun değilseniz sebepleri nelerdir?
b. Yaşadığınız mahallenin önemli gördüğünüz problemleri nedir?
c. Yaşadığınız mahallenin sosyal, ekonomik ve kültürel durumu ve düzeyi hakkında bilgi verir misiniz?
d. Yaşadığınız mahallede "şu kişiler, şu mekânlar veya şu işler olmasa burası daha iyi bir yer olur" diyebileceğiniz şikâyetleriniz var mı?
e. Mahallenizde terk edilmiş (metruk) ev veya binalar var mı?
f. Mahallenizde uyuşturucu ticareti yapılıyor mu?
g. Mahallenizde uyuşturucu kullanımına bağlı suç ve şiddet olayları oluyor mu?
h. Mahallenizde uyuşturucu kullanımı nedeniyle dağılan aileler oldu mu?

26. Uyuşturucu- Kentleşme İlişkisi

a. Kentteki sosyal ve kültürel aktivitelerden dilediğiniz gibi faydalanabiliyor musunuz?
b. Kendinizi kentteki ekonomik ve sosyal yönden daha iyi durumda olan insanlardan dışlanmış hissediyor musunuz?
c. Kentin ekonomik ve sosyal imkânlarından hiç ya da yeterince faydalanamamak, eğitimdeki fırsat eşitliğinden yararlanamamak, işsizlik gibi stres yapıcı faktörler

sizde topluma karşı bir isyan duygusu oluşturuyor mu? Eğer oluşturuyorsa kullandığınız uyuşturucu bu duygunuzu kısmen de olsa bastırıyor mu?

d. Uyuşturucuyu hangi mekanlarda kullanıyorsunuz?
e. Beraber uyuşturucu kullandığınız arkadaşlarınız var mı?
f. Uyuşturucu madde kullanmazdan önce aileniz, akrabalarınız vesosyal çevrenizin sizin davranışlarınız ve boş zaman etkinlikleriniz üzerindebir denetimi var mıydı yoksa kendinizi özgür mü hissediyordunuz?

27. Madde Bağımlılığı – Suç İlişkisi

a. Uyuşturucu kullanma alışkanlığı edinmeden önce herhangi bir suça karıştınız mı?
b. Uyuşturucu kullanma alışkanlığı edindikten sonra herhangi bir suça karıştınız mı? Karıştıysanız ne amaçla karıştınız?
c. Yaşadığınız mahallede daha çok hangi suçlar işlenmektedir?
d. Uyuşturucu alacak para bulamadığınız zaman uyuşturucu parası temin etmek için hırsızlık yapmayı düşünür müsünüz?

VII. KENT YÖNETİMİNDEN (Valilik ve Belediyeler) BEKLENTİLER

a. Ekonomik Hizmetler
b. Sağlık Hizmetleri
c. Eğitim Hizmetleri
d. Kültürel Hizmetler
e. Çevresel, Mekânsal Hizmetler
f. Başka……..
g. Bu konuda başka söylemek istedikleri var mı?

Eklemek istediğiniz başka bir husus var mı? Varsa belirtiniz?
Moderatörün görüşme hakkındaki görüşleri:

Ek 3. Uyuşturucu Davalarına Bakan Avukatlarla Yapılan Derinlemesine Görüşme Formu

UYUŞTURUCU DAVALARINA BAKAN AVUKATLARLA YAPILAN DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

1. Aldığınız uyuşturucu davalarındaki müvekkil profilleri hakkında bilgi verir misiniz?
2. Her sokak satıcısının (torbacı) içici olduğuna yönelik genel bir düşünce hakkında neler söylemek istersiniz?
3. Madde bağımlılarını bağımlı olmaya iten etkenler hakkında ne düşünüyorsunuz
4. Sizce kentleşme sorunları (işsizlik, yoksulluk, dışlanmışlık, yaşam kıskançlığı, düzensiz fiziki ve sosyal çevre koşulları vs.) madde bağımlılığında bir risk faktörü müdür?
5. İmalattan satışa uyuşturucu madde hangi ellerden geçerek mahallelere giriyor ve Gaziantep'teki uyuşturucu trafiği hakkında bilgi verir misiniz?
6. Uyuşturucu ile mücadelede eksik gördüğünüz hususlar nelerdir?
7. DS tedbirlerinin madde bağımlılarını topluma kazandırmada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz ?

Bana vakit ayırdığınız ve sorularıma içtenlikle cevap verdiğiniz için teşekkür eder iyi çalışmalar dilerim.

Ek 4. Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Müdür Yardımcısı İle Yapılan Derinlemesine Görüşme Formu

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ GÖÇ ENSTİTÜSÜ MÜDÜR YARDIMCISI İLE YAPILAN DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

1.GAÜN Göç Enstitüsü'nün Gaziantep'in göç sorunlarına ilişkin çalışmaları hakkında bilgi verir misiniz?
2. Gaziantep'in kentleşmesinde göçün etkisini kısaca izah eder misiniz?
3. Göç Gaziantep'in sosyokültürel yapısını nasıl etkilemiştir/etkilemektedir?
4. Gaziantep'e yapılan göçleri eğer dönemselleştirirseniz bu dönemlerdeki göçleri birbirinden ayıran sebepler nelerdir?
5. Göçlerin aileler üzerindeki etkilerin Gaziantep özelindeki değerlendirir misiniz?
6. Göçler, göçmen ailelerdeki ebeveyn çocuk ilişkisinde ne tür etkiler meydana getirmektedir?
7. Göçmenler ve göçmen aile çocuklarını göç ve suç ilişkisi bağlamında suç ve uyuşturucu davranışlarına eğilimli kılan faktörler nelerdir?

Bana vakit ayırdığınız ve sorularıma içtenlikle cevap verdiğiniz için teşekkür eder iyi çalışmalar dilerim.

Ek 6. Gaziantep Amatem Uzmanları İle Yapılan Derinlemesine Görüşme Formu

GAZİANTEP AMATEM UZMANLARI İLE YAPILAN DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

1- Kurumunuzda bulunan made bağımlılarının/hastaların yaş aralığı, cinsiyet, medeni durum, ailevi durumları, eğitim durumları, ekonomik ve sosyal durumlar hakında bilgi verir misiniz ?

2- Madde bağımlılığında psikolojik, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin ne tür etkileri vardır?

3- Bağımlılarla ilgili ne tür çalışmalar yapıyorsunuz ve yapmış olduğunuz çalışmaların bağımlılar/hastalar üzerindeki sonuçları hakkında bilgi verebilir misiniz?

4- Kurumunuzdaki madde bağımlısı hastaların madde bağımlısı olmazdan önce ve sonra herhangi bir suça karışma oranı nedir?

5- Madde bağımlısı hastalar daha çok hangi maddeleri ve nasıl kullanmaktadırlar?

6- Kurumunuzda yatarak tedavi gören bağımlıların/hastaların son 5 yıllık istatistiki verilerini yaşadıkları mahalle isimleriyle birlikte öğrenmem mümkün müdür? (Bu soru sağlık kuruluşundaki hasta verilerinin hastane idaresinden sorulması suretiyle cevaplanacak olup bu sorudaki amaç kentleşme ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin araştırılmasına yöneliktir.)

Bana vakit ayırdığınız ve sorularıma içtenlikle cevap verdiğiniz için teşekkür eder iyi çalışmalar dilerim.

Ek-6. Araştırma İzin Belgesi

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

Ek – 7. Ataşrıma İzin Belgesi İl Sağlık Müdürlüğü

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

KAYNAKÇA

Akdemir, N. ve Öngel, F.S. (2017). Gaziantep'te göç ve yerellik üzerinden birikim dinamikleri,*Emek araştırma dergisi, 8*(11), syf. 55-74.

Akers, R. L. (2003), A Social Learningteory of Crime: Francis T. Cullen& Robert Agnew (Eds.) içinde *CrimnologicalTeory: PasttoPresent- EssentialReadings*. (ss. 135-144). Los Angeles: Yayın evi yok.

Aliağaoğlu, A. ve Koyuncu, A. (2019), Gaziantep'te Kentleşme ve Kentsel Nüfus dağılışı,*Türkiye coğrafya dergisi*, Sayı: 73, s. 29-40.

Aslanoğlu, R. (1998), *Kent, Kimlik ve Küreselleşme,*Bursa: Asa Kitabevi.

Avcıoğlu, D. (1969), *Türkiye'nin Düzeni*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Ay, Y. S. (2001), Gaziantep'te Planlamaya Genel Bakış, *Türkiye Mühendislik Haberleri, 415*: 44-46, 01.01.2016 tarihinde <http://www.imo.org.tr> e.t. İnternet Adresinden İndirildi.

Aytaç, Ö. (2018), Kentleşme ve Normatif Çöküş: Enformelleşme ve İlegaliyete Kayışın Toplumsal Temeli, *Birey ve Toplum Dergisi, 8*(15), s. 5-29.

Başkurt, İ. (2003), Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları,*İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 8, s. 88-99.

Becker, H.S. (2017), *Hariciler (Outsiders) Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması,* (Çev. Geniş, Ş.Ünsaldı, L.). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Bell, D. (2013), *İdeolojinin Sonu Ellilerdeki Siyasi Fikirlerin Tükenişine Dair*, (Çev. Hacıoğlu, V.). Bursa: Sentez Yayıncılık.

Bıçkı, D. (2015), *Kentte Yoksulluk, Ayrışma ve Yaşam Kalitesi,* Bursa: Dora Yayıncılık.

Bookchin, M. (2017), *Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü,* (Çev. Özyalçın, B.). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Bozkulak, S. (2005),*Gecekondudan Varoşa Gülsuyu Mahallesi.* Kurtuluş, H. *(Editör), İstanbul'da Kentsel Ayrışma (Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar)"* içinde (ss.239-266). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bulut, Y.(2005), *GAP Bölgesinde Kentleşme,* Adana: Nobel Yayınevi.

Castells, M. (2017),*Kent, Sınıf, İktidar.* (Çev. A. Türkün, A.). 2. Basım, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Conklın, J.E. (2006), *Criminology Pearson*, Boston: Ninth Edition.

Creswell, W. J. (2016), *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni,* (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Creswell, W. J. (2020), *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*, (Çev. Edt. M. Bütün ve S. B. Demir), Ankara: Siyasal Kitapevi.

Çalışkan, M. (2018), *Madde Bağımlılığının Biyo-Psiko-Sosyal ve Hukuksal Analizi,* İstanbul: Beta Basım Yayım.

Çakır, S.(2007), *Kentleşme,Kimlik ve Küreselleşme.* Bursa: Asa Yayınevi.

Çapar, M., Geray, C. (1974), Köy Yerleşmeleri ve Toplum Kalkınması, *Mimarlık Dergisi*, Sayı:11, s.70.

Çelik, M. (2019), *Uyuşturucu Nedir? Nasıl Anlarız? Ne Yapabiliriz?,* Ankara: Alter Yayınları.

Demir, Ö. ve Acar, M. (1993), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 2. Baskı, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Dolu, O. (2012), *Suç Teorileri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Erder, S. (1998). "Göç ve Kentleşme Sorunları", Yoksulluğu Önleme Stratejileri, Sivil Toplum Kuruluşları Diyalogu, 29-31 Mayıs 1997, Diyarbakır, TESEV Yayını, İstanbul.

Erman, T.(2002), Kentteki Göçmenin Bakış Açısından Kent/Köy Kimliği, Niçin Köylüyüz Hala, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Cilt 51, Sayı 1, s. 289-304.

Erman, T. (2004), Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondulu Kurgusu, *European Journal of Turkish Studies,* n.1.*https://journals.openedition.org › ejts. İnternet Erişim Tarihi: 16.01.2020*

Etöz, Z.(2000), Varoş: Bir İstila, Bir Tehdit, *Birikim Dergisi,* Sayı 132, s. 49-53.

Gençay, M. (1962), "*Gecekondu Problemi",* Ankara: İmar ve İskân BakanlığıYayınları, Komisyon Raporları, No:6.

Geniş, Ş. (2011),*"Gaziantep'te Göçmen Hane Profilleri ve Kentle Bütünleşme Dinamikleri", Ta Ezelden Taşkındır... Antep* (der. M. N. Gültekin), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 335-370.

Goffman, E.(2014), *Damga Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar,* (Çev. Ünsaldı, L.). Ankara: Heretik Yayınları.

Gökçe, B.(1977), *Gecekondu Gençliği,* Ankara: Hacettepe Üniv. Yayınları.

Güllü, İ.(2014), Suç Olgusuna Teorik ve Eleştirel Bir Yaklaşım, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 16 (Özel Say 1), syf. 104-107.

Güneş, F.(2011). *Kentleşme*, N. Suğur (ed) İnsan ve Toplum. İçinde (58-81) Eskişehir Anadolu Üniversitesi Web Ofset Tesisleri, Eskişehir.

Harvey, D. (2011),*Umut Mekanları*, (Çev. Gambetti, Z.). 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2013),*Sosyal Adalet ve Şehir,*(Çev.Moralı, M.). İstanbul: Metis.

Harvey, D.(2015a), *Asi Şehirler Şehir Hakkında Kentsel Devrime Doğru"*(Çev. Temiz, A. D.). İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D.(2015b). *Sermayenin Mekanları Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru,* (Çev. Kıcır, B.,Koç, D., Tanrıyar,K.,Yüksel, S.). 2. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Ilgaz, K. (2019). *"Denetimli Serbestlik Tedbiri İle Tedavi Kararı Verilen Erkek Bireylerin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri ve Öz-Duyarlık Düzeylerinin Denetimli Serbestlik İlk Basamağı Sürecindeki Değişimlerinin İncelenmesi"*T.C. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim Kliniği, Yayımlanmış Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul.

Işık, O. ve ,Pınarcıoğlu, M.(2001), *Nöbetleşe Yoksulluk- Sultanbeyli Örneği,* İstanbul:İletişim Yayınları.

Işık, Ş.(2005), Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri, *Ege Coğrafya Dergisi,* Cilt: 14.Syf. 57-71. https://dergipark.org.tr › download › article-file. İnternetten İndirilme Tarihi: 03.12.2019.

Kağıtçıbaşı, Ç.(2003), *Yeni İnsan ve İnsanlar*, 10. Baskı, İstanbul: Evrim Yayınları.

Kalyoncu, A., Ünlü, B. ve Taştan, U. (2014), Gençlerin Tehlikeli Oyunu: Sentetik Kannabionidler (Bonzai) Üzerine Bir Gözden Geçirme, *Bağımlılık dergisi, Cilt.15*. Sayı 3, s. 3.

Karadağ, M. (2012), Gaziantep 'Muhafazakâr Burjuvazisi'nin Yaşam Tarzları, Tüketim Pratikleri ve Öznellikleri: 'Muhafazakâr Anadolu Burjuvazisi'- Bir Kesit', *Birikim Dergisi, 278-279,* s. 55-60.

Karasu, M. A. (2008), Türkiye'de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Ekisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt. 57 Sayı 4, s.255-281.

Keleş, R.(1984), "*Kentleşme ve Konut Politikası", Cilt. 15, s.368.* Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları.

Keleş, R. (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü,* Ankara: İmge Kitabevi

Keleş, R. (2010),*Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.

Kıray, M.B. (1967), *Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası: Ereğli,* Ankara: D.P.T. Yayınları.

Kızmaz, Z.(2005a), Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirm, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,Cilt: 29,* s. 149-174.

Kızmaz, Z.(2005b), Kriminolojide Yeni Yönelimler: Bütünleşik (Integrated) Suç Kuramları-I,*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 15. Sayı: 2, s.349-377.

Kongar, E.(1982), *Kentleşen Gecekondular Ya da Gecekondulaşan Kentler Sorunu,Kentsel Bütünleşme,* Ankara: Türk Sosyal Bilimler DerneğiTürkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı.

Korkmaz, A. (1988), Şehirleşme ve Suç: Malatya Araştırması. (Yayımlanmış DoktoraTezi).İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koyuncu, A. (2012), *Kent Sosyolojisi*,(ed) Köksal Alver, Ankara: Hece Yayınları.

Koyuncu, A. (2015), *Kentleşme ve Göç,* İstanbul: Hikmetevi Yayınları.

Köknel, Ö. (2001), Alkol ve Madde Bağımlılığı Alt Kültürü,*BağımlılıkDergisi*. 2(2), s. 71- 76.

Köknel,Ö (2000), Sigara, Alkol, Uyuşturucu ve Diğer Bağımlılıklar, Madde Kullanımı ve Bağımlılığın Nedenleri 2000, s: 33

Lefebvre, H. (2018), *Şehir Hakkı* (I.ErgüdenÇev.). (3. Baskı), İstanbul: SelYayıncılık.

Lefebvre, H.(2019). *Kentsel Devrim* (S.Sezer Çev.). (6.Baskı), İstanbul: SelYayıncılık.

Lerner, D. (1964), *ThePassing of Traditional Society,* The Free Press London.

Marshall, G. (1999), *Sosyoloji Sözlüğü,* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Merrıam, B.S.(2018), *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber,* (S. Turan Çev.Edt.), (3. Baskı). Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık.

Merton, R. Karl (1957), *Social Theory and Social Structure*, rev.andenl.ed.,Glencoe, Illinois, FreePress.

Neuman, W.L. (2012), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II. Cilt* (5. Basım). İstanbul: Yayın Odası.

Oktik, N. (2013), *Sosyal Sapma ve Suçun Sosyolojisine Kuramsal Yaklaşımlar* Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi içinde (s. 3-43), İstanbul: Nobel Yayınları.

Oktik, N. (2016a), Gençlerde Suça Eğilim ve Bağımlılık. Oktik, N., G. Önkal, & Ö. Sarı(Ed.). *Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi* 2. Baskı. (s. 1-18), Ankara: Nobel Yayınları.

Oktik, N. & Önkal, Ö. (2016b), Cezai Adalet ve Denetimli Serbestlikte Yerellik/Evrensellik. Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi içinde 2. Baskı (1-18), Ankara: Nobel Yayınları.

Oktik, N.,Önkal G., Sarı Ö. (Ed.). *Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi Uygulamalar ve Örnekler*, 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları

Oktik, N.,Reşitoğlu, Ü. H. (2018), *Aileyi Anlamak: Disiplinler Arası Yaklaşım,*Ankara: Nobel Yayınları.

Osmay, S. (1998),*1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü,75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Önder, A. (1992), *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özensel, E. (2012), *Kent Sosyolojisi*,(edt. Köksal Alver), Ankara: Hece Yayınları.

Özer, İ.(2004), *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme,* Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Öztürk, M. (2019), *Bağımlılık, Tanı, Tedavi, Önleme*, İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Öztürk, S., Örgen, N. (2011), "Gaziantep İlinin İç Göç Konusunda Mevcut Durum Analizinin (Tanı Çalışmasının) Yapılması ve Strateji Belgesinin Hazırlanması Projesi" Gazikent Üniversitesi 2011, s. 10 Gaziantep.

Patton, Q. M. (2018), *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri,*(Çev. Bütün, M. ve Demir, S.B.), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Sakallı, E.(2014), Türkçe Popüler Kültür,*Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*,*3* (2), s. 307–317.

SEKAM. (2015),*Türkiye'de Gençlik ve Uyuşturucu Madde Sorunu,* İstanbul.Erişim Tarihi: 23 Nisan 2019. sekam.com.tr.

Sencer, Y.(1979).*"Türkiye'de Kentleşme"*, Ankara: Kültür Bakanlığı, No:345.

Sezel, İ. (1981),*Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar,* Ankara: Birlik Yayıncılık.

Siegel, L. J. (1989), *Criminology,* St.Paul: West Pub. Company,

Simmel, G. (2014),*Paranın Felsefesi*, İstanbul: İthaki Yayınları.

Simmel, G. (2017), *Modern Kültürde Çatışma,* (Ed. Ali Altun, T. Bora, U.Özmakas, N.Kalaycı, E.Gen), İstanbul: İletişim Yayınları.

Sjoberg, G.(1965),*ThePreindustrial City: PastandPresent,* New York: TheFreePress.

Sjoberg, G. (2002),*Sanayi öncesi kenti, yirminci yüzyıl kenti* içinde, der. B.Duru ve A. Alkan, Ankara: İmge Kitabevi.

Slattery, M. (2010),*Sosyolojide Temel Fikirler*(Çev. Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz),İstanbul: Sentez Yayınları.

Şatıroğlu, A.(2011), Türkiye'de Kent AraştırmalarınınDeğişimi,*SosyolojiDergisi*, 3(22), s.347-363.02.06.2020 Tarihinde http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusosyoloji/article/view/1019007885 Adresinden Alındı.

Şengül, H. T. (2009), *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme SüreçlerininEleştirisi,* Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

T.C. İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Daire Başkanlığı (2019), Türkiye Uyuşturucu Raporu.s.76, 92. Erişim Tarihi 08.02.2020.
http://www.narkotik.pol.tr › kurumlar › TUBİM.

T.C. İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Daire Başkanlığı (2020), Türkiye Uyuşturucu Raporu Eğilimler ve Gelişmeler s.129. Erişim Tarihi: 08.02.2020. http://www.narkotik.pol.tr › kurumlar › TUBİM.

Teber, S.(1980), *İşçi Göçü ve Davranış Bozuklukları,* İstanbul: Konuk Yayınları.

Tekeli, İ. (2015), *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm,*İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1998), Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları: Modernleşme Çabaları, *Türkiye'de Tarımsal Yapılar(1923-2000)* (der. Ş. Pamuk, Z. Toprak), Yurt Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Ortak Yayını, Ankara.

Tekeli, İ. (1998), Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentlsel Gelişme ve Kent Planlaması, *75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tekil, H. S. **(**1998**)**, *Uyuşturucu Bağımlılığı, Tanımlar-Sorunlar Çözümler,*Ankara: SABEV.

Tolan, B. (1996), *Toplum Bilimlerine Giriş,* Ankara: Adım Yayınları.

Tüfekçioğlu, H. (2015). *Gecekondudan Varoşa Bir Toplumsal Dönüşüm Örneği, Bayramtepe*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını.

TÜİK (2005), *2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Yayın No: 2976, Ankara.

Ulu , Ö.(2018), *Türkiye'de ve Dünyada Uyuşturucu İl Mücadele,* Ankara: TİAV.

Wacquant, L. J. (2015),*Kent Paryaları İleri Marjinalliğin Karşılaştırılmalı Sosyolojisi,* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Wacquant, L. J. (2016). A Concise Genealogy and Anatomy of Habitus. *The Sociological Review*, 64(1), 64-72.

Weber, M. (2000),*Şehir: Modern Kentin Oluşumu*,(Çev. Ceylan, M.), İstanbul: Bakış Yayınları.

Weber, M. (1949),*Methodology of theSocialSciences.* Glencoe, IL: FreePress.

Wilson, J.Q.,Kelling, G. (1982), *Broken Windows, the Policeand Neighborhood Safety,* The Atlantic Monthly, 249(3), 29-38.

Wirth, L. (1938), Urbanism as a Way of Life, *TheAmericanJournal of Sociology*,Vol. 44, N. 1, 1-24.

Yaman, Ö.M.(2014), "Uyuşturucu Madde Bağımlısı Gençlerin Aile İçi İlişkilere Yönelik Görüşleri: Esenler-Bağcılar Örneği, *TheTurkish Journal on Addictions,* 1(1) . s. 99-132.

Yamanoğlu, M. A. (2006), Kent Yoksulu Gençlerin Yaşam Koşulları ve Yoksulluğun Yeniden Üretimi, *İletişim Araştırmaları*, 4(1). s.9-48.

Yavuz, H.A. (2011), "Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik" Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara.

Zengin, E.Ç.(2018*),* Kent ve Kentlileşme Sarmalında Türkiye, *KastamonuÜniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20*(1), syf. 100. dergipark.gov.tr/download/article-file/415802. Erişim Tarihi 03.01.2020.

İnternet Kaynakları

http://aile.gov.tr/kavram.htm. Erişim Tarihi: 27.03.2019.

http://arsiv.hürriyetim.coratr/genc/haber/2001/05/19/3 lhab.HTML. Erişim Tarihi: 29.03.2019.

https://alo191.saglik.gov.tr › bagimlilik-nedir. Erişim Tarihi: 01.02.2020.

https://www. frankfurt.de/sixcms/media.php/738/Broschüre_NE YAPMALI.pdf. Erişim Tarihi:16.03.2019.

http://www.batem34.com › maddeler. Erişim Tarihi: 08.02.2010.

http://www.klinikpsikologonuraydin.net ›metamfetamin-bagimliligikristal-ates-b... Erişim Tarihi: 10.02.2020.

https://www.narkotik.pol.tr › kurumlar › narkotik.pol.tr. Erişim Tarih: 20.04.2020.

https://www.gazikent27.com/haber/hacibaba-vatanda-uyusturucu-operasyonu-haberi-17752.html. Erişim Tarihi: 17.05.2020.

www.megahaber27.com › haber › gaziantep-emniyetin... Erişim Tarihi: 28.05.2020.

http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/202 _İl_İl_Türkiye_Nüfusu_Projeksiyonu_-_TÜİK.pdf_b859cb66-68c2-4337-b973-9e7ce2e84867.pdf. Erişim Tarihi: 22.06.2020.

https://gantep.bel.tr/haber/gaziantep-dunya-gastronomi-sehri-oldu-4287.html. Erişim Tarihi: 23.06.2020.

http://www.gap.gov.tr/gap-nedir-sayfa-1.html. Erişim Tarihi: 24.06.2020.

http://www.gasbas.com.tr/. Erişim Tarihi: 24.06.2020.

https://www.olaymedya.com/haber/27863/uyusturucu-icin-hangi-mahallede-gece-nobeti-tutuluyor-vatandaslar-sopayla-uyusturucu-avinda.html. Erişim Tarihi: 26.06.2020.

http://www.hakimiyetgazetesi.com › haber › muhtari-unutma...Erişim Tarihi: 13.07.2020.

http://www.kentkulturuvedemokrasidernegi.com. Erişim Tarihi: 10.03.2020.
https://magdurbilgi.adalet.gov.tr › Onarici-Adalet. Erişim Tarihi: 15.03.2021.

https://cte-ds.adalet.gov.tr. Erişim Tarihi:18.03.2021

http://goc.gantep.edu.tr. (Erişim Tarihi: 20.03.2021